

ABİAD

AVRASYA BİLGİ BİLİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF EURASIA INFORMATION SCIENCE RESEARCH

TDKV

TÜRK DÜNYASI
KÜTÜPHANECİLER VAKFI

AVRASYA BİLGİ BİLİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF EURASIA INFORMATION SCIENCE RESEARCH

ISSN-3023-4077

6 aylık süreli yayın/6-month periodical

Kasım/November 2023-Yıl/Year 1-Cilt/Volume 1-Sayı/Issue 1

Her hakkı saklıdır. Türk Dünyası Kütüphaneciler Vakfı Yayınıdır.

© Publication of the Turkic World Librarians Foundation

Sahibi/Owner: TDKV Yönetim Kurulu Adına: Ali Odabaş (TDKV Genel Başkanı)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Responsible editor-in-chief: Muaz Ayhan Işık

Yayın Yönetmeni/Publication Director: Füsün Menşüre Oral

Yrd. Yayın Yönetmenleri / Assistant Editors Buğrahan Güçlü, Sefa Bayraktar, Selahattin Öztürk

Tasarım ve Uygulama/Design and Layout: Mehmet Ayhan Hazırlar

BAŞ EDITÖR/EDITOR-IN-CHIEF

Prof. Dr. Coşkun Polat - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - polatcoskun@gmail.com

EDİTÖRLER/EDITORS

Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya - İzmir Katip Çelebi Üniv. BBY - mali7akkaya@gmail.com

Doç. Dr. Kasım Binici - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - binici82@gmail.com

Doç. Dr. Bahattin Yalçinkaya - Marmara Üniv. BBY - bahakaya@gmail.com

Dr. Öğrt. Üyesi Özgür Polat - İzmir Katip Çelebi Üniv. BBY - ozgur.polat@ikcu.edu.tr

Dr. Öğrt. Üyesi Hasan Sevmez - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - hasansevmez@karatekin.edu.tr

Dr. Öğr. Gör. Ali Kavak - Samsun Üniv. Küt. ve Dok. Daire Başkanlığı - akavak55@gmail.com

Arş. Gör. Zariye Yıldırım - Çankırı Karatekin Üniv. BBY - zarife08@gmail.com

Dil Editörü/Language Editor: Füsün Menşüre Oral

YÖNETİM YERİ/MANAGEMENT OFFICE

Hacettepe Mahallesi Cingöz Sokak No: 5 Altındağ/ANKARA

ABONELİK/SUBSCRIPTION

abiad@tdkv.org - **Yıllık abonelik/Yearly subscription:** 600 TL, Her sayı/Per issue: 300 TL

BASKI/PRINT

Vadi Grafik Sertifika no: 47479 **Baskı Tarihi/Print Date:** Kasım 2023

Baskı Yeri/Print Date: İvedik Organize Sanayi 1420 Cadde No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA

Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi ulusal hakemli bir dergidir.

Dergide yayımlanan metinlerdeki görüşler yazarlara aittir.

Akademik Danışmanlar Kurulu (Akademik Unvanla Alfabetik Sırada)

Prof. Dr. Alpaslan H. Kuzucuoğlu
Prof. Dr. B. Aykut Arıkan
Prof. Dr. Burçak Şentürk
Prof. Dr. Coşkun Polat
Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci
Prof. Dr. Fatih Rukancı
Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu
Prof. Dr. Hakan Anameriç
Prof. Dr. Hamza Kandır
Prof. Dr. Hatice İnci Önal
Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu
Prof. Dr. Hüseyin Odabaş
Prof. Dr. İshak Keskin
Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu
Prof. Dr. Levent Eldeniz
Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya
Prof. Dr. Mehmet Canatar
Prof. Dr. Murat Yılmaz
Prof. Dr. Nevzat Özel
Prof. Dr. Niyazi Çiçek
Prof. Dr. Oya Gürdal
Prof. Dr. Özgür Külçü
Prof. Dr. Özlem G. Demirtel
Prof. Dr. Sacit Arslantekin
Prof. Dr. Tuba Karatepe
Prof. Dr. Tülay Oğuz
Prof. Dr. Ümit Konya
Doç. Dr. Ahmet Altay
Doç. Dr. Bahattin Yalçinkaya

Doç. Dr. Burcu Umut Zın
Doç. Dr. Gülten Alır Derbent
Doç. Dr. Güssün Güneş
Doç. Dr. Hamid Derviş
Doç. Dr. Hilal Çiftçi
Doç. Dr. Huriye Çolaklar
Doç. Dr. Kasım Binici
Doç. Dr. Mustafa Bayter
Doç. Dr. Pervin Bezirci
Doç. Dr. Semanur Öztemiz
Doç. Dr. Tolga Çakmak
Doç. Dr. Yurdağül Ünal
Dr. Öğrt. Üyesi Aysenur Güneş
Dr. Öğrt. Üyesi Buket Candan
Dr. Öğrt. Üyesi Çağdaş Çapkın
Dr. Öğrt. Üyesi Elif Yılmaz Şentürk
Dr. Öğrt. Üyesi Hasan Sevmez
Dr. Öğrt. Üyesi Levent Kutlutürk
Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Fahri Furat
Dr. Öğrt. Üyesi Müge Akbulut
Dr. Öğrt. Üyesi Nermin Çakmak
Dr. Öğrt. Üyesi Neslihan Er Koçoğlu
Dr. Öğrt. Üyesi Ömer Dalkıran
Dr. Öğrt. Üyesi Özgür Polat
Dr. Öğrt. Üyesi Özlem Şenyurt
Dr. Öğrt. Üyesi Sinan Sümbül
Dr. Öğrt. Üyesi Sümeyye Akça
Dr. Öğrt. Üyesi Yusuf Yalçın

EDİTÖRDEN/EDITORIAL

Coşkun Polat¹ 0000-0003-2508-7459

Bilgi yönetimi disiplinin değerli araştırmacıları ve uygulamacıları, kıymetli okurlar,

2023 yılının Nisan ayında kurulan Türk Dünyası Kütüphaneciler Vakfının akademik yayını olan Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin (ABİAD) ilk sayısını sizlerin değerlendirme ve beğenisine sunmaktan mutluluk duyuyorum. Türkiye ve Türk Dünyası ile dost ve kardeş coğrafyalarda bilgi bilimi alanında nitelikli akademik çalışmalarla hem disiplindeki konu ve sorunlara ışık tutmak hem de adı geçen coğrafyadaki bilgi bilimciler arasında bir iletişim ağı oluşturmak derginin nihai hedefidir. Uzun soluklu bir dergi olması temenisiyle katkı sağlayanlara şükranlarımı sunarım.

ABİAD'ın ilk sayısında bilgi bilimi alanında araştırma ve değerlendirme sonuçlarının yer aldığı beş makale bulunmaktadır. İlk makalede Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya, İzmir'in Cumhuriyet dönemi kütüphanecilik evrimini özetleyen içeriği ile benzerlerinden ayrılan bir çalışmayla, kent ve ülke kültür tarihi ile bu tarihin gelecekte karşılaştırmalı analizinin yapılabilmesi açısından anlamlı bir katkı sağlamıştır.

Türkiye'de kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki dergilerin 2019-2023 aralığındaki makalelerinin başlık, özet ve anahtar kelimelerle içerik analizinin yapıldığı ikinci çalışmada Dr. Ali Kavak, kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki temel kavramlar ile alanlarda odaklanılan konular hakkında önemli bulgular paylaşmıştır. Bu bulgular, alan yazına katkı sağlayıcı ve gelecek araştırmalar için yol gösterici niteliktedir.

Sosyal medya kütüphaneciliğinin üniversite kütüphaneleri hizmetlerinin etkin sunulması adına ele alındığı diğer çalışmada Güçlü ve Polat, 186 üniversite kütüphanesinde uygulanan anket sonuçlarını değerlendirmiştir. Araştırmanın sonunda, Türkiye'de üniversite kütüphanelerinde sosyal medya üzerinden yürütülen kütüphane hizmetlerine ilişkin veriler elde edilmiş ve mevcut durum ortaya çıkarılmış, sosyal medya kütüphaneciliğinin gelişimi ve sosyal medya kütüphanecisinin iş tanımına ilişkin sonuçlar ortaya konmuştur.

1 Prof. Dr., *Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi* Baş Editörü. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, polatcoskun@karatekin.edu.tr

Prof., Editor-in-Chief of *Journal of Eurasia Information Science Research*. Çankırı Karatekin University, Department of Information Management, polatcoskun@karatekin.edu.tr

Son dönemde sıkça üzerinde durulan konulardan olan veri yönetimi konusunda akademik kütüphanelerin rolleriyle ilgili çalışmada Kop, nitel araştırma yöntemiyle 6 üniversite kütüphanesinin web sitesinden elde ettiği verilerin içerik analizini yaparak, değerlendirme sonuçlarını veri yönetimi hizmeti bağlamında sunmuştur. Akademi kütüphanecilerinin araştırma veri yönetimi becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim gereksinimine dikkat çekilmiş, hizmetlerin kullanıcılara daha etkili bir şekilde sunulabilmesi için kütüphanelerin veri kütüphaneciliği alanında hizmetlerini güçlendirmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sayının son makalesi, yine son zamanlarda popüleritesi ve bilinirliği artan bir konu olan Blokzincir teknolojisinin elektronik belge yönetimi bağlamında değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bu amaçla çalışmada Samancı ve Özel, elektronik belge yönetimi açısından blokzincir teknolojisinin önemine, uygulamalarına, artı ve eksi yönlerine değinmişlerdir. Dünyada blokzincir teknolojisi konusunda hayli mesafe kat edilmiş olmasına karşın Türkiye’de henüz yaygınlaşmadığı değerlendirilmiştir. Çalışmada, konuyla ilgili literatürün artması ve uygulamalı çalışmaların yapılmasına yönelik gereksinime dikkat çekilmiştir.

ABİAD’ın ilk sayısının bilgi bilimi disiplinine yarar ve katkı sağlaması dileklerle, emeği geçen dergi yönetimine, editörlere, yazar ve hakemlere, tasarımcısına gönülden şükranlarımı sunarım.

BU SAYIDA

Kasım/November 2023

Cilt 1/Volume 1

Sayı 1/Issue 1

MEHMET ALİ AKKAYA	7-25	<i>Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında İzmir'de Kütüphaneler ve Kütüphaneciliğe Genel Bakış</i>
ALİ KAVAK	27-60	<i>Türkiye'de Kütüphanecilik ve Bilgi Bilim Alanındaki Dergilerin İçerik Analizi</i>
BUĞRAHAN GÜÇLÜ-COŞKUN POLAT	61-101	<i>Üniversite Kütüphaneleri Hizmetlerinin Etkin Sunumunda Sosyal Medya Kütüphaneciliği</i>
AYŞE FERİDE KOP	103-131	<i>Akademik Kütüphanelerde Veri Kütüphaneciliği</i>
HİLAL SAMANCI-NEVZAT ÖZEL	133-157	<i>Elektronik Belge Yönetiminde Bir Devrim: Blokzincir Teknolojisi</i>

Cumhuriyetin 100. Yılında İzmir’de Kütüphaneler ve Kütüphaneciliğe Genel Bakış

Overview of Libraries and Librarianship in İzmir in the 100th Year of the Republic

Mehmet Ali Akkaya*

Öz

Birinci Dünya Savaşını kazanan ve ardından dünyaya egemen olan ülkelerin yanı sıra, gerçek anlamda yokluk ve yoksunlukla da mücadele edilerek galip gelinen ve tüm dünyayı şaşkınlığa uğratan, bir o kadar da ilham olan Kurtuluş Savaşı’nın tacı, şüphesiz yeni Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Genç Cumhuriyet, ulu önderi Mustafa Kemal Atatürk’ün rehberliğinde, hemen her şeyi yeni baştan inşa etmek durumunda kalmıştır. Adeta bir ulusun topyekûn yeniden var edildiği bu mücadele, en az Kurtuluş Savaşı kadar zorlu olmuştur. Bir ulusun bir asrı geride bırakan bu yeniden ayağa kalkma çabasında, sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal boyutlar başta olmak üzere, yaşamın tüm yönlerinde adeta ikinci bir kurtuluş savaşı verilmiştir. Bu yeniden doğma ve var olma savaşının her biri birbiriyle bağlantılı olan tüm cephelerinde bilimin asıl yol gösterici olarak kabul edilmesi, genç Cumhuriyet’in Ata’sının talimatıdır. Bilimin rehberliğinin olabilmesi ise ancak bilgi ile mümkündür. Bu çalışmada, bilginin yalnız bilime dönüşmesi sürecinin önemli araçlarından biri olmakla kalmayıp, bireysel ve toplumsal anlamda bilgiye erişime ve kullanma sürecinin en etkin aktörlerinden biri olan kütüphanelerin ve kütüphaneciliğin, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yüzyılındaki gelişiminin İzmir örneği üzerinden resmedilmesi amaçlanmıştır. Henüz odağında İzmir’in olduğu Cumhuriyet dönemi kütüphanecilik tarihinin betimlendiği ulusal bir danışma kaynağının olmaması çalışmanın çıkış noktasıdır. Bu kapsamda, Cumhuriyet’in hemen öncesinden başlayarak bugün gelinen noktada, kentin kütüphaneler ve bilgi hizmetleri bağlamındaki yetenek ve yerliliklerinden söz edilerek, genel hatlarıyla yüz yıllık bir dengelemi çıkarılmıştır. Ulusal sınırlılıklarla genel olarak kütüphanecilik tarihini ele almanın ötesinde, İzmir’in Cumhuriyet dönemi kütüphanecilik evrimini özetleyen içeriği ile benzerlerinden ayrılan çalışmanın, kent ve ülke kültür tarihi ile bu tarihin gelecekte karşılaştırmalı analizi-nin yapılabilmesi açısından anlamlı olacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti’nin yüzyüncü yılı, kütüphanecilik, kütüphanecilik bilimi, Türk kütüphaneciliği, İzmir.

* Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İzmir, Türkiye,
E-posta: mehmetali.akkaya@ikcu.edu.tr

Abstract

In addition to the countries that won the First World War and then dominated the world, the crown of the War of Independence, which was won by fighting against real poverty and deprivation and astonished and inspired the whole world, was undoubtedly the new Republic of Turkey. The Young Republic had to rebuild almost everything under the guidance of its great leader Mustafa Kemal Atatürk. This struggle, in which a nation was completely re-established, was at least as difficult as the War of Independence. In this attempt of a nation to get back on its feet, which has been going on for a century, a second war of liberation has been fought in all aspects of life, especially in social, cultural, economic and social dimensions. It is the instruction of the Father of the young Republic to accept science as the main guide in all interconnected fronts of this war of rebirth and existence. Being guided by science is only possible with knowledge. In this study, it is aimed to portray the development of libraries and librarianship, which are not only one of the important tools of the process of transforming knowledge into science, but also one of the most effective actors in the process of accessing and using information in an individual and social sense, in the first century of the Republic of Turkey, through the example of İzmir. The starting point of the study is that there is not yet a national reference source describing the history of librarianship in the Republican period, with İzmir as its focus. In this context, a hundred-year balance has been drawn in general terms, by talking about the talent and locality of the city in the context of libraries and information services, starting from just before the Republic to today’s point. Beyond addressing the history of librarianship in general with national limitations, it is considered that the study, which differs from its similar ones with its content summarizing the evolution of librarianship in İzmir in the Republican period, will be meaningful in terms of the cultural history of the city and the country and the comparative analysis of this history in the future.

Keywords: Republic of Turkey, centennial of the Republic of Türkiye, librarianship, library science, Turkish librarianship, İzmir.

Giriş

Dünya tarihine bakıldığında, insanlığın ortak evriminde belirleyici olan asıl unsurlardan biri de kültürdür. “Toplumun bir üyesi olarak bireyin edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, görenek ve başka herhangi bir yetenek ya da alışkanlığı” (Burke, 2021, s. 44) şeklinde tanımlanabilecek kültür ve bu kültürün biriktirilerek aktarımı, aynı zamanda insanoğlunu diğer canlılar karşısında farklı kılan en önemli ayrıcalıklardan biridir. Yaşamın sosyal, toplumsal, ekonomik, politik ve ideolojik yönleri başta olmak üzere tüm çeperlerine doğrudan etki eden kültürün paylaşım ve aktarımı ise daha çok tarihte vücut bulmuş uygarlıklar üzerinden gerçekleşir. Bu uygarlıkların tarih sahnesinde görünürlüğü, imparatorluk, krallık, cumhuriyet gibi farklı yönetsel yapılarda inşa olunan devletler sayesinde olabilir (Roberts ve Westad, 2016, s. 17). Dünyanın uygarlık silsilesinin ve kültür ikliminin en verimli coğrafyalarından biri olan Anadolu,

tarih boyunca çok sayıda görkemli devlete ev sahipliği yapmıştır. Kuruluşunun ilk asrını geride bırakan Türkiye Cumhuriyeti, “zamansız uygarlıklar sahnesi” olarak nitelenebilecek Anadolu’nun son başrol oyuncusudur.

Kuruluşunun ilk yıllarından itibaren, kurucusu, hamisi, atası ve ilk devlet başkanı olan Mustafa Kemal Atatürk’ün rehberliğinde yıpratıcı bir var olma ve muasır uygarlıklar seviyesine ulaşma mücadelesinin içine giren genç Cumhuriyet, birey, toplum, kurum, örgüt ve devlet düzeyinde yüz yıllık bir bakiyeye ulaşmış durumdadır. Toplumsal yaşamın farklı alanlarından derlenen söz konusu birikimin kuşaklar arasında aktararak harmanlanması ve yeni ilhamlara dönüşmesi ancak devlet geleneği ve bu gelenekten damıtılacak deneyimin, Cumhuriyetin bir parçası olan farklı yapıdaki kurum ve örgütlere aktarılması ile olanaklıdır. Söz konusu bütünlüğün bilgi ve bilimin rehberliğinden uzaklaşmadan gerçekliğe dönüştürüldüğü zamanlar, Türkiye Cumhuriyeti’nin yüz yıllık tarihindeki en parlak dönemlerdir. Bu noktada süreci kolaylaştıran önemli aktörlerden biri de farklı alanlarda yaşanan disiplinler çeşitlenme, uzmanlaşma ve yetkinliği arttırılan çok yönlü bilimsel kimlik kazanımıdır. Aslında toplumsal boyutta bütüncül bir kimlik yenilenmesi anlamına gelen bu değişimin, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin de “başarılması gereken” öncelikli alanlarından biri olan eğitim (Atatürk, 2011) olmadan başarıyla gerçekleşmesi mümkün değildir. Eğitimin topluma sağlayacağı kalıcı kazanımları elde etmek ise ancak örgün eğitimin yanı sıra yaygın eğitimi de işlevsel kılabilmek ve devletin eğitim sistemi içinde aktif dâhil edebilmekle olanaklıdır.

Bu çalışmada, kültür kurumu olmanın yanında, yaygın eğitim kurumu kimliği ile de toplumsal sorumluluk üstlenen kütüphaneler ile kütüphaneciliğin Cumhuriyet dönemi tarihi, İzmir özelinde farklı yönleri, paydaşları ve boyutlarıyla ortaya konulmuştur. Belirlenen sınırlılıklar bağlamında çalışmada, İzmir’deki kütüphaneler ve kütüphanecilik, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yüz yılındaki gelişiminin ana hatları ile serimlenmiştir. Ardından, Cumhuriyet dönemi İzmir’i özelinde bugün gelinen noktada, kentin bilgilendirme bağlamındaki yetenek ve yerliliklerinden söz edilerek, yüz yıllık bir dengelemi çıkarılmıştır. Bu dengelemde Türk kütüphaneciliğinin kronolojisi Cumhuriyet öncesinden başlatılmıştır. Zira Cumhuriyet dönemi Türk kütüphaneciliğini doğru anlamak ve gelecek adına isabetli kestirimlerde bulunabilmek için, selefi Osmanlı Devleti’nin kütüphane ve kütüphanecilik kültürünü de genel olarak bilmek ve dikte almak gerekir.

Osmanlı’nın Kütüphanecilik Kültürü Mirası

Giriş bölümünde de kısaca değinildiği gibi 29 Ekim 2023 tarihinde kuruluşunu ilan eden Türkiye Cumhuriyeti, farklı cephelerde birbirinden zorlu mücadeleler vermek durumunda kalmıştır. 24 Temmuz 2023’te imzalanan Lozan

Barış Antlaşması ile mirasçısı olduğunu kabul ettiği Osmanlı Devleti’nin 700 yıllık tecrübesi, her türlü olumsuzluğa rağmen pek çok açıdan genç Cumhuriyetin en önemli bakiyesidir (Ortaylı, 2016, s. 175). Bu yadsınamaz gerçeklik, Türk kütüphaneciliği için de geçerlidir. Zira İmparatorluğun hüküm sürdüğü yaklaşık yedi asırlık sürecin önemli bir bölümünde, kütüphane kültürünün oluşup gelişebilmesi için ön koşul olarak kabul edilen yüksek ekonomik refah, yüksek okur-yazar oranı ve gelişmiş kitap ticareti (Harris, 1999, s. 5) açısından sahip olduğu yetkinlik, söz konusu savununun da temelini oluşturmaktadır. Askeri ve eğitim alanlarıyla başlayan ve Batı’nın taklit edildiği modernleşme çabaları dışında, kütüphanecilik adına Osmanlı’nın kalıcı izler bıraktığı dönemler, aynı zamanda ekonomik refahın da en yüksek olduğu dönemlerdir (Erünsal, 2013a; Balcioğlu, 2018). Aynı şekilde, Devletin kuruluş süreci olarak kabul edilebilecek Orhan Gazi döneminden itibaren Osmanlı’da etkin bir kitap ticaretinin olduğu bilinmektedir (Erünsal, 2013b; Erdem, 2021). Bu noktadaki en önemli ve sonuçları itibarıyla etkili eksiklik, okur-yazarlığın toplumun geneline tam olarak yayılamamış olmasıdır (Faroqhi, 2002; Erünsal, 2008).

Günümüze ulaşan arşiv kayıtlarına göre, Osmanlı’da varlığı kesin olarak bilinen ilk kütüphaneler Yıldırım Beyazıt (1389-1403) devrinde yapılan medreselerin bazılarının bünyesinde hizmet veren medrese kütüphaneleridir. Vakfiyesine erişilebilen ilk vakıf kütüphaneleri ise Edirne II. Murad Dârülhadişi (838/1435), Bursa Umurbey Câmii (843/1440) ve Üsküp İshak Bey Medresesi (848/1445) kütüphaneleridir (Erünsal, 2015a, ss. 195-196). Belgelerle kanıtlanan bu tarihsel süreçte bakıldığında, Beyliğin hemen tüm unsurlarıyla birlikte Devlete dönüşmeye başladığı dönemden itibaren Osmanlı’nın bünyesinde farklı kurumlara bağlı olarak dâhi olsa kütüphanelerin var olduğu ve hizmet verdiği söylenebilir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun toplumsal ve idari yapısı, çağdaşı olan Devletlerle kıyaslandığında derin farklılıklara sahiptir. Bu farklılıkları yaratan en önemli hususlardan biri de birbirinden ayrı dinsel cemaatlerden oluşan sosyal yapıdır (Berkes, 2002, ss. 59-60). Şüphesiz İmparatorluğun bütünlüğü içinde son derece önemli olan bu cemaatlerin (Rum, Ermeni, Yahudi, vb.) devletin kütüphane geleneğinin oluşumunda da önemli katkıları söz konusudur. Cemaatler her anlamda Devletin bir parçası ve temsilcisi olsa da kendi aralarında ayrı bağları ve sosyal yaşayışları vardı (Akkaya, 2015, s. 69). Bu içe dönük yapı, tıpkı basımevi geleneğinde olduğu gibi, cemaatlerin bünyelerinde hizmet veren kütüphanelerin oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Ancak, çalışmanın odağı ve sınırlılıkları dikkate alınarak, henüz sistematik olarak ele alınmayan cemaat kütüphanelerine kurgu içinde yer verilmemiştir.

Osmanlı Devleti’nde kütüphane geleneğini biçimleyen asıl unsur vakıf kültüründen filizlenen vakıf kütüphaneleridir (Erünsal, 2015b, s. 15). Kütüphane

kurma geleneği Selçuklulara ve hatta İlhanlılara kadar uzanan (Soysal, 1998, s. 22) Osmanlı Türklerinin genel kütüphanecilik tarihi, vakıf kütüphaneleri ile başka bir noktaya taşınmıştır (Erünsal, 2015b). Bununla birlikte, vakıfların kişiler tarafından kurulması ve vakfiyelerin bu kişilerin bireysel anlayış ve tutumuna göre düzenlenmesi nedeniyle, Osmanlı'nın bu en yaygın kütüphane türünün hizmetler açısından belirli başlıklar altında ele alınmasını güçleştirmiştir (Keseroğlu, 1989, s. 83). Vakıf kütüphanelerinin tek ortak amacı; kurucu vâkıfın vakfiyesini kendi isteğine göre kurmuş olmasıdır. Vakıf kütüphaneleri, vâkıfın yazdığı vakfiyede belirtilen koşullara göre hizmet sunar. Bu koşullar da “yoksul öğrenci”, “yalnız medrese öğrencileri”, “mahalle halkı”, “yalnız müderrisler” ve “yalnız soyundan gelenler” gibi sınırlılık taşır (Erünsal, 2008, ss. 502-531). Osmanlı Devleti'nin kütüphane geleneğini bütünleyen diğer kütüphane türleri ise, vakıf kütüphanelerine göre çok daha az kullanıcıya hizmet veren ve sınırlılıkları itibarıyla “herkese hizmet verme” misyonundan daha uzak olan (Keseroğlu, 2018, s. 16) medrese ve cami kütüphaneleridir (Erünsal, 2018, ss. 398-412).

İmparatorluğun, eğitim ve kültür başta olmak üzere Batı'nın artık pek çok alanda kendinden üstün olduğunu kabul etmeye başladığı dönem, ilk Türk basımevinin de faaliyete geçtiği 18'inci yüzyıldır (Tekeli ve İlkin, 1993, s. 31). Bu yüzyılın, aralarında basımevinin de olduğu yeniliklerinin Devletteki kitap ve kütüphane kültürüne etkisi ise ancak 19'uncu yüzyılda kendini gösterebilmiştir. 14 Ekim 1826 yılında Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulmasıyla vakıfların tek bir çatı altında toplanması, ardından Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) fermanlarının yayınlanması ile Osmanlı Devleti'nde başlatılan Batılılaşma süreci, kütüphanelerde de bir değişimin başlamasına vesile olur. Yaşanan değişimin ilk somut adımı, Osmanlı Devleti'nin bilimsel yanını geliştirip güçlendirme hedefiyle Mart 1861 yılında kurulan Cemiyeti İlmiyeyi Osmaniye bünyesinde oluşturulan kütüphanedir. Cemiyet içinde hizmet veren kütüphane, bir yanılla geleneksel vakıf kütüphanesi anlayış ve işleyişi dışına çıkmasıyla Osmanlı kütüphane geleneğinde “geçiş” sürecini temsil ederken (Alpay, 1990, ss. 264-265), diğer yanılla da sonradan hizmet vermeye başlayan Teavünü İçtimai Cemiyeti Kütüphanesi, Türk Ocakları Kütüphanesi ve İzmir Milli Kütüphanesi gibi birçok kütüphane için de örnek ve öncül olma işlevi üstlenir (Alpay, 1976, s. 68; Keseroğlu, 1989, s. 91, Keseroğlu, 2013, s. 366). Kütüphane, raflarında kullanıcılarına sunduğu Fransızca, Almanca, İngilizce ve İtalyanca yazılmış bin kadar kitapla (Alpay, 1976, s. 3) Devletin o güne kadar var olan kütüphane kültüründen ve koleksiyon çeşitliliğinden de farklı bir noktada durmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde kütüphaneler ve hizmetlerinin daha sistematik ve nitelikli hale gelmesine yönelik atılan son büyük adım, 1 Eylül 1869 yılında yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'dir. Nizamname ile hem Devletin kütüphanelere yaklaşımı, değişen kütüphane anlayışı resmi olarak vatandaşla

paylaşmış, hem de kütüphane kurma görev ve sorumluluğu bireysel bir çaba olmaktan çıkarılarak, devletin işi ve “eğitim örgütünün tamamlayıcı birimi” olarak ilan edilmiştir (Soysal, 2007, s. 53). Nizamnamenin kütüphanelere yönelik olarak getirdiği yenilikler gelenekseli beslemekten çok, Batı kültürü özellikleri üstüne kuruludur (Keseroğlu, 2013, s. 366). Nizamname ile İstanbul’da kurulması kararı alınan “Darülfünun-u Osmanî” bünyesinde bir kütüphanenin tesis edilmesi ve bu kütüphanenin belirli saatlerde halka da hizmet sunması kararı (İhsanoğlu, 2022, s.90), Devletin kütüphane kültürü içinde önemli bir noktadır. Kütüphanenin hoca ve öğrenciler için her gün, dışarıdan başvuracak olanlar için de belirli zamanlarda açık olacağı sınırlılıklarını ortaya koyan karar, nizamnamenin 123. maddesinde hükme bağlanmıştır (Karatepe, 2013, s. 221). 1882 yılında kurulma kararı alanın, devlet ricali, âlimler ve halkın katılımıyla 24 Haziran 1884 tarihinde açılan ve günümüzde de aynı adla hizmet veren (Duman, 1984, s. 3) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Osmanlı’nın bu yüzyıl içindeki kütüphanelere yönelik değişim çabasının diğer önemli köşe taşlarından biridir. Mekteb-i Mülkiye Kütüphanesi, Meclis-i Mebusan Kütüphanesi, Babıalı Kütüphanesi, Tarih-i Osmanî Encümeni Kütüphanesi, Cemiyet-i İlmiye-i Osmanlı Kütüphanesi ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmani Kütüphanesi ile yabancı okulların kütüphaneleri, resmi daire kütüphaneleri, farklı cemiyetlerin/derneklerin kütüphaneleri ve Anadolu’nun farklı şehirlerinde örnekleri görülen umumi ve milli kütüphane kurma çalışmalarının ürünü olan kütüphaneler, Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalan kütüphane kültürünün diğer unsurlarıdır (Karatepe, 2013).

Yukarıda kısaca özetlenen evrime bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti’nin İmparatorluğun halefi ve resmi varisi olduğu tarihe kadar kütüphane kültürünün Osmanlı’da tam olarak yaygınlaştığını ve baskın bir yönlendirici güce dönüştüğünü söylemek olanaklı değildir (Akkaya, 2015). Bu durumun nedeni olarak gösterilen ve hem ulusal hem de uluslararası literatüre sıklıkla konu olan unsurların her biri ise bağımsız ve çok yönlü çalışmalar olmayı gerektirecek kadar önemli ve derinliklidir. Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları dikkate alınarak, araştırmada söz konusu unsurların ayrıntısına değinilmemiş, sürecin Cumhuriyet dönemine ve bu dönem İzmir’ine odaklanılmıştır.

Yeni Türkiye’de Kütüphaneciliğe Dair İlk Adımlar

Yeni Türk Devletin kütüphane kültürünü, Cumhuriyetin ilanı öncesi ve sonrası olarak iki farklı dönemde ele almak gerekir. Zira Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nin açıldığı 23 Nisan 1920 ile başlayan ve 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanına kadar olan yaklaşık üç buçuk yıllık süreç, Anadolu’nun bağımsızlık ve kendini dünyaya kanıtlama mücadelesi ile geçen, kütüphane gibi toplumun öncelik ve gereksinimler listesinde yer alması beklenilmeyen bir dönemdir. Kurtuluş Savaşı’nın içinde, farklı alanlarda pek çok savaşın

mücadelesinin aynı anda verilmek durumunda kaldığı bu dönemde, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, yeni Cumhuriyetin temelini atan yönetici kadronun idealist ve öngörülü yaklaşımının etkisiyle aralarında kütüphaneciliğin de yer aldığı alanlarda ortaya koydukları çaba, bugün dahi hayranlık uyandırıcıdır. Cumhuriyetin ilanından sonra çizilen eylem planı ise, Türk kütüphanecilik tarihi adına söz konusu hayranlığı daha da yukarı taşımaktadır.

TBMM'nin açılışıyla başlayan yeni Türkiye'nin yeni tarihinde kütüphanecilik adına ilk adımın atılması için çok beklenilmemiştir. Meclisin açılmasından yaklaşık beş ay sonra Meclis bünyesinde bir kütüphane kurulması teklifi sunulur ve bu teklif, 29 Eylül 1920'de kabul edilir. Kısa sürede kuruluş çalışmalarına başlanan kütüphaneye "Meclis-i Mebusan Kütüphanesi" adı verilir (Aname-riç, 2008, s. 488). Kurtuluş Savaşı'nın tüm şiddetiyle devam ettiği sırada, 15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara'da "Maarif Kongresi" düzenlenir. Atatürk'ün eğitim, bilim ve kültüre verdiği değeri gösteren (Kaplun, 2015, s. 123) en çarpıcı tarihsel tanıklıklardan biri olan bu etkinlikte, eğitimin bir parçası olarak kütüphanelere de değinilir. Yine Kurtuluş Savaşı esnasında, 1922 yılında Ankara'da kurulan "Kütüphane-i Umumi" (Sağlamtunç, 1994, s. 206; Soysal, 1998, s. 106), Cumhuriyet'in ilanından önce Türk kütüphanecilik tarihi adına atılmış bir diğer önemli adımdır. Tüm bu yaşananların topyekûn bir savaş sürerken gerçekleşmiş olması; eğitim ve kültürü önemseyen bir bakışın yönetimde olduğunu, liderliğini Atatürk'ün yaptığı bu yönetici kadronun, daha en başından kütüphaneleri eğitim ve kültürün temel destekçileri olarak algıladığını göstermektedir (Keseroğlu, 2013, s. 367). Bu özen, Cumhuriyetin ilanından sonra da kütüphaneciliğin farklı yönlerini kapsayacak biçimde yaygınlaştırılarak sürdürülmüştür.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, yalnız Osmanlı'nın geleneksel devlet anlayışı ve yönetim biçiminden vazgeçilmemiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm unsurlarını etkileyen, bütüncül bir değişim süreci başlatılmıştır (Keseroğlu, 2019, s. 60). Bu süreçte asıl gaye, "muasır medeniyetleri" işaret eden Batı'ya yönelmek ve bu medeniyetler silsilesinin içinde yer alabilmektir (Atatürk, 2011). Batılılaşmak olarak da tanımlanan bu yönelim söz konusu olduğunda, Cumhuriyet'in öncesinde, Tanzimat ile başlayan ve bazılarına yukarıda kısaca değinilen atılımları da sürece dâhil etmek gerekir. Osmanlı Devleti'nde "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile başlayan hareket, yarım yüzyıl sonra, 1924 yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretimde Birlik Yasası) ile yeni Cumhuriyet'in eğitim ve kültür politikasına taşınmış, bu aktarımda Batılılaşmanın kolaylaştırıcı araçlarından biri olarak görülen kütüphaneler de aynı özen ve öncelikle Devletin gündemi olmuştur.

Öğretimde Birlik Yasası ile bir yandan tüm vakıf ve okullar Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplanırken, diğer yandan bazılarında kütüphaneler de

bulunan vakıfları kamu malına dönüştürmüştür (Soysal, 1987, s. 21). 1925 yılında yürürlüğe giren yasa ile tekke, türbe, zaviyelerin kapatılmasının ardından, buralarda birikmiş olan bütün yayınlar kütüphanelerde toplanacaktır. Kapatılan tekke ve türbelerdeki kitaplar İstanbul’da Süleymaniye Kütüphanesi, Bursa’da Müze Kütüphanesi, Kastamonu’da “Dar-ül Kariye”, Konya’da Yusuf Ağa Kütüphanesi ve diğer illerde de ilde belirlenen kütüphanelerde toplanmaya başlanır. Kanuna göre, toplanan kitapların listeleri 15 gün içinde 2 nüsha olarak hazırlanıp bir nüshası merkeze gönderilecektir (Keseroğlu, 2019, ss. 60-61).

Osmanlı Devleti’nin genç Cumhuriyete kalan kitap mirası, ağırlıklı olarak el yazması kitaplardır (Keseroğlu, 2013, s. 367). Türkiye Cumhuriyeti’nin yaklaşık 600 bin el yazması kitaba (Sernikli, 2005, s. 35) sahip olması anlamına gelen bu miras, aynı zamanda kütüphaneciliğin Türkiye Cumhuriyeti’ndeki seyrini belirleyen faktörlerden biri olmuştur. Bu noktada ön plana çıkan husus, günümüzde “teknik işlem” olarak tanımlanan ve bir kitabın kütüphanede varlığının tespitinden kullanımına kadar olan aşamaları biçimleyen sürece ilişkin sistematik bir işleğin uygulamaya konulmamış / konulamamış olmasıdır. 1909 yılında yayımlanan bir raporda; İstanbul’da 40’tan fazla “umumi kütüphane” olduğu, koleksiyonun herhangi bir teknik ya da yöntem olmaksızın yığınlar halinde depolarda tutulduğu, daha çok fihrist (alfabetik liste) şeklinde olan katalog kayıtlarının düzensiz, yanlış ve mantıksal hatalarla dolu olduğu belirtilmiştir (Ötüken, 1956’dan aktaran; Keseroğlu, 2013, s. 367). Benzer bir çaba, 19’uncu yüzyılın son çeyreğinde vakıf kütüphaneleri özelinde de ortaya konulmuştur. Buna göre, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nin kabulünün ardından, 1884 yılında 69 vakıf kütüphanesinin 40 ciltlik bir basılı fihristi hazırlanmıştır (Sernikli, 2005, s. 31). Kitapların düzenlenmesi ve kullandırılmasına yönelik standart teknik bir sistemin ve yöntemin olmaması, kütüphanelerin kendilerine özgü ve daha çok kitap listesi olarak tanımlanabilecek kataloglar kullanmaları (Çavdar, 1995, ss. 103-104), bu çalışmada da ortaya çıkan yalın gerçekliklerden biridir. Doğal olarak, kütüphaneler ve hizmetleri açısından bu konudaki mevcut tablo da Cumhuriyet’e miras kalmıştır. Osmanlı’dan genç Cumhuriyete kalan kitap ve kütüphane mirasının hatırı sayılır bir bölümünün ev sahibi de İzmir’dir.

Cumhuriyet’in İlk Yüzyılında İzmir’de Kütüphaneler ve Kütüphanecilik

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde yer alan 2022 yılı sonu verilerine göre toplam nüfusu 4.462.056 olan (TÜİK, 2023) İzmir, yalnız günümüz Türkiye’sinin en büyük ve farklı açılardan ulusal gündemi belirleyen kentlerinden biri değildir. “Güzel İzmir” olarak da kimliklendirilen kent, tarih boyunca bünyesinde yer aldığı devletlerin ve medeniyetlerin hemen tamamında toplumsal kültürel uyumun ve birlikteliğin en önemli birleştirici aktörlerinden biri olmuştur. Anadolu’nun kültür sürekliliğindeki ayrıcalıklı yanıyla da ön plana çıkan

İzmir, bu yönüyle Ege'nin renkli tarihinin bir harmanı, farklı kültürlerin, yaşam tarzlarının, inançların (Müslüman, Hristiyan, Musevi, Ermeni, Rum vb.) binlerce yıldır bir arada barış içinde yaşadığı bir hoşgörü şehri ve kavimler kapısıdır (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023). Söz konusu dinamik yapı, kentte hareketli nüfus trafiğine sahip bir kimlik kazandırmıştır (İpek, 2018, s. 201). Bu kimliğini Osmanlı İmparatorluğu döneminde gayrimüslim tebaanın yaşam pratikleri ve İmparatorluğa kattıkları ile daha derinlikli hale getiren kent, genç Türkiye Cumhuriyetinden itibaren ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve toplumsal devinimini şekillendiren şehirlerden biridir (Akkaya ve Polat, 2020, s. 124). Kent bugün de toplumsal renkliliğini ve kültürel zenginliğini büyütüp beslemeye devam etmektedir.

Türkiye'nin bütününde olduğu gibi, Cumhuriyet sonrası İzmir'de, kütüphanecilik geleneğine ilişkin sermayesini, önemli ölçüde Osmanlı döneminden miras almıştır. Osmanlı Devleti'nde özellikle 16'ncı yüzyıla birlikte medreselerin bünyesinde kütüphane kurma geleneğinin yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte, payitaht dışındaki medreselerde kütüphanesi olan ilk kentler Selanik ve İzmir'dir (Erünsal, 1999, s. 239; Erünsal, 2008, ss. 147-148). 18'inci yüzyıla gelindiğinde birçok Anadolu şehrinde, medreselerin dışında, İstanbul'da kurulmuş olan kütüphanelere benzer kütüphaneler hizmet vermeye başlamıştır. Bunlardan biri de İmparatorluğun en önemli ticaret merkezlerinden biri olan ve aynı zamanda bünyesinde barındırdığı çok kültürlü yapıyı başarıyla uyumlaştıran İzmir'dir. Ancak, medreseler ve bağlı kütüphaneler ile vakıflar eliyle işletilen kütüphanelerin sayısının İstanbul ile kıyaslanamayacak kadar az olması, kentte kalıcı ve yaygın bir kütüphane kültürünün oluşmasına engel olmuştur. Kente kurulmuş olan bazı vakıfların vakfiyelerine yansıyan kimi kütüphane kurma teşebbüslerinin nihaî amacına ulaşamadığının bilinmesi (Taş, 2020, s. 281) kentin tam olarak inşa edilemeyen kütüphane kültürünün göstergelerinden biridir.

İzmir'de vakıf kütüphanesi geleneği 17'nci yüzyılda koleksiyonu Şeyh Mustafa Efendi'nin yaptırdığı cami için vakfettiği kitaplardan oluşan kütüphaneyle başlar. Maarif salnamelerine göre, 1894-1896 yılları arasındaki İzmir Sancağında 12 kütüphane mevcuttur [Bedelzâde Kütüphanesi, Hacı Halil Ağa Kütüphanesi, Başdurak Hacı Hüseyin Camii (İlyaszâde Osman Zihni Efendi) Kütüphanesi, Müftü Cami (Tuzcuzâde Kerimesi Hatice Hanım) Kütüphanesi, Hatuniye Camii Kütüphanesi, Hisar Camii (İzmirî Ahmed Efendi) Kütüphanesi, Katipzâde Medresesi Kütüphanesi, Morevîzâde Kütüphanesi, Müftü Ahmed Said Efendi Kütüphanesi, Pazaryeri Kütüphanesi, Kemeraltı Camii (Salepcizâde Hacı Ahmed) Kütüphanesi, Şadırvan Camii (Kapanizâde) Kütüphanesi]. Bu kütüphaneler kimi kısıtlar ve kopukluklarla da olsa, Cumhuriyete kadar halka hizmet vermeye devam etmiştir (Taş, 2020). Bu kütüphanelerin yanında, kentin kütüphane tarihi açısından son derece önemli olan ve günümüzde de Vakıflar

Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermeye devam eden Tire Necip Paşa Kütüphanesi ile kentte gayrimüslim tebaa tarafında vakfedilen tek örnek olan, Yahudi Merkade Hanım Kütüphanesine de değinmek gerekir.

Necip Paşa Kütüphanesi, II. Mahmud devrinde İstanbul dışında kurulan kütüphanelerden olup 1243’te (1827-28), Mehmed Necip Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Manisa ve Bursa’daki örnekleri kadar kıymetlidir. Kütüphanede halen 1147’si yazma, 1135’i basma olmak üzere toplam 2282 Arapça, Farsça ve Türkçe eser bulunmaktadır. Muhtelif şahıs ve kuruluşlardan gelen hibelerle toplam kitap sayısı 11.330’a ulaşmıştır (Polat ve Kılıç, 2023, ss. 1557-1558). Yahudi Merkade Hanım Kütüphanesi, banisi Merkade Hatun vakfiyesi ile açılmıştır. İzmir gayrimüslim vakfiyeleri içinde kitap ve kütüphanelere dair olan tek kayıttır. Vakfın bâniyesi Yahudi Merkade Jamile bt. Santo b. Rekail, İzmir’in Hasan Hoca Mahallesi’nden Hayim Luyi’nin eşidir. Kocasının vefatından sonra Hasan Hoca Mahallesi Çanakçı Sokağı’ndaki evinde kaleme alınan kütüphane vakfiyesinin tarihi 29 Rebiülevvel 1276 (26 Ekim 1859)’dır (Taş, 2020, s. 280).

19’uncu yüzyılın sonlarında İzmir’de gayrimüslimlere ait başka kütüphanelerin de olduğu bilinmektedir. Vilayet salnamelerinde yer alan kayda göre Rumların “Mekteb-i Kebir” denilen Evangelike Mektebi’nde 15 binden fazla koleksiyonu olan büyük bir kütüphaneleri mevcuttur (Aydın Vilayet Salnamesi’nden aktaran; Taş, 2020, s. 290). Bunun dışında Fransızlara ait Lazariste rahiplerinin Propaganda Mektebi’ndeki kütüphanede on bin cilde yakın eser vardır (Uşaklıgil, 2008, s. 158).

İzmir, Osmanlı’da 18’inci yüzyılda askeri alanda başlayan ve zamanla eğitim, sosyal hayat gibi yaşamın diğer yönlerini de etkileyen Batılılaşma çabalarının ilk filiz verdiği şehirlerden biridir. Zira kentin nüfusunun büyük bölümünün Hristiyan ve Yahudilerden oluşması ve bu zümrenin Batı dünyası ile olan ilişkileri çok daha eski ve güçlü olması, Batı ile olan çok yönlü etkileşimi kolaylaştırmıştır. Öyle ki, kente “gâvur İzmir” denilmesinin nedeni de modernleşme sürecini de biçimleyen bu popülasyondur (İzmir 1830-1930..., 2020). Ancak, daha çok öykünme şeklinde yaşanan modernleşme çabaları, İstanbul’da ve Osmanlının genelinde olduğu gibi, İzmir’de de tam bir geleneğe dönüşmemiştir. Bu değişimin kalıcı en önemli sonucunun Anadolu’nun farklı kentlerinde de örnekleri olan yabancı okulları olduğu (Tekeli ve İlkin, 1993, s. 112) dikkate alındığında, söz konusu çabanın ne denli kısır kaldığı çok daha kolay görülebilecektir.

19’uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren medreselerin eski önemini kaybetmesi ve Batılı tarzda eğitim çabasının bir parçası olarak İmparatorluğun farklı yerlerinde modern okulların açılmasının etkisiyle bu kentlerde yeni kütüphaneler kurulmaya başlanır. Bu kentlerden biri de İzmir’dir. Özellikle Pozitivist fikirlerin etkisiyle “umumi” kütüphaneler açma isteği kısa zamanda

İzmir’de de etkisini gösterir. Şehirde ulusal kültürün oluşmasına öncülük etmesi hedeflenen bu tarz kütüphanelerin ortaya çıkmasının arkasındaki asıl unsur, kentte İttihat ve Terakki’nin çabalarıyla kurulan ve faaliyetlerini sürdüren bazı dernek ve kulüplerdir (Yılmaz ve Yetkin, 2002, s. 65). Bu girişimlerden bazıları şunlardır;

H. 1311 (1893/94) yılının Kasım ayında Muhyiddin ve Avukat Gelibolulu Mehmed Rıfat beylerin de içlerinde bulunduğu bir heyetin çabasıyla, Hükümet bahçesi karşısındaki Kışla akaratından bir dükkânda Osmanlı Kütüphanesi kurulur. İzmir’de aceleyle toplatılan hatırı sayılır bir koleksiyonun yanı sıra, İstanbul’dan da yeni kitaplar getirilmesine karar verilir. Ancak, daha çok bir kitapçı özellikleri gösteren bu yeni kütüphane, dönemin zorluklarına dayanamayarak kısa süre sonra kapanır (Raif Nezihi, 2002, s. 13).

Kentte yeni bir kütüphane açmak adına ortaya konan bir sonraki çaba yine 19’uncu yüzyılının sonundadır. Darülrifan Mektebi müdürü Giritli Ali Efendi, 1897 yılında askeri kıraathanenin yanı başında okuma evi denilebilecek özel bir kütüphaneyi kent sakinlerinin hizmetine sunar. Mektep öğrencilerinin gereksinimleri gözetilerek kurulan kütüphane daha sonra Eşref Paşa Camii Sokağı’nda yer alan kahvehaneye taşınır. II. Meşrutiyet’in ilanında sonra kirasını ödeyemediği için önce başka yere taşınan kütüphane, kısa bir süre sonra tamamen kapanır (Serçe, 1996, s. 84). Giritli Ali Efendi topladığı kitapları daha sonra 100 lira karşılığında Milli Kütüphaneye devreder ve böylece İzmir Milli Kütüphanesi’nin temelleri atılmış olur (Serçe, 1996, s. 84; Gürlek, 2012, ss. 43-44).

Kütüphane tarihi açısından 20’inci yüzyıl, İzmir’de günümüzde de hizmet vermeye devam eden bir kütüphanenin kuruluş çalışmalarıyla başlar. İzmir Milli Kütüphanesi’nin kurulması, 1911 yılında İbrahim Kadızâde’nin istemiyle oluşturulan ve sonraları “İzmir Milli Kütüphane Cemiyeti” adını alan “İlmülrifan Encümeni” tarafından gerçekleştirilir. Kütüphane ilk olarak 23 Haziran 1912’de İkinci Beyler Sokağı’nda Salepçizâde Konağının selamlık kısmında hizmete girer. İzmir’in Osmanlı dönemi valilerinden Rahmi Arslan döneminde, Devlet Hastanesi karşısında, kütüphanenin yeni binası için temel atılır. Ancak kütüphane uzun yıllar Salepçizâde Konağında hizmet verir. Kütüphane bugünkü yerine 30 Ekim 1933’te taşınır (Huyugüzel, 1997; Serçe, 1997; Gürlek, 2012; Taş, 2020; Ergin, 2023). Günümüzde de İzmir’in kültür ikliminin ve bilgi merkezleri dünyasının en ayrıcalıklı parçalarından biri olarak hizmet vermeye devam etmektedir. İzmir Milli Kütüphanesi’nin 1934 yılından bu tarafa Türkiye’de Derleme Yasası kapsamında yer alan altı kütüphaneden biri, İzmir’de ise tek kütüphane olması, kütüphanenin sahip olduğu ayrıcalığa ayrıca değer katmaktadır.

İzmir Milli Kütüphanesinin kuruluş çalışmalarının başladığı dönemde, kent başka bir kütüphanenin gelişim ve değişimine de tanıklık eder. II. Meşrutiyet’in

ilanından sonra İdadî okulları Sultânilere dönüştürülmesi kararıyla, İzmir Mekteb-i İdadisi’nin adı Mektebi Sultanî olarak değiştirilir. Bu değişimin bir yansıması olarak, 1910 yılında mektebin bünyesinde bir kütüphane kurulması çalışmaları başlatılır. Yardım kampanyaları ile koleksiyonu genişletilmek istenilen kütüphane mütevazı bir okul kütüphanesi olmaktan öteye gidemez (Serçe, 1996, ss. 86-87; Gürlek, 2012, s. 49).

İzmir’in kütüphanecilik tarihinde iz bırakan ve kökleri Cumhuriyet öncesinde dayanan diğer önemli öznelerinden biri de İzmir Türk Ocağı’dır. 20 Ağustos 1328 (2 Eylül 1912) tarihli ruhsatnameyle faaliyetlerine başlayan İzmir Türk Ocağı’nın öncelikli amacı, kentin sosyal ve ekonomik hayatının Türk milliyetçiliği odağında değişmesine katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir (Güneş, 2011). İzmir Türk Ocağı’nın II. Meşrutiyet dönemi ile başlayan serüveni mütareke ve işgal, kurtuluş mücadelesi, bağımsızlık ve Cumhuriyet’in ilanına kadar devam etmiştir. Gerek ev sahipliği yaptığı sosyal ve kültürel etkinliklerle, gerek yayımlanmasına aracılık ettiği çalışmalarla ve gerekse kentin farklı noktalarında farklı kapsamlarda gerçekleştirilen faaliyetleriyle İzmir’in kültür iklimine kalıcı izler bırakan Türk Ocağı’nı entelektüel açıdan besleyen kaynaklardan biri de kütüphanesi olmuştur.

Cumhuriyet’le birlikte, hemen her yönden olduğu gibi, İzmir’in kütüphane kültürü açısından da yeni bir dönem başlar. 1925 yılında tüm vakıf kütüphaneleri, tekke ve zaviyelerin kapatılmasına dair kanun uyarınca Millî Eğitim Bakanlığı’na devredilmiş, yazma kütüphanesi olarak adlandırılan irili ufaklı pek çok kütüphane birleştirilmiştir. 1926 yılı istatistiklerine göre 1.753’ü yazma olmak üzere, 4.935 kitaptan oluşan bu ortak koleksiyon; önce İzmir Halk Evi’ne, ardından Hisar-Salepçioğlu Kütüphanesine ve son olarak da 1952 yılında Atatürk Müzesine taşınarak Atatürk Kütüphanesi adı altında birleştirilmiştir. Ancak, zaman içinde bu koleksiyonun önemli bir bölümü kaybolmuştur (Serçe, 1996, s. 80).

İzmir kütüphane kültürünün Cumhuriyet dönemindeki bir diğer önemli yönlendirici unsuru, İzmir Halkevi’dir. İzmir’de 1932-1951 yılları arasında hizmet veren Halkevleri talimatnamesine göre, bir kütüphanenin oluşturulması, Halkevi açılmasının ön koşullarından biridir. Tüm Halkevlerinin asıl yürütücü gücü olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin kütüphane konusundaki hassasiyeti nedeniyle, bu kütüphanelerde okura sunulan kitapların büyük bölümü CHP tarafından sağlanmıştır. Bunun yanı sıra yapılan bağışlar ve Halkevlerinin bünyesinden çıkan yayınlar da bu kütüphanelerin önemli derme sağlama yöntemlerindendir (Akyol, 2008, ss. 116-117). İzmir Halkevinde, merkez ve şubeler bünyesinde kütüphaneler, okuma odaları ve gerektiğinde köyler için seyyar kütüphaneler hizmete sunulmuştur. Diksiyonu güzel olan okuyucularla, toplu okuma etkinlikleri düzenlenmiştir. Halkevi kütüphanelerindeki kitapların

sayılarını arttırmak ve teknik işlemlerinin düzenli yapılması her zaman yüksek özenle yerine getirilmeye çalışılmıştır. Kuruluşundan on yıl sonra İzmir Halkevi'nin kütüphanesindeki koleksiyon sayısı 4.833'tür (Özertem, 1942, s. 27). İzmir Halkevi'nin açılışından kapanışına kadar kütüphanesinde bulunan kitap ve okuyucu sayısı konusunda farklı veriler söz konusu olsa da kapanmadan önceki son istatistiklerin derlendiği 1950 yılında kütüphanenin kitap sayısı 7.800, okuyucu sayısı ise 5.000 olarak verilmiştir (Akyol, 2008, s. 134). 1950 yılında Türkiye genelindeki 478 Halkevinin 395'inde 648.408 kitap, 280 Halk Okuma Odasında 17.657 kitap, 366 Halk Odasında 73.681 kitap, toplam 739.618 kitap bulunmaktadır (Keseroğlu, 2022, s. 506). Kitap ve okuyucu sayıları ne olursa olsun, Halkevi kütüphanesi İzmir için 20'nci yüzyılın ilk yarısında en önemli kütüphane hizmeti sağlayıcılarından biri olmuştur.

Geride kalan yüzyılın ilk yarısında kentin kütüphane tarihinde önemli bir yeri olan diğer bir kütüphane, Kızılçullu Köy Enstitüsü Kütüphanesidir. Her men her yanıyla okuma eylemi üstüne uzun uzun düşünülmüş ve bu düşüncenin derslere yansıtılmış olduğu eğitim kurumları olan köy enstitülerinde okumanın, okuma yoluyla kitabın önemi ve işlevi kaçınılmaz olarak kütüphaneleri okul için de çekici bir merkez durumuna getirmiştir. Kültür Bakanlığı 1937 yılı Ocak ayında, İzmir'de öğretmen okulu açmak amacıyla 1934 yılında kapatılan Kızılçullu Amerikan Koleji binasını satın alır (Tinal, 2008, s. 185). Kısa sürede eğitime başlayan ve kapatıldığı 1952 yılına kadar kentin eğitim geleneğinde önemli bir yeri olan Enstitü içinde de diğer tüm köy enstitülerinde olduğu gibi kütüphane olmazsa olmaz bir unsurdur (Keseroğlu, 2005, s. 38). Köy enstitülerinin kurucusu ve dönemin İlköğretim Genel Müdürü İ. H. Tonguç'un 1944 yılında enstitülere gönderdiği mektupta kaleme aldığı şu sözler, aralarında Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün de bulunduğu bu eğitim kurumları için kütüphanenin nerede durduğunu göstermesi bakımından önemlidir (Tonguç, 1976, s. 98)

“Köy Enstitülerinin çoğu artık muntazam, kitapları ciltli, dolapları güzel ve sağlam bir kütüphane kurma devrine girdi. Her yuvanın ayrılmış bir programa uyarak ve bu işe meraklı adamını bularak kütüphaneyi tesise başlaması gerekir. Kütüphaneciliğin ve derme çatma kütüphanelerin bütün arkadaşları huzursuz kılması lazımdır. Çocuklara, gidecekleri köylerde kütüphane kurma alışkanlığının verilebilmesi bu zihniyetin Enstitülerde yerleşmesine bağlıdır.”

İzmir'in 20'inci yüzyılın ikinci yarısından itibaren deneyimlediği kütüphanecilik tarihi, çalışmada bir bütün olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu süreçte kent sakinlerine hizmet veren kütüphaneler genel olarak Bakanlığa bağlı olanlar, belediyeler eliyle hizmet verenler, üniversite bünyesinde yer alanlar ve farklı özel girişimlerle bilgi hizmeti verenler şeklinde gruplandırılabilir.

2022 yılı sonu verilerine göre İzmir genelinde Bakanlık bağlı halk kütüphanesi sayısı 43'tür. Hizmete açılma çalışmaları devam eden Buca Adalet Halk

Kütüphanesi dışında kalan biri gezici 42 kütüphane aktif olarak hizmet vermektedir. Söz konusu kütüphanelerin toplam koleksiyon sayısı 568.345, kullanıcı sayısı ise 251.399’dır. 43 kütüphanede toplam üye sayısı 228.501’ken, ödünç alınan materyal sayısı da 164.840’tır. (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023). Rakamlarda da görüldüğü gibi, kent Türkiye’nin halk kütüphanesi ve temel hizmetleri potansiyelinin içinde önemli bir yerde durmaktadır. Bu noktada, bir vakıf kütüphanesi olmakla birlikte, Milli Kütüphane dışında ülkemizde adında “milli” ifadesi geçen tek kütüphane olan İzmir Milli Kütüphanesi ile yine ülkemizin ile kent arşivi ve müzesi olan Ahmet Piriştina İzmir Kent Arşivi ve Müzesi bünyesinde hizmet veren kütüphaneyi de ayrıca değerlendirmek gerekir (Akkaya ve Polat, 2020).

Kentin halk kütüphanesi ve kütüphane kullanım istatistiklerini nüfus denkleminde olumlu anlamda geliştiren diğer bir unsur da belediyeler eli ile yürütülen halk kütüphanesi hizmetleridir. Zira nicel veriler üzerinden bakıldığında, İzmir ülkemizde halk kütüphaneleri üst gruplandırmasının diğer bölümünü oluşturan belediye kütüphaneleri açısından da görece kabul edilebilir bir düzeyde erişmiş görünmektedir.¹

Toplamda 400 binin üzerinde koleksiyona sahip olan ve 30’a yakın farklı kütüphane ile kent sakinlerine hizmet veren büyükşehir ve ilçe belediyeleri, bu koleksiyon sayısı ile Bakanlığa bağlı hizmet veren halk kütüphanelerinin yeterlilik düzeyine yaklaşmış durumdadır. 110 bini aşan kullanıcı ve 80 bine yaklaşan üye sayılarıyla da belediye kütüphaneleri sürekli bir üssel ivmelenme eğrisi göstermektedir. Belediyelerin, kamuya açık verilerine bakıldığında, ödünç verilen koleksiyon sayısında da sınırlı ancak sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Kentin sosyal ve kültürel yaşamında en az Bakanlık başlısı halk kütüphaneleri kadar yönlendirici potansiyele erişen belediye kütüphanelerinin, sahip oldukları konum zenginliği ve buna bağlı erişim kolaylıkları dikkate alındığında, kullanıcılar ulaşma ve etkileşim açısından daha avantajlı oldukları söylenebilir (Akkaya ve Polat, 2020, s. 130).

Kütüphanecilik hizmetlerinin en gelişmiş olduğu kentlerden biri olan İzmir’de Yükseköğretim Kuruluna bağlı 9 üniversite kütüphanesi de kullanıcılarına bilgi hizmeti vermeye devam etmektedir. Bu kütüphanelerin ağırlıklı kullanıcı grubunun Cumhuriyeti yeni yüzyılda farklı açılardan temsil ve idare edecek gençler olduğu dikkate alındığında, söz konusu kütüphanelerin sorumluluğunun daha yüksek olduğu ifade edilebilir. İzmir’de Türk kütüphaneciliğinin en önemli sivil toplum örgütü olan Türk Kütüphaneciler Derneği’nin de bir

1 İzmir’de bulunan belediyelerin kütüphane hizmetlerine ilişkin bilgiler, ilgili belediyelerin kurumsal web adreslerinden ve belediyelerin kütüphane hizmetlerinden sorumlu yöneticileri ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir. 2023 Şubat-Nisan döneminde yapılan görüşmelerin ayrıntısı ve belediyelerin kamuya açık olan resmi web adresleri, çalışmanın sınırlılıkları dikkate alınarak metin içinde verilmemiştir.

şubesi aktif olarak faaliyet göstermektedir (TKD İzmir, 2023). Uzun yıllardır İzmir özelinde kütüphanecilik adına planlanan etkinlikler, kutlamalar, iş birlikleri ve mesleğin toplum nazarındaki tanıtımı adına önemli sorumluluklar üstlenen TKD İzmir, üye sayısını ve etki gücünü düzenli olarak artırma çabasıdadır.

Kentin kütüphanecilik tarihi açısından atılmış en güncel ve önemli adımlarından biri de 2020-2021 eğitim öğretim yılında ilk öğrencilerini alan, bir yıl sonra lisansüstü eğitim programını aktif hale getiren, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün açılmasıdır (Bilgi ve Belge..., 2023). Bölüm, ev sahipliği yaptığı ve/veya katıldığı farklı etkinlikler, disipline ilişkin üstlendiği sorumluluklar, ortaya koyduğu akademik üretim ve farklı paydaşlarla gerçekleştirdiği iş birliği çalışmalarlarıyla, İzmir'in Cumhuriyet dönemi kütüphanecilik tarihine kalıcı izler bırakmaya başlamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye Cumhuriyeti, her türlü engel ve güçlüğü karşın adeta küllerinden yeniden doğan bir milletin haklı bağımsızlık mücadelesinin dünyada meşruiyet kazanmasının bir nişanesidir. Anadolu'nun binlerce yıllık zengin tarihindeki yerini altın harflerle alan topyekûn bir mücadelenin ortaya konulduğu Kurtuluş Savaşı'nda elde edilen başarı ve kazanımların mührü olan 29 Ekim 1923 sonrası çıkılan yol da en az öncesinde verilen bağımsızlık mücadelesi kadar engeli ve her açıdan zorluklarla dolu olmuştur. Bu yolda bir asrı geride bırakan Türkiye Cumhuriyeti, gelecek adına en büyük ilhamı ve cesareti bu ilk yüzyılın deneyimlerinden alacaktır. Devletin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün rehberliğinde, hayatın her alanına nüfuz eden bireysel, toplumsal, kurumsal ve ulusal yaşanmışlıkların biriktirildiği Cumhuriyetin ilk yüzyılında her bilim alanı da kendi hikâyesini yazmıştır. Bunlardan biri de günümüzde yaygın kabulle "bilgibilim" olarak da nitelenen kütüphanecilik bilimidir.

Bilgibilimin asıl aktörlerinden biri olan bilgi merkezleri, ancak kullanıcıları ile birlikte var olabilen toplumsal kültür kurumlarıdır. Bu yan, bilgi merkezlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bir yüzyılı farklı biçimlerde deneyimlemesinin de yolunu açmıştır. Söz konusu bilgi merkezlerinin dünyada olduğu gibi ülkemizde de en yaygın türü kütüphanelerdir. Bu nedenle bu çalışmada, yüzyıllık deneyimin analiz alanı olarak kütüphaneler, ayrıntılı ele alma sahası olarak da İzmir alınmıştır. Kentin, Efes ve Bergama kütüphaneleri ile zirve yaptığı antik dönemden itibaren zengin ve sürekliliği yüksek bir kitap ve kütüphane kültürünün olması, İzmir'in örneklem olarak seçilmesinin en önemli nedenidir.

Cumhuriyet'in içinde yaşamaya ve Cumhuriyet'in içinde aktif bir biçimde var olmaya Osmanlı Devletinden miras kalan ilgili tüm unsurlar ve biriktirilmiş

deneyimlerle başlayan Türk kütüphaneciliği, hemen her alanda olduğu gibi, bu süreci bir çalışma alanını bilimsel bir disipline dönüştüren tüm süreçleri deneyimlemek durumunda kalmıştır. Kütüphaneciliğin bilgi ve bilgi kaynaklarıyla, bilginin de özellikle bilişim teknolojilerinde yaşanan kontrol edilemez değişimlerin ardından yaşamla olan yoğun etkileşimi ve “bilgi patlaması” olarak da tanımlanan bilginin dünyasındaki üssel artış, Cumhuriyetin ilk yüzyılında Türk kütüphaneciliği adına yaşananları disiplinler üstü bir kimliğe büründürerek, daha derinlikli hale getirmiştir. Bu yüzyıllık süreçte kütüphanecilik dünyasına ilişkin deneyimlerin en yoğun ve yarınlar adına öğretici olduğu kentlerden biri de İzmir’dir. İzmir’de Cumhuriyetin ilk yüzyılında kütüphanecilik adına yaşananları genel olarak; kütüphaneciliğin öneminin fark edilmesi, Osmanlı’dan kalan mirasın içselleştirilmesi, kütüphaneciliğin eğitimle olan bağının kurulması, kütüphane türlerinin çeşitlenmesi, uluslararasılaşma çabaları, kütüphanecilik mesleğinde profesyonelleşme, mesleki dernekleşme, iş birliği çalışmaları ve teknolojiye uyumlaşma biçiminde listelemek olanaklıdır.

Yaşanan bu gelişmelerin tamamı, şüphesiz Türk kütüphaneciliğini ve İzmir’i yolculuğa başladığı yerden çok daha iyi bir noktaya taşımıştır. Ancak Türk ve İzmir kütüphaneciliğini, Mustafa Kemal Atatürk’ün hedef olarak gösterdiği “muasır medeniyetler” seviyesine çıkarmak adına yürünmesi gereken yol hâlâ oldukça uzun ve zordur. Bu noktada en önemli rehber, Türk kütüphaneciliğinin Cumhuriyet dönemindeki yüz yıllık deneyimidir. 1923’ten bugüne kütüphanecilik adına atılmış her doğru adımı, atılacak yeni adımların ilhamına dönüştürürken, yanlış adımlardan da gerekli dersleri çıkararak yarınlara bakmak, Türk kütüphaneciliğinin ve İzmir’in yeni yüz yıldaki yolunu kolaylaştıracak asıl unsur olacaktır. Söz konusu tabloyu dikkate alarak atılacak adımları planlamak, Türk kütüphaneciliğinin tüm paydaşları için bir tercih olmaktan daha fazlasıdır.

Ulusal sınırlılıklarla bir asırlık kütüphanecilik tarihini ele almanın ötesinde, İzmir’in Cumhuriyet dönemi kütüphanecilik evrimini özetleyen içeriği ile benzerlerinden ayrılan çalışmanın, kent ve ülke kültür tarihi ile bu tarihin gelecekte karşılaştırmalı analizinin yapılabilmesi açısından da anlamlı olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Akkaya, M. A. (2015). *Türk beşikdevri basmalarında yazma kitap geleneğinin etkileri ve içkapağın gelişimi*. İstanbul: Hiperlink.
- Akkaya, M. A. ve Polat, C. (2020). Kent kültür ve geleneği ile değerlerinin oluşumu ve aktarımında halk kütüphanelerinin yeri ve önemi: Niceliksel verilerle İzmir örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 110-137.
- Akyol, Y. (2008). *İzmir Halkevi (1932-1951)*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

- Alpay, M. (1990). Değişen kütüphane anlayışı ve Münif Paşa. *Kütüphane: Dünyayı yarına bağlayan köprü* içinde (ss. 260-265). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Alpay, M. (1976). *Harf devrimini kütüphanelerde yansıması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Anameriç, H. (2008). Belgelerle Atatürk ve kütüphaneler. *Atatürk Araştırması Dergisi*, XXIV(71), 485-512.
- Atatürk, Mustafa Kemal (2011). *Nutuk*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Balcıoğlu, T. H. (2018). *Medeniyet tarihinde kütüphaneler*. İstanbul: Büyüyen Ay.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. A. Kuyaş (Yay. Haz.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü (2023). 18 Haziran 2023 tarihinde <https://bby.ikcu.edu.tr/> adresinden erişildi.
- Burke, P. (2021). *Kültür tarihi*. M. Tunçay (Çev.). İstanbul: Isık.
- Çavdar, R. T. (1995). *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar Osmanlı kütüphanelerinin gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Duman, H. (1984). Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nin dünü-bugünü-geleceği. *Beyazıt Devlet Kütüphanesi 100 yaşında* içinde (ss. 1-22). H. Duman (Haz.). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Erdem, Y. (2021). Sahhaflar ve seyyahlar: Osmanlı’da kitapçılık. *Müteferrika’nın izinde: Kitap ve matbuat tarihi yazıları* içinde (ss. 97-110). İstanbul: Ötügen.
- Ergin, E. (2023). Tarihin tanığı: İzmir Milli Kütüphane şeref defterleri. *Şehir kültür medeniyet: Çaka Bey’den günümüze İzmir Cilt III* içinde (ss. 1561-1578). T. Gökçe ve M. H. Cevrioğlu (Ed.). İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Erünsal, İ. E. (1999). Osmanlı kütüphanelerinin tarihi gelişimi. *Osmanlı Devleti’nde bilim, kültür ve kütüphaneler* içinde (ss. 235-246). Ö. Bayram vd. (Yay. Haz.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Erünsal, İ. E. (2008). *Osmanlı vakıf kütüphaneleri: Tarihi gelişimi ve organizasyonu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Erünsal, İ. E. (2013a). Osmanlı’da kütüphaneler ve kütüphanecilik anlayışı. *Anadolu kütüphaneleri* içinde (ss. 187-215). B. Yılmaz (Ed.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erünsal, İ. E. (2013b). *Osmanlılarda sahaflık ve sahaflar*. İstanbul: Timaş.
- Erünsal, İ. E. (2015a). Osmanlılarda kütüphaneler ve kütüphanecilik. *Milli Eğitim*, 208 Güz, 194-199.
- Erünsal, İ. E. (2015b). *Osmanlılarda kütüphaneler ve kütüphanecilik*. İstanbul: Timaş.
- Erünsal, İ. E. (2018). *Orta Çağ İslâm dünyasında kitap ve kütüphane*. İstanbul: Timaş.
- Faroqhi, S. (2002). *Osmanlı kültürü ve gündelik yaşam: Ortaçağdan yirminci yüzyıla*. (4. bs.). E. Kılıç (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Güneş, G. (2011). İzmir Türk Ocağı. 13 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1608> adresinden erişildi.
- Gürlek, A. (2012). *100. yılında İzmir Milli Kütüphane*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Harris, M. H. (1999). *History of libraries in the western world*. (4. bs.). London: Scarecrow Press.
- Huyugüzel, Ö. F. (1997). *İzmir Milli Kütüphanesi*. İzmir: İzmir Milli Kütüphane Vakfı.

- İhsanoğlu, E. (2022). *Osmanlı modernleşmesinde ilk adımlar: Teknoloji, bilim ve eğitim*. İstanbul: Ötüken.
- İpek, N. (2018). İzmir ve göç. *Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu*, 27-28 Nisan 2017, İzmir - *Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 201-209). İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İzmir 1830-1930 unutulmuş bir kent mi?: Bir Osmanlı limanından hatıralar (2020) M. C. Smyrnelis (Der.). I. Ergüden (Çev.). İstanbul: İletişim.
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). İzmir halk kütüphaneleri 2022 yılı istatistikleri. 09 Mart 2023 tarihinde <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-336449/izmir-halk-kutuphaneleri-2022-yili-istatistikleri.html> adresinden erişildi.
- Kapluhan, E. (2015). 1921 Maarif Kongresi’nin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 123-134.
- Karatepe, T. (2013). Tanzimat dönemi sonrası Osmanlı kütüphaneciliği. *Anadolu kütüphaneleri* içinde (ss. 217-233). B. Yılmaz (Ed.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Keseroğlu, H. S. (1989). *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Keseroğlu, H. S. (2005). Köy Enstitülerinde okuma ve kütüphane. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 25-40.
- Keseroğlu, H. S. (2013). Cumhuriyet dönemi Türk kütüphaneciliği. *Anadolu kütüphaneleri* içinde (ss. 365-385). B. Yılmaz (Ed.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Keseroğlu, H. S. (2018). Halk kütüphanesi tarihi. *Halk kütüphaneleri: Geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller* içinde (ss. 11-33). H. Odabaş ve M. A Akkaya (Yay. Haz.). İstanbul: Hiperyayın.
- Keseroğlu, H. S. (2019). Halk kütüphanesi. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler-müzeler-arşivler* içinde (ss. 41-81). M. A. Akkaya ve H. Odabaş (Yay. Haz.) İstanbul: Hiperyayın.
- Keseroğlu, H. S. (2022). Halkevlerinde kitap ve kütüphane kıymı: 1951. *Türk Kütüphaneciliği*, 36(4), 495-511.
- Ortaylı, İ. (2016). *İmparatorluğun son nefesi: Osmanlı’nın yaşayan mirası Cumhuriyet*. (4.bs.). İstanbul: Timaş.
- Özertem, K. (1942). X. yıldönümü münasebetiyle: İzmir Halkevi çalışmaları. *Fikirler*, 226-227, 25-32.
- Polat, Ö. ve Kılıç, A. (2023). Necippaşa kütüphanesinde koleksiyon geliştirme süreçleri. *Şehir kültür medeniyet: Çaka Bey’den günümüze İzmir Cilt III* içinde (ss. 1547-1560). T. Gökçe ve M. H. Cevrioğlu (Ed.). İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Raif Nezihi (2002). *İzmir tarihi*. E. Üyepazarcı (Der.). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Roberts, J. M. ve Westad, O. A. (2016). *The history of the world*. (6. bs.). Oxford: Oxford University Press.
- Sağlamtunc, T. (1994). *Çağdaş kütüphanecilik ve düşünce özgürlüğü üzerine....* İstanbul: Yapı Tasarım Üretim.
- Serçe, E. (1996). *İzmir’de kitapçılık 1839-1928*. İzmir: Akademi.
- Serçe, E. (1997). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İzmir’de kütüphanecilik. *Erdem*, 7(20), 735-750.

- Sernikli, A. (2005). Elyazması eserlerimizin dünü bugünü yarını. *V. Türk Kültürü Kongresi: Eski Eserler ve Müzecilik, Kütüphanecilik, Arşiv Dokümantasyon* içinde (C. IX, ss. 27-42). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Soysal, Ö. (1987). Cumhuriyet ve kütüphaneciliğimiz: 1923'ten 1963'e. *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, 1, 17-78.
- Soysal, Ö. (1998). *Türk Kütüphaneciliği, Cilt 1*. Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.
- Soysal, Ö. (2007) *Bilginin yazgısı*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Taş, Y. (2020). *Osmanlı dönemi İzmir medrese ve kütüphaneleri*. İstanbul: Hiperyayın.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1993). *Osmanlı İmparatorluğunda eğitim ve bilgi üretim sisteminin oluşum ve dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tinal, M. (2008). Kızılçullu Köy Enstitüsü: Kuruluşundan ilk mezunlarına. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz, 21, 181-198.
- Tonguç, İ. H. (1976). *Mektuplarla Köy Enstitüleri: 1935-1946*. İstanbul: Çağdaş.
- Türk Kütüphaneciler Derneği İzmir Şubesi (2023). 19 Haziran 2023 tarihinde <https://kutuphaneci.org.tr/subeler/genel-bilgiler/izmir/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021. 5 Mart 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2022-49685> adresinden erişildi.
- Uşaklıgil, H. Z. (2008). *Kırk yıl*, İstanbul: Özgür.
- Yılmaz, F. ve Yetkin, S. (2002). *İzmir kent tarihi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Atıf için:** Akkaya, M. A. (2023). Cumhuriyetin 100. yılında İzmir'de kütüphaneler ve kütüphaneciliğe genel bakış. *Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 7-25.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Alanındaki Dergilerin İçerik Analizi: 2019-2023 İncelemesi

Content Analysis of Journals in the Field of Library and Information Science in Türkiye: A Review for 2019-2023

Ali Kavak*

Öz

Amaç: Çalışmanın amacı, Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayın yapan altı derginin (Türk Kütüphaneciliği, Bilgi Dünyası, Arşiv Dünyası, Bilgi Yönetimi, Bilgi ve Belge Araştırmaları, Library Archive and Museum Research Journal) makale başlıkları, özetleri ve anahtar kelimelerinde kullanılan kavramların niceliksel içerik analizini yaparak, söz konusu alandaki araştırmacıların hangi konularda yoğunlaştıklarını belirlemektir. Ayrıca dergiler arasındaki olası tematik farklılıkları, dergilerin yayın politikalarını, yayımlanan makalelerin tematik dağılımlarını ve alandaki eğilimleri ortaya koymaktır.

Yöntem: Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmış, çalışmanın verileri Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayın yapan altı önemli derginin 2019-2023 yılları arasındaki makalelerinin başlık, özet ve anahtar kelimeleri kısımlarından toplanmıştır. Araştırmanın kapsamına uygun olduğu belirlenen 305 makaledeki başlık, özet ve anahtar kelimeler kısımlarındaki veriler, Maxqda nitel araştırma programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Bu çalışmada, Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayın yapan altı önemli derginin 2019-2023 yılları arasındaki makalelerinin içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi sonucunda, bu dergilerde en sık kullanılan anahtar kelimelerin kütüphane, bilgi, ağ, veri ve araştırma olduğu belirlenmiştir. Ayrıca teknoloji, dijitalleşme, bilgi güvenliği, bilgi toplumu gibi konuların da öne çıktığı görülmüştür. Sık kullanılan kelimelerin bilgi/belge, teknoloji, kütüphane, arşiv, araştırma gibi temalar altında kümelendiği saptanmıştır. Dergiler arasında içerik açısından benzerlikler olduğu, ancak kavramlarda ufak farklılıkların gözlemlendiği belirlenmiştir. Son dönem toplumsal krizlerine ilişkin çalışmaların yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Genel olarak dergilerin kütüphanecilik alanındaki güncel gelişmeleri yansıttığı görülmüştür. Fakat son dönemde gelişen yapay zekâ tabanlı sohbet botları (ChatGPT, Bing Chat, You Chat, Jasper, Chatsonic ve Google Bard vb.), konuşarak arama, doğal dil işleme gibi yeni nesil teknolojilere yeterince yer verilmediği görülmüştür.

* Öğr. Gör. Dr., Samsun Üniversitesi, Rektörlük, Samsun, Türkiye,
E-posta: ali.kavak@samsun.edu.tr

Sonuç: Yapılan içerik analizi sonucunda, kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki temel kavramlar ile bu alanlarda odaklanılan konular hakkında önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bulguların alan yazına katkısı ve gelecek araştırmalar için yol gösterici niteliği olacağı düşünülmektedir.

Özgünlük: Literatürde dergilerin veya belirli bir alana ait çalışmaların içeriklerini analiz eden çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışma, Türkiye’deki kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayın yapan altı önemli derginin son beş yıllık içeriklerini kapsayan kapsayıcı bir analizdir. Mevcut çalışmalar ya tek bir dergi ya da tezler üzerinde yoğunlaşmışken, bu araştırma alandaki tüm önde gelen dergileri karşılaştırmalı olarak incelemesi nedeniyle eksiklikleri gidermekte ve alan yazına özgün bir katkı sunmaktadır. Geniş kapsamı sayesinde hem bu alanın genel eğilimlerini yansıtabilmekte, hem de diğer dar kapsamlı çalışmaları bütünleyerek alanın genel konu eğilimini sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Kütüphanecilik, bilgi bilimi, içerik analizi, kütüphane ve bilgi bilimi alan dergileri.

Abstract

Objective: The aim of this study is to conduct a quantitative content analysis of the concepts used in the article titles, abstracts and keywords of six journals (Turkish Librarianship, Information World, Archives World, Information Management, Information and Document Research Journal and Library, Archives, and Museum Research Journal) publishing in the field of library and information science in Turkey, in order to determine the areas of focus of researchers in the relevant field. Additionally, it aims to examine the possible thematic differences between journals, publishing policies of journals, thematic distributions of published articles, and trends in the field.

Method: Content analysis, a qualitative research method, was employed in this study. Data were collected from the titles, abstracts, and keywords sections of articles published in six major journals in the fields of library and information science in Turkey between 2019 and 2023. The data from 305 articles deemed relevant to the scope of the research were analyzed using the MAXQDA qualitative research software.

Findings: This study conducted content analysis of articles published in six prominent journals in the fields of library and information science between 2019 and 2023 in Turkey. As a result of content analysis, it was determined that the most frequently used keywords in these journals are library, information, network, data, and research. Moreover, topics such as technology, digitization, information security, and information society also stood out. It was observed that frequently used keywords were clustered under themes like information/document, technology, library, archive, and research. While there were similarities in content among the journals, minor differences in concepts were noted. It was concluded that studies related to recent societal crises were lacking. In general, the journals were found to reflect current developments in the field of librarianship. However, it was observed that recent advancements in technologies such as AI-based chatbots (ChatGPT, Bing Chat, You Chat, Jasper, Chatsonic, and Google Bard, etc.), voice search, and natural language processing were not adequately covered.

Conclusion: *The content analysis conducted in this study yielded important findings about fundamental concepts in library and information science and the topics of focus in these fields. It is believed that these findings will contribute to the existing literature and guide future research.*

Originality: *There are various studies in the literature that analyze the content of journals or works related to a specific field. This study, however, provides a comprehensive analysis covering the content of six prominent journals in the fields of library and information science in Turkey over the past five years. While most existing studies tend to focus on a single journal or theses, this research addresses the gaps in the field by comparatively examining all leading journals. Its broad scope enables it to not only reflect the general trends in this field but also complement other narrower studies, thereby presenting the overall thematic trends in the field.*

Keywords: *Türkiye, Library Science, Information Science, Content Analysis, journals in the field of librarianship and information science.*

Giriş

Kütüphane ve bilgi bilimi alanı, bilgi yönetimi, erişim, bilgi organizasyonu ve bilgi hizmetleri gibi çeşitli alt disiplinlerin bir araya geldiği çok yönlü ve dinamik alanlardır. Bu alanlar, bilgi toplumunun temel yapı taşları olarak kabul edilmekte ve sürekli olarak gelişen bilgi teknolojileri, kültürel değişimler ve toplumsal taleplerle şekillenmektedir. Bu nedenle, bu alanlarda yapılan araştırmaların içeriği ve odak noktaları zaman içinde değişmektedir.

Bilim dallarındaki gelişmeler ve ilerlemeler, teknolojik yeniliklerin hızlı bir şekilde uygulama alanına aktarılması ve kuramsal bilginin etkin bir biçimde paylaşılmasıyla yakından ilişkilidir. Bu süreç, kitaplar, bilimsel makaleler, ulusal ve uluslararası konferanslar ile sunulan bildiriler gibi araştırma sonuçlarının ve kuramsal bilgilerin aktarılmasına dayanmaktadır. Bilim dünyasında, mevcut bilgi birikimini temel alarak yeni gelişmelerin hızla ortaya çıktığı ve bilgiye olan talebin sürekli arttığı bir döneme tanık olunmaktadır. Bu bağlamda, bilimsel çalışmaların ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra, bilim dallarının ilerlemesi için önemli bir işlevi olan kuramsal bilgilerin aktarılmasında önemli roller üstlenen kurumlar ve dernekler bulunmaktadır. Bu dernek ve kurumlar; yayımladıkları bilimsel dergiler, kitaplar, bildiriler ve diğer yayınlar aracılığıyla bilim insanları ve araştırmacılar arasında bilgi alışverişi ve iş birliğinin sürdürülmesine katkı sağlamaktadırlar. Bu yayınlar, alana ilişkin yeni konular, teoriler ve yöntemler hakkında bilgi sunmakta ve bu bilgilerin geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır (Taşkın ve Çakmak, 2010).

Kütüphane ve bilgi bilimi alanında çalışan profesyonellerin deneyimlerini, bilgilerini ve en iyi uygulamalarını paylaşmalarına olanak tanıyan yayınlar, bilgi paylaşımını artırarak alanın gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu yayınlar ile

alandaki eğitim alan öğrencilere, araştırmacılara ve tüm bilgi profesyonellerine kaynak sağlayarak mesleki gelişimin ilerlemesine yardımcı olunmaktadır. Topluma bilgi hizmeti sunma misyonunu taşıyan bilgi merkezleri ile ilgili güncel gelişmeleri sunan bu yayınlar, kamuya açık bilgiye erişimi artırmak, bilgi hizmetlerini geliştirmek ve toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla çalışan kütüphaneciler ve bu alandaki diğer bilgi profesyonelleri için önemli bilgi kaynaklarıdır. Ayrıca, kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki ulusal ve uluslararası iş birliğini teşvik ederek araştırmacıların meslektaşlarıyla iş birliği yapabilmelerine ve farklı kültürlerden gelen bilgilere erişebilmelerine olanak sağlamaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayımlanmakta olan “*Türk Kütüphaneciliği*”, “*Bilgi Dünyası*”, “*Arşiv Dünyası*”, “*Bilgi Yönetimi*”, “*Bilgi ve Belge Araştırmaları*” ve “*Library Archive and Museum Research Journal (LAMRe)*” dergilerinin konu içeriklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu dergiler, güncel gelişmeleri yansıtmak ve ilgili alandaki araştırmaları ve bilgileri geniş bir kitleye ulaştırmak için önemli bir araç olarak hizmet vermektedirler.

Çalışmada, incelenen dergilerin makale başlıklarında, özetlerinde ve anahtar kelimelerinde kullanılan kelimelerin nicel analizi yapılarak hangi konuların ne sıklıkta ele alındığı, hangi anahtar kelimelerin öne çıktığı üzerinde durulmaktadır. Böylelikle kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki güncel eğilimler ve temalar ortaya konulmaktadır. Ayrıca, dergiler arasındaki tematik farklılıklar ve işlenen konuların değişimleri değerlendirilmektedir. Sonuçta kütüphane ve bilgi bilimi literatüründeki tematik eğilimler nitel ve nicel olarak ortaya konularak alanın genel gidişatı hakkında önemli veriler elde edilmiş olunacaktır.

Literatür Değerlendirmesi

Kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki bilimsel çalışmaların içerik ve eğilimlerinin incelenmesi, alana katkı sunan araştırmacılar açısından önem taşımaktadır. Alan yazının kapsamını ve gelişimini anlayabilmek için çeşitli nicel içerik analizi yöntemleri kullanılabilir. Bu amaçla literatürde sıklıkla başvurulan yöntemler arasında içerik analizi, atıf analizi, kelime birlikteliği analizi ve sosyal ağ analizi gibi nicel teknikler yer almaktadır. Bu sayede yapılan çalışmaların konu dağılımı, anahtar kelime kullanımı, alıntılanma durumu, yazarlar arası iş birliği gibi çeşitli verilere ulaşılabilmektedir. Elde edilen nicel veriler istatistiksel olarak çözümlenerek, kütüphane ve bilgi bilimi literatürünün genel eğilimleri ve zaman içindeki değişimi ortaya konulabilmektedir. Böylelikle alanın gelişim seyri ve bilimsel yapısı ile ilgili önemli sonuçlara ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla, bu tür çalışmalar literatürün bütünsel olarak anlaşılması için yararlı bilimsel araştırma yöntemleri sunmaktadır.

Bu alanda yayınlanan dergilerdeki makalelerin içerik analizini konu alan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu tür çalışmalarda, genellikle nitel ve nicel

içerik analizi yöntemleri kullanılarak, incelenen dergilerde yayınlanan makalelerin konu dağılımı, anahtar kelime kullanımı ve kelime birliktelikleri gibi çeşitli yönleriyle incelenmektedir. Literatürde yer alan bu tür çalışmaların bazıları uluslararası düzeyde yapılan araştırmalar olup (Tablo 1), bazıları ise ulusal dergiler üzerine odaklanan çalışmalardır (Tablo 2). İlgili konuda bugüne kadar gerçekleştirilmiş bu araştırmalar gözden geçirilerek hem uluslararası hem de ulusal düzeyde kütüphane ve bilgi bilimi dergilerindeki eğilimler karşılaştırılmalı olarak incelenebilmektedir. Böylelikle literatürün çalışma konusuna ilişkin genel görünümü ve yapısı ile ilgili daha bütüncül bir bakış açısı elde edilmiş olunur.

Tablo 1: Türkiye dışındaki ülkelerde yapılmış ilgili çalışmalar

Kaynakça	Çalışma İçeriği
Cooper, 1987	Çin’de, kütüphanecilik alanında önemli olan üç ayrı derginin içerik analizi yapılmıştır.
Atkins, 1988	ABD’deki 9 farklı kütüphanecilik dergisinin konu yönelimleri incelenmiştir. Kütüphanecilik araştırmalarının çeşitliliğini ve odak noktalarını göstermek için yapılmıştır.
Auld, 1988	Library Trends dergisinin 1952-1986 yılları arasındaki sayıları yazarlık, konu içeriği ve cilt indeksleri açısından incelenmiştir. Bu çalışma, bu önde gelen derginin içeriğini derinlemesine anlama amacı taşımıştır.
Allen ve Reser, 1990	Kütüphanecilik çalışmalarında kullanılan içerik analizi yöntemi değerlendirilmiştir. Bu çalışma, içerik analizinin kütüphanecilik araştırmalarındaki rolünü ve etkisini incelemiştir.
Jarvelin ve Vakkari, 1990	Finlandiya’da, kütüphanecilik dergilerinin içerik analizini inceleyen bu çalışma, kütüphanecilik literatürünün içeriğini ve eğilimlerini belirlemeyi hedeflemiştir.
Kumpulainen, 1991	Finlandiya’da, 1975 yılına ait kütüphanecilik araştırmalarının 30 temel kütüphanecilik dergisi üzerinde gerçekleştirilen bu çalışma, kütüphanecilik araştırmalarının ana temalarını ve odak noktalarını vurgulamıştır.
Snelson ve Talar, 1991	ABD’de, Association of College and Research Libraries’in üç konferansında sunulan çalışmaların incelendiği bu çalışma, kütüphanecilik alanındaki konferanslarının içeriğini ve eğilimlerini anlama amacı taşımıştır.
Järvelin ve Vakkari, 1993	1965’ten 1985’e kadar kütüphane ve bilgi bilimi araştırmalarının içerik analizi rapor edilmektedir. Kütüphane ve bilgi bilimindeki uluslararası araştırmaların konulara nasıl dağıldığını ve bu konuları araştırmak için hangi yaklaşım ve yöntemlerin kullanıldığı amaçlanmıştır.

Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Alanındaki Dergilerin İçerik Analizi:
2019-2023 İncelemesi

Kaynakça	Çalışma İçeriği
Crawford, 1999	College & Research Libraries (C&RL) ve Journal of Academic Librarianship (JAL), akademik kütüphanecilik alanındaki iki dergide yer alan makaleler incelenerek bu dergilerde yayımlanan makale türleri, makalelerin yapısı, kullanılan istatistik türleri ve kullanılan veri toplama yöntemleri incelenmiştir.
Wertheimer, 2005	Bu çalışmada, Journal of Library History ve Libraries & Culture dergilerinde yayınlanan kütüphane tarihi araştırmalarının “iyilik” derecesini belirlemeyi amaçlanmıştır.
Blessinger ve Frasier, 2007	Çalışmanın amacı, on yıllık (1994-2004) literatürdeki kütüphane ve bilgi bilimi dergilerindeki yayın ve alıntı eğilimlerini analiz etmektir. Bu inceleme, araştırmacının yoğunlaştığı alanları, yıllar içinde sıklıkla yayınlanan konuları ve bu dönemde en çok atıf yapılan yazarların ve kaynakların özelliklerini ortaya çıkarmıştır.
Hider ve Pymm, 2008.	Yüksek profilli kütüphanecilik bilimi ile ilgili 20 derginin içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, en iyi dergilerde yayın yapan kütüphane ve bilgi bilimi araştırmacılarının çoğunlukla anket ve deney stratejilerine güvendiğini göstermiştir.
González-Alcaide ve diğerleri, 2008	Bu çalışmada, 2004-2005 dönemi için Kütüphanecilik ve Bilgi Bilimi Özetleri (LISA) veri tabanındaki 11.273 indeksli esere atanan tanımlayıcıların ortaya çıkma sıklığının ve birlikte ortaya çıkışlarının analizi yoluyla elde edilmiş olup, bu analiz sonucunda üç ana temel araştırma alanı belirlenmiştir: Dünya Çapında Ağ, Kütüphaneler ve Eğitim.
Yatcilla ve Young, 2022	Araştırmacılar, 2020 yılında kütüphanecilik ve bilgi bilimi literatüründe yer alan 237 dergi makalesini inceledikleri bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışma, COVID-19 salgınının kütüphaneler üzerindeki etkilerini incelemek için hem bibliyometrik analiz hem de makale özetlerinin tematik kodlaması gibi nitel içerik analizi tekniklerini birlikte kullanmıştır. Çalışmanın temelinde bibliyometrik bir analiz yer alsa da, incelenen makalelerin özetleri detaylı bir şekilde kodlanarak makalelerde ele alınan temalar da tespit edilmiştir

Tablo 2: Türkiye’deki ilgili çalışmalar

Kaynakça	Çalışma İçeriği
Çakın, 1980	Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (TKDB)’nin İçerik ve Yazar Yönünden Değerlendirilmesi” adlı çalışması, 1952-1971 yılları arasında TKDB Bülteni’nde yer alan 502 makaleyi içerik açısından değerlendirmiştir.
Altınörs, 1983	Bu çalışmada, 1958-1982 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümlerinde yapılmış olan Bilim Uzmanlığı, Doktora ve Doçentlik tezlerinde kullanılan araştırma metodlarını değerlendirmiştir.

Kaynakça	Çalışma İçeriği
Yontar, 1995	IFLA'nın 61. Genel Konferansı'nda sunulan çalışma, 1958-1994 yılları arası kütüphanecilik bölümlerinde yapılan 110 yüksek lisans ve doktora tezini inceleyerek kütüphane ve enformasyon bilimi alanındaki başlıca araştırma sorunlarını belirlemiştir.
Abu Isneineh, 1996	Bu yüksek lisans çalışmasında, Türkiye'de yayınlanan "Türk Kütüphaneciliği" ve Ürdün'de yayınlanan "Rissalat Al-Maktaba" adlı kütüphanecilik dergilerinin içerik analizini karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.
Yontar ve Yalvaç, 2000	Bu çalışma, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni ve Türk Kütüphaneciliği dergilerinde 1952-1994 yılları arasında yayınlanan kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki bilimsel araştırmaya dayalı makalelerin içerik analizini yapmıştır.
Tonta, 2002	Yaşar Tonta'nın çalışması, 1987-2001 yılları arasında Türk Kütüphaneciliği dergisinde yayınlanan 238 makaleyi bibliyometrik özellikleri açısından karşılaştırmıştır.
Atılgan, Atakan ve Bulut, 2008	Türkiye'de kütüphane ve bilgi bilimi alanında faaliyet gösteren Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası dergileri, 2000-2007 yılları arasında yayınlanan hakemli makalelere odaklanan "Türkçe Kütüphanecilik Dergilerinin Atıf Analizi" adlı çalışmalarıyla, bu iki derginin, bu alanda çalışan ve ilgi duyan kişilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için yoğun çaba ve kararlılıkla yüksek kaliteli makaleler ürettiğini göstermişlerdir.
Kayaoğlu, 2009	Bu çalışmanın temel hedefi, İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yürütülen araştırma eğilimlerini, 1967-2008 yılları arasında tamamlanan lisansüstü tezlerin içerik analiziyle tanımlamaktır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikle 1995-2008 döneminde İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde tamamlanan 58 lisansüstü tezin içeriği titizlikle incelenmiş ve bu inceleme sürecinde örgüt türleri, ana ve alt konular, araştırma stratejileri, yöntem türleri ve veri toplama teknikleri gibi faktörler ele alınmıştır.
Uçak ve Al, 2009	1968-2007 yılları arasında dört ana konu alanını kapsayan toplam 391 tezin atıf analizi üzerinde çalışan bu bibliyometrik araştırma, atıf özelliklerinin disiplinler arası farklılıklarını belirlemiştir.
Taşkın ve Çakmak, 2010	Bu çalışma, Bilgi Dünyası dergisinde yayımlanan 104 makale ve 60 görüş yazısının bibliyometrik özelliklerini incelemektedir. Makalelerin ana konu dağılımı incelendiğinde, çoğunlukla bilgi merkezleriyle ilgili olduğu görülmüştür.
Al ve Doğan, 2012	Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yazılmış lisansüstü tezleri ve bu tezlerin kaynakça kısımlarındaki alıntıları incelemektedir. İncelenen tezler arasında, en yaygın araştırma yöntemi olarak betimleme yöntemi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, bu tezlerde üniversite kütüphaneleri, halk kütüphaneleri, okuma alışkanlıkları ve kullanıcı araştırmaları gibi konular öne çıkan başlıklardır.

Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Alanındaki Dergilerin İçerik Analizi:
2019-2023 İncelemesi

Kaynakça	Çalışma İçeriği
Polat, Akkaya ve Binici, 2016	Bu çalışma, Türk Kütüphaneciliği dergisinde yayımlanan makalelerde kullanılan anahtar kelimeler üzerinden derginin tematik yapısını ve zaman içindeki değişimini kelime birlikteliği analizi ve ağ analizi yöntemleriyle incelemiştir. Böylelikle derginin odak, kapsam ve entelektüel yapısı anahtar kelime kullanımı üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır.
Karagözoğlu Aslıyüksel, 2016	Türkiye’deki önemli bilgi bilimi dergilerinden biri olan Bilgi Dünyası Dergisi, bilgi teknolojileri ve dijitalleşme alanındaki uygulamaların artmasıyla birlikte Bilgi ve Belge Yönetimi disiplini daha da zenginleştirmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye’deki bilimsel dergilere de yansımıştır. Bu çalışma, Bilgi Dünyası Dergisi’nin 2000-2014 tarihleri arasındaki yayınlarını sistematik bir şekilde analiz etmiştir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, 182 hakemli makalenin %45’i bilgi teknolojileri, dijitalleşme ve dijital kültür konularıyla ilgiliyken, 87 görüş yazısının %33’ü bu alanlara odaklanmıştır.
Binici, 2018	Bu çalışmada, kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayınlanmış makalelerin içerik analizi yapılarak alandaki tematik eğilimler ve zaman içindeki değişimler incelenmiştir. Metin madenciliği ve görselleştirme teknikleri kullanılarak elde edilen bulgular 12 ana tema altında toplanmış ve her temadaki yönelimler tespit edilmiştir. Böylelikle alanın tematik yapısı ve zaman içindeki seyri ortaya konmuştur.
Güler ve Keskin, 2020	Bu çalışmada, Arşiv Dünyası dergisinde 1999-2014 yılları arasında yayımlanan makalelerin içerik analizinin yapıldığı çalışmada; makalelerin yayın türü, sayfa sayıları, makale konuları, makalelerde kullanılan yöntem, veri toplama tekniği, makalelerdeki Türkçe-İngilizce öz verilmesi, dipnot-kaynakça bilgisi ve yazarların hangi kurumlardan katkıda bulundukları çerçevesinde içerik değerlendirmesi yapılmaktadır.
Dişli, 2020	Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı’nda 2002-2020 yılları arasında tamamlanan 112 lisansüstü tezin konusal analizini gerçekleştirerek bu dönemdeki eğilimleri ortaya koymayı hedeflemiştir.
Yılmaz, 2020	Bu çalışma, Türkiye’de önemli bir konuma sahip olan Bilgi Dünyası dergisinin 2000-2019 yılları arasındaki 40 sayısını inceleyerek, derginin içeriğini, yazarlarını ve konu dağılımını analiz etme amacı gütmüştür.
Kayı, 2022	Web of Science (WOS) ve Scopus veri tabanlarında dizinlenen 2010-2020 yıllarına ait kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki yayınları kapsayan bir bibliyometrik analiz sunan çalışmadır. Temel hedef, kütüphane ve bilgi bilimi disiplininin akademik sahadaki mevcut konumunu ayrıntılı bir şekilde açıklamak ve bu alanda çalışacak olan araştırmacılara rehberlik etmektir.
Sümbül ve Güler, 2022	Bu çalışmada, Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki yüksek lisans tezlerine odaklanılmıştır. “A Qualitative Analysis of Master’s Thesis in Library And Information Science in Turkey” başlıklı bu araştırma, incelenen tezlerin yıllarına, türlerine, toplumsal seviyelerine, yapıldıkları üniversitelere, konu dağılımlarına, veri toplama yöntemlerine ve araştırma türlerine göre ayrıntılı bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Kaynakça	Çalışma İçeriği
Tok, 2022	Bu çalışma, Bilgi Yönetimi (BY) Dergisi'nin dört yıllık yayın dönemini kapsayan 8 sayıdaki makalelerin ve inceleme/değerlendirme yazılarının içerik özelliklerini incelemektedir. Araştırma kapsamında dergide yayınlanan yazıların sayfa sayıları, kurum katkıları, kullanılan yayın dilleri, alıntı alan yayınlar, kaynakça bilgileri ve yazarların kurum dağılımları gibi içerik özelliklerine odaklanılarak bir içerik değerlendirmesi yapılmıştır.

Kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki içerik analizi çalışmaları, hem uluslararası hem de ulusal düzeyde bu alanın zenginliğini ve çeşitliliğini ortaya koymaktadır. İçerik analizi yöntemi, bilimsel dergilerde yayınlanan makalelerin konu dağılımı, anahtar kelime kullanımı gibi içerik özelliklerini incelemek için etkili bir araştırma aracıdır. Literatürdeki bu tür çalışmalar, araştırmacılara, kütüphanecilere ve eğitimcilere alan yazınına daha iyi kavramada rehberlik etmekte ve alandaki gelişime katkı sunmaktadır. Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi dergileri üzerine içerik analizi çalışmalarının sınırlı sayıda olması, bu araştırmanın değerini artırmakta ve alana yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Böylelikle kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki bilimsel çalışmalara daha bütüncül bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Alan Dergileri

Türkiye’de kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon alanlarının kapsamında yer alan bilgi yönetimi, bilgi erişimi, bilgi organizasyonu ve bilgi hizmetleri gibi konulara ilişkin bilimsel araştırmaların yayımlandığı altı dergi yer almaktadır: Türk Kütüphaneciliği, Bilgi Dünyası, Arşiv Dünyası, Bilgi Yönetimi, Bilgi ve Belge Araştırmaları ve LAMRe. Kütüphane, arşiv, dokümantasyon ve bilgi bilimi alanına ilişkin bilimsel araştırmaların yayımlandığı bu dergiler, bu alanlarda çalışan profesyoneller, araştırmacılar ve öğrenciler için önemli rol oynamaktadır. Bu dergiler aracılığıyla, bilimsel ilerleme, bilgi hizmetleri ve bilgi yönetimi konularında bilgi paylaşımı teşvik edilmekte ve alanın gelişimine katkı sağlanmaktadır.

Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Türk Kütüphaneciler Derneği’nin üç ayda bir düzenli olarak yayımladığı resmi bir yayın organdır. Bu dergi, bilgi ve belge yönetimi ile ilgili sorunları inceleyen ve bu konularda çözüm önerileri sunan bilimsel makalelere, görüşlere, okuyucu mektuplarına, tanıtım ve değerlendirme yazılarına ev sahipliği yapmaktadır. Derginin dili Türkçe veya İngilizce olup, yayınlanan makaleler hakemler tarafından değerlendirilmektedir. 1952 yılından itibaren aralıksız olarak yayımlanmaktadır ve bu nedenle kütüphanecilik alanının ve bilimsel yayıncılığın en köklü süreli yayınlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu uzun yayım süreci, derginin bu alandaki gelişmeleri ve

değişimleri kaydetme, analiz etme ve bu konuda araştırmalar sunma açısından sahip olduğu değeri vurgulamaktadır (Türk Kütüphaneciliği, 2023).

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği’nin (ÜNAK) resmi yayın organı olan Bilgi Dünyası Dergisi, Türkiye’deki bilgi bilimi, bilgi yönetimi ve kütüphane alanlarında önemli bir akademik dergidir. 2000 yılından bu yana uluslararası hakemli bir dergi olarak kabul edilmekte ve altı aylık periyotlarla okuyucularına ulaşmaktadır (Bilgi Dünyası, 2023).

Arşiv Dünyası Dergisi, arşivcilik, kütüphanecilik, belge yönetimi, bilgi yönetimi, elektronik bilgi ve belge yönetimi, tarihi arşivler, kültür tarihi, diplomatika, müzecilik vb. teorik ve uygulamalı disiplinlerarası alanlarında en güncel araştırmaları ve uygulamaları yansıtmak amacıyla önemli bir uluslararası akademik dergidir. Derginin ilk sayısı 1999 yılında yayımlanmıştır. Türk Arşivciler Derneği’nin resmi yayın organı olarak, bu alandaki gelişmeleri takip etmek ve bilimsel birikime katkıda bulunmak isteyen herkes için kaynaklık yapmaktadır (Dergipark, 2023).

Bilgi Yönetimi Dergisi, Ankara Üniversitesi Bilgi Yönetim Sistemleri Belgeleme ve Bilgi Güvenliği Merkezi (BİL-BEM) tarafından 2018 yılından itibaren yayımlanan akademik dergidir. Dergi, bilgi yönetimi, belge yönetimi, arşiv yönetimi ve bilişim sistemleri alanlarında çalışan araştırmacılar ve profesyoneller için önemli bir platform sunmaktadır (Dergipark, 2023).

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tarafından yayımlanan önemli bir akademik dergidir. Kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon ana başlıklarında hazırlanan çalışmaları yayınlamaktadır. Dergide bilgi ve belge yönetimi alanına ilişkin sorunları inceleyen ve çözüm önerileri sunan Türkçe veya İngilizce özgün bilimsel yazılar, görüşler, okuyucu mektupları, tanıtım yazıları, çeviri yazıları, haberler ve mesleki toplantı duyuruları yer almaktadır (Dergipark, 2023).

LAMRe, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’nün 2020 yılında yayın hayatına başlayan resmi dergisidir. Dergi yılda iki kez elektronik ortamda yayımlanmaktadır. Bilgi ve belge yönetimi, kütüphane bilimi, arşiv bilimi, müzecilik, bilgi yönetimi, belge yönetimi, bilimsel ve kültürel mirasın korunması, arşivsel mirasın korunması, bilişim sistemleri, tıp bilimi ve sekreterlik, iletişim, işletme, örgütsel davranış gibi farklı disiplinlerden akademik araştırma makalelerine, derlemelere ve uygulamalı çalışmalara yer vermektedir. Böylelikle bilgi ve belge yönetimi alanındaki güncel akademik çalışma ve uygulamaları yansıtmayı amaçlamaktadır. (Dergipark, 2023).

İncelenen dergiler, kütüphane ve bilgi bilimi, arşivcilik, dokümantasyon gibi bilgi disiplinlerinde çalışan araştırmacılar için bu alanlardaki güncel

bilimsel araştırma sonuçlarına erişim sağlayan önemli yayın organlarıdır. Bu dergiler aynı zamanda, ilgili disiplinlerde üretilen yeni bilimsel bilginin yaygınlaştırılması ve bu alanlarda çözüm önerileri geliştirilmesine katkı sunma misyonunu üstlenmektedir. Alan uzmanları için ortak bir bilgi paylaşım platformu oluşturarak bilimsel iletişimi teşvik etmekte ve yeni araştırmacılar için bilgi kaynağı olma işlevi görmektedir. İlgili dergilerde yayınlanan çalışmalar, bilgi yönetimi, belge yönetimi, arşivcilik, kütüphanecilik gibi konularda farkındalık yaratmakta ve bu alanların gelişimine katkıda bulunmaktadır. Böylelikle toplumsal kalkınma ve bilimsel ilerleme hedeflerine hizmet etmektedirler.

Yöntem

Kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayın yapan altı derginin (Türk Kütüphaneciliği, Bilgi Dünyası, Arşiv Dünyası, Bilgi Yönetimi, Bilgi ve Belge Araştırmaları ve Library Archive and Museum Research Journal) 2019-2023 yılları arasında yayımlanan araştırma ve derleme makalelerinin konu içeriklerinin incelendiği çalışmada, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayımlanan dergilerdeki makalelerde en sık hangi kelimeler kullanılmaktadır?
- Dergiler arasında yayımlanan makalelerde çoğunlukla kullanılan kelimeler ve konular bakımından farklılıklar gözlemlenmekte midir?
- Dergilerdeki makalelerde sık olarak kullanılan kelimeler daha çok hangi kelimeler ile birlikte gruplanmaktadır?
- Toplumu derinden etkileyen olayların (doğal afetler, salgın hastalıklar, vb.) yaşandığı yıllarda ilgili dergilerdeki makalelerin terminolojisinde bu olaylara yönelik bir değişim gözlenmekte midir?

Bu itibarla, incelenen dergilerin 2019-2023 yılları arasındaki makalelerinin içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin sistematik bir şekilde incelenmesi yoluyla araştırma sorularına cevap bulmayı ve yeni bilgiler keşfetmeyi amaçlayan güçlü bir nitel araştırma yöntemidir. Özellikle metin verilerinin analizinde sıklıkla kullanılır. İçerik analizinde veriler başlangıçta betimsel olarak incelendikten sonra ortaya çıkan kavramlar tanımlanır ve aralarındaki ilişkiler irdelenir. Böylece veriler derinlemesine anlamlandırılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 1996). İçerik analizi araştırmacılara, incelenen verilerin ötesine geçip daha derin bir anlayış geliştirme fırsatı sunar (Strauss ve Corbin, 1990).

Veri toplama sürecinde, incelenen altı derginin 2019-2023 yılları arasında yayımlanan araştırma ve inceleme makaleleri belirlenmiştir. Toplamda 305 makale (Türk Kütüphaneciliği n= 78, Bilgi Dünyası n=37, Arşiv Dünyası n=46, Bilgi Yönetimi n=70, Bilgi ve Belge Araştırmaları ve Kütüphane n=35, Arşiv ve

Müze Araştırmaları n=39), bu çalışmanın veri setini oluşturmuştur. Veriler, her bir makalenin başlığı, özeti ve anahtar kelimelerini içermektedir. Bu veriler, dergilerin çevrimiçi arşivlerinden derlenmiş ve bir metin programında (Microsoft Word) düzenlenmiştir. LAMRe, hariç diğer beş derginin 2023 yılı son sayıları, veri toplama sürecinde (15 – 30 Eylül 2023) yayımlanmadığından kapsam dışı tutulmuştur. Ayrıca LAMRe dergisi 2020 yılında yayına başladığından bu derginin son dört yıldaki makaleleri çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

Veri analizi için metin tabanlı verilerin analizi için geliştirilmiş güçlü bir içerik analizi olan Maxqda adlı yazılım kullanılmıştır. Veri analizi sürecinde, her bir makalenin başlığı, özet metinleri ve anahtar kelimeleri Maxqda programına yüklenmiştir. Daha sonra, ise bu verilerin kodlama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Kodlama işleminde kullanılan anahtar kelimeler, önceden oluşturulmuştur.

Anahtar kelime analizi üç aşamada gerçekleştirilmiştir: İlk aşamada, kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayımlanan ilgili dergilerin içeriklerini inceleyen önceki çalışmaların bulgularından ve Google Scholar üzerinde gerçekleştirilen taramalardan derleme bir kod kelime listesi oluşturulmuştur. Bu liste üzerinde kelimelerin farklı kullanım biçimleri (tekil/çoğul, eşanlamlılar vb.) tek bir yapıya dönüştürülmüştür. Daha sonra bu kelimeler Maxqda yazılımı kullanılarak çalışma kapsamında incelenen verilerde kodlanarak bu veri setinde geçen tüm anahtar kelimelerin frekans dağılımları belirlenmiştir. Böylece en sık kullanılan kelimeler saptanmıştır. İkinci aşamada, sık kullanılan kelimelerin birbirleriyle ve diğer kelimeler ile olan ilişkileri ağ analizi yöntemiyle incelenmiştir. Böylece anahtar kelimelerin diğer kelimeler ile olan kavramsal bağlantıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son aşamada ise, incelenen dergilere ait makalelerden elde edilen verilerin anahtar kelime istatistikleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Sık kullanılan anahtar kelimelere odaklanılarak dergilerin konu yapısı ortaya çıkarılmış ve kütüphane ve bilgi bilimi alanında son yıllarda üzerinde çokça durulan temalar belirlenmiştir. Ayrıca dergiler arasında farklılık gösteren tematik yapılar ile toplumu derinden etkileyen olayların (doğal afetler, salgın hastalıklar, vb.) araştırmalara yansımaları ortaya konulmuştur.

Çalışma kapsamında incelenen anahtar kelimeler şu biçimde sıralanmaktadır: Açık bilim, açık erişim, açık veri, afet, afet eğitimi, ağ, akademi, akademik kütüphane, akademik yayın, akıllı kütüphane, algoritma, anket, araştırma, arşiv, arşiv dünyası arşiv malzemesi, arşiv okuryazarlığı, atıf analizi, bağış, bebek kütüphanesi, belge, belge yönetimi, bibliyometri(k), bilgi, bilgi arama, bilgi çağı, bilgi erişimi, bilgi gereksinimi, bilgi güvenliği, bilgi hizmeti, bilgi iletişimi, bilgi kaynağı, bilgi modeli, bilgi organizasyonu, bilgi politikası, bilgi profesyonelleri, bilgi servisi, bilgi stratejisi, bilgi teknolojisi, bilgi teorisi, bilgi toplumu, bilgi uzmanı, bilgi ve belge yönetimi (bby), bilgi yönetimi, bilgisayar, bilim, bilgi varlığı, bina, blok zincir, bulut bilişim, bütçe, büyük veri, chat, chatbot,

covid, çevrimiçi, çocuk, çocuk edebiyatı, değişim, deprem, dergi, derin öğren, derme, derme geliştirme, dijital, dijital altyapı, dijital beceri, dijital çağ, dijital dönüşüm, dijital dünya, dijital eğitim, dijital eşitsizlik, dijital güvenlik, dijital inovasyon, dijital kültür, dijital kütüphane, dijital pazarlama, dijital strateji, dijital teknoloji, dijital vatandaşlık, dijital yetenek, dijitalleşme, doğal dil, doğal dil işleme, dosya, dosya yönetimi, duygu analizi, elektronik belge, yönetim sistemi (ebys), efemera, eğitim, e-kaynak, elektronik, elektronik belge, elektronik imza, elektronik sağlama, engelli, e-öğrenme, erişebilirlik, erişim, e-sağlık, etik, evde eğitim, farkındalık, geleceğin kütüphaneleri, gelecek, gezici, göç, GPT, güvenlik, hafıza, halk, halk kütüphanesi, halk sağlığı, hizmet içi, içerik analizi, ilaç, iletişim, imza, insan, interaktif, interaktif sohbet, internet, kataloglama, kaynak, kent kültürü, kişisel, kişisel veri, kitap, kod, kodlama, koleksiyon, koleksiyon geliştirme, koleksiyon yönetimi, korona, kullanıcı, kullanıcı eğitimi, kullanıcı hizmeti, kullanıcı tutumu, kullanılabilirlik, kuram, kurum kültürü, kurumsal, kurumsal değişim, kültür, kültürel kayıt, kültürel miras, kümeleme analizi, küresel, kütüphane, kütüphane otomasyonu, kütüphane teknolojisi, kütüphane ve bilgi bilimi, kütüphane yönetimi, kütüphaneci, kütüphanecilik, mahremiyet, makale, makine, makine öğrenmesi, medya, medya okuryazarlığı, meta, metadata, metin, metin madenciliği, mevzuat, mobil, mobil teknolojileri, model, molekül, mülteciler, müşteri hizmetleri, müze, nesnelerin interneti, okul, okul kütüphanesi, okul öncesi, okuma, okuma alışkanlığı, okuma kültürü, okuryazarlık, oryantasyon, Osmanlı, Osmanlı kaynakları, otomasyon, otorite, oyun, oyunlaştırma, öğrenci, öğrenme, öğrenme kaynakları, öğrenme sistemi, öğretim, örgütsel değişim, örtük bilgi, özel kütüphane, özgünlük, pandemi, paydaş, performans, personel, politika, protein, reform, rehber, sağlık, sağlık bilgisi, sağlık okuryazarlığı, sanal, sanal gerçeklik, sanal kütüphane, sanat, sayısallaştırma sınıflama, siber güvenlik, sistem, sohbet, sohbet bot, sosyal, sosyal medya, sözleşme, standart, süreklilik, tasarım, teknik, teknoloji, teknoloji kabülü, teknoloji politikaları, teori, tıbbi, tıbbi dokümantasyon, toplum, toplum merkezleri, Türkiye, ulusal, uluslararası, üçüncü mekan, üniversite, üniversite kütüphanesi, üst veri, veri, veri analitiği, veri analizi, veri okuryazarlığı, veri paylaşma, veri seti, veri tabanı, veri yönetimi, web, yapay sinir ağı, yapay zekâ, yapay zekâ sohbeti, yaşam boyu, yayın, yazılım, yazma eser, yönetim, yükseköğretim, zekâ, zenginleştirilmiş kütüphane, z-kütüphane.

Bulgular

Bu kısımda, makalelerin başlık, özet ve anahtar kelime bölümlerinden elde edilen veriler doğrultusunda, anahtar kelimelerin ve bu kelimelerin kullanım sıklıklarının yanı sıra birlikteliklerinin frekans analizi bulguları verilmektedir. Ayrıca “bilgi ve belge, teknoloji, bilgi toplumu, bilgi güvenliği, kütüphane, arşiv, araştırma ve sağlık” temaları etrafında elde edilen nicel veri analizi sonuçlarına

dayalı bulgular verilmektedir. Her bir tema, analiz edilen makalelerde öne çıkan anahtar kelimeleri içermektedir ve kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki önemli konuları yansıtmaktadır.

Kelimelerin Frekans Analizi Bulguları

Bu alt başlıkta, çalışmaya dahil edilen makalelerde yer alan anahtar kelimeler frekans analizi yöntemiyle incelenmiştir. Öncelikle her bir anahtar kelimenin tekrar sayısı belirlenmiş ve en sık tekrar eden anahtar kelimeler tespit edilmiştir. Elde edilen anahtar kelime sıklık listesi sayesinde, incelenen makalelerde öne çıkan temel kavram ve konular ortaya konmuştur. Böylelikle alandaki bas-
kın temalar ve odak noktaları belirlenmiştir

Tüm dergiler göz önüne alındığında en sık tekrar eden ilk 50 anahtar kelime ve bu kelimelerin her bir dergideki sıralamaları detaylı olarak Tablo 3’te verilmiştir. Tablodaki veriler sayesinde, farklı dergilerde öne çıkan anahtar kelimeler karşılaştırmalı olarak görülebilmektedir.

Tablo 3: İncelenen dergilerdeki makalelerdeki kelimelerinin kullanım sıklığı

Genel Sıra	Kelimeler	Genel Sıklık		Türk Kütüp.		Bilgi Dünyası		Bilgi Yönetimi		Arşiv Dünyası		Küt.Arş. Mü. Araş.		Bil. Bel. Araş.	
		f	%	f	d	f	d	f	d	f	d	f	d	f	d
1	Kütüphane	1153	7,67	399	1	171	1	142	5	127	2	168	1	146	1
2	Bilgi	1001	6,66	148	5	136	2	388	1	98	3	109	2	122	2
3	Veri	556	3,70	150	4	97	4	150	3	39	6	56	3	64	5
4	Araştırma	528	3,51	206	2	110	3	89	10	22	14	37	9	64	5
5	Belge	510	3,39	78	11	30	18	192	2	97	4	47	5	66	4
6	Arşiv	421	2,80	42	29	10	53	98	7	131	1	37	9	103	3
7	Yönetim	358	2,38	67	16	47	9	145	4	37	7	27	15	35	9
8	Kitap	346	2,30	204	3	32	16	31	29	26	12	52	4	1	100
9	Eğitim	279	1,86	66	18	57	8	52	15	18	19	35	11	51	7
10	Öğrenci	242	1,61	84	9	71	5	30	32	15	25	8	45	34	9
11	Sistem	239	1,59	41	30	38	12	95	8	27	11	24	20	14	32
12	Kültür	231	1,54	70	12	17	29	29	34	45	5	40	7	30	14
13	Üniversite	221	1,47	63	20	71	6	37	21	12	34	17	26	21	20
14	Bilim	220	1,46	82	10	38	12	29	34	16	20	28	14	27	15
15	Teknoloji	217	1,44	21	43	26	21	90	9	14	29	32	13	34	9
16	Türkiye	211	1,40	69	15	34	15	59	12	14	29	15	30	20	23
17	Halk	205	1,36	86	8	39	11	33	24	18	18	11	38	18	24
18	Çocuk	197	1,31	117	6	12	43	22	42	12	34	8	45	26	16
19	Kaynak	197	1,31	29	35	36	14	36	23	36	8	26	17	34	9
19	Dijital	196	1,30	48	27	10	53	77	11	24	13	26	17	11	39
21	Sosyal	183	1,22	58	23	3	94	32	27	30	10	35	11	25	17
22	Okuma	170	1,13	97	7	21	24	8	95	10	41	23	21	11	39
23	Yayın	164	1,09	70	13	12	43	11	77	9	45	39	8	23	19
24	Akademi	160	1,06	66	18	28	20	30	32	16	20	16	28	4	69
25	Makale	156	1,04	67	16	12	43	31	29	20	15	8	46	18	24
26	Erişim	155	1,03	59	21	32	16	33	24	9	45	15	31	7	53
27	Belge Yönetimi	145	0,96	39	32	15	32	46	17	14	29	13	37	18	24
28	Kütüphaneci	144	0,96	44	28	40	10	23	42	5	64	18	24	14	32
29	Elektronik	138	0,92	18	49	11	48	49	16	20	15	8	46	32	12

30	Dergi	134	0,89	59	21	13	38	21	44	2	84	18	24	21	20
31	Kullanıcı	134	0,89	58	23	12	43	26	37	15	25	15	31	8	47
31	Sağlık	133	0,88	7	90	-	-	112	6	6	57	7	55	1	100
33	Okuryazarlık	132	0,88	31	34	29	19	20	47	10	41	11	39	31	13
34	Okul	127	0,84	53	25	20	26	22	42	10	41	7	55	15	30
35	Model	119	0,79	49	26	9	58	42	18	13	32	3	86	3	77
36	Toplum	116	0,77	41	30	15	32	20	47	13	32	17	27	10	42
37	Medya	114	0,76	20	48	3	94	19	49	20	15	27	16	25	17
38	Müze	102	0,68	24	37	1	114	14	65	10	41	47	6	6	56
39	Osmanlı	100	0,67	13	66	4	87	7	106	34	9	25	20	17	27
40	Politika	91	0,61	17	51	13	38	53	14	1	101	2	95	5	59
41	Sosyal Medya	89	0,59	16	54	3	94	11	78	16	20	22	23	21	20
42	Yapay Zekâ	88	0,59	-	-	8	60	53	12	12	34	15	31	-	-
43	BBY	86	0,57	21	43	14	35	21	44	11	39	5	66	14	32
44	Web	84	0,56	21	43	24	22	18	54	2	84	8	46	11	39
45	Anket	76	0,51	23	39	24	22	18	55	5	64	2	95	4	69
46	Kişisel	73	0,49	15	58	11	48	40	20	4	69	1	106	2	84
47	İletişim	72	0,48	17	51	13	38	15	62	6	57	14	35	7	53
48	Güvenlik	70	0,47	18	49	3	94	31	30	2	84	8	46	8	47
49	Kütüphanecilik	70	0,47	26	36	21	24	9	88	3	76	6	62	5	69
50	Farkındalık	67	0,45	15	58	11	48	26	36	8	52	4	72	3	77

f (frekans): Bir değerin gözlenme sıklığı, tekrar sayısı. *d* (derece): Sıralamanın belirli bir seviyesi.

Tablo 3'e göre, kütüphane ve bilgi bilimi alanına ilişkin farklı dergilerde en sık kullanılan kelimeler sırasıyla *kütüphane* ($f=1158$), *bilgi* ($f=1001$), *ağ* ($f=862$), *veri* ($f=556$) ve *araştırma* ($f=528$) şeklindedir. "Kütüphane" kelimesi tüm dergilerde en yaygın olarak kullanılan kelimedir. "Bilgi", "ağ" ve "veri" kelimeleri de çoğu dergide ilk 5 içerisinde yer almaktadır. "Arşiv" kelimesinin kullanımı özellikle "Arşiv Dünyası" dergisinde daha yüksektir. Bilgi Yönetimi Dergisinde "Yönetim", "Veri" ve "Dijital" kelimeleri ön plandadır. Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisinde "Araştırma", "Belge" ve "Okuryazarlık" daha sık kullanılan terimler arasındadır. Dergiler arasında kullanım sıklığı bakımından farklılaşan bazı kelimeler (sağlık, Osmanlı gibi) bulunmaktadır. Ayrıca tabloda farklı alanlara işaret eden bazı kelime örnekleri de (sağlık, sosyal medya gibi) yer almaktadır.

Kütüphane kelimesinin en başta gelmesi, bu alanların merkezinde kütüphane kavramının yer aldığını göstermektedir. Tüm bu dergilerin amacının kütüphanecilik alanında farkındalık yaratmak ve gelişmeleri aktarmak olması, kütüphane kavramının sıklıkla kullanılmasını ön planda tutmaktadır. İkinci sırada yer alan "bilgi" kelimesi, bu alanların temel konusunu oluşturan bilgi kavramına işaret etmektedir. Alanlardaki çalışmaların çoğu, bilgiye erişim, paylaşımı, yönetimi gibi bilgi odaklı konuları ele almaya devam ettiğinden, "bilgi" kelimesi, alanların gelecekte de bilgi temelli çalışmaları sürdüreceğine işaret etmektedir. "Veri" ve "araştırma" kelimelerinin üst sıralarda bulunması ise, alanın dijitalleşme ve veri odaklı araştırmalara yöneldiğini yansıtmaktadır. Kütüphane, bilgi, veri ve araştırma kavramlarının bir arada ön planda olması,

dergilerde yayınlanan makalelerin kütüphane ve bilgi biliminin temel odağını ve konusunu yansıttığını göstermektedir.

Kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki dergilerde en sık kullanılan 50 anahtar kelimeyi incelediğimizde, bazı kavramların öne çıktığı görülmektedir. “*Kütüphane*” kelimesi listenin başında yer almaktadır. Bu, kütüphane kavramının alanı temsil etmede merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. “*Bilgi*” kavramı ise ikinci sırada gelmektedir. Bu da bilginin elde edilmesi, organize edilmesi, erişimi gibi konuların alanın temelini oluşturduğuna işaret etmektedir. “*Veri*” ve araştırma kelimeleri de ön sıralarda yer almaktadır. Bu da alanın dijitalleşmeye ve veri odaklı araştırmalara yöneldiğini göstermektedir. Kütüphane, bilgi, veri ve araştırma kavramlarının birlikte öne çıkması, bu dergilerde yayınlanan makalelerin kütüphane ve bilgi bilimi alanının temel konularını yansıttığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak listenin bütününe baktığımızda, belge, arşiv, yönetim, kullanıcı, teknoloji, kütüphaneci, erişim gibi kavramların da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu 50 anahtar kelime arasında keskin bir ayrım yapmak zor görünmektedir, çünkü hemen hemen tüm kavramların birlikte kullanım yoğunluğunun oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sistem (12. sıra), *teknoloji* (16. sıra), *dijital* (21. sıra), *elektronik* (30. sıra), *yapay zekâ* (43. sıra) ve *web* (45. sıra) kelimelerinin sık kullanılan kelimeler arasında görülmesi, alanın dijitalleşme eğilimine işaret etmektedir. Tüm bu kelimeler, alandaki araştırmaların dijital ortamda organize edilen ve paylaşılan bilgiyle ilgili olduğunu, veri tabanlı ve teknoloji odaklı çalışmalara önem verildiğini göstermektedir. Gelecekte bu araştırmaların yapay zekâ, sanal ortam, sanal gerçeklik, blok zincir, doğal dil işleme, nesnelerin interneti, chatbot gibi yeni nesil teknolojilerle daha da öne çıkması beklenmektedir. Bu teknolojilerin kütüphanelerde kullanımıyla yapay zekânın kişiye özel tavsiyeler ve öğrenmeyi destekleyen hizmetler sunması, sanal/artırılmış gerçeklik sayesinde zenginleştirilmiş kütüphane deneyimlerinin yaygınlaşması, blok zinciri ile güvenli dijital erişim ve içerik takibinin sağlanması, nesnelerin internetiyle kütüphane içi cihaz entegrasyonu, doğal dil işlemeyle konuşarak sorgulama imkânı, chatbotlar aracılığıyla 7/24 çevrimiçi hizmet alınabilmesi ve sanal ortam sayesinde fiziki sınırların ortadan kalkmasıyla; gelecekte kütüphanelerin daha kişiselleştirilmiş, etkileşimli ve esnek hale geleceği öngörülmektedir.

En sık kullanılan anahtar kelimeler arasında “*araştırma*” kelimesinin ön sıralarda yer aldığı görülmüştür. Ancak, bu kelimenin sıklığından hareketle alandaki araştırma eğilimleri hakkında kesin yargılara varmak yanıltıcı olabilir. Çünkü “*araştırma*” kelimesinin yüksek sıklıkta kullanımı, makalelerde yaygın olarak “*Bu araştırmada...*” gibi ifadelerin yer almasından kaynaklanıyor olabilir. Oysa alandaki araştırma eğilimlerinin ve niteliğinin anlaşılabilmesi için daha detaylı bir içerik analizine ihtiyaç vardır. Böylelikle, “*araştırma*” anahtar kelimesinin sıklığından çok, araştırmaların içeriğine odaklanan derinlemesine

bir irdeleme yoluyla alandaki araştırma eğilimleri ve niteliği hakkında daha sağlıklı bir değerlendirme yapılabilir.

Kütüphanecilik, bilgi ve belge yönetimi alanına ilişkin yayınlar incelendiğinde, kullanılan bazı kelimelerin dergiler arasında farklı sıklıkta olduğu görülmektedir. Örneğin “sağlık” ve “Osmanlı” kelimelerinin bir dergide daha çok, diğerinde daha az kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi, ilgili dergilerde zaman zaman farklı konu ve alanlara yer verilmesi ve dergilerin alan içindeki temel amaçlarına yönelik çalışmaları yayınlaması söylenebilir.

Alan yazına bakıldığında, kütüphanecilik ve enformasyon bilimleri disiplininin son yıllarda çok disiplinli yaklaşımlar sergilediği görülmektedir. Literatürde tıp, sağlık, edebiyat, tarih gibi farklı bilim dallarıyla ilgili çalışmalara da rastlamak mümkündür. Ayrıca toplum bilimleriyle ilişkili konulara, örneğin sosyal medya kullanımına dair makalelere de yer verildiği görülmektedir. Yapılan bu çok yönlü çalışmalar, alanın sınırlarını zaman içinde genişlettiğini ve disiplinler arası yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Farklı dergilerde kullanılan kelimelerin çeşitliliği de aslında bu durumu yansıtmaktadır.

Tabloda, son yıllarda toplumları ve bireyleri derinden etkileyen pandemi, deprem, iklim krizi, afet gibi olağanüstü durumlara ilişkin anahtar kelimelere rastlanmamaktadır. Örneğin COVID-19 pandemisi küresel ölçekte bir sağlık krizi oluşturmaya rağmen “pandemi”, “salgın” gibi doğrudan bu kavramları içeren herhangi bir anahtar kelime ilk 50 içinde yer almamaktadır. Benzer şekilde son yıllarda yaşanan büyük çaplı doğal afetler ve iklim krizine rağmen “afet”, “iklim” kelimelerine tabloda rastlanılmamaktadır. Bu durumun olası bir nedeni, güncel küresel sorunların bu alanlardaki yansımaları ve etkileşimlerine ilişkin çalışmaların yetersiz olduğunu düşündürebilir. Gelecekte disiplinler arası ve disiplinlerüstü yaklaşımlarla bu tür konuların kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki makalelere daha fazla yansması literatüre katkı sağlayabilir.

Araştırma kapsamında incelenen dergi makalelerinin kullanım sıklığına göre belirgin kütüphane ve bilgi bilimi terimlerini görselleştirmek amacıyla bir kelime bulutu oluşturulmuştur. Şekil 1’de, bu alanlardaki dergilerde en sık kullanılan kelimelerin büyüklükleriyle temsil edildiği kelime bulutu sunulmaktadır. Bu şekil, kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayın yapan farklı dergilerdeki önemli kavramların kullanım sıklığını görsel olarak vurgulamaktadır. Bu elde edilen kelime bulutu verisi, incelenen dergilerdeki makalelerin büyük ölçüde kütüphane ve bilgi bilimi disiplinlerinin merkezi kavramları etrafında şekillendiğidir. Kelime bulutunda bu alana özgü kavramların baskın olması, ilgili dergilerde yayınlanan içeriklerin bu disiplinlerin temel konu ve problemlerine odaklandığını göstermektedir.

Tablo 4: İncelenen dergilerdeki makalelerin kelime birlikteliklerinin kullanım sıklığı

Genel sıra	Kelime Birliktelikleri	Genel Sıklık Değerleri	
		f	%
1	Belge Yönetimi	184	0,98
2	Halk kütüphanesi	140	0,73
3	Sosyal Medya	89	0,47
4	Yapay Zekâ	88	0,47
5	Bilgi yönetimi	61	0,32
6	Bilgi okuryazarlığı	59	0,32
7	Elektronik belge	58	0,31
8	Çocuk kitapları	46	0,25
9	Bilgi kaynağı / kaynakları	43	0,24
10	Bilgi / iletişim teknolojileri	41	0,27
11	Kültürel miras	39	0,22
12	Okuma kültürü	38	0,21
13	Veri taban(lar)ı	38	0,2
14	Bilgi erişim	37	0,21
15	Betimleme yöntemi / Belgesel tarama	35	0,18
16	Bilgi / bilişim sistemleri	35	0,19
17	Bilgi güvenliği	34	0,18

Genel sıra	Kelime Birliktelikleri	Genel Sıklık Değerleri	
		f	%
18	Çocuk kütüphaneleri	34	0,2
19	Kitap okuma	32	0,19
20	Yönetim sistemleri	32	0,18
21	İçerik analizi	28	0,15
22	Sağlık bilgisi	27	0,16
23	Kişisel veri	26	0,14
24	Nitel araştırma	24	0,12
25	Arşiv belgeleri	24	0,15
26	Açık erişim	23	0,13
27	Web sitesi / sayfası	23	0,15
28	Bilgi merkez(ler)i	21	0,12
29	Uzaktan eğitim	20	0,1
30	Kütüphane hizmetleri	19	0,11
31	Arşiv yönetimi	18	0,11
31	Doküman analizi	17	0,09
33	Dijital okuryazarlık	16	0,09
34	Atıf analizi	14	0,07
35	Bilgi toplumu	12	0,07

Bilgi ve belge teması

Tablo 4'teki kelime birlikteliklerinin kullanım sıklıkları dikkate alındığında, incelenen kütüphane ve bilgi bilimi dergilerindeki makalelerin büyük ölçüde “bilgi ve belge temalı” konuları kapsadığı söylenebilir. Söz konusu dergilerdeki yazıların önemli bir kısmı, bilginin doğası, üretimi, paylaşımı ve kullanımına ilişkin farklı yönlerine odaklanmaktadır. Özellikle belge yönetimi (f=187), bilgi yönetimi (f=61), bilgi okuryazarlığı (f=54), bilgi kaynağı (f=43), bilgi teknolojileri

(f=41), bilgi erişimi (f=37), bilgi sistemleri (f=35), bilgi güvenliği (f=34), bilgi merkezi (f=21), bilgi toplumu (f=12) gibi bilgi temalı kelime gruplarının sıklığı, bu alan araştırmalarında alanın temel temasını oluşturan bilgi ve belge yönetimi konularına yoğun biçimde değinildiğini göstermektedir. Araştırmalarda bilginin üretimi, organize edilmesi, erişilebilir kılınması, paylaşımı gibi konuların yoğun biçimde ele alınmış olabileceği düşünülebilir. Ancak salt bu kelime sıklıklarından hareketle, araştırmaların tam olarak hangi konuları/sorunsalları işlediği, nasıl bir bilimsel tartışma sunduğu gibi sorulara kesin yanıtlar vermek güçtür.

Teknoloji teması

“Teknoloji temalı” kelime birlikteliklerinin de üst sıralarda çıkması, incelenen dergilerde teknoloji ve dijitalleşme konularına önemli yer ayrıldığını göstermektedir. Özellikle sosyal medya (f=89), yapay zekâ (f=88), bilgi teknolojileri (f=41), bilgi sistemleri (f=35), yönetim sistemleri (f=32), açık erişim ve web sitesi (f=23) gibi konularda yeni teknolojilerin kütüphane hizmetlerine etkisini irdeleyen çalışmaların yoğunluğu, incelenen dergilerde dijital dönüşümün etkileri ve bundan kaynaklanan dönüşüm sürecinin derinlemesine araştırıldığını düşündürmektedir.

Bu kelime birlikleri, kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki araştırmalarda teknoloji ve dijitalleşme konularının merkezi bir öneme sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Araştırmacılar, bu alanlarda gerçekleşen teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek, kütüphane hizmetlerini geliştirmek ve kullanıcı ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermek amacıyla çeşitli yönleriyle incelediklerini göstermektedir.

Bu durum, kütüphanelerin dijitalleşme sürecinde etkin bir şekilde yer alarak geleneksel kütüphane hizmetlerini dijital ortamda sunma çabalarını yansıtmaktadır. Özellikle sosyal medya, yapay zekâ, bilgi teknolojileri, bilgi sistemleri, yönetim sistemleri, açık erişim ve web sitesi gibi konuların bu denli yoğun bir şekilde araştırılması, kütüphanelerin dijital dönüşümünü anlama ve bu değişime uyum sağlama çabalarını yansıtmaktadır.

Yapay zekâ ve dijitalleşme gibi konuların bulgular içerisinde üst sıralarda yer alması, bu dergilerde teknoloji konularına verilen önemi ve alandaki araştırma eğilimlerini yansıtmaktadır. Bu konulara yoğunlaşılmasının alana birçok katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle yapay zekâ uygulamalarının kütüphane hizmetlerine entegrasyonu ve bilişsel servis modelleri üzerine yapılan çalışmalar, hizmet kalitesini ve verimliliği artırma imkânı sunmaktadır. Dijitalleşmenin sağladığı olanakların ve sınırlamaların analizi, kütüphanelerin dönüşüm vizyonunu şekillendirmekte, politika ve stratejilerin belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. Kullanıcılara dijital ortamda sağlanan hizmetlere ve

beklenti değişimlerine ilişkin kanıt temelli bilgiler, hizmet tasarım süreçlerini yönlendirmektedir. Teknolojik yetkinlik gelişimi için tasarlanan eğitim programlarının etkililiği üzerine yapılan değerlendirmeler, okuryazarlık çalışmalarını geliştirmektedir. Veri, belge ve arşiv yönetiminin otomasyonu için sistem önerileri, kaynakların erişilebilirliğini ve kullanımını artırmaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda yapılan çalışmalar, kütüphane hizmetlerinde dönüşümü teşvik etmekte ve alanda bilgi üretimine katkı sağlamaktadır.

Bilgi toplumu teması

“Bilgi toplumu” teması altında kelime birliktelikleri bulguları arasında ön plana çıkan okuma kültürü (f=38), bilgi okuryazarlığı (f=59), kitap okuma (f=32) ve bilgi toplumu (f=12) gibi kavramların yüksek frekans değerlerine sahip olması, bu dergilerde bilgi toplumu kavramına bir bütün olarak yaklaşıldığını göstermektedir. Söz konusu kavramsal çerçevenin odağında, bireylerin bilgiye ulaşma biçimleri, okuma alışkanlıkları ve bilgiyle başa çıkma becerileri yer almaktadır. Makalelerde bilgi toplumu dinamikleri kapsamında okuryazarlık programları, okuma davranışları ve dijital yetkinliklere yönelik yapılan araştırmalara odaklanılması, kütüphane hizmetlerinde sosyo-kültürel dönüşüm uyumun önemsedğini göstermektedir. Ayrıca, kütüphanelerin toplumdaki değişen iletişim ve bilgiye erişim dinamiklerini takip ederek hizmetlerini buna göre geliştirme ihtiyacının olduğu ortaya konulmaktadır. Disiplinlerarası bir perspektif ile toplumsal dönüşümün kütüphaneler açısından önemini tartışan konulara yer verilmesi ve bilgi okuryazarlığının sadece bilişsel bir beceri olarak değil de toplumsal bir rol olarak ele alınması gerektiğinin vurgulanması, araştırmacıların kütüphane ve bilgi hizmetlerini toplumsal bağlamda değerlendirdiklerini ve disiplinlerarası yaklaşımla desteklediklerini göstermektedir.

Bilgi güvenliği teması

Kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki dergilerde yayımlanan araştırmalarda “bilgi güvenliği (f=34)” ve “kişisel veri (f=26)” kavramlarının sık kullanılan kavramlar arasında yer alması, ilgili dergilerde “bilgi güvenliği temalı” konulara önem verildiğine işaret etmektedir. Bilgi güvenliği kavramı, kişisel ve kurumsal verilerin gizliliği, bütünlüğü ve erişilebilirliği unsurlarını kapsamaktadır. Kişisel verilerin korunması ise günümüzde hukuki bir zorunluluktur. Kütüphane kaynakları ve kullanıcı bilgilerinin güvenli bir şekilde yönetilmesi, hem mevzuata uyum hem de kurum itibarını korumak açısından önem taşımaktadır. Bilgiye erişimin kolaylaştırılması, bilgi güvenliği tehdidi oluşturmamalıdır. Bu bağlamda dergilerde yer alan araştırma yazılarının, bilgi merkezlerinin bilgi güvenliği stratejilerine, politikalarına ve uygulamalarına odaklandığı; siber saldırı, veri sızıntısı risklerini ele aldığı söylenebilir. Bilgi güvenliği konusunun alanda öneminin artarak arşivlere yansımaya başladığı da ifade edilebilir.

Kütüphane teması

“Kütüphane teması” altında halk kütüphanesi (f=140), çocuk kitapları(f=46), çocuk kütüphanesi (f=34), bilgi kaynağı (f=43), veri tabanları (f=38), bilgi merkezleri (f=21), ve kütüphane hizmetleri (f=19) kelime gruplarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kavramlar, kütüphane teması altında kütüphanelerin farklı yönlerini ve hizmetlerini yansıtmaktadır. Kütüphanelerin topluma ve özellikle çocuklara yönelik önemli bir hizmet sunduğunu ve bilgi toplumu içindeki rolünü vurgulamaktadır. Özellikle “halk kütüphanesi” kavramının sık kullanılan kelime grupları arasında üst sıralarda yer alması, incelenen dergilerdeki makalelerin kütüphane türü bakımından daha çok halk kütüphaneleri üzerinde durulduğunu göstermektedir. Halk kütüphanelerinin toplumun geniş kesimlerine hitap eden, erişilebilirliği yüksek bir bilgi merkezi olması, araştırmacılar tarafından tercih edilme sebeplerinden biri olabilir. Ayrıca, bu analiz, kütüphane alanındaki araştırmaların özellikle halk kütüphaneleri ve bu kütüphanelerin hizmetlerine odaklandığını göstermektedir. Bu, kütüphane profesyonelleri ve araştırmacılar için bu alandaki eğilimleri anlamak ve bu kütüphanelerin topluma nasıl daha etkili hizmet verebileceğini değerlendirmek için önemli bir bilimsel katkı sağlayabilir.

Arşiv teması

“Arşiv teması” altında ise, kültürel miras (f=39), arşiv belgeleri (f=24) ve arşiv yönetimi (f=18) kavramlarının sık kullanılan kelime grupları arasında yer aldığı görülmektedir. Bu kavramlar, arşivcilik alanı araştırmalarında arşiv ile ilgili daha çok kültürel miras ve arşivlerin belge yönetimi ile ilgili konulara odaklandığını göstermektedir. Kültürel mirasın korunması ve yönetimi, arşivcilik alanında belirgin bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Araştırmacılar, tarihî belgelerin, fotoğrafların, el yazmalarının ve diğer kültürel mirasın nasıl korunacağını, sınıflandırılacağını ve erişilebilir hale getirileceği konusunda birleşmektedir. Bu çalışmalar, toplumların tarihî ve kültürel kimliklerini korumada kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca arşiv belgelerinin etkili bir şekilde yönetilmesi ve düzenlenmesi, arşiv yönetiminin temel bir bileşeni olarak alan çalışmalarında yoğunlukla üzerinde durulan konu olarak belirlenmiştir. Belgelerin indekslenmesi, kataloglanması ve erişilebilirliğinin sağlanması, araştırmacıların bu kaynaklara daha etkili bir şekilde erişmelerini sağlama konusunda önem arz etmektedir. Bu bakımdan arşivcilik alanında daha çok üzerinde durulan konular, kültürel mirasın korunması, tarihî belgelerin, fotoğrafların, el yazmalarının ve diğer kültürel mirasın nasıl korunacağı ve yönetileceği konusundaki araştırmalara büyük öncelik verildiğini göstermektedir. Bu konulardaki çalışmalar, toplumların tarihî ve kültürel kimliklerini sürdürebilmeleri için hayati öneme sahip olduğu söylenebilir.

Araştırma teması

“Araştırma teması”, akademi ve araştırma odaklı terimlerin bir araya gelmesi ile oluştuğu görülmektedir. Bu tema, daha çok analiz yöntemi ile ilgili atıf yapmış ve analiz sonuçlarını aktarmış kavram gruplarını içermektedir. Bu grubun teması altında incelenen sıkça kullanılan kelime birliktelikleri arasında betimleme yöntemi / belgesel tarama (f= 35), içerik analizi (f=28), nitel araştırma (f=24), doküman analizi (f=16), atıf analiz (f=14) gibi kavramlar yer almaktadır. Frekans değerleri en yüksek olan betimleme yöntemi, belgesel tarama, nitel araştırma ve doküman analizi kavramları, verilerin sistematik olarak çözülmesi ve temalandırılması süreçlerini vurgulamaktadır. Betimsel yöntemlerle veriler tanımlanırken, içerik analizi metinlerdeki anlamların derinlemesine çözülmesine olanak sağlamaktadır. Nitel yaklaşımla elde edilen verilerin niteliklerine odaklanıldığını gösteren kavramlar, çalışmalarda nitel metodların tercih edildiğine işaret etmektedir. Dokümanlar üzerinden bilgi elde etmeyi hedefleyen doküman analizi kavramı da mevcut bilgilerden faydalandığının bir göstergesidir. Atıf analizine yapılan vurgu ise araştırmaların akademik temellendirmeyi ön planda tuttuğuna işaret etmektedir. Genel olarak bakıldığında, araştırma teması kapsamındaki çalışmaların analitik yaklaşımlarla desteklendiği söylenebilir.

Sağlık teması

“Sağlık teması” altında analiz edilen kelime birliktelikleri arasında ise sağlık bilgisi (f=27) kavramının sıkça kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, sağlık konularına ve özellikle COVID-19 pandemisine odaklı olarak yapılan araştırmaların arttığını ve kütüphane kaynaklarının ve hizmetlerinin bu bağlamda nasıl planlandığını yansıtmaktadır. Sağlık bilgisi terimi, sağlıkla ilgili verilerin toplanması, analizi ve yönetimi ile ilgilidir. Bu terim, sağlık hizmetleri, epidemiyoloji, tıbbi araştırmalar ve sağlık politikaları gibi sağlıkla ilgili konuların araştırılmasında sıkça kullanılır. Özellikle COVID-19 pandemisi döneminde, sağlık bilgisi daha fazla vurgu almıştır. Sağlık temalı terimlerin öne çıkması, sağlık konularının ve özellikle pandemi gibi toplum sağlığını etkileyen olayların kütüphaneler ve bilgi hizmetleri açısından kritik bir rol oynadığını göstermektedir. İncelenen dergilerdeki araştırma yazılarının pandemi sürecinin yansımalarını ele alması, kütüphanelerin sağlık okuryazarlığı ve doğru bilgiye erişim misyonunu desteklediğini göstermektedir. Ayrıca bu durum, alan araştırmacılarının toplumun genelini etkileyen olaylara duyarlı ve etkili bir şekilde yanıt veren aktif katılımcılar olduğunu da yansıtmaktadır. Dolayısıyla sağlık temalı konular, kütüphane ve bilgi bilimi alanında giderek artan öneme sahip multidisipliner bir araştırma alanını temsil etmektedir.

Genel olarak bakıldığında, bu dergilerde bilginin farklı yönleriyle ilgili kavramsal, disiplinlerarası ve uygulamaya yönelik birçok araştırmanın ve makalenin yayımlandığı söylenebilir. Böylece alanda yapılan bilimsel çalışmaların farklı perspektiflerini kapsayan geniş bir içerik yelpazesinin çizildiği ifade edilebilir. Tablo 4’te sunulan kelime sıklık verileri ve Şekil 2’de yer alan kelime bulutu bu durumu destekler niteliktedir.

Şekil 2: Kelime birlikteliklerinin kavram bulutu

Tartışma

Kütüphane ve bilgi bilimi dergilerinde yayımlanan makalelerin anahtar kelime analizi, bu alanlardaki araştırma eğilimleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Öncelikle, kütüphane ve bilgi kavramlarının sıklıkla kullanılması, bu disiplinin temelini oluşturduğuna işaret etmektedir. Ayrıca bilgi yönetimi, bilgi erişimi, bilgi okuryazarlığı gibi bilgi odaklı konuların yoğunluğu, çalışmaların bilginin çeşitli yönlerine odaklandığını göstermektedir. Bunun yanında teknoloji ve dijitalleşme kavramlarının ön plana çıkması, araştırmacıların bu konuları yakından takip ettiğini yansıtmaktadır. Sosyal medya, yapay zekâ, web gibi dijital teknolojilerle ilgili vurgu, kütüphane hizmetlerindeki dönüşümüne dikkat çekmektedir. Okuma kültürü, bilgi toplumu, bilgi okuryazarlığı gibi kavramların kullanımı ise çalışmaların toplumsal boyuta önem verdiğine işaret etmektedir. Sonuç olarak anahtar kelimeler, kütüphane ve bilgi bilimi alanında hem temel konulara hem güncel gelişmelere ve farklı bilim dallarıyla etkileşime odaklanan çok yönlü bir araştırma ikliminin hâkim olduğunu göstermektedir.

Kütüphane ve bilgi bilimi dergilerinin içerik analizlerini konu alan çalışmalarda, bu çalışmanın bulguları ile hem benzerlikler hem de farklılıklar göze çarpmaktadır.

Tok'un (2022) çalışmasında kütüphane, bilgi, arşiv gibi temel kavramların sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, mevcut çalışmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir ve bu kavramların alanın çekirdeğini oluşturduğuna işaret etmektedir. Ancak Tok'un çalışmasında sağlık, yapay zekâ, büyük veri gibi daha güncel konuların daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Oysa mevcut çalışmada bu konular diğer anahtar kelimeler arasında görece daha az yer kaplamaktadır. Bu durumun nedeni, Tok'un (2022) çalışmasının daha dar kapsamlı olması ve incelediği dergide bu konulara belirli bir dönemde daha fazla yer verilmiş olması olabilir. Mevcut çalışma ise alandaki tüm önemli dergileri kapsadığı için daha genel bir eğilimi yansıtmaktadır. Sonuç olarak, her iki çalışmada da kütüphane ve bilgi bilimi alanının temel kavramları benzer şekilde öne çıkmaktadır. Ancak güncel konuların ele alınışında zaman zaman farklılıklar görülebilmektedir. Mevcut çalışma alanın genel eğilimlerini daha bütüncül göstermesi açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. İleride yapılacak çalışmalar için karşılaştırmalı analizlerin literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Yılmaz'ın (2020) çalışmasında da benzer şekilde belge yönetimi, bilgi okuryazarlığı, kütüphaneler gibi konular ön plana çıkmaktadır. Fakat atıf analizi, bilgi sistemleri, bilgi güvenliği konularında mevcut çalışmanın sonuçlarına göre daha fazla vurgu yapıldığı görülmektedir. Ancak Yılmaz'ın (2020) çalışmasında atıf analizi, bilgi sistemleri, bilgi güvenliği konularına mevcut çalışmaya kıyasla daha fazla değinildiği göze çarpmaktadır. Bu farklılığın nedeni olarak, iki çalışmanın farklı dergiler üzerinde yoğunlaşması gösterilebilir. Yılmaz sadece Bilgi Dünyası dergisini incelerken, mevcut çalışma alandaki çeşitli dergileri kapsamaktadır. Dolayısıyla her iki çalışmada bazı alt konularda vurgu farklılıkları görülebilmektedir.

Dişli'nin (2020) çalışması kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki lisansüstü tezlerin içerik analizini kapsamaktadır. Buna rağmen, bu çalışmanın dergi makaleleri üzerine yaptığımız analizle benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Her iki çalışmada da kütüphane, bilgi yönetimi, bilgi okuryazarlığı gibi alana özgü temel konular ön plana çıkmaktadır. Bu durumda, lisansüstü programlarda eğitim alan öğrencilerin de alandaki tecrübeli araştırmacılar gibi benzer konularda araştırmalar yürüttüğü söylenebilir. Lisansüstü öğrencilerinin tez çalışmalarında, literatürdeki baskın konuları ve tartışmaları takip ederek kendi araştırmalarını bu çerçevede şekillendirdikleri anlaşılmaktadır. Bu da gösteriyor ki alan eğitimi, öğrencileri mevcut araştırma eğilimleri konusunda bilinçlendirmekte

ve yönlendirmektedir. Böylece hem öğrencilerin alana katkısı artmakta, hem de alanın gelişimi sürdürülebilmektedir

Çalışmada gözlemlenen teknoloji odaklı anahtar kelimeler ve kelime birlikleri, kütüphane ve bilgi bilimi alanının teknolojinin hızla gelişen etkileri ile yoğun bir şekilde etkileşimde olduğunu yansıtmaktadır. Bu gözlem, Binici’nin (2018) çalışmasında belirttiği gibi, alanın teknoloji odaklı bir disiplin haline geldiği yönündeki değerlendirmeyi desteklemektedir. Özellikle “sosyal medya,” “yapay zekâ,” “bilgi teknolojileri,” “bilgi sistemleri,” “yönetim sistemleri,” “açık erişim” ve “web sitesi” gibi terimlerin sıkça kullanılması, teknolojinin kütüphane hizmetlerine ve bilgi yönetimine olan etkisini vurgulamaktadır. Bu terimler, teknolojinin kütüphanelerin işleyişini, kullanıcı deneyimini ve bilgi erişimini nasıl dönüştürdüğünü ele almaktadır. Bu durum, kütüphane ve bilgi bilimi alanının sadece geleneksel bilgi yönetimi ve koleksiyon geliştirme konularıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda teknolojik gelişmelerin getirdiği yeni zorluklar ve fırsatlarla da ilgilendiğini göstermektedir. Kütüphaneler, teknolojiyi kullanarak bilgiye erişimi kolaylaştırmak, kullanıcı ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermek ve bilgi yönetimini daha etkili hale getirmek için çeşitli yollar araştırmaktadır.

Polat, Akkaya ve Binici’nin (2016) yaptığı çalışmada üniversite kütüphaneleri, atıf analizi, halk kütüphaneleri gibi konular ön planda görülmektedir. Mevcut çalışmada da bilgi okuryazarlığı, elektronik yayıncılık gibi konular sık kullanılan terimler arasında olduğu sonucuna varılmıştır. Polat ve diğerlerinin (2016) çalışması Türk Kütüphaneciliği dergisine odaklanırken, bu çalışmanın kapsamı daha geniş tutulmuştur. Sonuç olarak, farklı kapsamlara rağmen, alanın temel ilgi alanlarının zaman içinde değişmediği görülmektedir.

Karagözoğlu Aslıyüksek’in (2016) çalışmasında, bilgi teknolojileri ve dijitalleşme konularının sık ele alındığı görülmüştür. Mevcut çalışmada da bu konular öne çıkmıştır. İki çalışma arasında örtüşen bu sonuç, söz konusu konuların son yıllarda kütüphane ve bilgi bilimleri alanındaki makalelerde sıkça işlendiğine işaret etmektedir. Ayrıca bu sonuç, alanın teknolojik gelişmelere uyumu ve değişime açık yapısını da yansıtmaktadır.

Taşkın ve Çakmak’ın (2010) çalışmasında bilgi erişim ve bilgi merkezleri konularının öne çıktığı görülmüştür. Ancak tıp kütüphaneleri, okul kütüphaneleri, müzeler gibi spesifik konulara mevcut çalışmaya göre daha fazla değinilmiştir. Çünkü Taşkın ve Çakmak’ın (2010) çalışması tek bir dergiye odaklanırken, mevcut çalışma kütüphane ve bilgi bilimi dergilerinin tümünü kapsamaktadır. Bu farklı kapsamlardan ötürü Taşkın ve Çakmak (2010) çalışmasında belirli alanlara ilişkin kelimelere daha sık rastlanırken, mevcut çalışmada genel temalar ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, her iki çalışmanın sonuçları da genel olarak birbirini destekler niteliktedir. Çünkü her iki çalışmada da bilgi erişimi,

bilgi merkezleri gibi temel kavramlar sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler arasında yer almaktadır.

Kayaoğlu'nun (2009) İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi tezlerinin içerik analizi sonucunda ise, kütüphane ve bilgi hizmetleri, bilgi erişim konularının ön planda olduğu ifade edilmiştir. Mevcut çalışmada da kütüphane hizmetleri ve bilgi erişimi konuları sıklıkla karşımıza çıkan temalar arasındadır. Farklı kapsama rağmen her iki çalışmadan elde edilen bulgular örtüşmektedir. Çünkü Kayaoğlu da kütüphane hizmetleri ve bilgi erişimi gibi konuların ön plana çıktığını belirtmiştir. Bu sonuç, kütüphane ve enformasyon bilimleri alanında genel eğilimlerin tez çalışmalarında da yansıdığını göstermesi açısından anlamlıdır.

Tonta'nın (2002) çalışmasında da kütüphaneler, bilgi erişim, bilgi teknolojileri konuları ön plana çıkmaktadır. Her iki çalışmada da bu konuların uzun yıllardır alandaki temel konular olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem mevcut çalışma hem de Tonta'nın (2002) çalışması, kütüphane ve bilgi bilimleri alanında uzun yıllardır ön plana çıkan temel tema ve konu başlıklarının zaman içinde değişmediğine işaret etmektedir. Buna göre bu alandaki araştırmaların odak noktasının uzun yıllardır aynı kaldığı sonucuna varılabilir. Farklı zaman dilimlerini kapsayan çalışmaların tutarlı sonuçlar vermesi, bulgularımızın geçerliliğini de desteklemektedir.

Genel olarak bakıldığında literatürdeki çalışmaların odak noktalarının mevcut çalışmanın bulguları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ancak her çalışmada bazı farklı alt konuların öne çıktığı gözlenmektedir. Bu durumun temel sebebi, literatürdeki diğer çalışmaların genellikle kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayımlanan belirli bir derginin ya da bu alanda hazırlanan tezlerin içerik analizi ile sınırlı kalmasıdır. Bu çalışmada ise alandaki tüm önemli dergiler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Diğer çalışmalarda genelde tek bir dergi üzerine odaklanıldığı için, o derginin kendine özgü alt konuları daha çok ön plana çıkabilmektedir. Örneğin bir derginin belirli yıllar arasında yayımlanan sayılarını ele alan bir çalışmada, o yıllar içinde yayınlanan makalelerin konu dağılımını yansıtan sonuçlar elde edilmiştir. Farklı yıllarda farklı alt konular öne çıkabilir. Fakat bu çalışmada ise kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayımlanan tüm dergilerin son 5 yıldaki sayılarında yayımlanan makalelerini kapsayıcı bir bakış açısı ile analiz edildiği için, genel eğilimler daha net görülebilmektedir. Bu sayede literatürdeki boşluklar ve ortak yönler daha iyi anlaşılabilmiştir.

Sonuç olarak, kapsam farklılığından kaynaklanan bu durum, çalışmaların birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki tüm dergileri kapsayıcı bir bakış açısı ile sunulması nedeniyle literatürdeki genel eğilimler daha iyi yansıtılabilmektedir. Daha önce yapılan benzer çalışmalar ise dar kapsamları nedeniyle, ilgili dergi ya da

tezlerdeki spesifik konuları ve alt başlıkları daha detaylı inceleyebilmektedir. Bu nedenle mevcut çalışma ile diğer dar kapsamlı çalışmalar birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Mevcut çalışma alandaki genel eğilimleri gösterirken, diğer çalışmalar ise bir derginin spesifik konu eğilimini ya da tezlerdeki konu dağılımını detaylandırmaktadır.

Çalışma ile birlikte tüm çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, hem alanın genel görünümü hem de alt başlıklardaki durum netleşmektedir. Dolayısıyla farklı kapsamdaki bu çalışmaların birbirini desteklediği ve alan yazına katkısının bütünlüklü olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanında yayımlanan altı derginin (Türk Kütüphaneciliği, Bilgi Dünyası, Arşiv Dünyası, Bilgi Yönetimi, Bilgi ve Belge Araştırmaları, Library Archive and Museum Research Journal) 2019-2023 yılları arasındaki makalelerinin içerik analizini kapsayan bu çalışmada, söz konusu dergilerde yayımlanan makalelerin başlık, özet ve anahtar kelimelerinde kullanılan kelimeler niceliksel olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, bu dergilerde en sık kullanılan anahtar kelimeler belirlenmiş; kelimelerin birbiriyle ve diğer kelimelerle olan ilişkileri incelenmiş; dergiler arasındaki içerik farklılıkları karşılaştırılmıştır. Ayrıca dergilerdeki makalelerin terminolojisinde son yıllarda yaşanan toplumsal olayların etkisine bakılmıştır.

Çalışmada, kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki dergilerin içerik analizi ile ilgili dört araştırma sorusu belirlenmiş ve her bir soru için elde edilen bulgulara dayalı sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

- Çalışmada incelenen kütüphane ve bilgi bilimi dergilerinde en sık kullanılan anahtar kelimelerin kütüphane, bilgi, veri, araştırma ve belge olduğu görülmüştür. Bu durum alanların temel odak noktalarını yansıtmaktadır. Kütüphane kavramının ilk sırada yer alması, bu alanlar için merkezi bir öneme sahip olduğuna işaret etmektedir. Bilgi ve veri kavramlarının üst sıralarda olması ise çalışmaların bilgiye erişim, paylaşım ve yönetimi konularına yoğunlaşmaya devam ettiği yönünde açıklanabilir.
- Teknoloji, dijitalleşme, sistem, web ve sosyal medya kavramlarının da sık kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, dergilerde bu konulara önem verildiğini ve kütüphane hizmetlerindeki teknolojik dönüşüme yönelik konuların da araştırıldığını ortaya koymuştur. Ancak son dönemdeki yapay zekâ destekli sohbet botları, konuşarak arama, doğal dil işleme gibi yeni nesil teknolojilere yeterince yer verilmediği gözlenmiştir. Oysa bu teknolojiler kütüphane ve bilgi bilimi alanında verilen hizmetleri önemli ölçüde zenginleştirebilir. Bu nedenle dergilerin gelecekte belirli konular üzerinde

odaklanarak özel sayılar ve çağrılar düzenlemesi, söz konusu alanın gelişimi bakımından oldukça önemlidir. Böylelikle, belirlenen konular hakkında derinlemesine araştırmalar teşvik edilebilir, aynı tema etrafında birden fazla akademisyenin çalışması desteklenebilir, konular detaylı şekilde ele alınıp tartışılabilir, farklı bakış açılarıyla konulara yaklaşım olanağı yakalanabilir, alanın güncel sorunlarına odaklanılabilir, disiplin içi bilgi birikimine katkı sağlanabilir, konu özelinde uluslararası işbirlikleri geliştirilebilir.

- Alan dergilerinde genel itibariyle benzer konu ve anahtar kelimelerin kullanıldığı görülmüştür. Ancak bazı dergilerin kendi eğilimlerine yönelik odaklandığı özgün çalışmalara yer verdikleri tespit edilmiştir. Örneğin, Arşiv Dünyası dergisinde “arşiv” kelimesi, Bilgi Yönetimi dergisinde “yönetim”, “veri” ve “dijital” kelimeleri diğer alan dergilerine göre daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum her bir derginin odaklandığı alt bilgi alanının terminolojisine daha fazla yer verme eğiliminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla birlikte temel konuların benzeştiği ve ortak bir kütüphane ve bilgi bilimi perspektifiyle ele alındığı görülmüştür. Sonuç olarak, dergiler arasında içerik açısından belirgin farklılıklar olmadığı, sadece kullanılan terimlerde küçük değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, her derginin yayın politikası kapsamında öncelik verdiği ve üzerinde durduğu kütüphane ve bilgi biliminin alt uzmanlık konularındaki (bilgi yönetimi, belge yönetimi, arşiv yönetimi, bilişim sistemleri vb.) araştırma makalelerini yayımlama çabasında olduğunun düşündürmektedir.
- Sık kullanılan anahtar kelimelerin bilgi/belge, teknoloji, bilgi toplumu, bilgi güvenliği, kütüphane, arşiv, araştırma ve sağlık gibi farklı temalar altında kümelendiği görülmüştür. Bu durum kütüphane ve bilgi bilimi alanında yapılan çalışmaların çok yönlü ve disiplinlerarası yapısını yansıtmaktadır. Dergilerde yer alan çalışmaların tek bir disipline odaklanmadığı, farklı bilim dallarından faydalandığı anlaşılmaktadır. Teknoloji, bilgi güvenliği, sağlık gibi farklı konuların ele alınması, araştırmaların çok yönlü yaklaşımla incelendiğine işaret etmektedir.
- Son yıllarda yaşanan pandemi, afetler gibi toplumsal krizlerin kütüphaneler ve diğer bilgi merkezleri üzerindeki etkilerini konu alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Oysa bu krizler tüm bilgi merkezlerini derinden etkilemiştir. Bilgi merkezleri, fiziksel hizmetlerini kısıtlamak zorunda kalmış, kullanıcılarına uzaktan erişim hizmeti modelleri ile yeni arayışlar içersine girmiş, gelecekte yaşanacak eş değer ve daha yüksek etki derecesine sahip krizler ile baş etme mücadelesine yönelmiştir. Ayrıca kullanıcıların bilgi gereksinim ve davranışlarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Buna rağmen incelenen dergilerde bu konuları irdeleyen az sayıda çalışma olması dikkat çekicidir. Oysa gelecekte benzer krizlere hazırlıklı olmak bilgi

merkezleri için büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak alan dergilerinde, krizlerin kütüphaneler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmaların yeterli düzeyde olmaması, bilgi merkezlerinin gelecekteki risklere karşı hazır bulunma durumlarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Çalışma, belirli bir zaman aralığında yayınlanan kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki dergilerin içerik analizini kapsamaktadır. Farklı dergi ve yıllara ait yayınların dâhil edilmesiyle daha kapsamlı sonuçlara ulaşılabilir. Dergilerde yer alacak konular arasındaki ilişki ve entegrasyonun artırılması, konuların derinleştirilmesi ve geliştirilmesi için, aynı ya da ilişkili konulara odaklanan daha fazla araştırmaların teşvik edilmesi gerekir. Özellikle toplumu derinden etkileyen afet ve krizlerde bilgi merkezlerinin durumunu ele alan çalışmaların teşvik edilmesi için dergiler tarafından özel sayı çağrılarına çıkılması, bu konular üzerinde birden fazla makalenin yer almasına, konunun detaylı ele alınmasına ve farklı açılardan irdelenmesine olanak tanıyacaktır. Böylece okuyuculara konuyu tam manasıyla kavrama fırsatı sunulmuş olunacaktır. Ayrıca, disiplin içi bilgi birikimine de katkı sağlanmış olunacaktır. Nitel içerik analizi gibi derinlemesine teknikler kullanılarak araştırmalar daha detaylı incelenebilir. Böylelikle belirli temalar çerçevesinde daha zengin bulgulara ulaşılabilir. Alan dergilerine yönelik yapılacak içerik analizi, nicel ve nitel yöntemlerle birlikte kullanılarak çalışma zenginleştirilebilir. Alan ile ilgili tüm dergi içeriklerinin bibliyometrik analizi ve atıf ağlarının çıkarılması konusu da araştırılarak dergilerin etki düzeyleri karşılaştırılabilir. Araştırmaya dâhil edilen yerli dergilerin içerik ve kalite yönünden uluslararası akran derecelendirmeli dergilerle karşılaştırılması da yararlı olabilir. Böylece söz konusu dergilerin uluslararası alandaki konumu ve etki düzeyi tespit edilebilir. Karşılaştırmalı bu analiz sayesinde dergilerin güçlü ve zayıf yanları belirlenebilir. Tespit edilen eksiklikler giderilerek uluslararası literatürdeki yerlerinin güçlendirilmesi için yol haritası çıkarılabilir.

Kaynakça

- Abu Isneineh, S. (1996). *Türkiye ve Ürdün’de yayımlanan kütüphanecilik dergilerinin karşılaştırmalı içerik analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 349-369. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48847/622325>
- Allen, B. ve Reser, D. (1990). Content analysis in library and information science research. *LISR*, 12(3), 251-261. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=EJ421718>
- Altınörs, G. (1983). *Türkiye’de kütüphanecilik bilim dalı konusunda yapılmış olan doçentlik, doktora ve bilim uzmanlığı tezlerinde kullanılmış araştırma metodları* (Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/7.pdf>

- Arşiv Dünyası Dergisi, (t.y.). Hakkında. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/ad>
- Atılğan D., Atakan, C. ve Bulut, B. (2008). Türkçe kütüphanecilik dergilerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(4), 392-413. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48931/624200>
- Atkins, S. E. (1988). Subject trends in library and information science research. *Library Trends*, 36(3), 633-658. Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/4816908.pdf#page=12>
- Auld, L. W. (1988). Library Trends past and present: A descriptive study. *Illinois Digital Environment for Access to Learning and Scholarship* (ss. 853-863) içinde. University of Illinois at Urbana-Champaign. <https://core.ac.uk/reader/4816910>
- Bilgi Dünyası Dergisi, (t.y.).Hakkında. Erişim adresi: <https://bd.org.tr/index.php/bd/about>
- Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, (t.y.). Hakkında. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bel>
- Bilgi Yönetimi Dergisi, (t.y.). Hakkında. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>
- Binici, K. (2018). *Kütüphane ve bilgi biliminde tema ve yönelim*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Blessinger, K. ve Frasier, M. (2007). Analysis of a decade in library literature: 1994-2004. *College & Research Libraries*, 68(2), 155-169. <https://doi.org/10.5860/crl.68.2.155>
- Braam, R. R., Moed, H. F. ve Van Raan, A. F. (1991). Mapping of science by combined co-citation and word analysis. I. Structural aspects. *Journal of The American Society For Information Science*, 42(4), 233-251. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571)
- Cooper, W. D. (1987). Library literature in mainland China: A content analysis. *College and Research Libraries*, 48(5), 194-202. Erişim adresi: <http://crl.acrl.org/index.php/crl/article/viewFile/14307/15753>
- Crawford, G. A. (1999). The research literature of academic librarianship: a comparison of College & Research Libraries and Journal of Academic Librarianship. *College & Research Libraries*, 60(3), 224-230. <https://doi.org/10.5860/crl.60.3.224>
- Çakın, Y. (1980). *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nin içerik ve yazar yönünden değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/68.pdf>
- Dişli (2020). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi anabilim dalı lisansüstü tezlerin konu analizi. *Türk Kütüphaneciliği* 34(4), 773-789. <https://doi.org/10.24146/tk.811003>
- González-Alcaide, G., Castelló-Cogollos, L., Navarro-Molina, C., Aleixandre-Benavent, R., ve Valderrama-Zurián, J. C. (2008). Library and information science research areas: Analysis of journal articles in LISA. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(1), 150-154. <https://doi.org/10.1002/asi.20720>
- Güler, C. ve Keskin, İ. (2020). Türkiye'de Arşivcilik Alanındaki Araştırma Sorunları: Arşiv Dünyası Dergisinde Yayımlanan Makalelerin İçerik Analizi. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, (13), 1-31. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/bel/issue/55909/614544>

- Hider, P. ve Pymm, B. (2008). Empirical research methods reported in high-profile LIS journal literature. *Library & information science research*, 30(2), 108-114. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2007.11.007>
- Jarvelin, K. ve Vakkari, P. (1990). Content analysis of research articles in library and information Science. *Library and Information Science Research*, 12, 395–421. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=EJ431585>
- Järvelin, K. ve Vakkari, P. (1993). The evolution of library and information science 1965–1985: A content analysis of journal articles. *Information Processing & Management*, 29(1), 129-144. [https://doi.org/10.1016/0306-4573\(93\)90028-C](https://doi.org/10.1016/0306-4573(93)90028-C)
- Karagözoğlu Aslıyüksek, M. (2016). Bilgi teknolojileri ve dijitalleşmenin türkiye’de bilgilibilim literatürüne yansması: Bilgi dünyası dergisi örneği (2000-2014). *Bilgi Dünyası*, 17(1), 87-103. <https://doi.org/10.15612/BD.2016.480>
- Karasözen, B., Bayram, Ö. ve Zan, B. (2009). 1997-2006 Türkiye bilim göstergeleri analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1), 4-21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48930/624183>
- Kayaoğlu, H. D. (2009). İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’nde araştırma eğilimleri 1967-2008: Lisansüstü tezlerinin içerik analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 535-562. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48915/623744>
- Kayı, E. (2022). *Kütüphane ve Bilgi Bilimi Yayınlarının Bibliyometrik ve İçeriksel Analizi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kumpulainen, S. (1991). Library and information science research in 1975: Content analysis of the journal articles. *Libri*, 41, 59-76. <https://doi.org/10.1515/libr.1991.41.1.59>
- Library Archive and Museum Research Journal, (t.y.). Hakkında. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/lamre>
- Pettigrew, K. E. ve McKechnie, L. (2001). The use of theory in information science research. *Journal of the American Society for Information Science and technology*, 52(1), 62-73. <https://doi.org/10.1002/1532-2890>
- Polat, C., Akkaya, M. A. ve Binici, K. (2016). Türk Kütüphaneciliği dergisinin bilişsel ve entelektüel yapısına ilişkin bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(4), 664-677. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48650/618531>
- Snelson, P. ve Talar, S. A. (1991). Content analysis of ACRL conference papers. *College and Research Libraries*, 52(2), 467–472. Erişim adresi: <http://crl.acrl.org/index.php/crl/article/viewFile/14661/16107>
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques*. London: Sage Publications.
- Sümbül, S. ve Güler, C. (2022). A Qualitative analysis of master’s thesis in library and information Science in Turkey. *Zeitschrift Für Die Welt Der Turken*, 14(1), 215-230. [doi.10.46291/zfw/140117](https://doi.org/10.46291/zfw/140117)
- Taşkın, Z. ve Çakmak, T. (2010). Başlangıcından bugüne Bilgi Dünyası Dergisi’nin bibliyometrik profili. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 332-348. <https://doi.org/10.15612/BD.2010.240>
- Tok, A. (2022). Bilgi Yönetimi Dergisi’nin betimsel analizi. *Bilgi Ve Belge Araştırmaları*, (17), 59-80. <https://doi.org/10.26650/bba.2022.17.1124394>

- Tonta, Y. (2002). Türk Kütüphaneciliği dergisi, 1987-2001. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(3), 282-320. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/tk/article/view/929>
- Türk Kütüphaneciliği Dergisi, (2023). Hakkında. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK>
- Uçak, N. Ö. ve Al, U. (2009). The differences among disciplines in scholarly communication a bibliometric analysis of theses. *International Journal of Libraries and Information Studies*, 59(3), 166-179. <https://doi.org/10.1515/libr.2009.016>
- Wertheimer, A. B. (2005). Quantifying the “goodness” of library history research: a bibliometric study of the Journal of Library History / Libraries & Culture”. *Libraries & Culture*, 267-284. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/25541931>
- Yatcilla, J. K. ve Young, S. (2022). Library responses during the early days of the pandemic: A bibliometric study of the 2020 LIS literature. *Journal of Library Administration*, 61(8), 964-977. <https://doi.org/10.1080/01930826.2021.1984139>
- Yılmaz, B. (2020). Bilgi Dünyası Dergisi: 2000-2019 dönemi için makale, yazar ve konu unsurları açısından niceliksel bir değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 21(2), 403-419. doi: <https://doi.org/10.15612/BD.2020.595>
- Yontar, A. (1995). Main research problems being investigated in Turkey as revealed in graduate theses. *Booklet 7, Division of Education and Research, 61st IFLA Council and General Conference, Istanbul, Turkey, August 20-26, 1995 içinde* (s. 38-47). İstanbul: IFLA.
- Yontar, A. ve Yalvaç, M. (2000). Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi konusundaki araştırma sorunları: 1952-1994 yıllarında yayınlanan dergi makalelerinin içerik analizi. *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, 6(1), 165-186.
- Atıf için:** Kavak, A. (2023). Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki dergilerin içerik analizi: 2019-2023 incelemesi. *Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 27-60.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Üniversite Kütüphaneleri Hizmetlerinin Etkin Sunumunda Sosyal Medya Kütüphaneciliği*

Social Media Librarianship in Providing Effective University Libraries Services

Bugrahan Güçlü**
Coşkun Polat***

Öz

Sosyal medya araçları, kütüphaneleri ve kullanıcıları en kolay, hızlı ve ekonomik şekilde bir araya getiren etkili bir iletişim aracı olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmanın ana hedefi, mevcut kullanımı üzerine bilgiler sunarak, kütüphanelerde sosyal medya kullanımının önemini, boyutlarını ve gerekliliğini vurgulamaktır. Ayrıca, kütüphanelerin etkili ve geniş kapsamlı bilgi hizmetini sunabilmek için sosyal medyayı kullanmanın neden gerekli olduğunu açıklamak ve kurumsal düzeyde sosyal medya iletişimini bir iş tanımı olarak göstermeye katkıda bulunmaktadır.

Bugünlerde özellikle üniversite kütüphaneleri, “sosyal medya kütüphanecisi” unvanıyla personel istihdam etme eğilimindedir. Bu bağlamda, “sosyal medya kütüphanecisi” olarak istihdam edilecek personelin gereksinim duyduğu nitelikler ve iş tanımı da çalışmanın amaçları arasındadır. Bu çalışmada, belgesel tarama yöntemiyle sosyal medya araçlarının ve kütüphanelerin hizmet sunumunda sosyal medya araçlarını kullanmasına dair bilgiler toplanmış, elde edilen veriler betimleme yöntemiyle değerlendirilmiş ve Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin sosyal medya kullanımlarına dair yapılan saptamalar, değerlendirmeler ve önerilere kaynaklık eden verilerin toplanmasında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Toplamda 186 üniversite kütüphanesine uygulanan anket verileri SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinde sosyal medya üzerinden sunulan hizmetlere dair verileri ortaya koymuş ve mevcut durumu analiz etmiştir. Ayrıca, sosyal medya kütüphaneciliğinin gelişimi ve sosyal medya kütüphanecisinin iş tanımıyla ilgili sonuçlar da ele alınmıştır.

* Bu makale 2018 yılında Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında hazırlanan “Üniversite Kütüphaneleri Hizmetlerinin Etkin Sunumunda Sosyal Medya Kütüphaneciliği” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, Ankara, Türkiye, E-posta: bugrahan.guculu@gmail.com

*** Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Çankırı, Türkiye, E-posta: polatcoskun@gmail.com

Günümüzde, üniversite kütüphaneleri özellikle “sosyal medya kütüphanecisi” unvanıyla personel istihdam ederek, kullanıcılarla daha yakın bir etkileşim kurma yolunda önemli adımlar atmaktadır. Bu bağlamda, “sosyal medya kütüphanecisi” olarak görevlendirilen personelin, dijital dünyanın dinamiklerine hakimiyeti, iletişim becerileri ve teknolojiye olan yatkınlığı gibi nitelikler önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmamız, bu özel rol için gerekli olan yetenekleri belirleyerek, bu alandaki uzmanlığı daha da derinleştirmeyi hedefler.

Araştırmanın sonunda, Türkiye’de üniversite kütüphanelerinde sosyal medya üzerinden yürütülen kütüphane hizmetlerine ilişkin veriler elde edilmiş ve mevcut durum ortaya çıkarılmış, sosyal medya kütüphaneciliğinin gelişimi ve sosyal medya kütüphanecisinin iş tanımına ilişkin sonuçlar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya kütüphaneciliği, sosyal medya kütüphanecisi, kütüphane hizmetleri ve sosyal medya, üniversite kütüphaneleri

Abstract

The use of social media as a common and effective means of communication has also mobilized libraries, whose aim is to bring together information sources and users in the easiest, fastest and most economical way. Social media environments are now actively being used in order to reach more users more quickly and effectively in the promotion / marketing of library resources and services.

The main purpose of the study is to provide information about the current usage and to reveal the importance, size and necessity of using social media in libraries. The ultimate goal is to help to see social media communication as a business definition by revealing why libraries are required to use social media to enable them to perform effective and widespread information services. Nowadays, examples of how university libraries employ personnel with the title of et social media librarian anel are increasing. In this context, it is one of the aims of the study to make the definition of job and the features required to be owned by the personnel to be employed as social media librarian.

In the collection of information about the use of social media tools in the provision of social media tools and libraries, the documentary screening method was used to collect the data from the documentary screening method, the description of the information obtained, the method of description and the findings, evaluations and recommendations regarding the use of social media uses of university libraries in our country. The questionnaire was applied to 186 university libraries and SPSS program was used to evaluate the findings.

At the end of the study, data on library services carried out in social media libraries in our country were obtained and the current situation was revealed, and the results of social media librarianship in Turkey and social media librarian's job description were revealed.

At the end of the study, data on library services carried out in social media libraries in our country were obtained and the current situation was revealed, and the results of

social media librarianship in Turkey and social media librarian's job description were revealed.

Keywords: *Social media librarianship, social media librarian, library services and social media, university libraries*

Giriş

Gelişen bilgi teknolojileri hem bireyler hem de kurumlar arasındaki iletişim biçimlerini kökten değiştirmiştir. Sosyal medya araçları, bu değişikliklerin en belirgin örneğidir, zira insanların herhangi bir zaman ve mekân kısıtlaması olmadan birbirleriyle iletişim kurmalarına olanak tanır. Günümüzde, sosyal medyanın etkili bir iletişim aracı olarak kabul edilmesi, kullanımının hızla yaygınlaştığını göstermektedir. Örneğin, dünya genelinde en yaygın kullanılan sosyal medya araçlarından biri olan Facebook bir milyar kayıtlı hesabı aşan ilk sosyal ağıdır ve şu anda aylık 2,9 milyardan fazla aktif kullanıcıya sahiptir. (Statista, 2023). Başlangıçta kişisel iletişim için kullanılan bu araçlar, işletmeler ve kuruluşlar için de vazgeçilmez hale gelmiştir. Kurumlar, sosyal medyanın sunduğu hız ve erişim kolaylığı nedeniyle iç iletişim, müşteri ilişkileri, tanıtım, pazarlama ve itibar yönetimi gibi alanlarda bu araçları kullanmaktadır.

Kütüphaneler, bilgi üretimi, erişimi, paylaşımı ve depolanması süreçlerinde önemli bir rol oynar ve bu nedenle bilgiye ihtiyaç duyanlar ile bilgi kaynakları arasında bir köprü görevi üstlenir. Bu bağlamda, kütüphaneler de sosyal medya araçlarını etkili bir şekilde kullanarak hizmetlerini genişletme, bilgiyi hızlı bir şekilde iletme ve kurumlarını daha fazla kişiye tanıtmaya amacı gütmektedir. Sosyal medya araçları, kütüphanelerin misyonlarına uygun olarak bilgiyi paylaşma ve toplumun bilgi ihtiyaçlarını karşılama konularında etkin bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, üniversite kütüphanelerinde sosyal medya araçlarının kullanımının kütüphane hizmetleri üzerindeki etkileri ve getirdiği yenilikler incelenmiştir. Bu doğrultuda, sosyal medya araçlarının kütüphanelerde nasıl etkin bir şekilde kullanıldığı ve bu kullanımın kütüphanelere sağladığı avantajlar literatüre dayalı bilgiler ve elde edilen bulgular ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışma, kütüphane personelinin sosyal medya araçlarını etkili bir şekilde kullanabilmesi için gereken bilgi ve becerileri geliştirmeye yönelik öneriler de sunmaktadır. Ayrıca, kütüphanelerde sosyal medyanın etkin ve yararlı bir şekilde kullanılması için kütüphane yönetimine yönelik öneriler de sunulmuştur. Bu şekilde, sosyal medya araçlarının kütüphane hizmetlerinde etkin bir şekilde kullanılması için gerekli olan stratejiler ve yaklaşımlar ortaya konmuştur.

Yöntem ve Amaç

Çalışmanın metodoloji kısmında, sosyal medya araçlarının ve kütüphanelerin sosyal medya kullanımının teorik temellendirilmesi amacıyla “belgesel tarama” yönteminden faydalanılmıştır. Bu yöntem, var olan kaynakların ve belgelerin incelenerek veri toplama sürecini ifade eder (Karasar, 2005: 183). Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde ise, olayların, olguların, nesnelerin, kurumların veya belirli özelliklerin doğasını ve niteliklerini açıklama işlemleri olarak adlandırılan “betimleme yöntemi” kullanılmıştır (Cebeci, 2002: 7). Bu yöntem ile sosyal medya araçlarının kullanılması ile üniversite kütüphanelerinin hizmet sunumunda ne gibi değişikliklerin yaşandığı, kütüphanelerin ve kütüphanecilerin görev ve sorumluluklarında ne tür gelişmelere neden olduğuna dair saptamalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin sosyal medya kullanımıyla ilgili yapılan saptamalar, değerlendirmeler ve önerilere dayanan verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Anket, katılımcıların kalem ve kağıt kullanarak kendileri hakkında bilgi verdiği bir veri toplama yöntemidir (Kaptan, 1995: 138). Oluşturulan anket, eksik ve hatalarının belirlenmesi ve katılımcıların anket hakkındaki görüşlerinin alınması adına Nisan 2018 tarihinde 10 kişi üzerinden 8 pilot uygulama yapılmıştır. Alınan geribildirimler doğrultusunda aynı anlama geldiği düşünülen sorular çıkarılmış, bazı soruların daha anlaşılabilir olması için sorular sadeleştirilmiş ve çalışmaya katkı sunacağı öngörülen sorular eklenmiştir. Sosyal medya araçlarının kullanımına ilişkin verilerin elde edilmesinde, ülkemiz üniversite kütüphanelerinde sosyal medya kütüphaneciliğiyle en ilgili kişiler örneklem olarak seçilmiştir. Anket çalışmasının planlandığı tarihte (05.05.2018) Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’nun web sayfasında, “Üniversitelerimiz” sekmesi altında listelenen üniversite sayısı 206’dır. Devlet ya da vakıf üniversitesi ayırımı gözetmeksizin uygulanacak olan anket için, öncelikle üniversitelerin kütüphane web sayfaları aracılığı ile e-posta adresleri belirlenmiştir. 20 üniversite, kütüphane web sayfaları ya da web sayfaları içerisinde iletişim bilgileri yer almaması nedeniyle kapsam dışında bırakılmıştır. Türkiye’deki 186 üniversite kütüphanesi e-posta adreslerine, “Surveey” çevrimiçi anket sistemi üzerinden anket linki gönderilmiştir. Geri dönüş sayısını artırma adına, zaman zaman da uyarı e-postaları gönderilmiştir. Sonuç olarak, 7-18 Mayıs 2018 tarihleri arasında 92 üniversite kütüphanesinden yanıt alınmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgileri ve sosyal medya araçlarını nasıl kullandıklarıyla ilgili sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde sosyal medya kütüphaneciliği konusunda sorular yer alırken, üçüncü bölümde katılımcıların sosyal medya kütüphanecileri hakkındaki görüşleri 5’li likert tipi ölçek kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın temel amacı, kütüphanelerde sosyal medya araçlarının kullanımının önemini, boyutlarını ve gerekliliğini ortaya koymak olarak belirlenmiştir.

Sosyal medyanın yaygın ve etkin iletişim aracı olarak kullanılması, kütüphaneleri de bilgi kaynakları ile kullanıcıları en kolay, en hızlı ve en ekonomik şekilde buluşturmak amacıyla harekete geçirmiştir. Kütüphaneler, sosyal medya araçlarını kullanarak kaynaklarını ve hizmetlerini tanıtarak daha fazla kullanıcıya daha çabuk ve etkin bir şekilde ulaşmayı hedeflemektedir. Özellikle üniversite kütüphaneleri, öğrencilerin sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullandığı göz önüne alındığında, bu araçları kullanarak kütüphane kullanımını artırmayı, kütüphanenin görünümünü yenilemeyi ve canlı tutmayı amaçlamaktadır. Sosyal medya araçlarının sunduğu olanaklarla, kütüphaneler potansiyel kullanıcılara ulaşmayı, güncel haberleri duyurmayı, tanıtım ve pazarlama hizmetlerini yürütmeyi, hedef kitlesi ile anlık iletişim kurmayı ve kullanıcı geri bildirimlerini alarak hizmetlerini planlamayı ve geliştirmeyi hedeflemektedir.

Bu doğrultuda, kütüphanelerde sosyal medya kullanımının etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kütüphanecilerin hem mesleki bilgiye sahip olması hem de bilgi teknolojileri ve sosyal medya araçlarını etkili bir şekilde kullanabilme bilgi ve becerisine sahip olması gerekmektedir. Bu bilgi ve becerilere sahip personel, literatürde birkaç tartışmada “sosyal medya kütüphanecisi” olarak adlandırılmaktadır (Choi, 2018; StevenB, 2010). Bu çalışmanın nihai amacı, kütüphanelerin etkin ve yaygın bilgi hizmetini gerçekleştirebilmesi için sosyal medya kullanımının gerekli olduğunu ortaya koyarak, sosyal medya iletişiminin bir iş tanımı olarak kabul edilmesine katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda, “sosyal medya kütüphanecisi” unvanıyla istihdam edilecek personelin sahip olması gereken özellikler ile iş tanımının yapılması da çalışmanın amaçları arasındadır.

Üniversite kütüphane hizmetlerinin etkin sunumunda sosyal medya kütüphaneciliğine yönelik gerçekleştirilen bu araştırmanın varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

- Ülkemizde üniversite kütüphaneleri etkin hizmet sunumunda sosyal medya araçlarının kullanımı konusunda olumlu görüşe sahiptir.
- Üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarından yararlanma düzeyi düşüktür.
- Vakıf üniversiteleri kütüphanelerinde sosyal medya araçlarının kullanımı, devlet üniversiteleri kütüphanelerine oranla daha yüksektir.
- Sosyal medya araçları, üniversite kütüphanelerinin bilgi hizmetlerini planlamasında ve yürütmesinde yapısal değişikliklere sebep olmuştur.
- Üniversite kütüphanelerinin etkin hizmet sunumunda sosyal medya araçlarının kullanımında son dönemde artış yaşanmıştır.
- Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya birimlerinin yaygın değildir.

- Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya kütüphanecisi adı altında bir iş tanımı yaygın değildir.

Sosyal Medya Kavramı ve Araçları

Sosyal medya kavramının ortaya çıkışı, web teknolojisindeki değişimler ile açıklanabilir. 1960'lı yıllarda, üniversite kampüslerinde bilgisayarlar arasında iletişim sağlamak amacıyla geliştirilen İnternet, Web 1.0 ve Web 2.0 teknolojileriyle hızlı bir gelişim göstermiştir. Web 1.0, karşılıklı etkileşimin olmadığı, tek taraflı bilgi paylaşımının bulunduğu ortamlardan oluşurken; temel enstrümanları sosyal medya araçları olan Web 2.0 ile kullanıcılar sadece paylaşımları görüntüleyen değil, aynı zamanda aktif kullanıcılar haline gelmiştir. Kullanıcılar web üzerinde içerik hakkında yorum ve değerlendirme yapabilmekte, içerik oluşturup paylaşabilmekte ve oluşturdukları içerikler ile diğer kullanıcılardan olumlu ya da olumsuz yorumlar alabilmekte veya kullanıcıların düşüncelerini etkileyebilmektedir. Bu durum göz önünde tutulduğunda sosyal medya, temelini Web 2.0 teknolojilerinin oluşturduğu, içeriğin kullanıcılar tarafından ortaya çıkarılmasına ve paylaşılmasına olanak sağlayan web tabanlı uygulamalar şeklinde tanımlanabilir (Tuncer, 2013: 7-9).

Sosyal medya ile ilgili literatürde farklı tanımlamalar yer almaktadır. Etkileşim kurmada yeni yollar ile kullanıcı davranışını ve kültürünü şekillendirebilecek yeni yazılımları tanımlamak amacıyla “sosyal araçlar” (social tools) terimi kullanılmıştır (Boyd ve Ellison, 2008: 210-230). Bu bağlamda, sosyal medya; “insanların sosyal olarak birbirleri ile ilişki kurmalarına olanak sağlayan araçlar” olarak da tanımlanmaktadır (Borders, 2009). Ayrıca sosyal medya, kullanıcıların deyimlerini ve düşüncelerini, bir platform aracılığıyla bir arada bulunan kullanıcıların bulunduğu çevrimiçi web siteleridir (Evans, 2008: 31). Sosyal medya araçları, zaman ve mekân sınırlamaları olmaksızın iletişimi sağlayan yeni bir teknolojik boyut olarak kabul edilebilir ve kullanıcılar ve çeşitli organizasyonlar arasındaki iletişime dayanan, bireyselleştirilmiş ve değişken bir ortam olarak da nitelendirilebilir (Nair, 2011: 45). Başka bir deyişle, sosyal medya çeşitli içerik türlerini içeren, insanların çevrimiçi paylaşımlarda bulunabildiği ve etkileşimde bulunduğu araçlardır (Taşkıran, 2009: 80).

Yukarıdaki tanımlar ışığında sosyal medyayı, geleneksel medyanın tek taraflı iletişim sağlayan yapısından farklı, gelişen web teknolojisinin aktif kullanıldığı, dinamik, kullanıcıların içerik oluşturup paylaşabildiği, etkileşim içinde bulundukları dijital araçlar olarak tanımlamak mümkündür.

Sosyal medya araçları içeriklerine göre belli ayrımlara tabi tutulabilmektedir. Bazı sosyal medya araçları görselliğe dayalı iken, bazıları metin tabanlı gönderilerden oluşmaktadır. Ancak, burada önemli olan kullanıcıların hangi amaçla ve hangi işlerini kolaylaştırmada sosyal medya araçlarını tercih ettikleridir. Aşağıda, kişisel

ve kurumsal olarak en yaygın kullanılan sosyal medya araçlarının, kullanım amaçları ve özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

- **Bloglar:** Blog kelimesi “web-log” kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuş, daha sonra kısaltılarak “blog” kelimesine dönüşmüştür. Blog, düzenli olarak güncellenen web sitesini; bloglama, bu web sitelerine posta gönderilmesini ve blogger ise bu bloglara gönderi oluşturan kişileri tanımlamaktadır (Yuan ve Meszaros, 2006: 25). Bloglar, sık aralıklarla güncellenen gönderilerin ters kronolojik sırayla yer aldığı, yazarların yorum yapabildiği, etkileşim halinde genellikle belirlenen bir konu üzerinde oluşturulan web siteleri olarak tanımlanmaktadır (Çetingöz, 2013: 180). En yaygın kullanılan bloglara örnek olarak Blogger ve WordPress gösterilebilir.
- **Mikrobloglar:** Kullanıcıların kısa metinler, linkler, resimler veya videolar gibi küçük dijital içerikleri paylaşımlarını sağlayan bir yayın aracıdır. Geleneksel medyaya kıyasla nispeten yeni bir iletişim aracı olmasına rağmen, mikroblog, farklı disiplinlerdeki kullanıcılar, kuruluşlar ve araştırma uzmanları arasında daha fazla ilgi görmüştür. Mikroblogların popüleritesi, kullanıcıların bilgileri anında yaymasına ve yanıtlamasına izin veren, taşınabilirlik dolayısıyla da kullanım kolaylığı sağlaması gibi ayırt edici iletişim hizmetlerinden sunmasından kaynaklanmaktadır. Son zamanlarda kullanıcılar olağan dışı toplumsal durumlar esnasında önemli olayları takip etmek için mikroblogları kullanmaktadır (Atefeh ve Khreich, 2015: 132). En yaygın kullanılan mikrobloglara örnek olarak Twitter ve Tumblr gösterilebilir.
- **Sosyal İşaretleme Siteleri:** Sosyal yer imleri, kullanıcıların dijital bilgiyi kendilerine göre anahtar kelime(ler) seçimi yaparak etiketlemesine ve bu şekilde bilginin yönetilmesi ve paylaşılması işlemine izin veren bir uygulamalardır (Genç, 2010: 1). Bu siteler, kullanıcılara daha önceden aradıkları bilgiyi ya da bağlantıları bulup getirme imkânı ve düzenli bilgiye ya da bağlantılara erişim kolaylığı sağlamaktadır. Kurumlar ve işletmeler ise kullanıcıların bu hareketlerini gözlemleyebilmekte ve kurumsal içeriklerine bu doğrultuda yön verebilmektedir (Zarrella, 2010: 103). Örnek olarak Delicious ve GoodReads verilebilir.
- **Medya Paylaşım Araçları:** Web 2.0 teknolojileri kullanılarak oluşturulan belge, fotoğraf, ses ve video dosyası gibi çeşitli içeriklerin paylaşıldığı web siteleri, medya (içerik) paylaşım araçları olarak adlandırılmaktadır (Cross, 2014: 17). YouTube, Instagram, Vimeo, Pinterest ve Flickr en yaygın kullanıma sahip örnekler olarak gösterilebilir.
- **Podcast’ler:** İnternette yayınlanan ve kullanıcıların abone olabileceği ses veya video dosyalarıdır. Bir Podcast’i sosyal medya araçları kadar güçlü

kılan abonelik özelliğidir. Kullanıcılar, bu yapı içerisinde sesli içerikler yükleyebilir ve topluluklar oluşturabilir. Web'e yeni bir Podcast yüklendiğinde, tüm abonelerin Podcast abonelikleri (iTunes gibi) otomatik olarak bilgilendirilir ve dosyalar kullanıcılar tarafından indirilebilir. Podcast daha sonra bilgisayardan veya bir iPod gibi bir MP3 çalardan dinlenebilir (Cross, 2014).

- **Çevrimiçi Sosyal Ağlar:** Web'deki sosyal ağlar, katılan kişilerin genellikle bir profil oluşturduğu ve daha sonra ağdaki arkadaşlara ve bağlantılara erişerek bir ağ kurduğu ortamlardır (Cross, 2014). Ayrıca Sosyal ağlar "bir-birleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim halinde olan kişilerin oluşturduğu ağ" olarak da tanımlanmaktadır (Onat ve Alikılıç, 2008: 1116). En yaygın kullanılan çevrimiçi sosyal ağlara örnek olarak Facebook, MySpace, LinkedIn, Ning ve Google+ gösterilebilir.
- **Sanal Dünyalar:** İçinde yaşadığımız dünyanın çevrimiçi ortamda oluşturulmasına dayanan sanal dünya uygulamaları her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Bu uygulamalar içerisinde yaygın olarak kullanılan Second Life, üç boyutlu bir sanal ortamdır. Kullanıcıların avatar oluşturarak, gerçek hayatta yapabildiklerini veya yapamadıklarını oluşturulan sanal dünyada gerçekleştirme düşüncesine dayanarak geliştirilmiştir (Çetingöz, 2013:165).
- **Wikiler:** Kullanıcıların içerik üzerinde katkıda bulunmalarına veya içerik düzenlemelerine izin veren web siteleridir. Ortak çalışma alanları oluşturan wikiler, örneğin çeşitli ofislerdeki bir ekiple büyük bir belge veya proje planı oluşturmak gibi hizmetler sunmaktadır. Herkese açık veya oluşturan gruba açık olarak oluşturulabilmektedir (Cross, 2014: 19). En yaygın kullanılanları Wikipedia ve LibSuccess olarak gösterilebilir.

Sosyal medya araçları, kurum ve kuruluşlara önemli avantajlar sunmaktadır. Kurum ve kuruluşların kriz yönetimi, kurumsal itibar, kimlik oluşturma, tanıtım, bilgilendirme ve haber verme gibi halkla ilişkiler faaliyetlerini sürekli olarak yürütmesine imkân sağlamaktadır (Kazaz ve Tümen, 2013, s.89). Kurumlar ve kuruluşlar, hizmetlerine ve hedef kitlelerine uygun olarak sosyal medya araçlarını seçerler. Bu seçim sürecinde, hedeflenen kitlenin hangi araçlarda aktif olduğu, hangi tür içeriklere ilgi gösterdiği ve hangi araçların kurumun hedeflerini en etkili şekilde destekleyebileceği gibi faktörler dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda kütüphanelerde de kütüphane hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması için, hangi sosyal medya araçlarının kullanılacağı, hedef kitleye ve hizmet türüne göre dikkatli bir analiz sonucunda belirlenmelidir.

Üniversite Kütüphaneleri ve Sosyal Medya

Sosyal medya, internet tabanlı uygulamalar ve Web 2.0'ın teknolojik temelleri üzerine kurulu, kullanıcıların içerik oluşturmaya ve güncellenmesine olanak sağlayan araçlar olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010: 59). Sosyal ağlar, ilk olarak internet kullanıcılarının birbirleriyle bağlantı kurmalarını ve içerik paylaşımlarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu sitelerin ücretsiz ve kullanımının kolay olması, kullanıcıların bu araçlara olan ilgisini arttırmıştır. Son dönemde, sosyal medya araçlarındaki bu kullanıcı potansiyelini gören şirketler ve örgütler için de bu araçlar, geniş hedef kitlelere hızlı, kolay ve düşük maliyetle ulaşmanın bir yolu olarak görülmektedir (Fuchs, 2014: 6-7).

Sosyal medya araçları geniş bir yelpazede kullanıldığından, üniversiteleri ve üniversite kütüphanelerini de kapsamaktadır. (Boyd ve Ellison, 2008: 217). Akademik kütüphaneler, sosyal medya araçlarını bilgi hizmetlerini, kullanıcı hizmetlerini, yeni yayınları ve duyuruları daha geniş bir kitleye ulaştırmak için kullanma potansiyelini değerlendirebilirler (Burkhardt, 2010: 12). Bu araçlar, kütüphanelere bilgilerini daha etkili bir şekilde yayma ve kullanıcılara daha hızlı ve kişiselleştirilmiş hizmetler sunma imkânı tanır. Bu bağlamda, sosyal ağlar, akademik kütüphanelerin sunduğu kaynakları ve hizmetleri daha geniş bir izleyici kitlesiyle paylaşmaları için önemli bir araç olabilir.

Sosyal medya araçlarının kütüphaneler tarafından kullanılması günümüzde yaygınlaşmakta ve kütüphanelere sunduğu avantajlar sayesinde giderek önemli hale gelmektedir. Örneğin sosyal medya araçları, zamana ve mekâna bağlı kalmadan, kütüphane içerisinde yer alan farklı birimlerle bütünleşmiş bir şekilde kütüphane hizmetlerinin sunulmasının mümkün kılmaktadır (McCallum, 2015: 161). Üniversite kütüphaneleri, kullanıcılarının dinamik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yenilikçi düşünen birimlerdir. Bu nedenle, kütüphaneler bilgi hizmetlerini kullanıcılarına daha etkili bir şekilde iletmek için sosyal medya araçlarında aktif olarak faaliyet gösterir (Gardner ve Eng, 2005). Bu araçlar, kütüphanelerin kullanıcılarına yönelik hizmetlerini geliştirmelerine ve kullanıcı memnuniyetini artırmalarına olanak tanımaktadır.

Chakrabarti (216: 33), kütüphanelerde sosyal medya araçlarının kullanım amaçlarına ilişkin aşağıdaki tespitlere yer vermektedir:

- **Duyuruları Güncel Tutma:** Kütüphane etkinlikleri, yeni kaynaklar ve diğer önemli bilgiler gibi duyuruları hızlı ve güncel bir şekilde kullanıcılara iletme.
- **Referans Hizmetlerini Kişiselleştirme:** Kullanıcılara daha hızlı ve kişiye özel referans hizmetleri sunma.

- **Yeni Kullanıcıları Çekme:** Potansiyel kullanıcıları kütüphaneye çekmek için yapılan etkinlikleri, kaynakları ve fırsatları duyurma.
- **Güncel Gelişmeleri İletme:** Kütüphane ile ilgili güncel gelişmeler, yenilikler ve haberleri kullanıcılara iletme.
- **Etkileşimli Tartışma Grupları Oluşturma:** Yeni gelen yayınlar, güncel konular veya genel ilgi alanları hakkında kullanıcılar arasında etkileşimi sağlamak için tartışma grupları oluşturma.
- **Mesleki Gelişmeleri Takip Etme:** Kütüphaneciler arasında mesleki gelişmeleri ve yenilikleri takip etme, deneyim ve bilgi paylaşımını teşvik etme.
- **Modernizasyon ve Eğlenceli Ortam:** Kütüphane ve bilgi merkezini modern çağın getirileriyle uyumlu hale getirme. Kullanıcılara daha eğlenceli ve interaktif bir hizmet ortamı sunma.
- **Kullanıcılarla Etkin İletişim:** Kütüphane hizmetlerini geliştirmek ve kullanıcılarla daha etkili iletişim kurmak için kullanıcılarla etkileşimde bulunma ve geri bildirim toplama.

Bu amaçlar, kütüphanelerin sosyal medya araçlarını etkili bir şekilde kullanarak kullanıcılarına daha iyi hizmet sunmalarını sağlamak için stratejik olarak benimsenebilir.

Tavluoğlu'nun (2013) "Üniversite Kütüphanelerinde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı" başlıklı yüksek lisans tezinde elde edilen verilere göre, Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin sadece %25'i kurumsal sosyal medya hesaplarına sahiptir. Bu hesapların varlığına rağmen, çalışmada ortaya çıkan ilginç bir bulgu da ülkedeki üniversite kütüphanelerinin çoğunluğunun Wiki'ler ve sanal dünya ortamları gibi sosyal medya araçlarını kullanmıyor olmasıdır. Araştırmadan elde edilen verilere göre, üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarını kullanma sebepleri arasında hızlı iletişim ve etkili hizmet sunumu sağlama ihtiyacı büyük bir rol oynamaktadır. Bu bulgu, kütüphanelerin kullanıcılarıyla daha etkili bir şekilde iletişim kurmak, hizmetlerini duyurmak ve güncel bilgileri paylaşmak amacıyla sosyal medya araçlarını tercih ettiğini göstermektedir.

Akbaş (2015: 29-30)'ın "Üniversite Kütüphanelerinde Sosyal Medya Politikaları" başlıklı yüksek lisans tezine göre Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin %51'i en az bir sosyal medya aracını kullanmaktadır. Bu veri, Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarını benimseme konusunda ki artan eğilimini yansıtmaktadır. Son dönemde üniversite kütüphanelerinde sosyal medya araçlarının kullanımında belirgin bir artış yaşanması, kütüphanelerin bu araçları hizmetlerini tanıtmak, kullanıcılarına erişimi artırmak ve kullanıcıları ile etkileşimi güçlendirmek için daha etkili bir şekilde kullanmaya başladıklarını göstermektedir.

Araştırmamızda ise Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin %65,2 sinin sosyal medya araçlarını kütüphane hizmetlerinin sunumu için kullandığı saptanmıştır. Bu bulgular, Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarını kullanma konusundaki olumlu eğilimin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Üniversite Kütüphanelerinde Sosyal Medya Araçlarının Kullanımı

Blogların Kullanımı

Günlük işlerin gerçekleştirilmesinde kişiler arası iletişim için kullanılan bloglar, üniversite kütüphanelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu araçlar, güncel hizmetlerin duyurulması, kütüphane ile ilgili önemli duyuruların ve etkinliklerin yayınlanması, yeni yayınların ve veri tabanlarının tanıtılması gibi konularda kullanılabilmekte ve kullanıcılara bu içeriklere yorum ekleme gibi interaktif özellikler sunarak etkileşim imkânı tanımaktadır (Cooper ve May, 2009: 90). Blogların kütüphanelerde kullanımı konusunda Ezeani ve Igwesi (2012), yeni satın alınan materyallerin tanıtımı, güncel çalışma saatlerinin duyurulması, çevrimiçi kütüphane etkinlikleri ve tartışmalar gibi kütüphane hizmetlerinin sunumunda kütüphanelere yardımcı olan önemli iletişim araçlarından biri olduğunu işaret etmiştir. Kütüphaneciler bloglarda periyodik olarak mesaj yayınlatabilir, belirli bir konu hakkında bilgi paylaşımında bulunabilir ve oluşturulan içeriğe kullanıcıların katkı sağlamasını teşvik edebilir. Kütüphaneciler aynı zamanda, kullanıcıların sorunları hakkında içerik oluşturarak geri bildirim alabilir. Bu şekilde, bloglar kütüphane personeli ile kullanıcılar arasında etkili bir iletişim ve iş birliği sağlayarak kütüphane hizmetlerini geliştirmek için kullanılabilir. Bloglar, kütüphanelerin kullanıcılarıyla daha yakın bir ilişki kurmasını ve onların ihtiyaçlarına daha etkin bir şekilde cevap vermesini mümkün kılan araçlardır.

Mikroblogların Kullanımı

Günümüzde birçok kütüphane, birden fazla kullanıcı için anında bilgi erişimi sağlamak için e-posta hesaplarını kullanmak yerine mikroblogları tercih etmektedir. Mikrobloglar, genellikle duyurular, güncellemeler, durum raporları ve acil olarak kullanıcılara iletilmesi gereken bilgileri sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Mikroblog araçları sayesinde kütüphaneler, zaman ve mekâna bağlı kalmadan bilgi aktarabilir. Sorumlu kütüphane personeli aracılığıyla mikrobloglar üzerinden bilgi paylaşımı yapılabilir. Ayrıca, dosya paylaşımını mümkün kılan mikroblog araçları kullanıldığında, dosyalar inceleme ve güncelleme için ilgililerle eş zamanlı olarak paylaşılabilir. Bu yöntem, kütüphanelerin hızlı ve etkili bir şekilde iletişim

kurmasına, bilgi paylaşmasına ve iş birliği yapmasına olanak tanır (Murphy, 2008: 1).

Mikroblog denildiğinde ilk akla gelen araç Twitter'dır. Kütüphaneler, Twitter'ı kullanarak kullanıcıların kütüphane ve hizmetleri hakkındaki görüşlerini öğrenmenin yanı sıra kullanıcı topluluğuyla "hızlı ve kolay bağlantı kurmak için altın bir fırsat" olarak değerlendirmektedir (Bell, 2012: 218). Bazı kütüphaneler, kütüphanecilik topluluğunda yer alabilmek, bu topluluk içindeki bireyler ve kurumlar ile etkileşimde bulunmak için Twitter'ı kullanmaktadır. Ayrıca kütüphaneler, kullanıcıların düşüncelerini anlamak, endişelerini gidermek ve kullanıcılarla sürekli iletişim halinde kalarak hizmetlerini geliştirmek için Twitter'ı etkili bir araç olarak görmektedir (Gunton ve Davis, 2012: 224). Twitter, kütüphanelere, kullanıcılarıyla etkili bir diyalog kurma ve hizmetlerini iyileştirme konularında yardımcı olabilecek güçlü bir alan sunar. Bazı üniversite kütüphaneleri, Twitter'ın yanı sıra Tumblr gibi sosyal medya araçlarını da aktif bir şekilde kullanmaktadır. Tumblr, özellikle görsel içeriklerin paylaşımı için popüler olan bir mikroblog aracıdır.

Medya Paylaşım Araçlarının Kullanımı

Üniversite kütüphaneleri, medya paylaşım araçlarını kullanarak öğrencilere ve personeline daha etkili bir şekilde ulaşma, kaynakları tanıtmaya ve kütüphane etkinliklerini duyurma imkânı bulmaktadır. Bu araçlar, görsel ve işitsel içerikleri hızlı ve etkili bir şekilde paylaşma, etkileşimde bulunma ve kütüphane hizmetlerini daha geniş bir kitleye duyurma amacıyla kullanılır.

- **YouTube:** Kütüphaneler, kitap tanıtım videoları, kütüphane turları, öğrencilere yönelik eğitim videoları ve diğer içerikleri YouTube üzerinden paylaşabilir. Ayrıca kütüphaneler, kütüphane etkinliklerinin kayıtlarını ve seminerleri YouTube kanallarında yayınlayarak daha fazla öğrenciye ulaşabilir (Cho, 2013).
- **Instagram:** Instagram, görsel içeriklerin paylaşıldığı bir araçtır. Kütüphaneler, kitap kapakları, etkinlik fotoğrafları, kütüphane içi görüntüler ve diğer görsel içerikleri paylaşarak kütüphanenin günlük hayatını ve etkinliklerini öğrencilere ve diğer takipçilere gösterebilir (Tekulve and Kelly, 2013).
- **Pinterest:** Pinterest, görsel içeriklerin koleksiyonlarına izin veren bir araçtır. Kütüphaneler, kitap listeleri, okuma önerileri, kaynaklar ve diğer görsel içerikleri tematik panolarda düzenleyerek öğrencilere rehberlik edebilir. (Hansen, Nowlan ve Kış, 2012)
- **Flickr:** Kütüphaneler Flickr gibi medya paylaşım araçlarını kullanarak zengin koleksiyonlarını sergileyebilir, etkinliklerini duyurabilir, kütüphane hizmetlerini görsel rehberler ve videolar aracılığıyla tanıtabilir. Kullanıcı katılımını teşvik etmek adına kullanıcıları kütüphane materyalleri veya

etkinlikleri hakkında fotoğraflar çekmeye ve bu fotoğrafları paylaşmaya davet edebilir. (Springer et al., 2008)

Çevrimiçi Sosyal Ağların Kullanımı

Online sosyal ağlar, kütüphanelerin yeni eklenen materyalleri tanıttığı, bilgi paylaşımını desteklediği ve kütüphanelerin sosyal görünürlüğünü artırdığı araçlardır. Bu ağlar, kullanıcılarla ve meslektaşlarla verimli ve hızlı iletişime olanak tanırken web 2.0 uygulamalarının bir parçası olarak kütüphanelere yardımcı olmaktadır (Chu ve Meulemans, 2008).

- **Facebook:** Üniversite kütüphaneleri, Facebook’u öğrencilere yönelik hizmetlerin tanıtımı, iletişim ve etkileşimi artırmak için etkili bir araç olarak benimsemektedir. Facebook, öğrencilere hızlı, anlık ve etkileşimli bir şekilde ulaşma imkânı sunar. Kütüphaneler, Facebook sayfaları aracılığıyla güncel etkinlikleri, yeni eklenen kaynakları ve kütüphane hizmetleriyle ilgili önemli bilgileri öğrencilerle paylaşabilir. Ayrıca, Facebook grupları veya etkinlik sayfaları aracılığıyla öğrencilere özel atölyeler, seminerler ve kitap kulüpleri gibi etkinlikler düzenleyebilir. Bu şekilde, kütüphaneler öğrencilerle doğrudan etkileşime geçebilir, onların ihtiyaçlarını anlayabilir ve kütüphane kaynaklarını daha etkili bir şekilde kullanmalarını teşvik edebilir (Phillips, 2011).
- **LinkedIn:** Üniversite kütüphaneleri, öğrencilere ve akademisyenlere yönelik daha profesyonel bir araç olan LinkedIn’i etkili bir şekilde kullanarak, öğrencilere kariyer olanakları, mesleki gelişim ve akademik kaynaklar hakkında değerli içerikler sunabilir. Kütüphane, LinkedIn üzerinde kurduğu sayfa veya gruplar aracılığıyla öğrencilere iş dünyasıyla ilgili güncel makaleler, webinarlar ve seminerler gibi profesyonel gelişim fırsatlarını duyurabilir. Aynı zamanda, mezunlar ve iş dünyasındaki profesyonellerle bağlantılar kurarak öğrencilere danışmanlık yapabilir. Kütüphane çalışanları, LinkedIn üzerinde yayınladıkları içeriklerle öğrencilere kariyer planlama, CV hazırlama ve iş görüşmeleri gibi konularda rehberlik edebilir (Santiago et al., 2012).

Podcast Kullanımı

Podcast’ler, internet üzerinde yayınlanan ve kullanıcıların abone olabileceği ses veya video dosyalarını içeren popüler bir medya türüdür. Bu medya formatı, dinleyicilere istedikleri konularda içerikleri istedikleri zaman ve istedikleri yerde dinleme özgürlüğü sunar. Podcast’leri özellikle etkili kılan özelliklerden biri de abonelik sistemi ile çalışmalarıdır. Yayınladıkları anda halen abone olan kullanıcılara bildirim gönderilir ve böylece dinleyiciler, yeni içerikleri kaçırmaz (Cross, 2014). Üniversite kütüphaneleri, kaynaklarını ve hizmetlerini kullanıcılara daha

etkili bir şekilde tanıtılabilmek amacıyla podcast'ler gibi sesli içerikler oluşturmaktadır. Podcast'ler, kütüphaneler için taşınabilir ortamlarda hizmet sunumunu sağlayan önemli teknolojiler arasında yer alır (Kaushik, 2010). Bu özellikler, podcastleri sosyal medya araçları kadar etkili ve kullanışlı kılar. Özellikle kütüphaneler, bu medya formatını kullanarak bilgi paylaşımını artırabilir, eğitim materyallerini yayınlatabilir ve kullanıcılara çeşitli konularda rehberlik edebilir.

Sanal Dünya Uygulamalarının Kullanımı

Sanal dünya uygulamaları, kütüphaneler ve kütüphaneciler için önemli bir odak noktası haline gelmektedir. Bu uygulamalar, kullanıcı ortamları oluşturmak, hizmetleri sunmak ve özellikle referans hizmetleri, derleme geliştirme, sürekli mesleki eğitim ve uluslararası iş birliği gibi alanlarda kütüphanecilik faaliyetlerini yürütmek için kullanılır (Cote, 2012). Bu tür ortamlar özellikle dijital yerlilerin aşına olduğu sanal alanlar olduğundan, yeni nesil kullanıcılar tarafından ilginç bulunacağı düşünülmektedir.

Sosyal Medya Araçlarının Avantajları ve Dezavantajları

Sosyal medya araçlarının bireysel kullanımı ve kurum/kuruluşlar tarafından çeşitli amaçlarla kullanılması, avantaj ve dezavantajların incelenmesine yönelik birçok araştırmayı beraberinde getirmiştir. Üniversite kütüphaneleri de bu trendi takip ederek sosyal medya araçlarını, çağın gerekliliği olarak görmüş ve hizmetlerini bu araçlar üzerinden genişletmiştir. Bu kullanımın üniversite kütüphanelerine sağladığı bazı katkılar şunlardır (Chakrabarti, 2016: 34):

- **Kullanıcılarla Yakınlaşma:** Sosyal medya, kütüphanelerin kullanıcılarıyla daha yakın bir ilişki kurmasını sağlar. Kullanıcılarla doğrudan etkileşim kurularak, sorularının yanıtlanması, geri bildirim alınması ve onların ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verilmesini sağlar. Kullanıcılarla doğrudan etkileşim kurarak, sorularının yanıtlanması, geri bildirim alınması ve onların ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verilmesine olanak verir.
- **Dikkat Çekme ve Potansiyel Kullanıcıları Kazanma:** Sosyal medya araçları, kütüphanelerin kaynaklarını ve hizmetlerini geniş bir kitleye tanıtmaya şansı verir. Böylece potansiyel kullanıcıları çekerler ve kütüphaneye olan ilgiyi artırır.
- **Kolay Profil Oluşturma ve Güncelleme:** Sosyal medya araçlarında kütüphaneler kolayca profil oluşturur ve bu profilleri mekâna bağlı olmadan günceller. Bu durum, kütüphanenin hizmetlerini ve etkinliklerini anlık olarak paylaşmasını sağlar.

- **Referans Hizmetlerini İyileştirme:** Kullanıcılar, sosyal medya üzerinden çeşitli sorularına cevap bulmasını sağlar. Bu, referans hizmetinin sunumunu geliştirir ve kullanıcıların bilgiye erişimini kolaylaştırır.
- **Etkinlik ve Program Paylaşımı:** Kütüphanelerin, düzenledikleri programları, etkinlikleri ve etkinliklerle ilgili güncel bilgileri sosyal medya üzerinden paylaşmasını sağlar. Bu durum, kullanıcıların kütüphane etkinliklerini takip etmelerini ve katılmalarını sağlar.
- **Görünürlük ve Kullanıcı Deneyimi:** Sosyal medya araçlarındaki içerikler birçok kullanıcı tarafından görüntülenir. Okuma listeleri oluşturma ve kullanıcıların yararına sunma imkanı sağlar. Bu da kütüphanenin hizmetlerini ve kaynaklarını daha geniş bir kitleye ulaştırmasına olanak tanır.
- **Kaynak Seçme ve İçerik Ekleme Kolaylaştırma:** Sosyal medya araçları, kullanıcıların kütüphane kaynaklarını seçmelerini ve bu kaynakları kendi web sitelerine içerik olarak eklemelerini kolaylaştırır.
- **Maliyet Avantajı:** Sosyal medya, geleneksel pazarlama ve tanıtım yöntemlerine kıyasla daha düşük maliyetli bir alternatif sunar. Kütüphaneler bu araçlar üzerinden geniş bir kitleye ulaşabilirlerken daha düşük maliyetlerle etkili bir şekilde iletişim kurarlar.
- **Kullanıcı İstek ve İlgilerine Uygun Hizmetler:** Kullanıcılar, geleneksel hizmetlere kıyasla sosyal medyada sunulan hizmetlere daha istekli ve ilgilidir. Bu da, kütüphanelerin kullanıcıların beklentilerine daha iyi yanıt vermelerini sağlar.

Ancak, sosyal medyanın kullanımıyla birlikte bazı dezavantajlar da ortaya çıkabilir. Örneğin, yanlış bilgilerin hızla yayılması, gizlilik endişeleri, çevrimiçi taciz gibi konular dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, üniversite kütüphaneleri sosyal medyayı kullanırken dikkatli olmalı ve kullanıcılarına güvenli bir çevrimiçi deneyim sunmak için gerekli önlemleri almalıdır.

Sosyal medya araçlarının üniversite kütüphaneleri için sunduğu avantajların yanında, beraberinde getirdiği riskler ve zorluklar da vardır. Bu durumun iyi analiz edilmesi, kütüphane hizmetlerinin kaliteli bir biçimde ilerleyebilmesi için önemlidir. Sosyal medya araçlarının üniversite kütüphaneleri için getirdiği risk ve zorluklar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Chakrabarti, 2016: 35):

- **Doğru Aracın Seçimi:** Hangi sosyal medya aracının kütüphane için uygun olduğunu belirlemek karmaşık olabilir. Farklı araçlar farklı kullanıcı kitesine hitap eder, bu yüzden doğru aracın seçilmesi önemlidir.

- **Personel Eğitimi:** Kütüphane personeli, sosyal medya araçlarını etkili bir şekilde kullanabilmek için eğitim almalıdır. Bu eğitim eksik olduğunda, sosyal medya araçları etkili bir şekilde kullanılamaz.
- **Eğitim ve İlgi Eksikliği:** Kütüphane yöneticileri, personeli sürekli olarak eğitmek için zaman ve kaynak ayıramayabilir. Ayrıca, kütüphanecilerin sosyal medyaya olan ilgisi ve bu araçları öğrenme konusundaki isteksizlikleri kütüphanelerin aktif olarak sosyal medyayı kullanmalarını etkilemektedir.
- **Mevzuatı Takip Edememe:** Sosyal medya araçlarıyla ilgili mevzuat sürekli olarak değişebilir. Kütüphane personeli, güncel mevzuatı takip etmekte zorlanabilir ve bu da hukuki sorunlara yol açabilir.
- **Olumsuz Yorumlar:** Kullanıcılar sosyal medya araçları üzerinden olumsuz yorumlar yapabilmektedir. Bu tür yorumlar kütüphanenin itibarını zedeleyebilir ve olumsuz bir izlenim oluşmasına sebep olabilir.
- **Güvenlik Tehlikeleri:** Kütüphane sosyal medya hesapları, bilgisayar korsanları veya zararlı yazılım saldırılarına maruz kalabilir. Hesaplara virüsler yüklenmesi veya spam mesajlar gönderilmesi gibi tehlikeler söz konusu olabilir.

Bu zorluklarla başa çıkmak için kütüphaneler, sosyal medya politikasını oluşturarak, güvenlik önlemlerini almalı ve personel eğitimine önem vermelidir. Bu politika içerisinde olumsuz yorumlara yanıt verme stratejileri oluşturmalı ve düzenli olarak gözden geçirmelidir. Ayrıca, kullanıcılarla sosyal medya hesapları üzerinden iletişime önem vermeli ve olumlu ilişkiler kurarak olumsuz durumları en aza indirmeye çalışmalıdırlar.

Üniversite Kütüphanelerinde Sosyal Medya Politikaları

Sosyal medya politikası, kurum veya şirketlerin çalışanlarına yönelik belirlediği kurallardır ve sosyal medya araçlarında içerik yayınlama sürecini düzenler. Bu politikanın temel amacı, çalışanların kurum adına zarar verebilecek yasal sorunlar doğurabilecek içerikleri oluşturmasını ve paylaşmasını engellemektir. Kurumlar için bu politika, sosyal medya yönetiminden sorumlu olan kişilerin hangi tür bilgileri ve görselleri paylaşabileceğini belirleyen öneri ve yönergeler içerir (Rouse, 2011).

Kütüphaneler, uzun yıllar boyunca geleneksel hizmetlerini yönlendiren çeşitli politikalar oluşturmuştur. Ancak, günümüzde sosyal medya araçları günlük hayatımızın önemli bir parçası haline geldiğinden, kütüphaneler de bu araçları hizmet sunumlarında kullanmaya başlamıştır. Bu yeni dönemde, kütüphaneler mevcut ve potansiyel kullanıcılarına yönelik hizmetlerini artırmak

ve kütüphane personelinin doğru bir şekilde yönlendirmek için sosyal medya politikalarını oluşturmaya yönelik çalışmalar başlatmıştır (Garber, 2011:27). Üniversite kütüphaneleri tarafından geliştirilen sosyal medya politikaları, genellikle sosyal medya kılavuzu veya sosyal medya rehberi gibi adlarla anılmaktadır (Biçen Aras, 2014: 25). Bu politikalar, kütüphane personelinin kurum adına paylaştığı içeriklerin yasal ve etik açıdan uygun bir çerçevede kalmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Sosyal medya faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için iyi bir planlama ve sosyal medya politikası oluşturma önemi büyüktür. Bu planlama yapılmadan yürütülen sosyal medya faaliyetleri, kütüphanelerin sosyal medya araçları üzerinde yakalamak istediği başarıya ulaşamayabilir. Zaman içinde kullanıcılar tarafından ilgi kaybedebilir, sorunlara neden olabilir ve kütüphanelerin sosyal medya üzerinde oluşturduğu imaja zarar verebilir. Akbaş (2015), üniversite kütüphaneleri tarafından kullanılan sosyal medya hesaplarında konu dışı paylaşımların bulunduğu, bazı kütüphanelerde ise kütüphanelerin web sitelerinde sosyal medya hesaplarına bağlantı vermediklerine dikkat çekmiştir.

Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde, sosyal medya kullanımına dair bazı politika örnekleri mevcuttur. Örneğin, Sinop Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan politikada şu konular yer almaktadır (Sinop Üniversitesi Kütüphanesi, 2023):

- Kütüphane, sosyal medya, sosyal medya uzmanı ve kullanıcılarla ilgili tanımlamalar,
- Sosyal medyanın kütüphane açısından önemi,
- Sosyal medya uzmanı ve sosyal medya politikasının gerekliliği,
- Sosyal medya ile ilgili olarak sosyal medya uzmanına ve kütüphaneye düşen görevler,
- Sosyal medya üzerinden yürütülen faaliyetlerin amacı ve paylaşılan içeriğin kapsamı,
- Sinop Üniversitesi Kütüphanesi personeli ve kullanıcılarının, sosyal medya aracında uyması gereken kurallar.

Üniversite kütüphanelerinin sosyal medya politikalarını oluştururken, öncelikle hangi sosyal medya araçlarının kütüphane hizmetlerinin sunumunda kullanılması gerektiği belirlenmelidir. Bu seçim, kütüphanenin hedef kitlesi ve iletişim stratejileri doğrultusunda yapılmalıdır. Politika, seçilen sosyal medya araçlarının hangi amaç ve hedefler doğrultusunda kullanılacağını açık bir şekilde belirtmelidir. Bu amaçlar, kütüphanenin misyonu ve vizyonu ile

uyumlu olmalıdır. Oluşturulacak içerikler için standartlar belirlenmeli ve dikkat edilmesi gereken hususlar açıkça belirtilmelidir. Bu içerikler, kullanıcıları bilgilendirmek, eğitmek ve kütüphane kaynaklarına yönlendirmek amacıyla hazırlanmalıdır. Ayrıca, içeriklerin güncelliği ve doğruluğu konusunda titizlikle davranılmalıdır. Sosyal medya birimi ve sorumlularının görev tanımı yapılmalı, bu birimde görev alan personelin hangi yetkinliklere sahip olması gerektiği belirlenmeli ve denetleyici mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu denetleyici mekanizmalar, sosyal medya hesaplarının etkileşimi, içerik kalitesi ve kullanıcı memnuniyeti gibi faktörleri düzenli olarak değerlendirmeli ve gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır. Ayrıca, politikada kullanıcıların sosyal medya araçlarındaki etkileşimlerine dair beklentiler ve kurallar açıkça ifade edilmelidir (ALA, 2018).

Sosyal Medya Kütüphaneciliği Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Sosyal medya kütüphaneciliği kavramı, kütüphanelerdeki bilgi ve iletişim teknolojisinde gelişmelerle birlikte kademeli bir dönüşümün bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönüşüm, 2000'li yılların ortalarında referans hizmetlerinin sunumunda kullanılan "sohbet hizmeti" kavramının, e-posta servisleriyle birleşerek uygulanmasıyla başlamıştır. Bu uygulamalar, kütüphane-kullanıcı iletişimde önemli bir değişimi temsil eder. Bu süreç, kütüphanelerin dijital araçlarda etkili bir şekilde varlık göstermesi ve kullanıcılarla etkileşimde bulunması açısından önemli bir dönemeçtir (Ryan, 1996; Ware, Howe ve Scalese, 2000: 173). Akademik kütüphaneler, 2000'li yılların sonlarına doğru web siteleri oluşturmaya başlamış ve özellikle danışma hizmetlerini web siteleri aracılığıyla kullanıcılara sunma yöntemlerine yönelmiştir. İlk nesil sosyal medya araçları olan SixDegrees ve Friendster gibi araçlar, içerik oluşturma ve kullanıcı katılımına olanak tanıyan özellikler sunmuş ve hızla kullanıcılar tarafından benimsenmiştir. 2003 ve 2004 yıllarında MySpace ve Facebook gibi daha büyük sosyal medya araçları ortaya çıktığında, akademik kütüphaneler bu araçların kütüphane ve bilgi hizmetlerini artırmak için etkili araçlar olduğunu fark etmiş ve bu araçlar üzerinden hizmetlerini sunmaya başlamıştır (Igwe, 2017). Bu süreç, kütüphanelerin dijital varlıklarını artırarak kullanıcılarla etkileşimde bulunma kapasitelerini önemli ölçüde genişletmiştir.

Yeni neslin bilgi tüketimi alışkanlıkları ve beklentileri göz önüne alındığında, sosyal medya araçlarının kütüphaneler ve kütüphaneciler için çok sayıda faydalı imkân sunabileceği görüşü hızla yayılmıştır. Mon'a (2015) göre, kütüphaneler 2005-2007 yılları arasında sosyal medya araçlarında faaliyet göstermeye başlamıştır. Facebook ve MySpace gibi araçlar, özellikle gençler arasında popüler olduğu için, kütüphaneler bu araçları önemli erişim noktaları olarak benimsemiştir. Ancak, kamu hizmeti sunan kurumlar olarak kütüphaneler, sosyal medya araçları üzerinden açtıkları hesapların yönetimi ve kim tarafından

yönetileceği konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Başlangıçta, sosyal medya araçlarının yönetimini sağlamak için yeterli ve duyarlı personel eksikliği yaşanmasına rağmen, kişisel sosyal medya hesaplarının yaygınlaşmasıyla birlikte, bireyler bu alanda deneyim kazanmış ve Web 2.0 eğitim materyallerinden faydalanarak kütüphaneciler zaman içinde pratik ve bilişsel yetkinlikler kazanmaya başlamıştır (Ezeani ve Igwesi, 2012; Vanwynsberghe ve Verdegem, 2013). Kişisel kullanımla kıyaslandığında, sosyal medya araçlarının kurumsal kullanımı daha fazla sorumluluk ve özen gerektirebilir. Ancak, bu araçların hızlı, kolay ve geniş kapsamlı iletişim sağlama potansiyeli, üniversite kütüphaneleri gibi kurumlar tarafından kullanılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Igwe'e (2017) göre sosyal medya kütüphaneciliğinin, kütüphaneler için mesleki ve teknik anlamda çeşitli sonuçları bulunmaktadır;

- Mesleki çıkarımlar; sosyal medya kütüphaneciliği kavramıyla birlikte, kütüphaneler için sürekli güncel kalma ihtiyacı doğmuştur. Kütüphaneciler, sürekli güncel bilgilerin kullanıcılar için son derece ilgi çekici olduğuna inanmaktadır. Bu düşünce, kütüphanelerde sosyal medya ile ilgilenen personelin varlığının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Collins ve Quan, 2012: 1). Bu personelin hem sosyal medya alanındaki gelişmeleri hem de mesleki konuları takip etmesi, sosyal medya araçlarını etkili ve uygun şekilde kullanabilmesi için kritik öneme sahiptir. Resmî kurumlar olarak kütüphaneler, sosyal medya üzerinde uygun ve profesyonel bir imaj oluşturmak zorundadır. Bu nedenle, sosyal medya kullanımı için kütüphanelerde bir kontrol mekanizması oluşturulmalı, sosyal medya kütüphaneciliğinin yönergeleri belirlenmeli ve varsa kurumsal sosyal medya politikalarına uygun şekilde uygulanmalıdır.
- Teknik çıkarımlar açısından, üniversite kütüphaneleri gelişen teknoloji ve karma öğrenim ortamlarıyla uyumlu olabilmek için gerekli teknik altyapıyı oluşturma sorumluluğunu üstlenirken, kütüphanecilere yeni roller yüklemektedir. Kütüphaneciler, teknik açıdan kendilerine yardımcı olabilecek akademik ve teknik destek grupları ile bilgi alışverişi yapma ve iş birliği yapma ihtiyacı duymaktadır (Tait, Martzoukou and Reid, 2016). Bu bağlamda, sosyal medya araçlarının etkili kullanımı ve içerik oluşturma konusunda kütüphanecilerin gerekli teknik bilgiye sahip olmaları ve bu araçları kullanarak sunulan hizmetlerin kalitesini artırmak için gerekli eğitimlere katılmaları kaçınılmazdır.

Sosyal Medya Kütüphanecisi Tanımı ve Nitelikleri

Sosyal medya, kurum ve kuruluşların günlük etkileşimi sağlamak ve kullanıcılarıyla doğrudan iletişim kurmak amacıyla kullandığı önemli bir araç haline gelmiştir. Bu süreçte, sosyal medya araçlarındaki etkileşimi yönetecek

uzmanlara olan ihtiyaç da artmıştır ve bu ihtiyaç sonucunda sosyal medya yöneticisi kavramı doğmuştur. Sosyal medya yöneticisi, mevcut ve potansiyel müşterilerle etkili bir şekilde bağlantı kurabilen, deneyimli, motive olmuş ve yaratıcı bireylerdir. Aynı zamanda, kurum ve kuruluşlar için sosyal medya araçlarında başarılı olma hedefiyle çalışan ve vazgeçilmez bir rol üstlenen profesyoneller olarak değerlendirilirler (Kruse, 2021). Bu kişiler, kurumların sosyal medya stratejilerini oluşturur, içeriklerini yönetir ve kullanıcılarla etkili iletişim kurarak kurumun dijital varlığını güçlendirirler.

Sosyal medya yöneticisinin bu kadar önem kazandığı bir dönemde, bu ortamlardan sorumlu kişide bulunması gereken özelliklerin de sınırları çizilmeye başlanmıştır. Kruse (2021)'ye göre sosyal medya yöneticisi:

- Geleneksel ve dijital pazarlama ilkelerinde bilgi ve deneyime sahip olmasıdır.
- İçerik oluşturma, yönetme ve kaynak geliştirme konularında deneyim sahibi olmasıdır.
- Sosyal medya araçlarında içerik oluştururken yaratıcı düşünce ve yaklaşımları benimsemelidir.
- Sosyal medya araçlarındaki kullanıcı davranışlarını analiz ederek, her araçta kullanıcı kitlesine ulaşmak için stratejiler geliştirmelidir.
- Yazılı ve görsel formatta bilgi ve fikirleri etkili bir şekilde iletebilme yeteneğine sahip olmasıdır.
- İlgili birimle ilgili bloglama ekosistemi hakkında bilgi sahibi olmasıdır.
- Zaman yönetimi konusunda bilgi sahibi olmalı ve etkili bir şekilde önceliklendirme yapabilmelidir.
- Takım çalışmasına yatkın olmalı ve gerektiğinde diğer çalışanlara rehberlik edebilmelidir (içerik oluşturma, düzenleme ve saygınlık yönetimi gibi konularda).
- Bilgi teknolojileri ve teknik konularda yetkin bilgi becerisine sahip olmalı ve sektördeki gelişmelere açık olmasıdır.
- Analitik bilgi becerilerine sahip olmasıdır.
- Empati kurma becerisine sahip olmasıdır ve uyuşmazlıklarla ilgili sabırlı olma ve sorunları çözebilme yeteneklerine sahip olmasıdır.
- Potansiyel olumsuzlukları veya kriz durumlarını tespit edebilmeli, sorunları şirket ya da kurum ilkeleri doğrultusunda sosyal medya araçları üzerinden çözebilmelidir.

Bu özelliklere sahip sosyal medya yöneticileri, kurumların dijital varlığını güçlendirerek müşteri ilişkilerini geliştirmek ve olumlu bir marka imajı oluşturmak için önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyal medya yöneticisine ilişkin yukarıdaki özellikler çerçevesinde sosyal medya kütüphanecisi; bir kütüphanede veya bilgi merkezinde çalışan ve kütüphane hizmetlerini sosyal medya araçları üzerinden yöneten uzman olarak tanımlanabilir. Bu uzman, kütüphanenin dijital varlığını güçlendirmek, kullanıcı katılımını artırmak, bilgiyi daha geniş bir kitleye ulaştırmak ve kütüphane kaynaklarını etkili bir şekilde tanıtmak gibi amaçlarla sosyal medya araçlarını kullanır.

Sosyal medya kütüphanecisi, kütüphanenin sosyal medya hesaplarını yönetir, kullanıcılarla etkileşimde bulunur, soruları yanıtlar, güncel etkinlikleri ve kaynakları paylaşır. Ayrıca, sosyal medya araçlarında kütüphane hizmetleriyle ilgili içerik oluşturur ve bu içeriği hedef kitleye uygun bir şekilde yönlendirir. Aynı zamanda sosyal medya analizi yaparak kullanıcı davranışlarını anlar, bu bilgileri kullanarak kütüphane hizmetlerini geliştirecek stratejiler oluşturur. Ayrıca kütüphanenin online varlığını artırarak kütüphane kaynaklarına ve hizmetlerine daha geniş bir erişim sağlamaktadır. Bu sayede kütüphane, kullanıcılarına daha hızlı, etkili ve kişisel hizmet sunma imkânı elde etmektedir. Sosyal medya kütüphanecisi aynı zamanda kütüphaneye geleneksel kütüphane hizmetlerinin ötesinde bir dijital boyut kazandırır ve kütüphanenin toplum içinde daha görünür olmasını sağlar. Nitelik bakımından sosyal medya kütüphanecisi, sadece sosyal medya yöneticisi olarak değil aynı zamanda kütüphanecilik alanında da uzmanlaşmış bir profesyonel olarak görev yapar. Bu durumda, sosyal medya yöneticisi ile aynı özelliklere ek olarak kütüphanecilik alanında mesleki bilgi ve deneyime de sahip olması gereklidir.

Sosyal Medya Kütüphanecisinin Görev ve Sorumlulukları

2500’den fazla kütüphaneyle (halk, özel, akademik, kurumsal vb.) iş birliği içerisinde olan New Jersey Kütüphane Kooperatifi “tam zamanlı sosyal medya kütüphanecisi” olarak iş tanımında bulunmuş ve bu birimde görev alacak personelin sahip olması gerektiği bilgi ve becerileri açıklamıştır. Bu açıklamalardan yola çıkarak üniversite kütüphanelerinde görevli sosyal medya kütüphanecilerinin görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibi oluşturabileceği ön görülmüştür ve açıklanmaya çalışılmıştır.

- **Kullanıcılarda Farkındalık Oluşturma:** Sosyal medya araçları, kütüphaneye hizmetleri, kullanımı ve materyalleri hakkında farkındalık yaratmanın önemli bir aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu araçlar, kütüphane hizmetlerini ve kaynaklarını kullanıcılara tanıtmak, kütüphane kullanımını artırmak ve kütüphane materyallerine erişimi kolaylaştırmak için gerekli

görülmektedir. Sosyal medya kütüphanecisi, kullanıcıların kütüphane hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak için ilgi çekici içerikler oluşturmali, bu içerikler aracılığıyla, kullanıcıları teşvik etmeli ve onlarda yenilikçi ve kalıcı bir kütüphane algısı oluşturmali. Böylece, sosyal medya aracılığıyla kullanıcı ve kütüphane arasında etkileşim artar, kullanıcılar kütüphaneyi daha etkin bir şekilde kullanır ve kütüphanenin sunduğu değeri daha iyi anlar. Bu nedenle, sosyal medya kütüphanecisinin rolü, kullanıcılar arasında farkındalık oluşturarak kütüphanenin etkileşimini ve erişimini artırmak için kritik bir öneme sahiptir.

- **Sosyal Medya Ortamlarını Takip Eden Kişi Sayısını Artırma:** Günümüzde, sosyal medya araçlarının geniş kullanımı, bilgilerin hızla ve çok sayıda kişiye ulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal medya araçları üzerinden yürütülen etkinliklerin, daha fazla kullanıcıya erişebilmesi için üniversite kütüphanesinde görevli sosyal medya personeli, kullanıcı kitlesini genişletmeye yönelik hedeflere odaklanmalıdır. Bu amaç doğrultusunda, kütüphane web sitesi ve kullanıcı e-posta listeleri gibi mevcut iletişim kanalları aracılığıyla, kütüphane sosyal medya hesaplarının varlığı duyurulmalı ve kullanıcıların ilgisini çekecek paylaşımlar yapılmalıdır. Bu sayede sosyal medya araçlarında takipçi sayısının artması hedeflenebilir ve kütüphane hizmetlerinin daha fazla kişiye ulaştırılması sağlanabilir. Bu aynı zamanda kütüphanenin erişilebilirliğini artırır ve hizmetlerin daha geniş bir kitleye sunulmasına katkı sağlar.
- **Kullanıcılarla Etkili İletişim Kurma:** Sosyal medya araçları, kütüphaneler için zamana ve mekâna bağlı olmaksızın kullanıcılarla doğrudan iletişim kurmanın etkili bir yolunu sunar. Sosyal medya araçlarında yer alan anlık mesajlaşma uygulamaları, kullanıcıların kütüphanecilerle hızlı bir şekilde iletişime geçmelerini sağlar ve bu araçlarda paylaşılan içerik aracılığıyla kullanıcılara bilgi aktarımı gerçekleştirilebilir. Sosyal medya kütüphanecisinin en önemli görevlerinden biri, belirlenen sosyal medya politikaları doğrultusunda kullanıcılarla sürekli iletişimde olmaktır. Kullanıcılardan gelen geri bildirimleri değerlendirerek iletişimi daha etkili hale getirmek için çalışmalar yapar. Ayrıca, kullanıcıların kütüphane hizmetleri hakkında sorularını yanıtlar, rehberlik yapar ve kullanıcı memnuniyetini artırmak için çeşitli etkinlikler ve içerikler oluşturur. Bu şekilde, kullanıcılarla güçlü ve sürdürülebilir bir ilişki kurarak kütüphane hizmetlerinin etkinliğini artırır.
- **Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerini Arttırma:** Üniversite kütüphaneleri, sosyal medya araçlarının sunduğu imkanlarla sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılım göstererek, kütüphane görünürlüğünü artırabilir. Özellikle kullanıcılarla iş birliği içinde yürütülen sosyal sorumluluk projeleri

sayesinde, kullanıcılarla kütüphane arasındaki iletişim güçlendirilebilir. Sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılım ve bu faaliyetlerin paylaşılması, kütüphanenin sosyal medya araçlarında daha etkili ve insan odaklı bir görünüm oluşturmaya olanak tanır.

- **Sosyal Medya Stratejisini Belirleme ve Geliştirme:** Üniversite kütüphaneleri, sosyal medya araçlarını kullanarak geniş bir kitleye ulaşmayı, hizmetlerini tanıtmayı ve toplumsal etkilerini artırmayı hedefler. Sosyal medya kütüphanecisi, güncel gelişmeleri takip etmeli ve kütüphane yönetimiyle uyumlu bir strateji oluşturmalıdır. Strateji, kütüphanenin misyonu ve kullanıcı ihtiyaçlarına odaklanmalı, içerik türleri, araçlar ve paylaşım sıklığı belirlenmelidir. Ayrıca, olumsuz durumlar ve kriz yönetimi de stratejinin bir parçasıdır. Kullanıcılardan gelen geri bildirimler sürekli değerlendirilmeli ve strateji iyileştirmelerle güncellenmelidir. Sosyal medya kütüphanecisi, liderlik yaparak stratejinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır. Güncellemelerin sürekli yapılması kütüphanenin sosyal medya araçlarında başarılı şekilde varlığını sürdürmesi için önemli bir adım olarak görülmektedir.
- **Sosyal Medya Ortamlarının Analizi:** Sosyal medya kütüphanecisi, kurumunun hedef kitlesine en etkili şekilde ulaşabileceği sosyal medya araçlarını belirlemekle sorumludur. Bu kapsamda, üniversite kütüphanelerinin sıkça kullandığı sosyal medya araçlarını değerlendirmeli ve uygun olanları seçmelidir. Ayrıca, kullanıcılar tarafından tercih edilen sosyal medya araçları üzerinden düzenli ve etkili faaliyetlerin sürdürülmesi için planlamalar yapılmalıdır. Bu analizler ve değerlendirmeler sayesinde, kütüphane hizmetlerinin geniş bir kitleye ulaşması ve etkili bir şekilde sunulması mümkün kılınabilir.
- **Sosyal Medya Ortamlarında İstatistiksel Analiz:** Sosyal medya kütüphanecisi, paylaşılan içeriklerin etkisini değerlendirmek için istatistiksel analizler yapmalıdır. Bu analizlerle kullanıcıların en çok ilgi gösterdiği hizmetler belirlenmeli ve bu bilgilere dayanarak gelecekteki stratejiler planlanmalıdır. Ayrıca, elde edilen veriler kütüphane yönetimine sunularak, sosyal medya kullanımına dair istatistikler kütüphane hizmetlerinin planlanmasında kullanılmalıdır. İstatistikler sayesinde kütüphane performansının değerlendirilmesi sağlanacaktır.
- **Diğer Üniversite Kütüphanelerinin Sosyal Medya Hareketliliğini Analiz Etme:** Sosyal medya kütüphanecisinin sorumlulukları arasında, diğer üniversite kütüphanelerinin sosyal medya kütüphaneciliği faaliyetlerini takip etmek de bulunmaktadır. Bu, yürütülen faaliyetleri değerlendirme, ilgi çekici uygulamaları gözlemlene ve diğer kütüphanelerden örnek

olarak meslektaşları ile etkileşimde bulunma fırsatı sağlar, böylece sosyal medya kütüphaneciliği alanındaki faaliyetleri geliştirme imkânı elde eder.

- **Güncel Duyuruların Kullanıcılara İletilmesi ve Geri Bildirimlerin Değerlendirilmesi:** Üniversite kütüphanelerindeki hizmetlerin hızlı ve etkili bir şekilde tüm kullanıcılara iletilmesi hizmet kalitesini artırmak için önemli bir adımdır. Bu duyuruların aktif sosyal medya araçlarıyla iletilmesi, daha geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşmanın yanı sıra kütüphanelere kolaylık sağlar. Bu duyuruların kaç kişiye ulaştığı ve kullanıcı geri bildirimleri kütüphanelere değerli veriler sunarak, duyuruların tekrarlanması veya güncellenmesi gibi olanaklar sunar. Alınan geri bildirimlerle yapılan dönüşler, kullanıcılarla kütüphane arasındaki iletişimi güçlendirir ve kişiselleştirilmiş hizmetlerin sunulmasını sağlar.
- **Sosyal Medya Aracılığı ile Kütüphane Hizmetlerinin Sunumu:** Sosyal medya araçları ile kütüphane hizmetlerinin çevrimiçi ortamlarda sunumunu sağlamak, bu alanda yer alan gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmeler doğrultusunda hizmetlerin etkin ve aktif bir şekilde kullanıcılara iletilmesi sosyal medya kütüphanecisinin asli görevi olarak görülmelidir.
- **Hedef Kitle Analizi:** Kurum ve kuruluşların yürüttüğü tüm faaliyetleri yönlendirdiği, bu faaliyetler sonucunda kendilerinden eylem ve düşünce değişimlerinin beklendiği kişiler veya gruplar hedef kitleyi oluşturmaktadır (Megep, 2018: 4). Hedef kitle analizi, kurum ve kuruluşların devamlılığını sağlayabilmesi için önemli faktörler arasında yer almaktadır. Hedef kitlenin belirlenmesi, pazarlanan hizmet ya da ürünü tüketecek kişi çerçevesinin ortaya konmasıdır (Süar, 2017: 25). Sosyal medya araçları, hedef kitle analizi yapma ve potansiyel kullanıcıları tanıma konusunda kütüphanelere önemli bir avantaj sunar. Kütüphaneler hizmetlerini sürdürmek ve geliştirmek için hedef kitlelerini anlamak zorundadır. Sosyal medya kütüphanecileri, bu analizleri gerçekleştirme sorumluluğunu üstlenerek kütüphanelerin daha fazla kullanıcıya erişmesine katkı sağlar.
- **Sosyal Medya Kütüphaneciliğini Geliştirme Hakkında Görüş Alma:** Kütüphane hizmetlerinin sosyal medya araçlarında sunulmaya başlaması, sosyal medya kütüphaneciliğinin gelişmesine sebep olmuştur. Bu alanda iş birliği yapmak, sosyal medyanın daha etkin kullanılmasına ve sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunabilir. Özellikle kütüphane çalışanlarının diğer sosyal medya kütüphanecileriyle sürekli iletişim halinde olması, bilgi alışverişi yapması ve etkili hizmet sunumu için iş birliği yapması kritik önem taşır. Sosyal medya faaliyetlerinin paylaşılması ve deneyimlerin aktarılması, daha nitelikli ve yararlı hizmetlerin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Bulgular

Anket çalışmasının planlandığı tarihte (05.05.2018) Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'nun web sayfasında, "Üniversitelerimiz" sekmesi altında listelenen üniversite sayısı 206'dır. Devlet ya da vakıf üniversitesi ayrımı gözetmeksizin uygulanacak olan anket için, öncelikle üniversitelerin kütüphane web sayfaları aracılığı ile e-posta adresleri belirlenmiştir. 20 üniversite, kütüphane web sayfaları ya da web sayfaları içerisinde iletişim bilgileri yer almaması nedeniyle kapsam dışında bırakılmıştır. Türkiye'deki 186 üniversite kütüphanesi e-posta adreslerine, "Surveyy" çevrimiçi anket sistemi üzerinden anket linki gönderilmiştir. Geri dönüş sayısını artırma adına, zaman zaman da uyarı e-postaları gönderilmiştir. Sonuç olarak, 7-18 Mayıs 2018 tarihleri arasında 92 üniversite kütüphanesinden yanıt alınmıştır.

Bulgular; "Katılımcıların Özellikleri ve Kütüphanelerdeki Mevcut Durum", "Sosyal Medya Kütüphaneciliği" ve "Sosyal Medya Kütüphanecisi" şeklinde olmak üzere üç başlık altında sunulmuştur. Yöneltilen ifadeler, 5'li likert tipi ölçek kullanılarak katılımcıların görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Anket sorularına ilişkin oluşturulan Tablo 6-11'deki verilen değerlendirilmesinde Tablo 1'deki aralıklar kullanılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış, aritmetik ortalamalar için puan aralığı 0,80 olarak hesaplanmıştır (Puan Aralığı = (En Yüksek Değer – En Düşük Değer)/5 = (5 – 4)/5 = 4/5 = 0,80). Bu hesaplama göre aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: 5'li likert tipi ölçek değerlendirme aralığı

Aralık	Seçenek
1,00-1,80	Kesinlikle katılmıyorum
1,81-2,60	Katılmıyorum
2,61-3,40	Kararsızım
3,41-4,20	Katılıyorum
4,21-5,00	Kesinlikle Katılıyorum

Katılımcıların Özellikleri ve Kütüphanelerdeki Mevcut Durum

Araştırmada katılımcıların %53,3'ü (49) kadın, %46,7'si (43) de erkektir (Tablo2). Kütüphanelerin sosyal medya ile ilgilenen kütüphanecilerine yönelik ankete dönüşle ilgili olarak cinsiyet dağılımında uygun bir temsili olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların yaşları, açık uçlu bir soru formunda toplanmış ve ardından araştırmanın amacı ve hedeflerine uygun olarak gruplandırılmıştır. Bulgulara göre, kütüphanecilerin %56,5'i (52 kişi) 22-30 yaş aralığındadır, %31,5'i (29 kişi) 31-40 yaş aralığındadır ve %12'si (11 kişi) 40 yaşın üzerindedir (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların Özellikleri

Cinsiyet	n	%
Kadın	49	53,3
Erkek	43	46,7
Toplam	92	100
Yaş	n	%
22-30	52	56,5
31-40	29	31,5
40+	11	12
Toplam	92	100
Üniversite Kütüphane Türü	n	%
Devlet	57	62
Vakıf	35	38
Toplam	92	100

Bu sonuçlar, üniversite kütüphanelerinde sosyal medya araçlarıyla ilgilenen personelin çoğunluğunun 22-30 yaş grubunda olduğunu göstermektedir. Bu yaş grubundaki personelin dijital teknolojilere ve sosyal medya araçlarına daha aşina olduğu ve bu araçları daha etkili bir şekilde kullanabileceği öne çıkmaktadır. Bu durum, kütüphanelerin sosyal medya araçlarını kullanmada yeni nesil personeli daha fazla görevlendirme eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sosyal medya araçlarının etki alanı göz önüne alındığında bu araçları amacına uygun ve etkili bir şekilde kullanabilecek kişilerin tercih edilmesi mantıklı bir yaklaşımdır. Ayrıca katılımcıların çalıştıkları üniversitelerin türünün gösterildiği Tablo 1'e göre; %62'sinin (57) devlet üniversitesi kütüphanesinde, %38'inin (35) de vakıf üniversitesi kütüphanesinde çalışmaktadır. Türkiye'de 129 devlet ve 77 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Katılım düzeyine bu sayılar üzerinden bakıldığında, temsil oranının devlet üniversitelerinde %44,2, vakıf üniversitelerinde %45,5 olduğu görülürken bu konuda da bir dengenin sağlandığı söylenebilir.

Tablo 3: Kütüphane hizmetlerinin sunumunda sosyal medya kullanımı

Kütüphane hizmetlerinin sunumunda sosyal medya kullanımı	Devlet		Vakıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	38	66,6	22	62,8	60	65,2
Hayır	19	33,4	13	37,2	32	34,8
Toplam	57	100,0	35	100,0	60	100,0

Araştırmaya katılan kütüphanelerin hizmetlerini sunmada sosyal medya araçlarını kullanma tercihi ile ilgili veriler Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre, kütüphanelerin çoğunun (%65,2) kütüphane tanıtımı ve hizmet sunumu amacıyla sosyal medya araçlarını kullandığı görülmektedir. Bu sonuç, sosyal medya araçlarının kütüphaneler tarafından genel anlamda kabul gördüğüne işaret etmektedir. Buna karşın 32 kütüphanenin (%34,8) sosyal medya aracını kullanmadığını belirtmesi de hayli manidardır. Bazı kütüphanelerden alınan geri bildirimlerde, konuyla ilgili olumsuzluğun en önemli nedeninin, yönetimin çeşitli nedenlerle bu araçlara sıcak bakmaması olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, önceden de ifade edilmiş olan sosyal medya kullanımının olumlu sonuçları kadar olumsuz sonuçlarının da yaygın etkiye sahip olması değerlendirmesini desteklemektedir.

Tablo 4: Sosyal Medya Görevlisi Bulunma Durumu

Kurumsal sosyal medya hesaplarınızın takibi için görevlendirilen bir personel bulunmakta mıdır?	Devlet		Vakıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	27	71,1	17	77,3	44	73,3
Hayır	11	28,9	5	28,3	16	26,7
Toplam	38	100,0	22	100,0	60	100,0

Kurum ve kuruluşların sosyal medya hesaplarının yönetiminde gerekli bilgi ve beceriye sahip kişileri görevlendirmesi bu konu hakkındaki yaklaşımlarını göstermektedir. Kurum ve kuruluşların, sosyal medya hesaplarını profesyonel bir yaklaşımla yönetebilmek için gerekli yeteneklere sahip kişileri görevlendirmesi, bu konuya yönelik yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Tablodaki en dikkat çekici bulgu, sosyal medya araçlarını kütüphane hizmetlerinin sunumunda kullanan kütüphanelerin %73,3'ünün (44) sosyal medya sorumlusu görevlendirmesidir. Bu durum, kütüphanelerin sosyal medya yönetimine profesyonel bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Özellikle vakıf üniversiteleri (%77,3) ve devlet üniversiteleri (%71,1) arasında yapılan çapraz karşılaştırmada, vakıf üniversitelerinin daha yüksek oranda sosyal medyadan sorumlu personel bulundurduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, sosyal medya hesapları bulunmasına rağmen görevli bir personel bulundurmayan kütüphanelerin oranı (%26,7) oldukça dikkat çekicidir. Bu durum, kütüphanelerin sosyal medya yönetimi konusunda daha fazla yatırım yapmaları gerektiğini göstermektedir.

Tablo 5: Sosyal Medya Birimi

Kütüphanenizde “Sosyal Medya Birimi” bulunmakta mıdır?	Devlet		Vakıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	0	0,0	1	4,5	1	1,7
Hayır	30	78,9	15	68,2	45	75,0
Diğer birimlere bağlı olarak yürütülmektedir	8	21,1	6	27,3	14	23,3
Toplam	38	100,0	22	100,0	60	100,0

Tabloda en dikkat çekici bulgu, 45 kütüphanede (%75) sosyal medya araçlarının kullanılmasına rağmen herhangi bir sosyal medya biriminin bulunmamasıdır. Bu sonuç, üniversite kütüphanelerinin büyük bir kısmında sosyal medya araçlarının kullanımının ayrı bir birim tarafından yönetilmesi uygulamasının yaygın olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, toplamda 14 kütüphanede (%23,3) sosyal medya birimi diğer birimlere bağlı olarak faaliyet göstermektedir, bunlardan 8'i devlet üniversitesi ve 6'sı vakıf üniversitesine aittir. Ayrıca, sadece 1 vakıf üniversitesi kütüphanesinde (%1,7) özel bir sosyal medya birimi oluşturulmuştur. Kütüphanelerde, sosyal medya araçları üzerinde yürütülen hizmetlerin çeşitlenmesi ve kullanım oranlarının artmasıyla birlikte, üniversite kütüphanelerinde sosyal medya birimlerinin artan iş yüküne bağlı olarak gelecekte oluşturulabileceği düşünülebilir.

Sosyal Medya Kütüphaneciliği

Katılımcıların sosyal medya kütüphaneciliğine yönelik görüşlerini Tablo 6-10'da 5'li likert tipi ölçek (5: Kesinlikle katılıyorum, 4: Katılıyorum, 3: Kararsızım, 2: Katılmıyorum, 1. Kesinlikle katılmıyorum) kullanılarak saptamaya çalışılmıştır.

Tablo 6: Kütüphanelerin sosyal medya araçlarında varoluşu

Kütüphanelerin Sosyal Medya Araçlarında Varoluşu	n	X̄	SS
Kütüphaneler, hizmetlerini sosyal medya ortamlarına taşımaktadır.	92	4,24	,954
Kütüphanelerin sosyal medyada var olma amacı kütüphanenin genel amacı ile paralel olmalıdır.	92	4,15	,960
Toplam	92	4,19	

Bulgular, katılımcıların “Kütüphaneler, hizmetlerini sosyal medya ortamlarına taşımaktadır” (ortalama 4,24) ve “Kütüphanelerin sosyal medyada var olma amacı kütüphanenin genel amacı ile paralel olmalıdır” (ortalama 4,15) önermelerine

büyük ölçüde katıldıklarını göstermektedir. Bu sonuç, henüz sosyal medya araçları üzerinde hizmet sunumuna başlamayan kütüphanelerin personelinin de, sosyal medya üzerinden kütüphane hizmetlerinin sunumuyla ilgili görüşe katıldıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, kütüphanelerin sosyal medya kullanımının önemini ve potansiyelini fark etmeye başlayan personelin bu konuda olumlu bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Bulgulara göre, kütüphane sorumluları, “Sosyal medya kütüphaneciliğinin hedef kitle ile bağlantıyı kolaylaştırdığı” (ortalama 4,36) ve “Sosyal medya araçlarını kütüphane hizmetlerine talep yaratmak için kullandığı” (ortalama 4,00) önermelere yüksek oranda katılmaktadır.

Tablo 7: Sosyal Medya Kütüphaneciliğinin Kütüphane Hizmetlerine Etkisi

Sosyal Medya Kütüphaneciliği- Kütüphane Hizmetlerine Etkisi	n	X	SS
Kütüphanelerin hedef kitle ile bağlantıya geçmesini kolaylaştırır.	92	4,36	,967
Kütüphaneler, sosyal medyayı kütüphane hizmetlerine talep yaratmak için kullanır.	92	4,00	1,069
Hizmetlerin etkin sunulmasını sağlar.	92	4,00	1,069
Kütüphane hizmetlerinin hızlı verilmesine yardımcı olur.	92	3,83	1,075
Kütüphane hizmetlerinde verimliliği artırır.	92	3,96	1,037
Daha etkin danışma hizmeti verilebilir.	92	3,99	1,000
Daha çok kullanıcıya ulaşılıp daha etkin kullanıcı eğitimi verilebilir.	92	3,93	1,057
Kütüphane hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla kütüphanelere kullanıcı veri tabanı oluşturma, analiz etme ve raporlama imkânı sunar.	92	3,77	,973
Sosyal medya geri bildirimlere göre uzun/kısa dönem hizmet stratejilerini belirlemede etkili bir araçtır.	92	3,92	1,030
Kullanıcıların beklentilerinin daha iyi anlaşılmasına ve buna göre hizmetlerin geliştirilmesine olanak tanır.	92	4,10	,927
Sosyal medya araçları kütüphane hizmetleri planlama sürecinin asli unsuru olmalıdır.	92	3,67	1,120
Toplam	92	3,99	

Ayrıca, sosyal medya araçları aracılığıyla sunulan kullanıcı eğitimi ve danışma hizmetlerinin, geleneksel kütüphane hizmetlerine göre kütüphanelere sağladığı katkılar incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların sosyal medya üzerinde daha etkin (ortalama 4,00), daha hızlı (ortalama 3,83) ve daha verimli (ortalama 3,96) hizmet sunumu sağlanacağı görüşlerine katıldıklarını göstermiştir.

Üniversite kütüphanelerinin danışma hizmetlerini (ortalama 3,99) ve kullanıcı eğitimini (ortalama 3,93) sosyal medya aracılığıyla daha etkin sunulacağı düşüncelerine katılımın ise azımsanmayacak derecede yüksek olduğu görülmektedir.

Kütüphane personeli, kullanıcıların beklentilerinin daha iyi anlaşılması ve bu beklentilere göre hizmetlerin geliştirilmesine (ortalama 4,10) ve sosyal medya araçları üzerinden alınan geri bildirimlere göre hizmet stratejilerinin belirlenmesine (ortalama 3,92) katkı sağlayacağı düşüncelerine yüksek oranda katılmaktadır. Ancak, sosyal medya araçlarının kütüphane hizmetlerinin planlanma sürecinde asli unsur olması (ortalama 3,67) düşüncesine katılımın diğer önermelere oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlar, kütüphane personelinin sosyal medya kütüphaneciliği faaliyetlerinin geleneksel kütüphane hizmetleri üzerinde değişikliklere sebep olduğu, zaman ve mekân kısıtlaması olmadan yürütülen faaliyetlerin daha geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşarak kütüphane hizmetlerinin etkin sunumunda önemli bir etki oluşturduğu düşüncelerine sahip olduğunu göstermektedir.

Sosyal medya kütüphaneciliği, kullanıcılarla kütüphaneler arasında yeni bir iletişim kanalı oluşturmuştur. Sosyal medya araçları, zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın kullanıcılara daha kişiselleştirilmiş hizmet sunma imkânı verir. Bu da kütüphane kullanıcı ilişkisini yeni bir boyuta taşıyabilir. Tablo 8’de sosyal medya kütüphaneciliği kullanıcı ilişkisine dair düşüncelere kütüphane sorumlularının bakış açılarına ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 8: Sosyal Medya Kütüphaneciliği – Kullanıcı İlişkisi

Sosyal Medya Kütüphaneciliği ve Kullanıcı İlişkisi	n	$\bar{X}$	SS
Sosyal medyanın etkin kullanımı kullanıcı sayısını artırır.	92	3,92	1,008
Kütüphane ve kullanıcılar arasındaki bağlılığı artırır.	92	4,01	,920
Kullanıcılara kişiselleştirilmiş hizmet sunma olanağı sağlar.	92	3,86	1,023
Kullanıcı memnuniyetini artırır.	92	4,02	,851
Kullanıcıların ilgi alanlarına göre hizmet geliştirmeye yardımcı olur.	92	3,93	,947
Kütüphanelere kullanıcıların sorunlarına hızla çözüm sunma imkânı sunar.	92	4,04	,901
Kullanıcılara kütüphane hizmetleriyle ilgili anlık bilgi edinme şansı verir.	92	4,25	,990
Toplam	92	4,0	

Bu sonuçlardan, kütüphane sorumlularının sosyal medya araçlarını etkin bir şekilde kullanarak hizmet sunumunu geliştirmeyi ve kullanıcılarla daha etkili bir iletişim kurmayı hedeflediği anlaşıyor. Katılımcıların “Kullanıcı memnuniyetini arttırır” (4.02), “Kütüphane ve kullanıcılar arasındaki bağlılığı artırır” (4.01) ve “Sosyal medyanın etkin kullanımı kullanıcı sayısını arttırır” (3.92) gibi görüşlere yüksek oranda katıldığı görülmektedir. Bu durum, sosyal medya kütüphaneciliğinin mevcut kullanıcılar ile daha güçlü bir bağ kurmanın yanı sıra potansiyel kullanıcıları da çekme potansiyeline sahip olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

Ayrıca, “Kullanıcılara kütüphane hizmetleriyle ilgili anlık bilgi edinme şansı verir” (4.25), “Kullanıcıların ilgi alanlarına göre hizmet geliştirmeye yardımcı olur” (3.93), “Kütüphanelere kullanıcıların sorunlarına hızla çözüm sunma imkânı sunar” (4.04), “Kullanıcılara kişiselleştirilmiş hizmet sunma olanağı sağlar” (3.86) gibi önermelere de katılım oranının yüksek olması, sosyal medya kütüphaneciliğinin kullanıcılara sağladığı avantajları değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu durum, kütüphanelerin sosyal medya araçlarını kullanarak kullanıcılarına daha hızlı, daha kişisel ve daha etkili hizmet sunmayı planladıklarını göstermektedir.

Tablo 9: Sosyal Medya Kütüphaneciliği - Tanıtım Faaliyetleri İlişkisi

Sosyal Medya Kütüphaneciliği ve Tanıtım Faaliyetleri	n	X̄	SS
Sosyal medyada kitap tartışmaları, incelemeleri ve yeni yayınlar hakkında bilgi daha çok kişiye ulaştırılarak materyal kullanımı artırılabilir.	92	4,13	,916
Diğer kütüphanelerin faaliyetleri hakkında bilgi edinmeyi sağlar.	92	4,16	,829
Kütüphanenin tanıtımı ve etkinliklerin duyurulması için gereklidir.	92	4,38	,912
Sosyal medya tanıtımları, geleneksel medya tanıtımlarına göre daha etkilidir.	92	4,21	,944
Sosyal medyanın kurumsal imaj üzerinde pozitif yönde önemli bir etkisi vardır.	92	4,21	,871
Sosyal medya aracının etkin ve işlevsel kullanılması, kütüphanenin teknolojik yönden ilerde olduğu imajını verir.	92	4,01	,920
Toplam	92	4,18	

Sosyal medya kütüphaneciliği olgusunun, kütüphanelerin tanıtım faaliyetleri ile ilişkisinin ortaya konması adına katılımcılara önermeler yöneltilmiş ve katılımcıların görüşlerine ait verilere Tablo 9’da yer verilmiştir. Buna göre “Kütüphanenin tanıtımı ve etkinliklerin duyurulması için gereklidir” (4,38) ve “Sosyal medya tanıtımları, geleneksel medya tanıtımlarına göre daha etkilidir” (4,21) düşüncelerine katılım oranı yüksektir. Bu sonuçlar, geleneksel medya

araçlarına oranla sosyal medya araçları üzerinden yürütülen tanıtım faaliyetlerinin kütüphaneler ve kütüphaneciler için artık çağın zorunlulukları arasında yer aldığını ve önemli bir konumda bulunduğunu göstermektedir.

Bunun yanı sıra bulgulara göre, “Sosyal medyanın kurumsal imaj üzerinde pozitif yönde önemli bir etkisi vardır” (4,21) ve “Sosyal medya aracının etkin ve işlevsel kullanılması, kütüphanenin teknolojik yönden ilerde olduğu imajını verir” (4,01) düşüncelerine kütüphane sorumlularının katılım oranı yüksektir. Bu sonuçlar, sosyal medya araçlarının kütüphanelerin kurumsal imajını güçlendirmede önemli bir rol oynadığını ve kütüphanelerin teknolojik olarak ileri bir imaj sergilemesine yardımcı olduğunu göstermektedir. Sosyal medyanın etkin bir şekilde kullanılmasıyla kütüphaneler, çağdaş, yenilikçi ve teknolojiye uygun bir imaj oluşturabilirler. Bu da kullanıcıların kütüphaneye olan güvenini artırabilir ve kurumun genel algısını olumlu yönde etkileyebilir.

Tablo 10: Sosyal Medya Kütüphaneciliği - Kütüphane Yönetimi İlişkisi

Sosyal Medya Kütüphaneciliği- Kütüphane Yönetimi	n	X̄	SS
Sosyal medya yönetimi kütüphane içinde ayrı bir iş olarak tanımlanmalı ve sosyal medya birimleri oluşturulmalıdır.	92	3,97	1,143
Kütüphanenin yazılı bir sosyal medya politikası olmalıdır.	92	4,04	1,047
Sosyal medya hizmetleri profesyonelliğin bir gereği olarak görülmelidir.	92	4,08	1,030
Toplam	92	4,03	

Buna göre (Tablo 10), katılımcıların “Sosyal medya hizmetleri profesyonelliğin bir gereği olarak görülmelidir” (4,08), “Kütüphanenin yazılı bir sosyal medya politikası olmalıdır” (4,04) ve “Sosyal medya yönetimi kütüphane içinde ayrı bir iş olarak tanımlanmalı ve sosyal medya birimleri oluşturulmalıdır” (3,97) düşüncelerine yüksek oranda katıldığı görülmektedir. Bulgular, kütüphanelerin sosyal medya kütüphaneciliği olgusuna profesyonel bir yaklaşım sergilediğini, bu faaliyetlerin bir politika çerçevesinde yürütülmesi gerektiği ve faaliyetlerin görevlendirilecek bir personel tarafından yürütülmesini düşündüğünü göstermektedir.

Sosyal Medya Kütüphanecisi

Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya araçlarıyla yürütülen faaliyetlerin artmasıyla birlikte, kurumsal sosyal medya araçlarının yönetimi ve bu araçlar üzerinden sunulan hizmetlerin yönetimi için uzman personel ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Katılımcılara, kütüphanelerde sosyal medyadan sorumlu personelin sosyal medya kütüphanecisi olarak tanımlandığı ve bu görevi yerine getirecek kişilerin çeşitli

yetilere sahip olması gerektiği önermeleri yöneltmiş, bu konudaki yanıtlar Tablo 11’de detaylı olarak sunulmuştur.

Bulgular genel olarak incelendiğinde, katılımcıların sosyal medya kütüphanecisi adı altında sunulan önermelere yüksek oranda katıldıkları (ortalama 4,17) görülmektedir. Bu bağlamda, katılımcılar, sosyal medya kütüphanecisinin yazılı iletişim becerilerine sahip olması (ortalama 4,26), diyalog kurma ve sürdürme becerisine sahip olması (ortalama 4,33) ve yaratıcı olması (ortalama 4,34) gerektiğine yüksek oranda katılmaktadır. Ayrıca, sosyal medyadan sorumlu personelin sosyal medya araçlarının hizmet ve kullanım koşulları hakkında bilgi sahibi olması (ortalama 4,35), sosyal medya araçları için oluşturulan mevzuat bilgisi ve bu bilgilerin sürekliliği (ortalama 4,29) ile bu alanda yaşanan teknolojik gelişmeleri takip edebilmesi (ortalama 4,29) düşüncelerine katılımcıların yüksek oranda katıldığı görülmektedir. Ancak, kütüphanelerde sosyal medya kütüphanecisi adı altında bir istihdam pozisyonu oluşturulması konusunda katılım oranının diğer olgulara göre düşük olduğu görülmektedir (ortalama 3,55). Ayrıca bulgular, kütüphanelerin sosyal medya hesaplarının yönetiminde sorumlu personelin, bu hesapların yönetimi ve mevzuata göre geliştirilmesine yönelik gerekli yeteneklere sahip olması gerektiği düşüncesini yansıtabilir.

Tablo 11: Sosyal medya kütüphanecisi

Sosyal Medya Kütüphanecisi	n	X	SS
Sosyal medyadan sorumlu personel sosyal medya araçlarının hizmet ve kullanım koşullarını bilmelidir.	92	4,35	,954
Sosyal medyadan sorumlu personel yaratıcı olmalıdır. (yeni fikirlerle ve görsellerle kullanıcıyı sayfayı ziyaret ve takip etmeye teşvik)	92	4,34	,975
Sosyal medya kütüphanecisi diyalog kurma ve sürdürme (empati kurma, anlama) becerisine sahip olmalıdır.	92	4,33	1,018
Sosyal medya araçlarında yaşanan ulusal ve uluslararası çapta uygulama ve teknolojik yenilikleri takip edebilmelidir.	92	4,29	,908
Mevcut mevzuatı bilmeli, değişiklikleri takip etmelidir.	92	4,27	,903
Sosyal medya kütüphanecisi yazılı iletişim becerilerine (kendini iyi ifade edebilme) sahip olmalıdır.	92	4,26	1,004
Sosyal medya aracılığıyla bireysel ve kurumsal iş birliği için sosyal bir kişiliğe sahip olmalıdır.	92	4,23	,927
Sosyal medya kütüphanecisi ayrıca bir sosyal medya eğitimi almalıdır.	92	3,91	1,045

Sosyal Medya Kütüphanecisi	n	X̄	SS
Kütüphanelerde sosyal medya kütüphanecisi adıyla bir istihdam pozisyonu olmalıdır.	92	3,55	1,189
Toplam	92	4,17	

Sonuçlar ve Öneriler

Kütüphanelerde sosyal medya araçlarının yaygın kullanımıyla birlikte, bu araçlarda sunulan çeşitli hizmetlerin planlanması, yürütülmesi ve geliştirilmesi için bir birime ve uzman personele gereksinim duyulmuştur. Bu noktada, sosyal medya kütüphaneciliği prensiplerine dayanan planlama ile bu hizmetlerin yetkin ve teknik becerilere sahip personeller tarafından yürütülmesi gerekliliğini vurgulayan “sosyal medya kütüphanecisi” kavramları önem kazanmıştır. Bu çalışma, Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinde sosyal medya araçlarının kullanım durumunu incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda, ülkedeki üniversite kütüphanelerinde yürütülen sosyal medya hizmetlerine ilişkin veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgularla Türkiye’deki sosyal medya kütüphaneciliğinin mevcut durumu ve sosyal medya kütüphanecilerinin iş tanımı ortaya konmuş, ayrıca bu alanda yapılması gerekenler konusunda öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın ilk iki varsayımı, “Ülkemizde üniversite kütüphaneleri etkin hizmet sunumunda sosyal medya araçlarını kullanımı konusunda olumlu görüşe sahiptir.” ve “Üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarından yararlanma düzeyi düşüktür.” şeklinde ifade edilmiştir. Elde edilen verilere göre, kütüphanelerin %65,2’si sosyal medya araçlarını kullanmaktadır ve “kütüphaneler, hizmetlerini sosyal medya ortamlarına taşımaktadır” düşüncesine ortalama 4,24 (Tam katılım puanı 5) ile katıldıkları saptanmıştır. Veriler, üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarını kullanmaya ilişkin olumlu görüşe sahip olduklarını doğrularken, sosyal medya ortamlarını kullanan kütüphanelerin oranı %65 ile varsayımın üzerindedir ve kullanım oranının düşük olması hipoteziyle uyumsuzdur.

Araştırmanın bir diğer hipotezi, “Vakıf üniversiteleri kütüphanelerinde sosyal medya araçlarının kullanımı, devlet üniversiteleri kütüphanelerine oranla daha yüksektir.” şeklindedir. Kütüphanelerin sosyal medya araçlarını hizmet sunumunda kullanımına yönelik elde edilen bulgulara göre, ankete katılan 57 devlet üniversitesi kütüphanesinin 38’i (%66,6), 35 vakıf üniversitesi kütüphanesinin ise 22’si (%62,8) sosyal medya araçlarını hizmet sunumunda kullanmaktadır. Beklenildiğinin aksine, sosyal medya ortamları devlet üniversitelerinde daha yaygın kullanılmaktadır ve veriler oluşturulan hipotezi doğrulamamaktadır.

Araştırmanın dördüncü hipotezi, “Sosyal medya araçlarının kullanımı kütüphane hizmetlerinin etkin sunumunda olumlu etki yaratmıştır.” şeklinde

belirlenmiştir. Katılımcıların sosyal medya kütüphaneciliğine yönelik görüşleri incelendiğinde, sosyal medya araçlarının kullanımının hizmet sunumunda kütüphanelere yarar sağladığı, kullanıcılar ile kütüphane arasındaki iletişimi geliştirdiği, tanıtım faaliyetleri ve kütüphane imajının oluşturulmasında etkin ve olumlu rol aldığı saptanmıştır. Elde edilen bulgular hipotezi yüksek oranda doğrulamaktadır.

Çalışmanın beşinci hipotezi; “Üniversite kütüphanelerinde etkin hizmet sunumunda, sosyal medya araçlarının kullanımında son dönemde artış yaşanmıştır.” olarak belirlenmiştir. Tavluoğlu tarafından 2012 yılında yapılan çalışmada üniversite kütüphanelerinin %25’ini, Akbaş tarafından yapılan 2015 yılında çalışmada ise üniversite kütüphanelerinin %51’inin sosyal medya araçlarından en az birini kullandığı tespit edilmiştir. Anket çalışmasından elde edilen bulgular ise üniversite kütüphanelerinin %65,2’sinin sosyal medya araçlarını kullandığını ortaya koymuştur. Veriler, sosyal medya araçlarının kütüphane hizmetlerinin sunumu için kullanımının gün geçtikçe arttığını gösterdiğinden, ifade edilen hipotez önemli oranda doğrulanmıştır.

Çalışmanın altıncı hipotezi; “Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya birimlerinin yaygın olmadığı düşünülmektedir.” olarak belirlenmiştir. Ankette yer alan, “kütüphanenizde “Sosyal Medya Birimi” bulunmakta mıdır?” sorusuna “evet” yanıtı verenlerin oranı sadece %1,7 olarak belirlenirken, soruya %78,9 oranında “hayır” yanıtı verilmiştir. Bu durum, üniversite kütüphanelerinde sosyal medya hizmetlerinin önemsenmekle birlikte, henüz bağımsız bir birim faaliyeti olarak planlanmadığını gösterdiğinden, ilgili hipotez önemli ölçüde doğrulanmıştır. Bu sonuç, üniversite kütüphanelerinde sosyal medya alanında daha stratejik ve organize bir yaklaşımın benimsenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın son hipotezi “Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya kütüphanecisi adı altında bir iş tanımı yaygın değildir.” biçiminde ifade edilmiştir. Hipotezin sınanabilmesi için anket çalışmasında yer alan, “Kurumsal sosyal medya hesaplarınızın takibi için görevlendirilen bir personel bulunmakta mıdır?” sorusuna evet yanıtı verenlerin oranı %73,3 olarak saptanmıştır. Buna karşın, ankette yer alan başkaca sorulardan elde edilen bulgular incelendiğinde, kütüphanelerde sosyal medya araçlarının sorumlusunun daha çok diğer birimlerde görevli bir personele verildiği anlaşılmıştır. Elde edilen bulgular, önceki hipotezimizde belirtilen, kütüphanelerde sosyal medya yönetimi için ayrı bir iş tanıtımı yapılması ve birim oluşturulması oranın çok düşük olduğu ile değerlendirildiğinde hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Çalışma kapsamında hipotezlere doğrudan konu olmayan çok sayıda bulgu da elde edilmiştir. Söz konusu bulgular ve değerlendirmeler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Sosyal medya sorumluluğunu yüklenen kütüphaneciler diğer birimlerde de aktif olarak görev almaktadır.
- Kütüphanelerin sosyal medya araçlarını kullanma süreçlerine bakıldığında, bu araçların ortaya çıkmasıyla birlikte kütüphanelerin bu potansiyeli fark ettiği ve bu alanda adımlar atmaya başladığı anlaşılmıştır.
- Kütüphaneler sosyal medya araçları üzerinde içerik oluşturma süreçlerine aktif olarak katılmaktadır ve kullanıcılarla etkileşimde bulunmaktadır.
- Sosyal medya sorumlularının yüksek bir oranda bu araçlarla ilgili eğitim almadığı ancak eğitim alma düşüncelerinin olduğunu ve sorumluluklarını profesyonel bir şekilde yürütme çabası içinde olduklarını belirtmiştir.
- Kütüphaneler, sosyal medya araçlarını kullanarak kullanıcılarla yeni bir iletişim kanalı oluşturmuşlardır.
- Sosyal medya kütüphaneciliği faaliyetlerinin kütüphane ve kullanıcı arasındaki iletişimi artırarak, kütüphane hizmetlerinin etkin ve hızlı sunumuna katkıda bulunduğu, kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesinde kullanıcı beklentileri ve alışkanlıklarının anlaşılmasında kütüphanelere yarar sağladığı düşüncesi kütüphaneciler arasında kabul görmektedir.
- Sosyal medya kütüphaneciliği, kişiselleştirilmiş hizmet sunumu, kullanıcı beklentilerine uygun hizmet geliştirme ve kullanıcı sorunlarına hızlı yanıt verme konularında kütüphanelere fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Katılımcılar, sosyal medya kullanımının belirli bir politika çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Politika, hizmetlerin etkin, düzenli ve sürekli yürütülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.
- Kütüphanelerde sosyal medya kütüphanecisi olarak görevlendirme yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu kişinin, iletişim becerileri yüksek, sosyal medya eğitimi almış, geçerli olan hizmet ve kullanım koşulları hakkında bilgi sahibi, yenilikçi ve yaratıcı bir kişi olması gerektiği öne sürülmektedir. Bu özelliklere sahip bir sosyal medya kütüphanecisi, kütüphanenin sosyal medya stratejilerini etkili bir şekilde yönlendirebilir ve kullanıcıların beklentilerine uygun içerikler oluşturabilir. Bu da kütüphanenin sosyal medya üzerinden kullanıcılarla sağlıklı bir iletişim kurmasına katkı sağlar.

Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler ve kavramsal çerçeve oluştururken kullanılan kaynaklar ışığında, üniversite kütüphanelerinin sosyal medya araçlarını nasıl daha etkin kullanabileceğine dair bazı öneriler de geliştirilmiştir. Söz konusu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Kütüphanelerde sosyal medya birimleri oluşturulmalıdır ve bu birimlerin görevleri ile sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmalıdır. Sosyal medya

araçları üzerinden yürütülen faaliyetler, profesyonel bir yaklaşımla planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu şekilde kütüphaneler, sosyal medyayı etkili bir şekilde kullanarak kullanıcılara daha kaliteli hizmet sunabilirler.

- Sosyal medya birimlerinde görev alacak personelin belirlenmiş yetkinliklere sahip olması gerekmektedir. Bu birimin etkin kullanımına katkıda bulunacak personel atanmalı ve bu personel gerekli eğitimleri almalıdır.
- Kütüphaneler, sosyal medya araçlarını seçerken kütüphane hizmetlerine uygunluğu ve kullanıcıların tercihlerini göz önünde bulundurmalıdır. Hizmetler kurumsal hesaplar üzerinden sunulmalıdır.
- Üniversite kütüphaneleri, sosyal medya politikası oluşturmalı ve bu politikada belirtilen hususları dikkate alarak sosyal medyayı kullanmalıdır.
- Kütüphane amaç ve hedeflerine uygun olarak sosyal medya kullanımının çerçevesi belirlenmeli, bu amaçlara ulaşmada paydaşlarla iş birliği içerisinde olunmalıdır.
- İçerik oluşturulurken kullanıcıların gereksinimleri ve ilgi alanları göz önünde bulundurulmalı, kullanıcılarda farkındalık yaratacak içerikler hazırlanmalıdır.
- Kütüphaneler arasında iş birliğini artırmak amacıyla çeşitli eğitim programları düzenlenmeli, bu eğitimler sosyal medya araçları üzerinden yayınlanarak tüm kütüphane kullanıcılarının erişimine sunulmalıdır.
- Sosyal medya araçlarından gelen geri bildirimler değerlendirilmeli, kullanıcı veri havuzu oluşturularak hizmetlerin geliştirilmesi ve mevcut hizmetlerin kullanıcı memnuniyetini anlamak amacıyla sosyal medya araçları etkin bir şekilde kullanılmalıdır.
- Kütüphaneler, sosyal medya araçları üzerinde çeşitli konu grupları oluşturarak, aynı alanla ilgili araştırma yapan veya benzer konulara ilgi duyan kullanıcıların birbirleriyle bilgi alışverişi yapmasını ve etkileşimde bulunmasını teşvik edebilir.
- Kütüphane içinde koordinasyon sağlanmalı, tüm birimlerin etkin bir şekilde tanıtılması ve hizmetlerin daha etkili bir şekilde sunulması için görüş alışverişi yapılmalıdır.
- Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde sosyal medya kütüphaneciliği konusu eğitim programına dahil edilmelidir.
- Kütüphaneler, oluşturulan içeriklerin her kullanıcı grubuna hitap etmesi için stratejiler geliştirmeli, özellikle özel engelli grupların da bu hizmetlerden faydalanmasını sağlayacak adımlar atmalıdır.

Kaynakça

- Akbaş, M. (2015). *Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya politikaları* (Tez No. 413839) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- American Library Association (ALA) (2018). Social media guidelines for public and academic libraries. Erişim Adresi: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/socialmediaguidelines>
- Atefeh, F. & Khreich, W. (2015). A survey of techniques for event detection in Twitter. *Computational Intelligence*, 31(1), 132-164. <https://doi.org/10.1111/coin.12017>
- Bell, S. (2012). Students tweet the darndest things about your library - and why you need to listen. *Reference Services Review*, 40(2), 217-220. <https://doi.org/10.1108/00907321211228264>
- Biçen Aras, B. (2014). University libraries and social media policies. *Journal of Balkan Libraries Union*, 2(1), 21-27. <https://doi.org/10.16918/bluj.58547>
- Borders, B. (2009). A brief history of social media. Erişim adresi: <https://www.scribd.com/document/76840944/A-Brief-History-of-Social-Media-Oleh-Brett-Borders-Upload-by-Abdul-Murad-Abd-Hamid>
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2008). Social-networking sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communications*, (13), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Burkhardt, A. (2010). Social media: A guide for college and university libraries. *College & Research Libraries News*, 71(1), 10-24. <https://doi.org/10.5860/crln.71.1.8302>
- Cebeci, S. (2002). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri*. Alfa Yayınları.
- Chakrabarti, A. (2016). Social media and libraries: A symbiotic relationship for 21st century librarianship. *International Journal of Digital Library Services*, (6), 32-43.
- Cho, A. (2013). YouTube and academic libraries: Building a digital collection. *Journal of Electronic Resources Librarianship*, 25(1), 39-50. <https://doi.org/10.1080/1941126X.2013.761521>
- Choi, C. (2018). Is your library reday for social media librarian? Erişim adresi: <https://docplayer.net/14000702-Is-your-library-ready-for-a-social-media-librarian.html>
- Chu, M., & Meulemans, Y. N. (2008). The problems and potential of MySpace and Facebook usage in academic libraries. *Internet Reference Services Quarterly*, 13(1), 69-85. https://doi.org/10.1300/J136v13n01_04
- Collins, G., & Quan-Haase, A. (2012). Social media and academic libraries: Current trends and future challenges. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 49(1), 1-4.
- Collins, G., & Quan-Haase, A. (2012). Social media and academic libraries: Current trends and future challenges. *Proceedings of the ASIST (Association for Information Science and Technology) Annual Meeting*, 49(1), 1-4. <https://doi.org/10.1002/meet.14504901272>
- Cooper, M., & May, A. (2009). Library 2.0 at a small campus library. *Technical Services Quarterly*, (26), 89-95. <https://doi.org/10.1080/07317130802260735>
- Cote, D., Kraemer, B., Nahl, D., & Ashford, R. (2012). Academic librarians in second life. *Library Innovation*, 3(1), 20-47.

- Cross, M. (2014). What is social media? Social media security, 1–20. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-59749-986-6.00001-1>
- Çetingöz, N. (2013). *Yeni iletişim teknolojileri*. Anadolu Üniversitesi.
- Evans, D. (2008). *Social media marketing: an hour a day*. Wiley Publishing.
- Ezeani, C. N., & Igwesi, U. (2012). Using social media for dynamic library service delivery: The Nigerian experience. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, (814). Erişim adresi: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2011&context=libphilprac>
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446270066>
- Garber, M. B. (2011). *Social media policy on campus: A case study of the development and implementation of a social media policy for university administrations* [unpublished doctoral dissertation]. Mercer University.
- Gardner, S., & Eng, S. (2005). What students want: Generation Y and the changing function of the academic library. *Portal: Libraries and the Academy*, 5(3): 405-420.
- Gunton, L., & Davis, K. (2012). Beyond broadcasting: Customer service, community and information experience in the twittersphere. *Reference Services Review*, 40(2), 224-227. <https://doi.org/10.1108/00907321211228282>
- Hansen, K., Nowlan, G. & Winter, C. (2012). Pinterest as a tool: Applications in academic libraries and higher education, *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 7(2). <https://doi.org/10.21083/partnership.v7i2.2011>
- Igwe, J. (2017). Social media librarianship in academic libraries: Optimizing trends for real-time user engagement through digital billboards. Erişim adresi: <https://www.ariadne.ac.uk/issue/77/prince-jacon-igwe/>
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. 10 bs. Rehber Yayınevi.
- Kazaz, M. & Tümen, E. (2013). *Tanıtım amaçlı sosyal medya kullanımı: Gençlik ve Spor Bakanlığı örneği*, Konya: 1. KOP Bölgesel Sempozyum Kitabı.
- Kaushik, A. (2010). Podcasting in library environment. *Annals of Library and Information Studies*, 57(2), 122-129.
- Kruse, K. (2021). Social media manager job description: A complete guide. Erişim adresi: <https://www.krusecontrolinc.com/social-media-manager-job-description-a-complete-guide-2021/>
- McCallum, I. (2015). Use of social media by the library: current practices and future opportunities. A white paper from Taylor & Francis, *Australian Library Journal*, 64(2), 161-162. <https://doi.org/10.1080/00049670.2015.1040364>
- Megep. (2018). 06 Mayıs 2018 tarihinde http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Halkla%20ili%C5%9Fkilerde%20Hedef%20Kitle.pdf adresinden erişildi.
- Mon, L. (2015). *Social media and library services*. Morgan & Claypool.

- Murphy, J. (2008). Better practices from the field: Microblogging for science and technology libraries. *Science and Technology Libraries*, (28), 1-5. Erişim adresi: http://eprints.rclis.org/11131/1/Murphy_Microblogging.pdf
- Nair, M. (2011). Understanding and measuring the value of social media. *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 22(3), 40-59. <https://doi.org/10.1002/jcaf.20674>
- Onat, F., & Alikılıç, Ö. A. (2008). Sosyal ağ sitelerinin reklam ve halkla ilişkiler ortamları olarak değerlendirilmesi. *Journal of Yasar University*, 3(9), 1111- 1143. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19121/202906>
- Phillips, N. K. (2011). Academic library use of Facebook: Building relationships with students. *The Journal of Academic Librarianship*, 37(6), 512-522. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2011.07.008>
- Rouse, M. (2011). Social media policy. Erişim adresi: <http://searchcompliance.techtarget.com/definition/socialmedia-policy>
- Ryan, S. (1996). Reference service for the internet community: A case study of the internet public library reference division. *Library and Information Science Research*, 18(3), 241-259.
- Santiago, A., Vinson, E., Fisher, E., Lierman, A., & Warren, M. (2017). LinkedIn at the library: A continuing collaboration. *Collaborative Librarianship*, 9(4). Erişim adresi: <https://digitalcommons.du.edu/collaborativelibrarianship/vol9/iss4/3>
- Sinop Üniversitesi Kütüphanesi. (2023). Sinop Üniversitesi kütüphanesi sosyal medya politikası. Erişim adresi: https://kddb.sinop.edu.tr/wp-content/uploads/sites/59/2019/12/4_sosyal_medya_politikasi.pdf
- Springer, M., Dulabahn, B., Michel, P., Natanson, B., Reser, D., Woodward, D. & Zinkham, H. (2008). For the common good: The Library of Congress flickr pilot project. Erişim adresi: https://www.loc.gov/rr/print/flickr_report_final.pdf
- Statista (2023). Number of monthly active Facebook users worldwide as of 2nd quarter 2023 (in millions). Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/#:~:text=With%20roughly%20three%20billion%20monthly,used%20online%20social%20network%20worldwide>
- StevenB (2010). Is there a social media librarian in your library's future. ACRLog. Erişim adresi: <https://acrlog.org/2010/08/03/is-there-a-social-media-librarian-in-your-librarys-future/>
- Süar, A. (2017). Sosyal medyanın geleneksel reklam araçlarına göre hedef kitle belirlemedeki avantajları. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 8(28), 21-44. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.3.002.x>
- Tait, E., Martzoukou, K., & Reid, P. (2016). Libraries for the future: The role of IT utilities in the transformation of academic libraries. *Palgrave communications*, (2). <https://doi.org/10.1057/palcomms.2016.70>
- Taşkıran, E. (2009). Tüketici 2.0. *Media Cat. Reklam ve Halkla İlişkiler Dergisi*, 169, 1-80.
- Tavluoğlu, C. (2013). *Üniversite kütüphanelerinde web 2.0 araçlarının kullanımı* (Tez No. 33908) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Tekulve, N., & Kelly, K. (2013). Worth 1,000 words: Using instagram to engage library users. Brick and Click Libraries Symposium. Erişim adresi: https://ecommons.udayton.edu/roesch_fac/20
- The New Jersey Library Cooperative (LibraryLinkNJ) (2023). Job openings: full time social media librarian. Erişim adresi: <https://librarylinknj.org/jobs>
- Tuncer, A. S. (2013). *Sosyal medya*. Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2877.
- Vanwysberghe, H., & Verdegem, P. (2013). Integrating social media in education. CLC Web: *Comparative Literature and Culture*, 15(3). <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2247>
- Yuan, H. & Meszaros, R. L. (2006). Information innovations: From the web to the blog: A case study. *Library Hi Tech News*, 23(7), 22-25
- Ware, S. A., Howe, P. S., & Scalese, R. G. (2000). Interactive reference at a distance: A corporate model for academic libraries. *The Reference Librarian*, 33(69-70), 171-179. https://doi.org/10.1300/J120v33n69_17
- Zarrella, D. (2010). *The Social Media Marketing Book*. O'Reilly Media.
- Atıf için:** Güçlü, B. ve Polat, C. (2023). Üniversite kütüphaneleri hizmetlerinin etkin sunumunda sosyal medya kütüphaneciliği. *Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 61-101.
- Etik Beyanı:** Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Akademik Kütüphanelerde Veri Kütüphaneciliği

Data Librarianship in Academic Libraries

Ayşe Feride Kop*

Öz

Amaç: Akademik kütüphaneler, veri odaklı hizmetlerin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu çalışmada, akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği hizmetlerinin teorik ve uygulamalı yönleri incelenerek, veri kütüphaneciliği hizmetlerinin akademik kütüphanelerdeki önemi üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda, araştırma kapsamında seçilen kütüphanelerin web sitelerindeki bilgilerin genel bir değerlendirmesi yapılarak, konunun kütüphane hizmetleri bağlamında farkındalığının artırılması hedeflenmektedir.

Yöntem: Bu araştırmada, veri kütüphaneciliğinin özelliklerini açıklamak amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Bu kapsamda veri kütüphaneciliği hizmeti veren 6 akademik kütüphanenin web sitelerindeki ilgili verilerin içerik analizi yapılmıştır.

Bulgular: Araştırmada, veri kütüphaneciliği alanında çalışan veri kütüphanecilerinin nitelikleri genel hatlarıyla belirlenmiştir. Akademik kütüphanelerde sunulan veri hizmetleri detaylı bir biçimde incelenmiş ve bu hizmetlerin mevcut kütüphane hizmetleri arasında uygulandığı görülmüştür. Araştırma kapsamında değerlendirilen akademik kütüphanelerin web sitelerinde veri hizmetleri ile ilgili içeriklerinin birbirine benzer olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç: Araştırma sonuçları, veri kütüphaneciliği alanının teorik ve pratik açıdan son yıllarda hızla geliştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, akademik kütüphanelerde çalışan kütüphaneciler ve bilgi uzmanlarının araştırma veri yönetimi ve veri kütüphaneciliği becerilerini artırmak için eğitim ve geliştirme çalışmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, bu hizmetlerin kullanıcılara daha etkili bir şekilde sunulabilmesi için kütüphanelerin veri kütüphaneciliği alanında hizmetlerini güçlendirmesi gerekmektedir. Uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalarla karşılaştırıldığında, Türkiye'deki akademik kütüphanelerin veri kütüphaneciliği ile ilgili web sayfalarında daha fazla bilgi ve dokümana yer vermesi önerilmektedir.

Özgünlük: Türkiye'de akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği hizmetleri hakkında ulusal literatürde yeterli miktarda yayın bulunmaması nedeniyle, bu çalışma, veri kütüphaneciliği alanını açıklamak ve sunulan hizmetleri tespit etmek amacıyla özgün bir öneme sahiptir. Bu araştırma, Türkiye'deki akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği hizmetlerine dair farkındalık oluşturmaya hedeflemektedir.

* Kütüphaneci, Samsun Üniversitesi, Rektörlük, kopayseferide@gmail.com

Anahtar Sözcükler: Akademik kütüphaneler, veri kütüphaneciliği, veri kütüphanecileri, veri hizmetleri, araştırma desteği.

Abstract

Purpose: Academic libraries have become an important part of data-driven services. This study examines the theoretical and practical aspects of data librarianship services in academic libraries and emphasizes the importance of data librarianship services in academic libraries. In this context, it is aimed to increase the awareness of the subject in the context of library services by making a general evaluation of the information on the websites of the libraries selected within the scope of the research.

Method: In this study, qualitative research method was used to explain the characteristics of data librarianship. In this context, content analysis of the relevant data on the websites of 6 academic libraries providing data librarianship services was conducted.

Findings: In the research, the qualifications of data librarians working in the field of data librarianship were determined in general terms. The data services offered in academic libraries were examined in detail and it was seen that these services were implemented among the existing library services. It was observed that the content related to data services on the websites of the academic libraries evaluated within the scope of the research was similar to each other.

Implications: The research results show that the field of data librarianship has developed rapidly in recent years in theoretical and practical terms. In this context, the need for training and development efforts to increase the research data management and data librarianship skills of librarians and information professionals working in academic libraries is emphasized. In addition, libraries need to strengthen their data librarianship services in order to provide these services to users more effectively. Compared to international studies, it is recommended that academic libraries in Turkey should include more information and documents on data librarianship on their web pages.

Originality: Since there are not enough publications in the national literature on data librarianship services in academic libraries in Turkey, this study has a unique importance in explaining the field of data librarianship and identifying the services offered. This research aims to raise awareness about data librarianship services in academic libraries in Turkey.

Keywords: Academic libraries, data librarianship, data librarians, data services, research support.

Giriş

Frederick (2016, s. 11) çalışmasında, akademik kütüphanelerde veri kavramının çeşitli boyutlarına atıfta bulunmaktadır. Verinin bağlantılı veriler, büyük veriler, açık veriler, özel veriler, araştırma verileri, coğrafi veriler ve üst veriler gibi farklı kategoriler kapsamında ele alındığını ifade etmektedir. Guindon (2014, s. 15) tarafından yapılan çalışmada teknolojiye ilişkin ilerlemeler ve gelişen araştırma ortamının kütüphane hizmetlerine yeni boyut kazandırdığı ve

araştırma verilerinin yedeklenmesi, korunması açısından planlamaların yapılması gerektiği belirtilmektedir. Binici (2017, s. 87), araştırma sürecinde nitelikli araştırma sonuçları için bilimsel araştırma faaliyetlerine yönelik olarak kaynakları arama, tespit etme, elde edilen bilgiden yeni değer üretme aşamalarının zorlu bir süreç olduğunu belirterek bu süreçte araştırmacıların pek çok aşamayı yönetmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında kütüphanelerde veri yönetimi, kullanıcı ve derme hizmetlerinin geliştirilmesi ve karar verme süreçlerine olumlu yönde katkıda bulunabileceği öngörülmektedir (Tella ve Kadri, 2021).

Gelişmekte olan bir alan olarak, bilgi merkezleri ve profesyonellerinin veri kütüphaneciliği rollerindeki faydalarını artırmak ve gerekli anlayışı sağlamak için bu konuda araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Değişimin ve dönüşümün kaynağında bilgi teknolojilerinin, dolayısıyla da kurumların bilgiyi yeni ürüne veya hizmete dönüştürebilme niteliğinin olması, geçerli ve öncelik verilen kaynaklarla bilgi hizmeti sağlayan kütüphanelerin yenileşme sürecine girmesi gerekmektedir (Polat, 2021, s. 562). Bütün alanlarda olduğu gibi akademik kütüphanelerde de sayısal dönüşüm ile birlikte verilerin analiz edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Akademik kütüphanelerin rolleri ve işlevleri, ortaya çıkan teknolojiler ve veri bilimindeki ilerlemelerin getirdiği zorluklarla başa çıkmak için sürekli olarak gelişmektedir (Eclevia vd., 2019, s. 274). Bu doğrultuda kütüphaneciler için yeni sorumluluklar ve hizmet biçimleri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve mesleki yenilenme bağlamında, veri yönetimi hizmetlerinin önemi gündeme gelmektedir. Veri odaklı kütüphane hizmetleri, bilgi merkezleri olarak akademik kütüphanelerin veriyle ilgili çalışmalar kapsamında yeni roller edinmesine yol açmaktadır.

Akademik kütüphaneciliğin yeni bir alanı olarak araştırma veri hizmetleri veya veri hizmetleri kavramları ön plana çıkmaktadır (Fuhr, 2022, s. 474). Veri hizmetleri, son yıllarda araştırma odaklı kurumlarda temel hizmetlerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Hem kütüphane bilimi uzmanları hem de kütüphane uygulayıcıları, veri hizmetlerinin sağlanmasında akademik kütüphanelerin etkilerinin farkında olduğu görülmektedir. Kütüphaneler, veri organizasyonu konusunda mevcut bir uzmanlığa sahip olduğundan, akademik kütüphaneler veri hizmetleri için ideal yerlerden biri olarak kabul edilmiştir (Joo ve Schmidt, 2021, s. 239). Veri kütüphanecilerinin en önemli görevleri, kullanıcıların veri kaynaklarını bulmalarına yardımcı olmak ve öğretim üyelerine veri yönetimi konusunda destek sağlamaktır. Ayrıca, veri kütüphanecileri kullanıcıların verileri yönetme, analiz etme, görselleştirme ve sunma konularında öğrenmelerine yardımcı olmaktadır (Johnson, 2018, s. 5).

Bu araştırmanın amacı, veri kütüphaneciliği kavramını inceleyerek akademik kütüphanelerde bu yaklaşımın uygulanması yönünde farkındalık

oluşturmaktır. Araştırmanın kapsamı, veri kütüphaneciliği hizmetleri sunan üniversite kütüphanelerinin seçimine dayanarak bu kütüphanelerin web sitelerinden elde edilen bilgilerin değerlendirmesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada, akademik kütüphane hizmetleri bağlamında gereken veri kütüphaneciliği yetkinliklerini veya becerilerini vurgulamak amacıyla uluslararası düzeyde veri kütüphaneciliğiyle ilgili literatür incelenmiştir.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, veri kütüphaneciliğinin tarihsel gelişimi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği genel hatları ile belirlenmiştir. Üçüncü bölümde, akademik kütüphanelerde veri kütüphanecisinin rolü açıklanmıştır. Son bölümde ise, veri kütüphaneciliği çalışmalarını gerçekleştiren akademik kütüphanelerin web siteleri incelenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Veri Kütüphaneciliğinin Tarihsel Gelişimi

Veri kütüphaneciliği kavramı yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir. Literatür incelendiğinde, veri kütüphaneciliğinin Kuzey Amerika ve Avrupa'daki akademik kütüphanelerde 1960'lı yıllardan itibaren tartışıldığı görülmektedir. Günümüzde veri kütüphaneciliği, sayısal verilerin kullanımı, veri havuzları, veri derleme ve kütüphanelerde veri yönetimi ile ilgili kütüphane hizmetlerinin oluşturulmasını vurgulamaktadır. Veri kütüphaneciliği, veri teknolojilerinin ve yeni veri odaklı araştırmaların etkisinden doğrudan etkilenir. Veri kütüphaneciliği, referans hizmeti olarak kütüphanecilikteki geleneksel alanlar ve akademik araştırma desteği dâhil olmak üzere akademik ve profesyonel beceriler gerektirmektedir. Günümüzde veri kütüphanecileri, veri dönüştürme, veri işleme ve veri analizi gibi veri becerilerine ihtiyaç duymaktadır. Bir veri kütüphanecisinin, veri yönetimiyle ilgili beceri ve bilgileri birleştirmesi gerekmektedir (Semeler ve Pinto, 2020, s.2).

Batı Avrupa'da yaygın eğilim, ulusal araştırma konseyleri tarafından desteklenen merkezi veri hizmetlerinin kurulmasını teşvik etmektedir. Kuzey Amerika'da bu alandaki ilk eğilim, bilgi işlem merkezleri veya akademik bölümlere dayalı daha küçük ölçekli girişimlerde görülmekteydi. Örneğin, veri yoğunluklu sosyal bilim araştırmalarına yerel destek sağlamak amacıyla, Kuzey Amerika'daki bazı araştırma kurumları, veri koleksiyonlarını yönetmek ve bunlara erişim sağlamak ve ulusal verilerden ve istatistiklerden gelen talepleri yönetmek için yerel veri arşivleri veya kütüphaneler kurulmuştur. Hizmet sunum modellerinin kökeni, kuruldukları zamana, coğrafi konuma, yerel koşullara ve mevcut kaynaklara bağlı olarak farklılık gösteregelmiştir (bkz. Tablo 1). 1970'li yıllarda sosyal bilimlerin alanında pek çok veri arşivi, merkezi ve kütüphane bulunmaktaydı. 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise sosyal bilimlerin veri altyapı kurumlarının sayısında önemli ölçüde artış gözlemlenmiştir. Dolayısıyla

1970’lerden itibaren atılan temeller ile 20. yüzyıl sonuna gelindiğinde sosyal bilimlerde veriye dayalı araştırmalara olanak sağlayacak altyapı kurumlarının yaygınlaştığı söylenebilir. (Robinson ve Bawden, 2017, s. 10-11).

Tablo 1: En Eski Sosyal Bilim Veri Kütüphaneleri, Merkezleri ve Arşivleri

Kurum	Yıl	Türü	Ülke	Diğer İsimler
Halat Merkezi	1957	Veri Merkezi	ABD	
Berkeley	1958	Veri Kütüphanesi/ Hizmeti	ABD	
GESIS-Leibniz Sosyal Bilimler Enstitüsü	1960	Veri Merkezi	Almanya	Deneysel Sosyal Araştırmalar Merkezi Arşivi
UCLA Veri Hizmetleri	1961	Veri Kütüphanesi/ Hizmeti		
ICPSR	1962	Veri Merkezi	ABD	
Veri Arşivleme ve Ağ Bağlantılı Hizmetler	1964	Veri Merkezi	Hollanda	Steinmetz Arşivi
Sosyal Bilimler Veri Arşivleri, Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü, Carleton Üniversitesi	1965	Veri Kütüphanesi/ Hizmeti	Kanada	
Princeton Veri Hizmeti	1965	Veri Kütüphanesi/ Hizmeti		
Veri ve Program Kütüphane Hizmeti, Wisconsin-Madison Üniversitesi	1966	Veri Kütüphanesi/ Hizmeti		Veri ve Bilgi Hizmetleri Merkezi
Siyaset ve Sosyal Bilimler Enstitüsü	1966	Veri Merkezi	ABD	
İngiltere Veri Arşivi	1967	Veri Merkezi	İngiltere	Birleşik Krallık Veri Hizmeti
Veri Kütüphane/Hizmeti, Rand Şirketi	1968	Veri Kütüphanesi/ Hizmeti		
Elektronik Belgeler Bölümü, ABD Ulusal Arşivleri	1968	Veri Merkezi	ABD	
Odum Arşivi, Kuzey Carolina Üniversitesi	1969	Veri Merkezi	ABD	Odum Enstitüsü

Veri kütüphaneciliği hizmetlerinin gelişim süreci, büyük ölçüde İngiltere’de kurulan veri arşivleri ve sunulan veri erişim hizmetleri ile Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da oluşturulan veri kütüphanelerinde sunulan hizmet

modellerinin tanıtımı sayesinde şekillenmiştir (Rice ve Southall, 2016). Gray ve Hill (2016, s. 321-322) çalışmalarında veri hizmetlerinin önceden genellikle kütüphaneler yerine bilgi işlem merkezlerinde bulunduğu ve kütüphanecilerin nadiren veri dağıtımına dahil olduğundan bahsetmektedir. Bununla birlikte, yukarıdaki tabloda yer alan bilgilerle benzer şekilde, 1960'lı ve 1970'li yıllarda veri hizmetlerinin başladığı bilgisi verilmiştir. 1972'de British Columbia Üniversitesi bilgi işlem merkezinin veri hizmetinin üniversitenin kütüphanesiyle birleşmesi, ilk Kanada kütüphanesi tabanlı veri hizmetinin gerçekleştiği açıklanmıştır. Bu çalışmada ayrıca, Library Trends adlı süreli yayının 1982'de veri kayıtları üzerine özel sayısında kütüphanelerin veriyle ilgili araştırmaları nasıl destekleyebileceği, akademik kütüphaneleri verilere ilişkin derme ve hizmetler konusunda sorumluluk alma konusunda etkilemeye yönelik girişimleri bildirildiğine dair açıklamalara yer verilmiştir.

Bu hizmet modellerinde, verilerin depolanması, yönetilmesi ve paylaşılması yoluyla verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması hedefleniyordu. Verilerin korunması kadar, bu amaçla erişilebilir hale getirilmesi de önemseniyordu. Örneğin, Wisconsin-Madison Üniversitesi'nde 1966 yılında Sosyal Bilimler Fakültesi tarafından kurulan Veri ve Program Kütüphanesi hizmetinde; makine tarafından okunabilir veri dosyalarını analiz etmek için kullanılan bilgisayar programlarının edinilmesi, depolanması, korunması ve kullanılabilir kılınması gibi işlevler yer almaktaydı. Ayrıca üniversitenin sosyal bilimler alanındaki çalışmalarının arşivlenmesi ve erişime açılması da bu birimin görevleri arasındaydı. (Robinson ve Bawden, 2017, s. 12).

2000'li yılların ortalarına gelindiğinde, verilere olan ilginin ve erişimin artmasıyla birlikte, veri yönetim süreçlerini desteklemek amacıyla internet ortamında sunulan hizmetlerin sayısında önemli bir artış yaşandı. (Kellam, Thompson, 2016). Swan ve Brown (2008, s. 2) tarafından yapılan araştırmaya göre, verinin yoğun olarak kullanıldığı araştırmalarda, kütüphanenin önemli olduğu ve araştırma desteği sağlanması açısından kütüphanenin stratejik açıdan yeniden konumlandırılması gerektiği ele alınmıştır. Bu kapsamda kütüphaneler için üç ana potansiyel rolünden bahsedilmiştir: Araştırmacılar arasında veri konusundaki farkındalığı artırmak, kurumsal veri havuzları yoluyla kurum içindeki verilerin arşivlenmesi ve korunması için hizmet sunmak, veri kütüphaneciliği bağlamında yeni uygulama alanları geliştirmektir. Böylece kütüphanelerin veri yönetimi üzerine odaklanan bu üç temel alanda potansiyel roller üstlenmesi ve hizmet sunması öngörülmüştür.

Akademik Kütüphanelerde Veri Kütüphaneciliği

Son on yılda akademik kütüphaneler, özellikle araştırma veri yönetimi ve araştırma destek hizmetleri gibi veri tabanlı kütüphane hizmetlerinde önemli

bir odaklanma göstermektedir. Bu durum, veri düzenlemesi ve veri yönetimi konularına dikkatle yaklaşmayı içermektedir (Ashiq, Warraich, 2022, s. 416). Veri temelli yaklaşım, düşünme ve işi yapma tutumunu modern biçime dönüştürmektedir. Bu yaklaşımla sorunların yanıtlanmaya başlanması ve ayrıca önceden tespit edilen olumsuzluklara daha akılcı çözümler sunulması olanaklı hale getirilmektedir. Bu konulardan birisi de bilgi erişim merkezlerinin yeniden yapılanması olacaktır. Türkiye’de ve dünyada çok sayıda bilgi erişim merkezi kendine ait basılı ve elektronik dokümana sahiptir. Basılı dokümanların bibliyografik verileri, elektronik dokümanların ise hem üst verileri hem de içerik verileri sayısal olarak tutulmaktadır (Takcı ve Aydemir, 2018, s. 124).

Araştırmacıların çoğu, veri yönetim planını yazılı olarak hazırlamamakta, araştırmanın çıktılarına yönelik verileri sürdürülen uygulamalar bağlamında planlamamakta, kurumsal arşivlerde verileri depolamaya dâhil etmemekte ve üst veri standartlarını kullanmamaktadırlar (Zencir ve Oğuz, 2020, s. 90). Bu nedenle akademik kütüphanelerde, araştırmacılara araştırmalarının başından itibaren sonuçlarının arşivlenmesi ve tekrar değerlendirilebilmesine kadar geçen süreçte veri kütüphaneciliği hizmetlerinin yararlı olması beklenmektedir.

Bilgi merkezleri, belirli araştırma verilerinin yönetimi sorunlarıyla uğraşan araştırmacılar için karar desteği ve özel çözümler sağlarken, aynı zamanda veri iyileştirme bileşeni ile birlikte araştırma yaşam döngüsü boyunca teknik altyapı ve ilgili hizmetleri de sağlar (Bryant, Lavoie ve Malpas, 2017). Araştırma yaşam döngüsü aşamaları (planlama, toplama, yönetme, paylaşma ve yayınlama), veri yönetimi planlaması, veri toplama ve arşivleme, üst veriler, açık erişim hizmetleri, veri paylaşımı ve veri yayınlama platformları gibi çeşitli kütüphane hizmetleri ve işlevlerini oluşturur (Starr vd., 2012).

Araştırma verileri hizmetleri, veri yönetimi planı, veri küresasyon (seçim, koruma, bakım ve arşivleme) ve üst veri iyileştirme ve dönüştürme dâhil olmak üzere tüm veri yaşam döngüsünü ele alan hizmetlerdir (Tenopir vd., 2012). Veri kütüphanecileri, araştırma verilerini yönetmek, araştırma verilerini kaynak olarak kullanmak ya da veri yaşam döngüsü boyunca araştırmacıları desteklemek konusunda uzmanlaşmış kütüphane personelidir. Araştırmalar, verileri toplama, tanımlama, temizlenme ve doğrulama, analiz etme, özetleme, depolama ve yayma gibi veri üzerinde gerçekleştirilen tüm faaliyetleri içeren çeşitli aşamalardan geçmektedir. Araştırmacılar araştırmalarını tasarlamaya başlarken, veri kütüphanecilerinin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Toplanacak verilerin doğru bir şekilde tanımlanması ve araştırmacının verileri nasıl toplayacağı, derleyeceği, analiz edeceği, koruyacağı ve yayacağını belirlenmesi gerekir. Ayrıca verilere nasıl ve kimlerin erişeceği konusunda tespitlerde bulunurlar (Johnson, 2018, s. 25).

Veri kütüphanecilerinin sahip olması gereken özellikler şunlardır:

- Veri yönetimi, veri arşivleme ve paylaşımı konusunda teknik uzmanlık geliştirebilmelidir.
- Veri madenciliği ve görselleştirmeye ilişkin pratik çözümler önerebilmelidir.
- Araştırmacıları veriler konusunda eğitmek ve ihtiyaçlarından çözüm önerilerine kadar destekleyebilmelidir.
- Teknik uzmanlık sayesinde araştırmacıların veri ile ilgili sorunlarına çözüm getirebilmelidir.
- Yayınlar ve veri setleri arasındaki bağlantıyı kurabilmek için kurumsal veri arşivi projelerinde görev alabilmelidir.

Böylece araştırmacıların veri ihtiyaç ve sorunlarına pratik çözümler üretebilen, veri yönetimi alanındaki teknik yetkinliği olan veri kütüphanecileri olmalıdır. (Chiwari, 2020, s. 403).

Kütüphanelerin geleneksel rolü, araştırma sonuçlarının yayımlandığı kitap, bölüm ve dergileri toplayıp sınıflayıp erişime açmak şeklindeydi. Ancak günümüzde sayısal araştırma ortamları ve e-bilimin gelişimiyle bu rol değişime uğramaktadır. Sanal araştırma ortamı kavramı, verilerin sağlanması, hizmet, araç ve kaynakların disiplin/konu odaklı temel yapı içinde araştırma süreçlerine destek olması şeklinde ele alınmaktadır. Kütüphaneler de artık bilgi altyapısının bir unsuru olarak, açıkça araştırma verileri yönetiminde rol alan kurumlardır. Değişen araştırma ortamlarında kütüphaneler, veri erişimi ve yönetimine yönelik hizmetler sunarak araştırmacıları desteklemekte ve bilimsel süreçlere katkıda bulunmaktadır (Rauscher, 2014, s. 29). Araştırma verileri, herhangi bir araştırma çalışmasının çekirdeğidir. Bir araştırmanın bulguları ve sonuçları tamamen araştırma verilerine bağlıdır. Araştırma verileri titizlikle toplanır, analiz edilir, düzenlenir ve araştırma çalışmalarının yürütülmesi için kullanılabilir hale getirilir (Patel, 2016, s. 226).

Araştırma veri yönetimi, verinin veri sistemine girişinden itibaren düzenlenmesiyle ilgilidir. Değerli sonuçların yaygınlaştırılması ve arşivlenmesine kadar süren araştırma döngüsü olarak ifade edilmektedir (Whyte ve Tedds, 2011). Araştırma verilerinin yönetiminin kapsamı şu şekilde sıralanmaktadır (Tonta, 2013, s. 14):

- Veri yönetimi planlaması,
- Veri yaratma/tanımlama,
- Veri belgeleme (veri toplama ve yönetim için standartlar ve yöntemler),
- Veriye erişim, kullanım ve paylaşım,
- Etik ve entelektüel mülkiyet,
- Depolama ve yedekleme,

- Uzun süreli veri koruma stratejisi,

Araştırma veri yönetimi daha genel ifadeyle, akademik kütüphaneler için dönüştürücü bir güçtür. Kütüphaneciler bu nedenle, politikaların, süreçlerin ve teknolojilerin gelişimini etkilemektedir. Araştırma veri yönetiminin gelişen bağlamında kütüphanecilerin imajının ve kimliğinin ayrıntılı analizi, hem araştırma hem de uygulama için bilgi sağlama potansiyeline sahiptir. Araştırma veri yönetimi, kapsam ve odak açısından üniversiteler arasında önemli ölçüde farklılık gösterir (Andrikopoulou, Rowley ve Walton, 2022, s. 361). Araştırma verileri hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte kısmi zorluklar da ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki yeni hizmet modellerinin uygulamaya geçme sürecinde geçiş dönemi kaçınılmazdır. Araştırmalara göre, akademik kütüphanelerin veri yönetimi alanındaki hizmetlerini etkin bir şekilde sunabilmeleri için kütüphane personelinin gerekli yeterliliklere sahip olması önem arz etmektedir. Dolayısıyla mevcut personelin yeterlilik düzeylerini belirlemek ve eksiklikleri gidermek amacıyla uygun eğitim programları geliştirilmelidir. Buna yönelik olarak yapılan çalışmalarda, veri hizmetleri alanındaki yeterlilik standartlarının oluşturulması ve personel kapasitesinin artırılmasına yönelik eğitim modelleri üzerine odaklanılması önerilmektedir. (Fuhr, 2022, s. 476). Verilerin saklanması ve sorgulanması için uygun veri yönetim platformunun belirlenmesi gerekmektedir (Hendawi vd., 2019, s. 8207). Son yıllarda araştırma verilerinin doğru yönetimi hız kazanmaktadır. Pek çok üniversite, öğretim üyeleri ve araştırmacıları arasında araştırma veri yönetiminin gerekliliği ve yararları konusunda farkındalık yaratmak için çaba göstermektedir. Ayrıca araştırma verilerini etkili bir şekilde yönetmek için politikalar, prosedürler ve altyapı geliştirmektedirler (Majid, Foo ve Zhang, 2018, s. 177).

Bir veri kütüphanesi, araştırma verilerinin belgelenmesi ve alıntılanması için tek tip standartların oluşturulduğu, gelişmiş bilgi altyapısının parçası olmalıdır. Veri setleri arasındaki bağlantının, içeriğin ve veri toplama yöntemlerinin, kalitesinin ve analiz potansiyelinin belirlenmesinden araştırmacılar sorumludur (Huschka, 2011, s. 41).

Veri kütüphanecilerinin varlığı, araştırma verilerinin yönetiminde, birlikte çalıştığı, bilgi alışverişinde bulunduğu, birbirlerinin büyümesine yardımcı olduğu ve dünya çapında uygulamalarını geliştirmek için çalışmaların küresel bir uygulama topluluğuna dönüştürülmesi için önemlidir (Tang, Hu, 2019, s. 100). Kütüphanelerde araştırma veri yönetimi hizmetleriyle ilgili, veri kütüphanecisi, veri hizmeti kütüphanecisi ve araştırma veri yönetimi kütüphanecisi gibi başlı başına bir zorluk olan çeşitli pozisyonlar da ortaya çıkıyor (Khan ve Du, 2018). Veri kütüphanecisi rolünün, akademik ve araştırma kütüphaneciliği içerisinde e-araştırma ve/veya araştırma veri yönetimi destek görevlerini

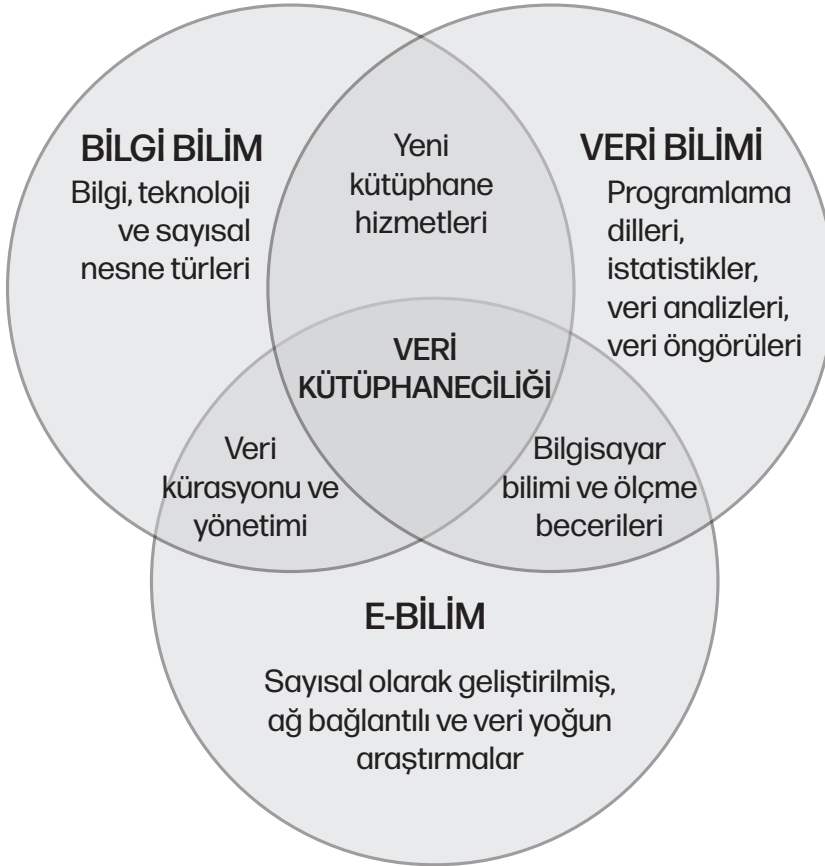
yürüten profesyonel bir pozisyon olduğu anlamına gelir (Ohaji, Chawner ve Yoong, 2019).

Veri kütüphaneciliği veya veriye dayalı kütüphanecilik, kütüphane ve bilgi bilimi mesleğinde yeni ortaya çıkan bir alandır. Veri kürasyonu ve veri yönetimi ile ilgili tüm faaliyetleri içerir. Veri kütüphaneciliği bilgi bilimi, e-bilim ve veri bilimi süreciyle bağlantılıdır. Bazıları veri kütüphaneciliğinin kütüphane biliminin veya kütüphaneciliğin yeni bir dalı olmadığını söylüyor. Veri kütüphaneciliği, Kütüphane ve Bilgi Biliminde mevcut olan çok çeşitli pratik ve teknik yetenekleri bir araya getirir, ayrıca geleneksel ufukların ötesine geçen bir daldır (Semeler, Pinto ve Rozados, 2019). Kütüphane ve Bilgi Biliminde bir yandan yeni standartların yerine getirilmesine yönelik gereksinimler bilimsel altyapı sektöründe veri yönetimi için gereklilikler roller ve yetkinlik alanları “veri kütüphaneciliği” perspektifinden tartışılmaktadır. Öte yandan görev alanlarından hangisinin mevcut görev alanlarına dayandığı sorusu gündeme gelmektedir. Veri merkezli araştırma yöntemlerinin bir diğer özelliği de iş süreçlerinin çok disiplinli ve disiplinler arası yönelimidir (Huschka, 2011, s. 36).

Veri kütüphaneciliğinin bilgi bilimi, e-bilim ve veri bilimi arasındaki ilişki Şekil 1’de gösterilmektedir. Bu şema, veri kütüphaneciliğinin neleri içerdiğine dair fikir vermektedir. Bilgi bilimi, veri bilimi, e- bilim olarak kütüphaneciliğin üç teorik kümesinin kesişimidir. Küme elemanları teorik ve pratik kütüphaneciliği temsil etmektedir (Semeler ve Pinto, 2020, s. 3).

Veri kütüphaneciliği gelişmekte olan bir alandır. Pek çok kütüphaneci, toplama, düzenleme ve veri kümelerine erişim oluşturma süreçlerine dâhil olarak hizmetlerini geliştirmektedir. Kütüphanecilerin uzun vadeli kullanım için sayısal verileri yönetmeye yönelik ilkelerin ve en iyi uygulamaların geliştirilmesine daha fazla dâhil olmaya başladığı görülmektedir. Dosya yapılarını kurma, iş akışları ve derme yönetimi bilgisi, yerleşik üst veri şemaları ve kontrollü kelime dağarcığı uyarınca verileri tanımlama, yardım masaları şeklinde derme iyileştirme / koruma ve hizmet sağlama dâhil olmak üzere son derece ilgili bilgi standartlarına ve organizasyon becerilerine sahiptirler (Anyaoğlu, 2019, s. 3). Veri kütüphaneciliğinde, uzmanlık alanıyla birlikte, daha geniş bilgi yönetiminde artan veri tabanlı araştırmaların ve bunların depolanması, işlenmesi ve kullanılmasıyla ilgili sorunların farkında olunmalıdır (Swanson ve Rinahart, 2016, s. 98). Veri kütüphaneciliği, kurumdaki veri kaynaklarının değeri konusunda farkındalığın artmasına yardımcı olur. Veri depoları ve bunların etrafında oluşturulan hizmet üniversitedeki araştırma etkinliklerinin de amiral gemisi niteliğindedir. Cazip bir teklif araştırmacılar ve öğrenciler için bir çekim noktası görevi görebilir (Martinez-Urbe ve Mac Donald, 2009, s. 4). Kütüphaneler yeni sorumluluk alanlarında kendilerini konumlandırmak için araştırmacılar ve bölümlemlerle yakın çalışmalıdır. Bilgiye özgü becerilerin yanı sıra giderek daha fazla

Şekil 1: Veri Kütüphaneciliği Venn Şeması

Kaynak: Semeler ve Pinto'dan (2020, s. 3) uyarlanmıştır.

iletişim ve yazılım kullanımı becerisine ihtiyaç duyuluyor (Pampel, Bertelmann ve Hobohm, 2010, s. 30).

Günümüzdeki kütüphanecilik ve bilgi bilim müfredatları, akademik kütüphanelerdeki büyük veri becerilerine yönelik profesyonel talepleri karşılamak üzere revize edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Amerikan Kütüphane Derneği (ALA), hukuk kütüphaneciliği, tıbbi kütüphanecilik, okul kütüphaneciliği, gençlik kütüphaneciliği ve müzik kütüphaneciliği gibi alanlarda uzmanlaşmayı destekleyen uzmanlık ve yeterlilik beyanları sunmaktadır. Benzer şekilde, veri kütüphaneciliği de uzmanlık ve yeterlilik açısından değerlendirilebilmektedir. Veri kütüphanecisi terimi, eskiden popüler bir kavram olmasına rağmen, şu anda akademik kütüphanelerde gerçek bir iş unvanı ve pozisyonunu ifade

etmektedir (Khan ve Du, 2018, s. 1). Veri kütüphaneciliği ve veri kütüphanecisinin rolü, özellikle akademik kütüphanelerin uzun bir süredir araştırma verilerini etkili bir şekilde yönetmelerine odaklanmakta ve bu rol, belirgin özelliklere sahip bir konum kazanmaktadır (Morriello, 2020, s.1).

Akademik Kütüphanelerde Veri Kütüphanecisinin Rolü

Araştırmacıların son yıllarda büyük veriye ve e-araştırmaya yönelik artan ilgisi, veri yönetimi becerilerine sahip profesyonellere olan talebi artırmada etkili olmaktadır. Akademik kütüphanelerin gelişen veri yönetimi uygulamalarındaki etkisinden yola çıkarak veri kütüphaneciliği kavramsallaştırılarak “veri kütüphanecisi” iş pozisyonu ortaya çıkmıştır (Eclevia vd., 2019, s. 275). Veri kütüphanecileri, kütüphane topluluğundan gelen, verilerin düzenlenmesi, korunması ve arşivlenmesi konusunda eğitim almış ve uzmanlaşmış kişilerdir (Swan ve Brown, 2008, s. 5), Araştırma Veri Birliği (Research Data Alliance) tarafından yapılan tanımda ise veri kütüphanecileri, araştırma verilerini yönetmekle, araştırma verilerini kaynak olarak kullanmakla veya bu faaliyetlerde araştırmacıları desteklemekle uğraşan profesyonel kütüphane personelidir (Data Foundation and Terminology, 2017). Veri kütüphanecileri, çeşitli kaynaklardan veri toplayarak ve bunları düzenleyerek ve temizleyerek, araştırmalarıyla ilgili önemli bulguları ilgili bilgiler biçiminde yaymaya odaklanır. Veri kütüphanecilerinin rolü, bilimsel araştırmanın tüm aşamalarında kolaylaştırıcı olarak hareket etmek, veri yönetimi ve iyileştirme süreçleri için yararlı olabilecek potansiyel hizmetlerle katkıda bulunmaktır (Semeler, Pinto ve Rozados, 2019, s. 2).

Bir veri kütüphanecisinin temel amacı, kütüphanecinin geleneksel becerilerini ve güçlü yönlerini kullanarak araştırmacıların verilerini en erişilebilir şekilde yönetmesine, paylaşmasına, yayınlamasına ve/veya korumasına olanak sağlamaktır. Veri yönetimi çok yönlüdür; bu, bir veri kütüphanecisinin kurumlarındaki bol miktarda veriyi yönetirken farklı paydaş perspektiflerine bakması gerektiği anlamına gelmektedir. Kütüphaneciler, büyük veride veya başka bir alanda başarılı bir araştırma projesi yürütmek için gerekli olan birden fazla paydaşla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantı kurarak kendi kurumlarında benzersiz bir konuma sahip olduklarından, araştırma veri hizmetleri ile birlikte veri kütüphanecilerinin ortaya çıkışı artık daha yaygın hale geldi (Khan, 2020, s. 318). Veri kütüphanecisi, veri yönetimi, arşivleme ve dağıtmanın pratik çözümleri ile veri madenciliği ve görselleştirme konularında teknik uzmanlık geliştirmelidir. Veri kütüphanecileri, araştırmacılar için hizmet tasarlamaya ve veri yönetimi konusunda araştırma birimlerine yardımcı olur. Kütüphaneciler teknik uzmanlıklarını, araştırmacıları ihtiyaçlarını tanımlamaktan pratik çözümler önermeye kadar verileriyle eğitmek ve desteklemek için kullanılmaktadırlar (Walek, 2019, s. 505). Bir kütüphanecinin en önemli becerilerinden biri, bir kullanıcının entelektüel çerçevesini anlamaktır. Bir kütüphanede veri

hizmetleri geliştirmek zaman alır. Veri kütüphanecilerine yönelik bir iş tanımı oluşturmak için görev ve sorumluluklarının listesinin yapılması gerekmektedir. Kapsamlı bir görev tanımı yapmak için veri kütüphanecisinin neler yaptığını anlamak önemlidir. Veri kütüphanecilerinin çeşitli görevlerine ilişkin hususlar, kullanıcıların verileri bulmasına yardımcı olma, araştırma konusunun tasarımı, verileri görselleştirme, veri yönetimi planlaması, araştırmanın tekrarlanabilirliği, iletişim, araştırma grupları ile koordinasyon, bağlantı kurma, veri tabanı tasarımı, programlama projeleri, web sitelerini tasarlama, kurumun Coğrafi Bilgi Sistemlerinin kullanımı, vb. öğeler çerçevesinde değerlendirilebilir (Johnson, 2018, s. 17-20).

Veri kütüphanecisinin ilk görevi, verilerin güvenli bir şekilde saklanması sağlamaktır. Araştırma ortamında, verileri güvende tutmak, aslında veri yönetim planlarını tasarlamak ve uygulamak anlamına gelmektedir. Bir veri kütüphanecisi, bilgilerin nasıl toplanacağını anlayabilmeli ve veri türleri açısından alan özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalı ve uygulanabilir bir veri yönetimi platformları tasarlayabilmelidir (Constantinescu, 2018, s. 118).

İdeal olarak, bir veri kütüphanecisi, bilimsel araştırmanın tüm aşamalarında karar verme süreçlerine katılır. Bir veri kütüphanecisi, akademik kütüphanecinin bir uzantısıdır. Kapsamlı veri planlama faaliyetlerini kolaylaştırmak için, bir veri kütüphanecisi araştırma verilerini düzenlemeli, işlemeli ve korumalıdır. Üniversite kütüphaneleri, kurumsal düzeninin sürdürülmesine yönelik sahip olduğu veriler ile ilişkili bilgi varlıklarının korunmasını sağlamak için bilgi güvenliğine karşı önlemler geliştirmelidir (Kavak ve Odabaş, 2023, s. 13). Verilerin korunması, araştırmacılar için bilgi hizmetlerine dahil edilmelidir. Bununla birlikte kütüphane ve bilgi uzmanlarının eğitimi ağ ortamındaki verileri koruma ilke ve uygulamalarını içermelidir. Bu, birçok türde veri teknolojisiyle çalışmak için gerekli becerileri gerektirir (Wang, 2013, s. 285; Kavak, 2023, s. 156).

Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Bilim Kurulu'nun (US National Science Board) 2005 yılında yayımladığı "Uzun Ömürlü Veri Toplama Raporu"nda veri bilimiyle ilişkili unvanlar arasında kütüphaneci ve arşivci de yer almaktadır. Buradaki yaklaşım, gelişen bir alanın tipik bir örneğidir ve genişleyen rol performansını göstermektedir. Farklı yazarlar ve araştırma verilerinin yönetimi alanında giderek artan bir ilgi görmektedir (Lyon ve Brenner, 2015, s. 113). Veri kütüphanecilerinin rolü, bilimsel araştırmanın tüm aşamalarında kolaylaştırıcı olarak hareket etmek, veri yönetimi ve veri kürasyonu için yararlı olabilecek potansiyel hizmetlerle katkıda bulunmaktadır. Bir veri kütüphanecisinin programcı, istatistikçi veya veritabanı yöneticisi olması gerekmez, bilgisayar dilleri ve programlama mantığının yanı sıra bilgi alma araçları hakkında bilgi sahibi olması gerekir (Semeler, Pinto ve Rozados, 2019, s. 771). Veri kütüphaneciliği rollerindeki başarı veya başarısızlık, hem kütüphane uzmanlarının bireysel

yetenekleri, bilgisi ve uzmanlıklarıyla ilgili hem de kütüphane liderliği ve üst düzey yetkililerin destek ve savunuculuğuyla ilgili faktörlere bağlıdır. İyi bir veri kütüphanecisi, güçlü becerilere, geniş bir bilgi tabanına ve uzmanlığa sahip olmalıdır. Bunun yanı sıra, kütüphane liderlerinin ve üst düzey yöneticilerin veri kütüphaneciliği alanında girişim sağlamaları, bu rolün etkili bir şekilde yerine getirilmesini sağlar (Ashiq ve Warraich, 2022, s. 432).

Akademik kütüphaneler, personeline tutarlı bir düzeyde veri hizmetleri sunmak için ihtiyaç duydukları özel becerileri sağlamalıdır. Bazı akademik kütüphaneler için bu, bilgilendirme ve danışma hizmetleri veya teknik hizmetler, diğerleri için ise her ikisinin bir karışımı olacaktır. Personele veri hizmetleri sağlama konusunda kendinden emin olma becerilerini kazandıracak eğitim girişimleri sağlanmalıdır. Veri kütüphanecisi, araştırma hizmetleri kütüphanecisi, yazılım geliştiricisi ve kütüphanecisi, veri iyileştirme kütüphanecisi, araştırma veri yönetimi analisti, stem ve araştırma veri sosyal yardım kütüphanecisi gibi çok çeşitli veri hizmetleri iş unvanları mevcuttur. Unvanlar kapsamında, kütüphanecilerin farklı alanlarda yer aldığı ve farklı düzeylerde veri hizmetleri yapabildikleri ortaya çıkmaktadır (Fuhr, 2022, s. 489).

Veri kütüphaneciliği için gerekli beceriler dört geniş kategoriye ayrılmıştır:

- Kişisel özellikler (iletişim becerileri, takım çalışması, yenilikçilik ve yaratıcılık ve kullanıcı hizmetleri becerileri)
- Ağ oluşturma ve sosyal yardım becerileri (araştırmacılarla ilişkiler geliştirme ve veri danışma hizmetleri)
- Veri yönetimi becerileri (veri hizmetlerinin geliştirilmesi, veri yönetimine destek, veri kürasyonu, kurumsal depolar ve veri analizi)
- Öğretme becerileri (bilgi ve sayısal okuryazarlık) (Federer, 2018, s. 294-300).

Önerilen bir veri kütüphaneci modeli öncelikle etkileyen faktörler, performans bileşenleri ve bir veri kütüphanecisinin eğitim ihtiyaçları gibi üç alanla bağlantılıdır. Veri kütüphaneci modelinin dokuz ögesi vardır. Bunlar; etkileyici faktörler, araştırma danışmanlığı, araştırmacının ihtiyaç profili, kategorilere ayırmak, araştırmacılara hizmet ederken pratik bir yaklaşımı benimsemek, araştırma veri yönetimi görevleri, araştırma veri yönetimi gereklilikleri, araştırma veri hizmetleri ve eğitim ihtiyaçları olarak belirlenmiştir. Veri kütüphanecisi, bir araştırma organizasyonundaki konumu koşullardan, gerçeklerden, insanlardan, nesnelerden ve çevreden etkilenir. Dolayısıyla çalışmada ayrıca ulusal, organizasyonel, araştırma ve motivasyon konularında dört etkileyici faktör katmanı da yer almaktadır. Bu model, sürdürülebilirlik ve tekrar kullanılabilirlik açısından araştırma verilerinin yönetilmesi, veri kütüphanecisi

açısından mantıklı ve makul bir yaklaşımı benimsemesine olanak sağlayacaktır (Ohaji, Chawner ve Yoong, 2019).

Bir veri kütüphanecisi, veri merkezli kritik sorunları çözmek için veri setlerini yakalama, inceleme ve kullanma konusunda oldukça yeteneklidir (Veloşo, 2019). Bir kütüphanecinin kod yazabilmesinin, web sitelerinden veri çıkartabilmesinin, veri setlerini temizleyip analiz edebilmesinin ve talep üzerine ölçümler üretebilmesinin, eğer yasal gerekliliklere ve bunların ne olduğuyla ilgili örtülü etik hususlara aşına değillerse, yapmanın pek bir anlamı yoktur. Ancak aynı şekilde, eğer ihtiyaç duyduğu verileri ihtiyaç duyduğu biçimde alamıyorsa ve ondan anlamlı bilgiler çıkaramıyorsa, böyle bir kişinin sosyal ve etik incelikleri akıcı bir şekilde tartışabilmesinin de pek bir anlamı yoktur. İkisi bir arada olacak biçimde, kütüphane ve/veya bilgi profesyonelinin sahip olması gereken veri anlayışı, verilerle teknik yeterlilik ve etik güvenle ilgilenmelerini sağlayacak sosyo-teknik bir anlayış olmalıdır (Robinson ve Bawden, 2017, s. 314).

Genel olarak, veri kütüphaneciliğinde hizmetin çoğunluğu, geleneksel kütüphane hizmetlerinin araştırma verilerine uygulanması olarak özetlenebilir. Bununla birlikte, metin ve veri madenciliği, bibliyometri ve yapay zekâ gibi gelişmekte olan hizmetlerle ilgili olduğu anlaşılan taleplerle birleştiğinde, gelecekte kütüphanelerde dönüşümsel etkiler oluşturma potansiyeli vardır. Veri kütüphanecileri, verileri yönetmeye dahil olan, araştırmacıları desteklemek ve bir araştırma yaşam döngüsü boyunca üretilen verilerle ilgilenmek için araştırma verilerini kullanan profesyonel kütüphane personeli veya kütüphanecilerdir. Veri yönetimi, veri kürasyonu, veri analizi ve görselleştirme gibi veri hizmetleri, araştırma verileri yaşam döngüsü süreçlerinin parçalarıdır (Ashiq ve Warraich, 2022, s. 416). Kütüphanecilerin rolü ve görevleri, sosyal değişimlere ve kullanıcıların ihtiyaçlarına göre değişebilir. Akademik kütüphaneler, kullanıcıların ihtiyaçlarına göre veri hizmetlerini uyarlamalıdır. Veri kütüphanecileri akademik kütüphanelerde önemli bir konuma sahiptir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği konusunda literatürdeki bilgiler çerçevesinde uluslararası alanda veri kütüphaneciliği üzerine uygulamaya yönelik hizmetleri tespit etmektir. Ayrıca, bu konuya ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye’de farkındalığın oluşturulması ve alana katkı sağlaması amaçlanmıştır. Veri kütüphaneciliğine dair web sayfalarında yer verilen hizmetlerinin ortak yönleri vurgulanarak, teorik bilgiye var olan özelliklerin uygulamaya nasıl yansıtıldığının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

Araştırma kapsamında değerlendirilen kütüphane web sitelerinde sunulan hizmetler arasında;

- Veri hizmetleri ve araştırma desteği konulu bağlantılar bulunmakta mıdır?
- Veri hizmetlerinin alt başlıklarda detaylı içerikleri bulunmakta mıdır?
- Veri hizmetlerinden sorumlu kütüphaneci / personel hakkında bilgiye erişilmekte midir?
- Veri kılavuzları ve eğitimlerine yönelik bağlantılar bulunmakta mıdır?

Bu araştırma soruları kapsamında literatürdeki bilgiler ile araştırma kapsamında incelenen kütüphane web sitelerinden elde edilen veriler ile alana bu konuda önemli katkılar sunulması düşünülmektedir. Türkiye’de bu konuya ilişkin çalışmaların kısıtlı olmasından dolayı bu çalışmada daha çok uluslararası düzeyde yayımlanan çalışmalardan yararlanılarak veri kütüphaneciliği hizmetlerinde örnek teşkil edecek kütüphanelerin web siteleri ile sınırlandırılmıştır.

Akademik kütüphanelerin web siteleri veri hizmetleri kapsamında işlevsellik özellikleri bakımından incelenmiştir. Araştırma kapsamında yer alan ilgili web siteleri taranarak bu sitelerde araştırmacılara, öğrencilere veya kullanıcılara nasıl olanaklar sunulduğu incelenmiştir. Buna ek olarak, veri hizmetleri konusunun uygulama alanlarında ele alınan konuların birbirleriyle benzerlikleri web sitesi içerisinde bulunan menülere ait özelliklerin içerikleri analiz edilmiştir. İçerik analizi, genel olarak “iletişim içeriğinin nesnel, sistematik ve niceliksel olarak tanımlanması” ile ilgilenen yerleşik bir sosyal bilim yöntemidir (Baran, 2002, s. 410). İçerik analizi web analizinde kullanılan ilk yöntemlerden biridir ve her zaman geleneksel yöntemlerle olmasa da, son yıllarda giderek daha fazla kullanılmaktadır (McMillan, 2000). İçerik analizinde, araştırmanın amacı doğrultusunda kullanıcıya her türlü veri, bulgu gibi bilgi aktaran öğeler analiz edilir ve yorumlanır. Birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir, kullanıcının bilgi edinebileceği biçimde yeniden tasarlanarak yorumlanır (Şahin, 2008, s. 53).

Akademik kütüphanelerde, mali desteğin belirlenmesi, literatür incelemelerine, projeler veya araştırma gruplarına yardımcı olunması, bibliyometrik analiz ve araştırmaların etki faktörlerinin belirlenmesi, kalite değerlendirme sistemlerine destek, açık erişimin teşviki ve veri havuzu, veri analizinde destek, telif hakkı konularında tavsiye ve araştırma arşivlerinin saklanması gibi birden fazla alanda bulunması gerekmektedir (Cox ve Pinfield, s. 2014, s. 300). Kütüphaneler, bağlı oldukları kurumlara, kurumsal arşiv, açık erişim, veri yönetimi araştırmalarıyla katkıda bulunur (Keller, 2015, s. 75). Araştırma kapsamında, akademik kütüphane hizmetlerini genişletmek için gerekli veri kütüphanecisi yetkinliklerini veya becerilerini vurgulamak için araştırmada uluslararası veri

kütüphaneciliğiyle ilgili çalışmalar ele alınmıştır. Veri kütüphaneciliği hizmetlerinin uygulama bağlamında ortaya konması için, akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği odağında araştırma verilerinin yönetimine ilişkin web sayfaları incelenmiştir. 2015 yılından itibaren her yıl ekim ayında ve her yıl farklı yerde düzenli olarak gerçekleştirilen “Orta Batı Veri Kütüphanecisi Sempozyumu” yapılmaktadır. Araştırma verileri yönetimi konularında çalışan kütüphanecilere ağ oluşturma olanağı sağlamayı amaçlamaktadır. Veri kütüphanecileri sempozyumu, sadece belirli bir coğrafya sınırlı değildir, katılmak isteyen herkese açıktır (“Midwest Data Librarian Symposium”, 2023). Veri kütüphaneciliği sempozyumuna katılım sağlayan kurumlar arasından, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü Kütüphaneleri (MIT Kütüphaneleri), Miami Üniversitesi Kütüphaneleri, Illinois Üniversite Kütüphanesi, Ohio Eyalet Üniversite Kütüphaneleri, Western Michigan Üniversitesi Kütüphaneleri web sayfalarının değerlendirilmesi amacıyla beş akademik kütüphane seçilmiştir. Türkiye’de araştırma kütüphaneleri arasından sadece Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi web sayfasında konuyla ilgili olarak araştırma desteği hakkında bilgi sunulduğu için araştırmaya dahil edilerek toplam altı üniversite kütüphanesinin web sayfalarının ziyaret edilmesiyle araştırma sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında seçilen kütüphanelerin web siteleri 2-6 Ekim 2023 tarih aralığında değerlendirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen üniversitelerin genel özelliklerine ait bilgiler şu şekilde açıklanmıştır: MIT Üniversitesi 1861’de Amerika’da kurulan özel bir araştırma kütüphanesidir. Miami Üniversitesi, 1925’te Amerika Birleşik Devletleri’nde kurulan bir özel üniversitedir. ABD’nin Illinois eyaletinde kurulu, araştırma ağırlıklı bir devlet üniversitesidir. Kampüsünde bulunan kütüphane sistemi ABD’de ikinci en büyük üniversite kütüphanesi ve ülkedeki en büyük beşinci kütüphanedir. Ohio Eyalet Üniversitesi, ABD’de bulunan devlet araştırma üniversitesidir. Western Michigan Üniversitesi, ABD’nin Michigan eyaletinin Kalamazoo şehrinde bulunan bir kamu araştırma üniversitesidir. Koç Üniversitesi, 1993 yılında İstanbul’da eğitime başlamış olan bir vakıf üniversitesidir (Wikipedia The Free Encyclopedia, 2023).

Bulgular ve Tartışma

Araştırma kapsamında kütüphane web sitelerinden elde edilen bulgular veri kütüphaneciliğine ilişkin hizmetler doğrultusunda incelenmiştir. Bu konuyla ilgili içeriklerde dikkat edilen hususlar (bkz. Tablo 2), veri hizmetleri ve araştırma desteği bağlantıları, veri hizmetlerinin kapsamlı içerikleri, veri kütüphanecisi personeli, veri kılavuzları ve eğitimleri olarak ele alınmıştır.

Tablo 2: Kütüphane Web Sayfalarına Göre Veri Hizmetleri

Üniversite	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü Kütüphaneleri	Miami Üniversitesi Kütüphaneleri	Illinois Üniversite Kütüphanesi	Ohio Eyalet Üniversite Kütüphaneleri	Western Michigan Üniversitesi Kütüphaneleri	Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi
1. Veri Hizmetleri ve Araştırma Desteği Bağlantıları	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Veri Hizmetlerinin Kapsamlı İçerikleri	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. Veri Kütüphanecisi Personeli	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. Veri Kılavuzları ve Eğitimi	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Veri hizmetleri ve araştırma desteği bağlantılarına ilişkin bulgular

Tüm kütüphanelerin web sitesinde veri hizmetleri bağlantılarının bulunduğu tespit edilmiştir. MIT Kütüphaneleri web sayfasında veri hizmetlerini, araştırma desteği menüsünün içerisinde yayıncılık ve içerik yönetimi altında; Miami Üniversitesi Kütüphanelerinde ise, araştırma ve destek menüsü içerisinde; Illinois Üniversite Kütüphanesi, araştırma hizmetleri başlığı altında sunulmaktadır. Ohio Eyalet Üniversitesi hizmetler menüsünün içerisinde, Western Michigan Üniversitesi Kütüphanesi'nde ise yardım alma başlıklı menü içerisinde yer almaktadır. Web sitelerinden edinilen bilgiye göre, araştırma kapsamında yer alan kütüphanelerin ana sayfalarında ikinci veya üçüncü düzey menü öğeleri olarak veri hizmetleri sağladıkları görülmektedir. Türkiye'de veri kütüphaneciliği hizmetleri konusunda yapılan incelemeye göre, araştırma üniversiteleri kütüphaneleri arasından sadece Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesinin web sayfasında araştırma menüsünün içinde araştırma desteği ve hizmetler menüleri içinde açık erişim ve akademik iletişim başlıkları altında bilgi sunulduğu tespit edilmiştir.

Veri hizmetlerinin kapsamlı içeriklerine ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında üniversite kütüphanelerin büyük çoğunluğunda veri hizmetleri detaylı biçimde açıklanarak bağlantılara yer verilmiştir. MIT Kütüphanelerinde, araştırma ve eğitim süreçlerinin tüm yönlerini desteklemek üzere veri iyileştirme ve yönetimiyle birlikte görselleştirme ve analiz konularında yardım sağlamaktadır. Veri hizmetlerinin içerisinde, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Veri Yönetimi Hizmetleri, İstatistik Hizmetleri bulunmaktadır. Veri Yönetimi ve Paylaşımı Politikası vardır. MIT Araştırma Verileri İlkeleri içinde kullanılabilirlik, güvenlik ve etik konularına yönelik açıklamalar bulunmaktadır. Veri yönetimi menüsünde veri yönetim planı oluşturmaya yardımcı bir araç hizmete sunulmaktadır. Veri yönetim planı başlığı altında, veri açıklaması kısmında, araştırmaya yönelik verilerin hangi formatta, nasıl toplanacağı, verilerin toplanma süresi, kullanılan verilerin kaynağının tespit edilmesi, verilerin yönetilmesinden sorumlu kişinin belirlenmesi hakkında sorular yer almaktadır. Dokümantasyon, organizasyon ve depolama içinde verilerin anlaşılabilir olmasını sağlamak için belgelerin belirlenmesi, üst verilerin yönetimi ve depolanması, kullanılacak dosya formatları, dosya adlandırma kuralı, yerel depolama ve yedekleme prosedürü, verileri okumak ve görüntülemek için gerekli olan yazılım ve araçların tespit edilmesine yönelik konular ele alınmıştır. Erişim, paylaşım ve yeniden kullanımı açısından verilerin ne zaman ve nasıl paylaşılacağı, verilerin paylaşılmasının etik olarak değerlendirilmesi, fikri mülkiyet hakkı, verileri kullanma ve yayma izni, veri kümelerinin yeniden kullanım, dağıtım veya ticari izinlerin verilmesiyle ilgili sorulara yer verilmiştir. Arşivleme konusunda ise, verileri saklama süresi, verilerin kullanımı için yazılım veya araçlara olabilecek gereksinimlerin tespit edilmesi, genel veya disipline özgü veri havuzuna saklanması, vb. detaylara ilişkin sorular bağlamında bilgiler bulunmaktadır.

Miami Üniversitesi Kütüphanelerinin veri hizmetleri içerisinde, veri yönetim planları, coğrafi verilerin hazırlanmasına veya görselleştirmesine yönelik eğitimler ve yazılımlar, veri kümelerini bulmak ve veri listelerini düzenlemek için danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca, Üniversiteye ait araştırma ve bilimsel çıktılarla ilgili verilerin korunması ve yayılması üzerine çalışmalar yürütülmektedir. Miami Üniversitesi öğretim üyesi ve öğrencileri tarafından toplanan veri setlerini ve verilerden alıntı yapmak için konu kütüphanecileri kullanıcılara gerekli desteği sağlamaktadır.

Illinois Üniversite Kütüphanesi, araştırma veri hizmeti başlığı altında, çalıştaylar, sunumlar ve bireysel danışmanlıklar dahil olmak üzere veri yönetimi hizmetleri sağladıklarını açıklamaktadırlar. Veri yönetimi danışmanlığı, planlanması, veri yayını danışmanlığı, veri kütüphanesi, veri yönetimi atölyeleri, araştırma kurtarma hizmetleri verilmektedir.

Ohio Eyalet Üniversitesi Kütüphanelerinde ise, araştırma hizmetleri içerisinde, telif hakkı, veri yönetimi, veri görüntüleme, sayısal beşerî bilimlerde, coğrafi bilgi sistemleri ve haritalama, yayıncılık hizmetleri, araştırma etkisi ve araştırma verisi konularında açıklamalar yapılarak bağlantılar sağlanmaktadır. Araştırma verisi, açık ve özel veri kümelerini bulma, edinme ve değerlendirme, veri belgelerini ve lisanslarını anlama, veri yönetimini planlama, bilimsel tekrarlanabilirliği desteklenen dokümantasyon ve iş akışlarını geliştirmek, araştırma verilerinin paylaşılması, yayınlanması, saklanmasına ilişkin hizmetlere web sayfasında yer verilmektedir.

Western Michigan Üniversitesi Kütüphanelerinde, araştırma ihtiyaçlarına yönelik verileri bulma ve yönetme konusunda yardımcı olmaktadır. Proje iş akışları oluşturmaktan verileri yönetmekten ikincil verileri bulmaya ve verileri paylaşma hazırlamaya kadar her konuda destek olduklarını beyan etmektedirler. Fakat veri bulma, seçme ve yönetme bağlantılarının içeriğinde detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Veri kütüphanecisi ile görüşme talep edilmesine ilişkin bilgiye rastlanmaktadır. Veri iş akışlarıyla proje hazırlama, verileri elektronik tablolarda düzenleme, veri görselleştirme eğitimleri düzenlenmektedir. Verileri analiz etmek için, ArcGIS Pro, ArcMap, MATLAB r2020a, Minitab, NVivo, PyCharm IDE, R, R-Studio, SPSS yazılım araçları kullanıcılara belirli bilgisayarlarda erişebilecekleri bilgisi bulunmaktadır. Veri araçlarına yönelik eğitim atölyeleri kütüphane tarafından gerçekleştirilmektedir.

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesinin web sayfasında, araştırma menüsü içerisinde araştırma desteği bağlantısı yer almaktadır. Konu uzmanı kütüphaneciler, araştırma desteği randevu talep formu, sistematik inceleme, lisansüstü eğitim desteği alt başlıkları bulunmaktadır. Hizmetler menüsünün içinde Açık Erişim ve Akademik İletişim başlığında Araştırma Verileri sayfası yer almaktadır. Araştırma Verileri sayfasında Koç Üniversitesi Kurumsal Arşiv ve Açık Bilim Politikası sayfalarına yönlendirmeler bulunmaktadır. Ayrıca, Araştırma Veri Yönetimi Hizmeti hakkında 2019 yılı itibarıyla Koç Üniversitesi Kurumsal Arşivinde bulunan akademik yayınlar ile ilişkili araştırma verilerinin toplanması ve açık erişime sunulması amacıyla Araştırma Verileri Pilot Projesi de başlatıldığı bilgisi paylaşılmıştır. Bu araştırmayla ilgili olarak, araştırmacılarına veri yönetim planları hazırlama, verilerin kalıcı olarak DOI numarası ve URL adresinin sağlanması ve verilerin 15 yıl güvenli bir altyapıda korunmasına yönelik hizmetler sunulduğu belirtilmiştir. Araştırma veri yönetimi hizmetleri kapsamında, kurumsal arşivde açık erişimli makaleler ile birlikte, konferans tutanakları, tezler, çalışma ve teknik raporlar gibi diğer materyal türleri de depolanmaktadır. Üniversite araştırmalarını ve bilimsel çıktılarını sayısal ortamda korunmasını sağladıklarına yönelik açıklamalar vardır.

Veri kütüphanecisi personeline ilişkin bulgular

MIT Kütüphanelerinde, veri ve özel hizmetler bölümünde, araştırma ve eğitim süreçlerinde verilerin içeriğinin oluşturulması, kullanılması ve yönetimiyle ilgili hizmetleri, yedi personel hizmet sunmaktadır, veri kütüphanecisi unvanlı bir personel olduğu görülmektedir.

Miami Üniversite Kütüphanelerinde bir personel veri kütüphanecisi bilgisine yer verilmektedir. Veri kütüphaneciliği çerçevesinde, Bilgisayar Bilimi ve Yazılım Mühendisliği, Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliği, Bilgi Sistemleri ve Analitik, Matematik; İstatistik alanlarında danışma hizmeti sunulmaktadır.

Illinois Üniversite Kütüphanesi web sayfasında, araştırma veri hizmeti bölümünde dört personele ait bilgiler web sayfasında listelenmektedir. Veri hizmetleri personelinin, veri politikası uzmanlığı, veri iyileştirme ve yayınlama, veri yönetim planı incelemeleri, veri yönetimi desteği hizmet alanları bulunmaktadır. Ayrıca, veri hizmetleri kapsamında, başka uzmanların bilgisinden yararlanmak için kütüphane içinde veya üniversitenin diğer birimlerinden işbirliği yapılmaktadır.

Ohio Eyalet Üniversitesi Kütüphanelerinde, bir veri kütüphanecisi personeli hizmet vermektedir. Veri kütüphanecisi, araştırma sürecini daha verimli hale getirmek amacıyla, veri yönetim planı yazma, veri yönetiminde en iyi uygulamalar, veri paylaşımı ve koruma kılavuzu gibi konularda destek hizmetleri vermektedir.

Western Michigan Üniversitesi Kütüphanelerinde, bir veri kütüphanecisi olduğuna dair bilgi bulunmaktadır. Web sayfasında veri sorularına yönelik kullanıcılarından alınan taleplere göre görüşme sağlayarak veri hizmetleri sunulduğu bilgisi görüntülenmektedir.

Suna Kırış Kütüphanesinde veri kütüphanecisi personeline dair web sayfasında bir bulguya erişilememiştir.

Veri kılavuzları ve eğitimlerine ilişkin bulgular

MIT Kütüphanelerinde, belirli bir konuyla ilgili veri bulma konusunda konu kılavuzları ve eğitim verildiği bilgisine yer verilmiştir. Veri ve literatür toplanması ve ilgili veri görselleştirme yazılım ve donanımına erişim konularında eğitim desteği sağlanmaktadır. İstatistik hizmetleri için, veri temizleme ve hazırlama, tanımlayıcı istatistikler (frekanslar, ortalama, medyan, vb.), temel veri görselleştirme, SPSS, Stata, R , vb. gibi istatistiksel yazılım araçlarının kullanımına giriş konularında kütüphane tarafından eğitimlerin sağlandığına dair bilgilere yer verilmiştir.

Miami Üniversite Kütüphaneleri veri hizmetleri dahilinde veri kursları, kılavuzlar ve eğitimler başlıklı bir alt başlık yer almaktadır. Veri bulma hakkında konu, zaman, yer bilgilerini sorular aracılığıyla belirleme çalışması kılavuz biçiminde açıklanmaktadır. Araştırma veri yönetimi mikro kursu modül seti ön izlemeleri, verilerin yeniden kullanımı kontrol listesinin planlanması, sosyal bilimler veri hazırlama ve arşivleme, niteliksel veri hazırlama, verileri yönetme, paylaşma ve görselleştirme kılavuzları detaylı açıklamalar ile sunulmaktadır.

Illinois Üniversite Kütüphanesi, araştırma veri hizmeti menüsü içerisinde kaynaklar başlığı altında, kılavuzlar ve şablonlar, kendi kendine rehberlik eden atölye, Illinois veri bankası üçüncü düzey menü başlıkları altında içerikleri tanımlanmaktadır. İlgili içeriklerde kılavuz ve eğitim bilgilerine dair açıklamalar bulunmaktadır. Kılavuzlar ve şablonlar başlığının içeriğinde ise, kapsamlı atölyeler, veri yönetimi planlaması şablonları, veri kaydetme ve paylaşma yönelik uygulamalar, genel veri yönetimi ve veri organizasyonu konularında kılavuzlar ve eğitici içerikler yer almaktadır. Ohio Eyalet Üniversite Kütüphaneleri web sayfasında hizmetlerin altında araştırma ortakları içerisinde araştırma kılavuzları ve kaynakları bağlantısında, araştırma yaşam döngüsünün çeşitli aşamalarında araştırmacılara yardımcı olacak bilgilendirici kılavuzlar bulunmaktadır.

Western Michigan Üniversitesi Kütüphaneleri, yardım alma menüsü içerisinde araştırma başlığı altında bilgi okuryazarlığı kursu, konu ve ders rehberleri; öğretim başlığı altında kurs materyalleri, açık eğitim kaynakları; yayınlama başlığı altında ise, alıntı analizi ve açık erişim ile ilgili eğitici bilgilendirmelere yer verilmektedir.

Suna Kıraç Kütüphanesi web sayfasında ise, kütüphanede düzenlenen, belirli konu eğitimleri ve çalıştayları müfredata göre uyarlanmış ve derse dahil edilmiş; kaynaklar, araçlar, araştırma stratejisi çerçevesinde eğitim planlanması için araştırma desteği randevu talebi alındığına dair bilgiler bulunmaktadır. 2020 yılında hazırlanan Araştırma Veri Yönetimi Rehberi vardır. Bu rehber içinde, veri yönetim planı oluşturma, dosya formatları seçme, fikri mülkiyet hakları, veri koruma ve etik, veri dosyalarını düzenleme, verileri toplama, depolama ve paylaşma, veri analizi ve görselleştirme araçları, eğitim ve destek başlıkları altında detaylı bilgiler sunulmuştur.

Tartışma

Benzer nitelikte bir çalışma olan Fernández-Marcial, Costa ve González-Solar'ın (2016) çalışmaları ile mevcut çalışma arasında benzer bulguların olduğu görülmektedir. Her iki çalışmada da akademik kütüphanelerde sunulan veri hizmetleri ve araştırma destek hizmetleri incelenmiştir. Mevcut çalışmada, araştırma üniversitelerinin kütüphane web siteleri analiz edilerek veri hizmetlerinin varlığı ve kapsamı değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre;

- Tüm kütüphanelerin web sitelerinde araştırma destek hizmetlerine yönelik bir bağlantı bulunmaktadır.
- Veri hizmetlerinin kapsamı oldukça geniştir. Veri yönetimi, istatistiksel analiz, coğrafi bilgi sistemleri, eğitimler gibi pek çok hizmet sunulmaktadır.
- Bazı kütüphanelerde özel olarak veri kütüphanecisi personeli bulunmaktadır.
- Kütüphaneler veri hizmetlerine yönelik kılavuzlar ve eğitimler sağlamaktadır.

Fernández-Marcial, Costa ve González-Solar'ın (2016) çalışmalarında ise dünyanın önde gelen üniversite kütüphanelerinin web siteleri incelenmiş, araştırma destek hizmetlerinin varlığı ve içeriği karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada elde edilen temel bulgular ise şunlardır:

- Tüm kütüphanelerin web sitesinde araştırma destek hizmetlerine yönelik bilgilendirme yapılmaktadır.
- Konu uzmanı kütüphaneciler araştırmacılara danışmanlık yapmaktadır.
- Kütüphaneler çeşitli eğitimler, kılavuzlar ve kaynaklar sunmaktadır.
- Araştırma verilerinin yönetimi önemli bir destek alanıdır.
- Açık erişim, telif hakkı, bibliyometri gibi konularda bilgilendirme yapılmaktadır.

Her iki çalışmada da benzer şekilde, araştırma kütüphanelerinin araştırmacılara kapsamlı destek sunduğu, veri yönetimi, uzman danışmanlık, eğitim ve kaynaklar aracılığıyla araştırma süreçlerini desteklediği görülmüştür. Kütüphaneler artık sadece bilgi sağlayan yerler olmaktan çıkmış, araştırmacıların ihtiyaç duyduğu pek çok konuda aktif destek sunan birimler haline gelmiştir. Her iki çalışma da bu dönüşümü ve kütüphanelerin artan rolünü ortaya koymaktadır.

Her iki çalışmada da görüldüğü üzere artık kütüphaneler salt bilgi sağlayan yerler olmanın ötesine geçmiştir. Kütüphaneler bizzat araştırma süreçlerine dahil olmakta, araştırmacılara aktif destek sunmaktadır. Veri hizmetleri her iki çalışmada da öne çıkan önemli bir alandır. Veri yönetimi, istatistiksel analiz, coğrafi bilgi sistemleri gibi veri odaklı destekler kütüphanelerin artık standart hizmetleri arasındadır. Uzman kütüphaneciler araştırmacılara birebir danışmanlık yaparak araştırma sürecini yönlendirmektedir. Kütüphaneciler artık sadece kaynak bulmada değil, araştırmanın her aşamasında aktif rol almaktadır. Kütüphaneler çeşitli eğitimler, çalıştaylar, kılavuzlar sunarak araştırmacıları desteklemektedir. Özellikle veri yönetimi, açık erişim, telif hakkı, araştırma ölçümleri gibi konularda yoğun bilgilendirme yapılmaktadır. Açık erişim ve açık

bilim konularında kütüphaneler önemli roller üstlenmiştir. Açık erişim yayıncılığın desteklenmesi, arşivleme gibi konularda aktif görev almaktadırlar. Kütüphaneler artık sadece kendi bünyelerinde değil, üniversite genelinde araştırma destek birimleri ile yakın işbirliği içindedir.

Sonuç olarak, her iki çalışma da akademik kütüphanelerin araştırma süreçlerindeki rollerinin hızla dönüştüğünü, kütüphanelerin artık çok yönlü araştırma destek merkezleri haline geldiğini göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

İyi bir araştırma için nitelikli veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, verilerin derlenmesi ve erişimi noktasında veri kütüphaneciliğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırma bulgularına göre, veri kütüphaneciliği hizmetleri sunan kütüphanelerin konuya ilişkin hizmet açıklamalarının içeriği ve detayları web sitelerinde açık bir şekilde belirtilmektedir. Söz konusu içerikler incelendiğinde birbirine benzeyen bağlantıların ve açıklamaların yer aldığı görülmektedir. Genellikle veri hizmetleri veya araştırma desteği kapsamında, veri kümelerinin elde edilmesi, verilerin yönetimi, paylaşılması, görselleştirilmesi, analiz edilmesi, korunması gibi benzer konularda bilgilere yer verilmiştir. Veri kütüphanecisi olarak çalışan personel sayıları üniversitelere göre değişiklik göstermesine rağmen birçoğunda veri kütüphanecisi personelinin görev yaptığına dair bilgilere erişilmiştir. Buradan da anlaşılabacağı üzere akademik kütüphanelerde veri kütüphanecisi personeli konusunda uzmanlaşarak çalışmalar yürütmektedir. Türkiye’de de veri kütüphanecilerinin gerekli becerileri elde ederek hizmet sunmaları akademik kütüphanelerin çalışma alanını farklı bir boyuta taşıyacağı öngörülmektedir.

Günümüzde web siteleri güncel ve hızlı bilgi erişiminin önemli araçlarından biri olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda akademik kütüphaneler veri odaklı faaliyetlerini gerçekleştirmelerinde interneti etkili bir araç olarak kullanabilirler. Böylelikle, veri kütüphane hizmetlerinin yeterlilikleri ve etkinliği sağlanabilir.

Akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği çerçevesinde, elektronik ortamda bulunan bilgiye erişimde çeşitli verileri bulma, seçme ve yönetme konularında beceri düzeylerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Veri kütüphanecileri, araştırma sürecinin en başından itibaren üstlenmeleri gereken rol ile, araştırmacılarla işbirliği yapabilirler. Ayrıca araştırmacılara veri kaynaklarına erişme, verileri yönetme veya veriyle ilgili sorunları giderme konularında tavsiyelerde bulunabilirler.

Akademik kütüphaneler veri hizmetleri üzerine hem sürdürülen hizmetlerle ilişkilendirilerek hem de yeni teknolojik gelişmeler doğrultusunda veri

üzerine uluslararası alanda yapılan çalışmaları takip ederek hizmet yelpazesini geliştirilmelidir. Veri kütüphaneciliği hizmet alanı içinde, çeşitli kaynaklardan veri seti elde etme, veri yönetim planı oluşturma, veri görselleştirme araçlarını etkin bir şekilde kullanmalıdır. Aynı zamanda verileri analiz ederek ortaya çıkarılan sonuçları tekrar kullanılabilir biçimde koruma çalışmalarını yapabilmeleri ve kullanıcılara da bu yönde destek hizmetleri sağlamaları beklenmektedir. Bir diğer konu ise, verilerin kullanımı konusunda etik öğelere dikkat etmeleri konusunda hassasiyet göstermeleri önem arz etmektedir.

Akademik kütüphaneler hem kendi kullanıcı gruplarına hem de topluma katkı anlamında eğitim ve öğretim işlevine sahiptir. Dolayısıyla, veri kütüphaneciliği çerçevesinde öncelikle söz konusu hizmetler sistematik olarak belirlenmeli, bu alanda görev yapacak olan personelin bilgi ve beceri düzeyleri artırılmalıdır. Daha sonrasında ise, kullanıcı gruplarının ihtiyaç ve beklentilerine göre veri eğitimi konusunda öncülük ederek, kılavuzluk yapabilecekleri düşünülmektedir. Türkiye’de akademik kütüphanelerde araştırma bulgularında belirtilen uygulamalara benzer hizmetlerin oluşturulması ve yaygınlaşması gerekmektedir. Bununla birlikte, Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinin ders müfredatlarında veri kütüphaneciliği hizmetlerine yönelik ders içeriklerinin oluşturulması önerilmektedir.

Kaynakça

- Andrikopoulou, A., Rowley, J. ve Walton, G. (2022). Research data management (RDM) and the evolving identity of academic libraries and librarians: A literature review. *New Review of Academic Librarianship*, 28(4), 349-365. <https://doi.org/10.1080/13614533.2021.1964549>
- Anyao, E. N. (2019). *Data Librarianship: Open data awareness, perceptions and services in medical libraries in Nigeria*. Paper presented at: IFLA WLIC 2019 - Athens, Greece - Libraries: dialogue for change in Session S07 - Health and Biosciences Libraries, Athens, Greece. <https://library.ifla.org/id/eprint/2786/1/s07-2019-anyao-en.pdf>
- Ashiq, M. ve Warraich, N. F. (2022). A systematized review on data librarianship literature: Current services, challenges, skills, and motivational factors. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55(2), 414-433. <https://doi.org/10.1177/09610006221083675>
- Baran, S. J. (2002). *Introduction to mass communication* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- Binici, K. (2017). Bireysel kaynak yönetim yazılımlarının işlev ve özellikleri. H. Odabaş. M. A. Akkaya (Ed.). *Bilişim Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkileri* içinde (ss. 87-104). Hiperlink Yayınları.
- Bryant, R., Lavoie, B. ve Malpas, C. (2017). A Tour of the Research Data Management (RDM) Service Space. The Realities of Research Data Management, Part One. OCLC Research Report. OCLC Online Computer Library Center, Inc. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED589133.pdf>

- Chiware, E. R. (2020). Data librarianship in South African academic and research libraries: a survey. *Library Management*, 41(6/7), 401-416. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/LM-03-2020-0045/full/html>
- Constantinescu, N. (2018). Data Librarian, the Steward. *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării= Romanian Journal of Library and Information Science*, 14(4), 113-121. https://www.academia.edu/40464419/Data_Librarian_the_Steward
- Cox, A. M. ve Pinfield, S. (2014). Research data management and libraries: Current activities and future priorities. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(4), 299-316. <https://doi.org/10.1177/0961000613492>
- Eclevia, M. R., Fredeluces, J. C. L. T., Eclevia, C. J. L. ve Maestro, R. S. (2019). What makes a data librarian? An analysis of job descriptions and specifications for data librarian. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 8(3), 273-290. <http://www.qqml.net/index.php/qqml/article/view/541/522>
- Federer, L. (2018). Defining data librarianship: a survey of competencies, skills, and training. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 106(3), 294. doi: 10.5195/jmla.2018.306
- Fernández-Marcial, V., Costa, L. M. ve González-Solar, L. (2016). *Top universities, top libraries: Do research services in academic libraries contribute to university output?* Proceedings of the IATUL Conferences. Paper 2. <https://docs.lib.purdue.edu/iatul/2016/spaces/2>
- Frederick, D. E. (2016). Data, open science and libraries—the data deluge column. *Library Hi Tech News*, 33(8), 11-16. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/LHTN-09-2016-0040/full/html>
- Fuhr, J. (2022). Developing data services skills in academic libraries. *College & Research Libraries*, 83(3). <https://doi.org/10.5860/crl.83.3.474>
- Gray, V. ve Hill, E. (2016). The Academic data librarian profession in Canada: History and future directions. *Western Libraries Publications*. Paper 49. <http://ir.lib.uwo.ca/wlpub/49>
- Guindon, A. (2014). Research data management at Concordia University: A survey of current practices. *Feliciter*, 60(2), 15-17. https://web.archive.org/web/20181123022306/http://www.community.cla.ca/wp-content/uploads/2016/03/Feliciter_2_Vol_60_final2-1.pdf
- Hendawi, A., Gupta, J., Liu, J., Teredesai, A., Ramakrishnan, N., Shah, M., El-Sappagh S., Kwak K-S. ve Ali, M. (2019). Benchmarking large-scale data management for Internet of Things. *The Journal of Supercomputing*, 75, 8207-8230. <https://doi.org/10.1007/s11227-019-02984-6>
- Huschka, D., Oellers, C., Ott, N. ve Wagner, G. G. (2011). "Datenmanagement und data sharing: erfahrungen in den sozial-und wirtschaftswissenschaften." In: *Handbuch Forschungsdatenmanagement*, eds. Stephan Büttner, Hans-Christoph Hobohm, Lars Müller, 35-48. Bock+Herchen.
- Johnson, E. O. (2018). *Working as a data librarian: A practical guide*. Bloomsbury Publishing USA.
- Joo, S. ve Schmidt, G. M. (2021). Research data services from the perspective of academic librarians. *Digital Library Perspectives*, 37(3), 242-256.

- Kavak, A. (2023). *Bilgi güvenliği yönetiminin kavramsal temelleri: Üniversite kütüphanelerinde bilgi güvenliği*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Kavak, A. ve Odabaş, H. (2023). The impact of information security management guide utilization on technological and institutional information security measures in university libraries in Türkiye. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(6), 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102800>
- Kellam, L. ve Thompson, K. (2016). Introduction to databrarianship: The academic data librarian in theory and practice. In Thompson, K.A. ve Kellam, L., editors. *Databrarianship: The Academic Data Librarian in Theory and Practice*. p. 1-6. <https://scholar.uwindsor.ca/leddylibrarypub/47>.
- Keller, A. (2015). Research Support in Australian University Libraries: An Outsider View. *Australian Academic & Research Libraries*, 46(2), 73–85. doi: 10.1080/00048623.2015.1009528.
- Khan, H. (2020). Exploring data science learning objectives in LIS education, *the Association for Library and Information Science Education (ALISE 2020) Proceedings* (pp. 317-325). <https://hdl.handle.net/2142/108828>
- Khan, H. R. ve Du, Y. (2018). *What is a data librarian?: a content analysis of job advertisements for data librarians in the United States academic libraries*. IFLA World Library and Information Congress 2018, 1–9. <http://cort.as/-JDj8>.
- Lyon, L. ve Brenner, A. (2015). Bridging the data talent gap: Positioning the iSchool as an agent of change. *International Journal of Digital Curation*, 10(1), 111-122. doi:10.2218/ijdc.v10i1.349.
- Majid, S., Foo, S. ve Zhang, X. (2018). *Research data management by academics and researchers: Perceptions, knowledge and practices*. Paper presented at the International Conference on Asian Digital Libraries. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04257-8_16
- Martinez-Urbe, L. ve Mac Donald, S. (2009). A new role for academic librarians: data curation. University of Edinburgh. http://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/1842/3207/6/data_role.doc
- McMillan, S. J. (2000). The microscope and the moving target: The challenge of applying content analysis to the world wide web. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 77(1), 80–98. doi:10.1177/1077699000077001
- Midwest Data Librarian Symposium. (2023). <https://mwdatalibrariansymposium.wordpress.com/>
- Morriello, R. (2020). Birth and development of data librarianship. *JLIS*, 3. 11 (3): 1–15. <https://doi.org/10.4403/jlis.it-12653>
- National Science Board. (2005). Long-lived data collections: Enabling research and education in the 21st century. <http://www.nsf.gov/geo/geo-data-policies/nsb-0540-1.pdf>
- Ohaji, I. K., Chawner, B. ve Yoong, P. (2019). The role of data librarian in academic and research libraries, *IR Information Research*, 24 (4), 1-14. <https://informationr.net/ir/24-4/paper844.html>
- Pampel, H., Bertelmann, R. ve Hobohm, H. C. (2010). *Data librarianship*. Rollen, Aufgaben, Kompetenzen (Working Paper Series des Rates für Sozial- und Wirtschaftsdaten, 144). http://www.ratswd.de/download/RatSWD_WP_2010/RatSWD_WP_144.pdf

- Patel, D. (2016). Research data management: a conceptual framework. *Library review*, 65(4/5), 226-241. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/LR-01-2016-0001/full/html>
- Polat, C. (2021). Bilgi merkezlerinde inovasyon (yenilik) yönetimi. E. Yılmaz, L. Kanık (Yay. Haz.). *Bilgi Merkezlerinde Yönetim - II* içinde (ss. 560-604). Hiperlink Yayınları.
- Rauscher, G. (2014). Data Librarianship “an Hochschulbibliotheken mit wirtschafts- und sozialwissenschaftlicher Ausrichtung: Beispiele aus der Praxis. (unveröffentlichte masterarbeit). Humboldt-Universität zu Berlin, Berlin. <https://edoc.hu-berlin.de/handle/18452/2756>
- Rice, R. ve Southall, J. (2016). *The Data Librarian's Handbook*. Facet.
- Robinson, L. ve Bawden, D. (2017). “The story of data”: A socio-technical approach to education for the data librarian role in the CityLIS library school at City, University of London. *Library Management*, 38(6/7), 312-322. <https://doi.org/10.1108/LM-01-2017-0009>
- Semeler, A. R. ve Pinto, A. L. (2020). Data librarianship as a field study. *Transinformação*, 32, e200034. <https://doi.org/10.1590/2318-0889202032e200034>
- Semeler, A. R., Pinto, A. L. ve Rozados, H. B. F. (2019). Data science in data librarianship: core competencies of a data librarian. *Journal of Librarianship and Information Science*, 51(3), 771-780. <https://doi.org/10.1177/0961000617742465>
- Starr, J., Willett, P., Federer, L., Horning, C. ve Bergstrom, M. (2012). A collaborative framework for data management services: the experience of the University of California. *Journal of eScience Librarianship*, 1(2), 109-114. doi:10.7191/jeslib.2012.1014
- Swan, A. ve Brown, S. (2008). *The skills, role and career structure of data scientists and curators: an assessment of current practice and future needs* (Report to the JISC). Truro, UK: Key Perspectives, Ltd. Retrieved from <https://eprints.soton.ac.uk/266675/>
- Swanson, J. ve Rinehart, A. K. (2016). Data in context: Using case studies to generate a common understanding of data in academic libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, 42(1), 97-101. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2015.11.005>
- Şahin, Ç. B. (2008). Bir pazarlama iletişim medyası olarak web ortamında içerik analizi yapmanın güçlükleri ve olası çözüm önerileri. *Yönetim Dergisi: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü*, 19 (61), 52-71. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0006210&lng=1>
- Takcı, H. ve Aydemir, N. (2018). Büyük veri yaklaşımıyla birden çok bilgi erişim merkezinin kolektif kullanımı. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 11(2), 123-129. <https://doi.org/10.17671/gazibtd.324869>
- Tang, R. ve Hu, Z. (2019). Providing research data management (RDM) services in libraries: Preparedness, roles, challenges, and training for RDM practice. *Data and information management*, 3(2), 84-101. <https://doi.org/10.2478/dim-2019-0009>
- Tella, A. ve Kadri, K. K. (2021). Big data and academic libraries: is it big for something or big for nothing? *Library Hi Tech News*, 38(2), 15-23. <https://doi.org/10.1108/LHTN-07-2020-0069>
- Tenopir, C., Birch, B. ve Allard, S. (2012). Academic libraries and research data services. Current practices and plans for the future. *Association of College and Research Libraries*. doi:10.1002/pra.2016.14505301129

- Tonta, Y. (2013). Araştırma verilerinin yönetimi ve açık veri. 2. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı, 21-22 Ekim 2013, İzmir. [Konferans sunumu]. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-izmir-21-22ekim2013-open-access-research-data-management.pdf>
- Veloso, F. (2019). How data science will help solve many of the world's most pressing challenges. *Forbes Now*. www.forbes.com/sites/imperialinsights/2019/09/23/data-science-forsocial-good/#62deafe0464bwebsite
- Wang, M. (2013). Supporting the research process through expanded library data services. *Program*, 47(3), 282-303. <https://doi.org/10.1108/PROG-04-2012-0010>
- Whyte, A. ve Tedds, J. (2011). *Making the case for research data management*. DCC Briefing Papers. Digital Curation Centre. <http://www.dcc.ac.uk/resources/briefing-papers>.
- Wałek, A. (2019). Data librarian and data steward–new tasks and responsibilities of academic libraries in the context of open research data implementation in Poland. *Przegląd Biblioteczny*, 497-512. <https://doi.org/10.36702/pb.634>
- Wikipedia The Free Encyclopedia (2023). Massachusetts Institute of Technology. https://tr.wikipedia.org/wiki/Massachusetts_Teknoloji_Enstit%C3%BCs%C3%BC
- Wikipedia The Free Encyclopedia (2023). University of Miami. https://tr.wikipedia.org/wiki/Miami_%C3%9Cniversitesi
- Wikipedia The Free Encyclopedia (2023). University of Illinois at Urbana Champaign. https://tr.wikipedia.org/wiki/University_of_Illinois_at_Urbana-Champaign
- Wikipedia The Free Encyclopedia (2023). Ohio State University. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ohio_Eyalet_%C3%9Cniversitesi
- Wikipedia The Free Encyclopedia (2023). Western Michigan University. https://en.wikipedia.org/wiki/Western_Michigan_University
- Wikipedia The Free Encyclopedia (2023). Koç University. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ko%C3%A7_%C3%9Cniversitesi
- Zencir, M. B. ve Oğuz, T. (2020). Ankara Üniversitesi araştırmacılarının araştırma verilerinin yönetimine yönelik tutumları ve veri paylaşımı önündeki engeller. *Bilgi Dünyası*, 21(1), 89-123. doi: 10.15612/BD.2020.806
- Atıf için:** Kop, A. F. (2023). Akademik kütüphanelerde veri kütüphaneciliği. *Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 103-131.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Elektronik Belge Yönetiminde Bir Devrim: Blokzincir Teknolojisi

A Revolution in Electronic Record Management: Blockchain Technology

Hilal Samancı*
Nevzat Özel**

Öz

Blokzincir, dağıtılmış ağlarda bilgi alışverişinde bulunmak ve dijital varlıklarla işlem yapmak için kullanılan, aynı zamanda gerçekleşen işlemlerin değişmez günlüğünü tutabilen bir dizi genel amaçlı teknolojiyi ifade etmektedir. Bu çalışma, elektronik belge yönetimi kapsamında bilgi ve belge yöneticileri için dağıtık defter teknolojisine ve dağıtık defter teknolojilerinden en yaygın olanı blokzincir teknolojisine kısa genel bir bakış sunmaktadır. Günümüzde belgeler ağırlıklı olarak blokzincirler tarafından oluşturulmakta ve yönetilmektedir. Bu nedenle, bilgi ve belge yöneticilerinin blokzincir sistemlerine erişme ve belge doğruluğunu yönetmede bilinçli kararlar verebilmeleri için, bu teknolojinin temellerine, potansiyel faydalarına ve eksikliklerine aşina olmaları gerekmektedir. Bu amaçla çalışmada, kurcalamaya karşı dayanıklı bir ortamda verileri depolayan blokzincir teknolojisi kavramı irdelenmiştir. Elektronik belge yönetimi açısından blokzincir teknolojisinin önemine, uygulamalarına, artı ve eksi yönlerine değinilmiştir. Küresel olarak, birçok alanda araştırma ve benimseme açısından blokzincir teknolojisinin geliştirilmesinde ilerleme kaydedildiği açıktır, ancak elektronik belge yönetimi açısından blokzincir teknolojisini benimseme Türkiye’de henüz yaygın değildir. Bu konuda mevcut literatürün geliştirilmesine ve deneysel çalışmaların yapılmasına gereksinim bulunmaktadır. Literatür incelemesine dayalı bu çalışma, belirtilen eksikliğin giderilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Blokzincir, Blokzincir uygulamaları, Elektronik belge yönetimi, Belge yönetimi, Bilgi güvenliği, Dağıtılmış mimari, Dağıtılmış defter teknolojisi.

Abstract

Blockchain represents a versatile technology used for information exchange in distributed networks, conducting transactions with digital assets, and maintaining an immutable ledger of transactions. This study provides a brief overview of blockchain and distributed ledger technology for information and document managers within the scope of electronic document management. During the process, documents can be created and

* Doktora Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye, E-posta: bilgisamanci@gmail.com

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye, E-posta: nozel@ankara.edu.tr

managed by blockchains. Therefore, information and document managers need to be familiar with the fundamentals, potential benefits, and limitations of this technology to make informed decisions about accessing blockchain systems and managing document accuracy. For this purpose, the concept of blockchain technology, which stores data in a tamper-resistant environment, is examined. The importance, applications, as well as the pros and cons of blockchain technology in electronic document management are discussed. Globally, progress has been made in research and adoption in many fields related to blockchain technology, but the adoption of blockchain technology in electronic document management is not yet widespread in Turkey. There is a need for the improvement of the existing literature and the conduct of experimental studies in this regard. This study, based on a literature review, is prepared with the aim of addressing the identified deficiency.

Keywords: Blockchain, Blockchain applications, Electronic records management, Records management, Document management, Information security, Distributed architecture, Distributed ledger technology.

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sürekli gelişimi ve değişimi, bilginin toplanması, düzenlenmesi, erişime sunulması, işlenmesi, anlamlandırılması ve yönetilmesi bağlamında yeni yaklaşım, teknik ve yöntemlerin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle büyük sistemlerin kullanıldığı büyük veri ortamında, sistemlerin ve verilerin korunmasına, denetlenmesine ve yapılandırılmasına yönelik olarak ortaya çıkan blokzincir teknolojisi her geçen gün bilginin dünyasında daha da önem kazanmakta; güvenilir, doğrulanabilir, hesap verebilir, şeffaf bir veri/bilgi yönetimi ortamı sunmaktadır.

İnternetin icadından sonra gelen en önemli teknoloji olarak nitelendirilen blokzincir teknolojisi, son zamanlarda oldukça popüler olmuş ve birçok ülkenin, kamu ve özel sektör kuruluşlarının, üniversitelerin ve uluslararası şirketlerin çalışma alanları içerisinde yer almıştır (Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, 2022, s. 9)

Dağıtılmış defter teknolojisi olarak da bilinen blokzincir, Dünya Ekonomik Forumu'na göre yeni ortaya çıkan, gelecek vadeden ve şirketler için gereksinim duyulan ilk on teknoloji arasında yer almaktadır. Temel uygulamalarıyla birlikte, verilerin dağıtılmış, kurcalamaya karşı dayanıklı bir şekilde depolanmasına izin veren yeni ve oldukça etkili çözümler getiren bir teknolojidir. Blokzincir, endüstriyi, sosyal ve politik bağlantıları ve diğer her türlü değer alışverişini hali hazırda dönüştürmekte olan nispeten yeni bir devrimdir (Bashir ve Warraich, 2023, s.1). Sanayi ve teknolojilerin bütünleşmesi olarak nitelendirilebilecek Endüstri 4.0'ın itici gücü olarak kabul edilen blokzincir teknolojisi, her bir sözleşme, işlem veya ödemenin birebir tanımlanıp, doğrulanıp, depolanıp paylaşılabilmesi için dijital olarak kaydedildiği ve imzalandığı bir teknoloji

protokolüdür (Altay Topçu ve Sümerli Sarıgül, 2020, s. 27). 2008'deki başlangıcından bu yana, dijital para birimi, belirteç sistemleri ve akıllı sözleşmelerdeki ilk uygulamaların ötesinde, blokajlar sağlık kayıtları, eğitim ve gıda tedarik zincirleri dâhil olmak üzere birçok farklı alanda kullanım kazanmıştır. Bu uygulamalardan en umut verici olanlarından bazıları e-devlet uygulaması, arşiv ve tapu kayıtları, belge yönetim sistemleridir. Blokzincir üzerinde uygulanan eşler arası mimariye sahip dağıtılmış güvenli dijital defterler, genellikle elektronik devlet girişimlerini, elektronik belge yönetim sistemlerini, arşivleri, güven, siber güvenlik, birlikte çalışabilirlik ve performans sorunlarını ele almayı vaat etmektedir (Phadke, Medrano ve Ustymenko, 2022, s. 157; Tekelioğlu, 2022, s. 1; Bhatia, Douglas ve Most, 2020, s. 283).

Bu teknoloji, belirli bir merkezde yer alan sunucuları devre dışı bırakarak, taraflar arasında bilgi akışını sağlayan bilgisayarları birbirine bağlamaktadır. Ağdaki işlemlerin kesintisiz bir şekilde kaydedilmesine olanak vererek, her bir katılımcının kendisine ait bir hesap defterine sahip olması ve gerçekleştirilen tüm işlemleri görebilmesi olanaklı hale gelmektedir. Blokzincirin işleyişinde her bir bloğun, bir önceki blok ile ilişkilendirilmesi ve şifreli bir referans ile korunması sayesinde güvenilirliği oldukça yüksek bir sistem ortaya çıkmaktadır (Altay Topçu ve Sümerli Sarıgül, 2020, s. 27).

Blokzincir teknoloji özette, sisteme kayıtlı ve ilgili taraflar arasında doğrudan transfer edilebilen belgeler oluşturulabilmekte; genel olarak ortaya çıkabilecek güven, evrak akışındaki gecikmeler, araçlara olan gereksinim gibi sorunların çözülmesini sağlamaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışma, bilgi ve belge yönetimi alanında nispeten yeni bir oluşum olan blokzincir teknolojisinin açıklanmasını ve daha iyi anlaşılmasını amaçlamakta; *“elektronik belge yönetimi hizmetlerinde blokzincir geliştirmenin mevcut odağı nedir?”* sorusuna cevap aramaktadır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belgesel tarama (doküman analizi) yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama, var olan kayıt ve belgeleri bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerinin yürütüldüğü veri toplama tekniğidir (Karasar, 2020, s. 229-230). Çalışma kapsamında, *“Blokzincir (Blockchain)”*, *“Belge Yönetimi (Document Management/Record Management)”* ve *“Elektronik Belge (Electronic Document/Record)”* anahtar sözcükleri kullanılarak literatür taranmıştır.

Mevcut literatürün değerlendirilmesi yoluyla, elektronik belge yönetimi hizmetlerinde blokzincir geliştirme olanaklarına odaklanılmaktadır. Bu odak doğrultusunda, blokzincir teknolojilerinin elektronik belge yönetimine entegre

edilmesinin; hizmetlerin hızında ve kalitesinde, verimliliğin artırılmasında, işlemlerin şeffaflığında ve bilgiye daha hızlı ve güvenli erişimde iyileştirmeler sağlayacağı ön görülmektedir.

Blokzincir Teknolojisi

Dağıtık defter teknolojisi ilk olarak 1991 yılında Stuart Haber ve W. Scott Stornetta tarafından yayımlanan *"How to time-stamp a digital document"* adlı makalede açıklanmıştır. Dağıtık defter teknolojisi, birden çok düğüm ve birden çok katılımcı tarafından yönetilen merkezi olmayan bir veri tabanı olarak ifade edilebilir (Antal, Cioara, Anghel, Antal ve Salomie, 2021). Dağıtık defter teknolojisinde eşler arası ağ olması, katılımcıların bulunması, uzlaş mekanizmalarının kullanılması ve değiştirilemezliğin sağlanması oldukça önemlidir (Kannengießler, Lins, Dehling ve Sunyaev, 2020). Bu durum, merkezi bir otorite olmaksızın tarafların ağda aracısız işlem yapabilmelerini sağlamaktadır.

Blokzincir, verilerin güvenliğine ve korunmasına yardımcı olan yeni ve güvenilir bir teknolojidir. Blokzincir teknolojisi, bilgileri dağıtılmış, dirence dayanıklı bir ortamda depolamak için uygun kullanımlarla bilgi merkezleri alanındaki farklı sorunları çözmek için kullanılabilir. Blokzincir teknolojisi genel olarak, kriptografi tarafından üretilen bir dizi veri bloğundan oluşan hash adlı değişmez bir kriptografik imzayla işlemleri kaydeden teknoloji olan dağıtılmış defter teknolojisine dayanmaktadır (Abid, 2021, s. 9; Bashir ve Warraich, 2023, s. 2). Zincir içindeki varlıklardaki değişiklikleri takip eden, defter adı verilen dağıtılmış bir kayıt tutma sistemi kullanan, blokzincir de bir banka veya finansal muhasebe sisteminden farklı olarak, defter merkezi değildir, zincirdeki tüm bilgisayarlara dağıtılır. Tüm belgeler aynı blokzincir imzasına sahip olduğu sürece her şey yolundadır. Bununla birlikte, bir belgenin diğerlerinin blokzincir imzalarıyla eşleşmeyen (defterde izlenen) bir belge sürümü tanıtılırsa, reddedilir. Bu, dolandırıcılık veya manipülasyona karşı koruma sağlamaktadır (Iron Mountain, 2023).

Temelleri elektronik bir defterde belge zaman damgalarını veya dijital imzaları güvence altına almak için 1991 yılında atılan blokzincir aslında yeni bir teknoloji değildir. 2008 yılında, Satoshi Nakamoto takma adlı bir yazar tarafından dijital para biriminin uygulanması için işlevselliği geliştirilmiş ve bu sayede birçok potansiyel kullanımı olmasına rağmen, dijital veya kripto para birimi ile yakından ilişkilendirilmiştir. Özellikle son yıllarda tedarik zincirleri, kimlik yönetimi ve kayıt tutma gibi alanlarda hükümet ve endüstride pilot çalışmalar yapılmaktadır (Bhatia ve Wrightde Hernandez, 2019, s. 75).

Literatürde blokzincir teknolojinin çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Kavramın tanımlarının ele alınmasında, çalışmanın sınırlılıkları gözetilmiştir. Blokzincir teknolojisi, işlem kayıtlarını bilgisayar ağları üzerinde zaman damgasıyla tarihleyerek tarihçeleri ile birlikte geriye dönük olarak değiştirilemeyecek ve

silinemeyecek biçimde birbirine bağlı bloklar halinde saklayan, istendiğinde ulaşılabilen, denetlenebilen, programlanmış sözleşmeleri yürütebilen web’den farklı bir teknoloji olarak tanımlanır (Özalp, 2018, 293). Bhatia ve Wrightde Hernandez (2019), blokzinciri bir tür dağıtılmış defter teknolojisi olarak çok sayıda taraf arasında paylaşılan ve çoğaltılan bir veri tabanı olarak tanımlarken; veri tabanının, önceden belirlenmiş kurallara uyularak güncellenebilir ve güncellendikten sonra tüm taraflarla paylaşılabilir ve işlemlerin, tüm tarafların defteri kebirin doğru bir kopyasına sahip olmasını sağlayan bir zincirle birbirine bağlı olduğunu belirtmiştir. Dağıtılmış defter bu konsept üzerine kuruludur ve verileri birçok düğümde çoğaltır. Blokzincir, bir işlemin zaman damgasını vuran eşler arası bir ağ olduğundan, işlemleri doğrulamak için üçüncü taraf hizmetlerine olan ihtiyacı ortadan kaldırır. Bu kayıt tutma biçimi, mutabakata veya güvene dayalı işlemleri içerir ve kurcalamaya karşı dayanıklıdır (s. 76).

Basitçe ifade etmek gerekirse, blokzincir, merkezsiz ve merkezi bir otoriteye sahip olmayan dağıtılmış bir defter teknolojisidir (Distributed Ledger Technology-DLT). Aynı bilgileri birçok bilgisayarda bir blokta kaydetmek (ve depolamak) için kullanılır. Bu bloklar bir zincir halinde birbirine bağlıdır. Kullanıcıların çoğunluğu zincirde veya bloklarda değişiklik yapmayı kabul etmedikçe, bir kayıt oluşturulduktan sonra değiştirilemez. Blokzincir, temel olarak, birçok farklı tarafın veri tabanına işlem okuyup yazabildiği dağıtılmış bir veri tabanıdır. Bu işlemleri üçüncü bir tarafın kontrol etmesi yerine, blokzincirde, işlemlerin doğruluğundan emin olmak için kontrol eden yerleşik bir mutabakat mekanizması vardır. Zincire konulan, kriptografik hash işlevi veya algoritması tarafından oluşturulan benzersiz bir “*dijital imza*” verilir; bu imza “*dijital parmak izi*” gibi davranır. Bir hash’e ek olarak, blokzincirdeki her blok bir önceki bloğun hash’ini, bir zaman damgasını ve çalışma kanıtı algoritmasıyla ilgili verileri içerir. Bu, blokzincirin “*zincir*” kısmını oluşturur ve aynı zamanda blokzincirleri kurcalamayı zorlaştıran unsurdur, çünkü bloklardan herhangi birinde herhangi bir değişiklik olursa, bu bloğun karmasını (benzersiz tanımlayıcı) değiştirir ve bu da blokzinciri bozar. Bir blokzincirdeki bilgiler, bu merkezi olmayan gruptaki kullanıcıların çoğunluğu kabul etmedikçe değiştirilemez. Anlaşma yoksa kayıt orijinal değerine geri döner. Bu özellik, blokzincirin güvenilir bir teknoloji olmasını sağlamıştır (Alman ve Sandra, 2019, s. 9).

İlgili tanımlar doğrultusunda, blokzincir kullanıcı mahremiyetinin ön planda olduğu, mahremiyetin kripto şifreleme ile güvence altına alındığı, herhangi bir merkeze bağlı kalmadan işlem kayıtlarını şeffaflaştırarak aracısız ve güvenli bir şekilde bilgi transferi sağlayan dijital güven protokolü olarak tanımlanabilir. Verilerin değiştirilemezliği, dirençliliği, onaylanabilirliği, şeffaflığı bu teknolojinin öne çıkan özelliklerindendir.

Blokzincirin Özellikleri ve Ağ Yapısı

Blokzincir, internet üzerinde dağıtık yapıda çalışan çok hızlı, güvenilir ve rahat işleyen esnek bir teknolojiye sahiptir. Web'in alternatifi olarak ifade edebilecek blokzinciri açıklamak için web etkileri açısından bir fırtına olarak kabul edilirse, blokzincir teknolojisi bir kasırğa olarak tanımlanabilir. (Altay Topcu ve Sümerli Sarıgül, 2020, s. 29).

Blokzincir teknolojisi birçok alanı kökten yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bu teknolojinin en önemli özellikleri şu şekilde listelenebilir (Begley, 2017, s. 14; Salek Ali, Vecchio, Pincheira, Dolui, Antonelli ve Husain Rehmani, 2019, ss. 1678-1679; Abid, 2021, s. 10):

- *Âdemi Merkeziyetçilik*: Merkezi ağ altyapılarında, veri alışverişleri güvenilir üçüncü taraf varlıklar tarafından doğrulanır ve yetkilendirilir. Blokzincir tabanlı altyapılarında ise iki düğüm kayıtları tutmak veya yetkilendirme yapmak için merkezi bir varlığa güvenmeye gerek kalmadan birbirleriyle işlem yapılabilir. Bu süreç tarafların araçlara güvenmeden varlıkların velayetini denetlenebilir bir şekilde devredebilecekleri '*bir değer ağı*' olarak tanımlanır.
- *Anonimlik*: Katılımcıların kimliği anonimdir ya da takma isim kullanmaktadırlar. Blokzincir adresleri gerçek hayatta kimliklerle ilişkili değildir, bu nedenle blokzincir bir tür sözde anonimlik sağlamaktadır.
- *Artan Kapasite*: Blokzincir teknolojisi, bir ağın tüm kapasitesini artırabilir. Stanford Üniversitesi tarafından tıbbi araştırmalar için kullanılan süper bilgisayarlar buna örnek olarak verilebilir.
- *Bütünlük*: Blokzincir kayıtları, karma değer adı verilen benzersiz bir matematiksel özellik üretilerek kurcalamaya karşı korunaklıdır. Değişiklik ne kadar küçük olursa olsun, işlem girişinde yapılacak herhangi bir değişiklik farklı bir hash değeriyle sonuçlanacaktır. Hash değeri verilerin/kaydın bütünlüğünü doğrulamak için kullanılmaktadır.
- *Dağıtılmışlık*: Tüm ağ katılımcıları tam şeffaflık için defterin bir kopyasına sahiptir.
- *Daha Hızlı Yerleşim*: Blokzincir teknolojisi daha yüksek hızlara dayanır. Kurumlar ve tüketiciler için zaman kazandırır. Bankacılıktan örnek verilecek olursa, blokzincirde para transferi hızlı ve kolay hale getirilebilir.
- *Değişmezlik*: Blokzincirde yapılan tüm yeni girişler, akranlar tarafından merkezi olmayan uzlaşılış yoluyla kabul edildiğinden, blokzincir sansüre dayanıklıdır ve kurcalanması neredeyse imkânsızdır. Benzer şekilde, blokzincirde önceden tutulan tüm kayıtlar değişmezdir ve önceki kayıtları değiştirmek için bir saldırırganın blokzincir ağına dahil olan düğümlerin çoğunluğunu ele geçirmesi

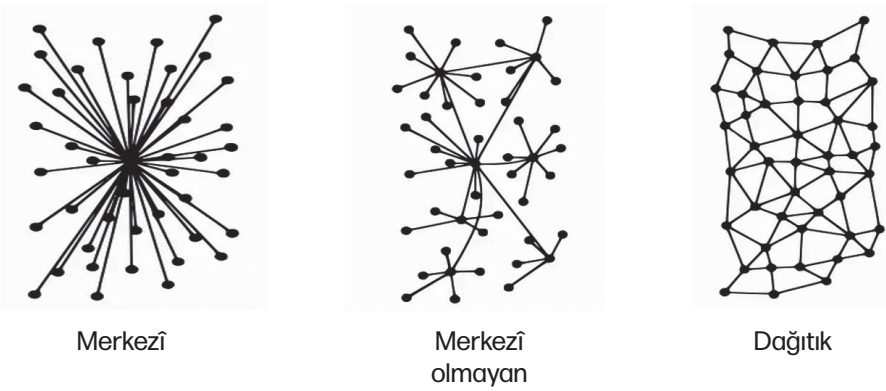
gerekir. Aksi takdirde, blokzincir içeriğindeki herhangi bir değişiklik kolayca tespit edilir. Yani doğrulanayan kayıtlar geri alınmaz ve değiştirilemez.

- *Denetlenebilirlik*: Tüm eşler, blokzincirin bir kopyasını tutar ve böylece tüm zaman damgalı işlem kayıtlarına erişebilir. Bu şeffaflık, eşlerin belirli blokzincir adreslerini içeren işlemleri aramasına ve doğrulamasına olanak tanır. Bir blokzincir adresinin kayıtları sahibine kadar izlenemezken, belirli blokzincir adresleri denetimde gerçekten sorumlu tutulabilir ve belirli bir blokzincir adresinin gerçekleştirdiğı işlemler üzerinde çıkarımlar yapılabilir.
- *Güven*: Blokzincir teknolojisi, ağ işlemleri için kullanılabilir çok sayıda bilgisayar düğümünden oluşan bir ağ sağladığından daha iyi güvenlik sunar. Tüm kayıtlar ayrı ayrı şifrelenmektedir. Blokzincir, eski bir sorunu çözmek için mevcut teknolojiye dayanır; iki taraf birbirini tanımadan veya güvenmeden ve güvenilir bir üçüncü taraf aracı olmadan işlem fırsatı sunar.
- *Güvenilirlik*: Blokzincirin güvenilirliği iki temel noktadan kaynaklanır: “merkezi olmayan güven” ve “değişmezlik”. Merkezi olmayan güven, işlemleri doğrulamak için üçüncü taraflara güvenilmemesini sağlar, bunun yerine ekonomik kazanç için veri madencileri tarafından yönlendirilir. Ayrıca değişmezlik, blokzincir üzerindeki kayıtlarda düzenlemelerin yapılamayacağını yansıtır ve böylece veri güvenilirliğine giden bir yol sağlar.
- *Hata Toleransı*: Tüm blokzincir eşleri, defter kayıtlarının aynı kopyalarını içerir. Blokzincir ağında meydana gelen herhangi bir hata veya veri sızıntısı, merkezi olmayan mutabakat yoluyla belirlenebilir ve blokzincir eşlerinde depolanan kopyalar kullanılarak veri sızıntıları azaltılabilir.
- *Kullanılabilirlik*: Böyle bir kaydın meta verileri, geri alınabilmesi için gerekli olabilecek bilgileri veya “tanımlayıcıları” da sağlamalıdır. Katılımcılar, blokzincir üzerinde işlem yapmak için genel ve özel anahtarlara ihtiyaç duyar. Kimlik, özel ve genel kriptografik anahtarların bir kombinasyonuna sahip olmaya dayanır ve esas olarak bir dijital imza oluşturur.
- *Merkezi Olmayan Sistem*: Blokzincir teknolojisi, varlıkları bir ağda depolayan ve internet üzerinden erişilebilen merkezi olmayan bir sistem sunar.
- *Minting (Basım)*: Blokzincir teknolojisi, yeni bilgilerin doğrulanması, yeni blokların oluşturulması ve bu bilginin blokzincire kaydedilmesi sürecini içerir. İş Kanıtı (Proof of Work-PoW), blokzincir ağında işlemleri onaylamak ve zincirde yeni bloklar oluşturmak için anlaşma sağlamakta kullanılan uzlaş mekanizmalarından biri olarak tanımlanabilir (Moreland, 2022) ve bireylerin önemli miktarda hesaplama yapmasını garanti eden bir yaklaşım sunar (Abid, 2021, s. 10).
- *Oy Birliği*: Tüm ağ katılımcıları kayıtların her birinin geçerliliğini kabul eder.

- *Özgünlük*: Blokzincir teknolojisi, kimlik doğrulama gereksinimlerini karşılayan güçlü bir sahiplik aracı sağlamak için kriptografik anahtarlara dayanan değişmez bir teknolojidir. Blokzincirdeki her kayıt, zaman damgalıdır, veriler veya işlemler bir kez eklenip düğümler tarafından onaylandıktan sonra, bunları değiştirmek neredeyse imkânsızdır.
- *Zaman Mühürü*: Bir işlem zaman damgasıyla bir bloğa kaydedilir.

Blokzincir teknolojisinde verinin depolanması, işlenmesi ve yönetilmesi için farklı ağ tipleri bulunmaktadır. Bunlar; merkezi, merkezi olmayan ve dağıtık ağ tipleridir. (Şekil 1).

Şekil 1. Blokzincir Ağ Tipleri (Srinivasan, 2020)

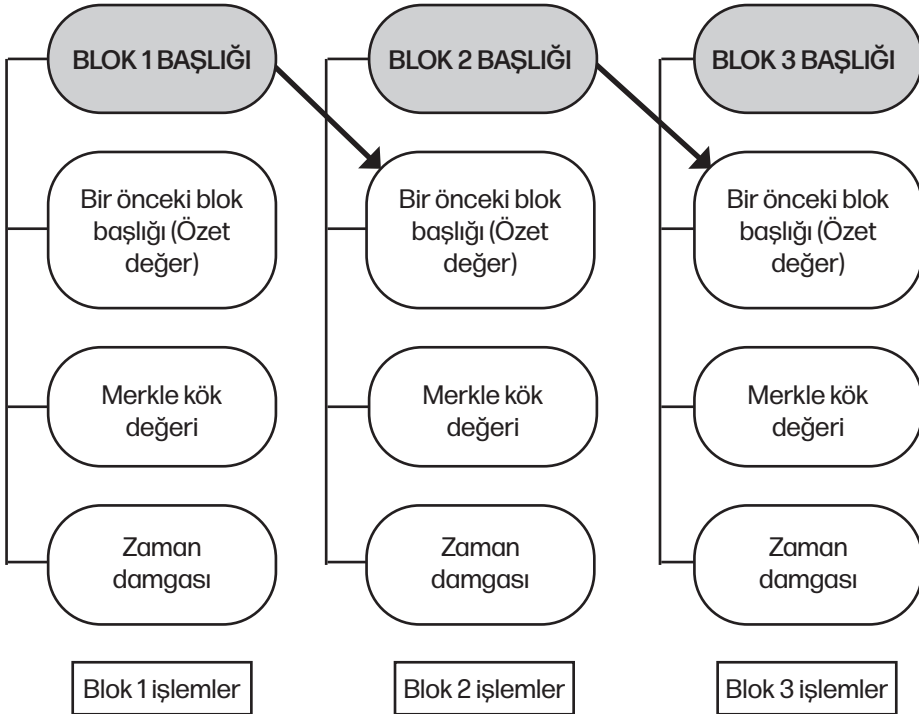
Blokzincir, ağ içinde gerçekleşen işlemlerin ayrıntılarını içeren bloklardan oluşur. İşlem bilgisi, bir ağda meydana gelen transferleri veya herhangi bir veri alışverişi olarak kabul edilebilir. Her blok mantıksal olarak başlık ve gövde olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. İşlemler bloğun gövdesinde saklanırken, her bloğun başlığı diğer alanların yanı sıra bir önceki bloğun tanımlayıcısını içerir. Bu nedenle bloklar, Şekil 2’de gösterildiği gibi bağlantılı bir listeye benzer bir zincirle bağlanır. Her blok, zaman damgası olarak oluşturulduğu ana dair tarih ve saat bilgilerine sahip olur. Yani değiştirilemeyen bir kayıt oluşturan ağ zaman damgalarıyla hashlenir. Bloklar kendi içerisinde üretilmiş veriler ve başlıktan oluşur. Blok başlığı bir önceki bloğa ait iz değeri (hash), blok içerisindeki verilere ait Merkle kök değeri¹ ve zaman bilgisini içerir (Salek Ali, Vecchio, Pincheira, Dolui, Antonelli ve HusainRehmani, 2019, s. 1679; Sağlık, 2021, s. 179;

1 Merkle kök değeri, her seviyedeki hash kodlarını karşılaştırarak veri bütünlüğünü doğrulamaya yaramaktadır. Merkle ağacının tepesinde, birleştirilmiş tüm bloklarının nihai hash verisine karşılık gelen kök hash (root hash) değeri bulunur. Bu kök hash değeri, sistemdeki tüm verinin bütünlüğünü doğrulamak adına kullanılabilir (CoinMarketCap, 2023).

Alslman ve Taleb, 2021, s. 2). Bir işlem gerçekleştiğinde, ağdaki bazı düğümler tarafından onaylanır ve doğrulanır. İşlem, gönderici tarafından dijital imza ile imzalanmış ise ve geçerli ise, bir bloğa eklenir. Blokzincir, var olan ağ yapısıyla belgelerin delil değerinin korunmasına yardımcı olacak temel bir paradigmayı ortaya koyar. Bu paradigma şu şekilde görselleştirilebilir:

Ayrıca Şekil 2’de görüldüğü üzere, blokzincirdeki her blok bir önceki bloğun karmasını içerdiğinden, işlemlerin sırası üzerinde anlaşmak için ağda blokzincir kullanılmıştır. Aynı anda farklı düğümlerden iki blok oluşturulmuşsa, cevaplanacak ilk bloğun bulmacası blokzincire eklenecektir, bu blokların blokzincirde kullanılan uzlaşma algoritmalarından biri olan ve “iş kanıtı” olarak bilinen zor bulmacayı çözen ilk düğüm, yeni blokzinciri ağdaki tüm düğümlere yayınlar. Bu matematiksel problemleri çözen düğümlere “madenci düğümleri” denir (Alslman ve Taleb, 2021, s. 2). Bu yapı ve yaklaşım, blokzinciri hileli işlemlere karşı güvenli hale getirmektedir.

Şekil 2. Blokzincir Blok Yapısı (Lemieux, 2016; akt. Çiçek ve Sağlık, 2019)

Blokzincir Türleri

Merkezi olmayan dijital bir teknoloji olarak merkezi çözümlerin eksikliklerini gidermek için finans sektörü başta olmak üzere e- ticaret, telif ve buluşlar, tapu, sağlık verileri, dijital haklar gibi birçok farklı sektörde kullanılmaya başlanan blokzincirler, her sektörün kendi yapısındaki farklı uygulama senaryolarında nasıl kullanıldığına bağlı olarak, farklı niteliklere sahip birden fazla türde sınıflandırılabilirler. Örneğin; özel blok zincirleri sıkı bir şekilde kontrol edilir ve hassas bilgileri paylaşmak üzere kurulur. Bir kuruluş, belgeleri kendi kullanımı için tasdik etmek amacıyla özel bir blok zinciri kullanabilir. Bu uygulama türleri karşılaştırmalı biçimde Tablo 1’de sunulmuş ve aşağıda açıklanmıştır (Zheng, Xie, Dai ve Wang, 2018, s. 357-358; Salek Ali, Vecchio, Pincheira, Dolui, Antonelli ve HusainRehmani, 2019, s. 1680; Yanga, Wakefielda, Lyua, Jayasuriyaa, Han, Yi, Yangb, Amarasinghea, Chen, 2020, s. 1; Ünal ve Uluyol, 2020, s. 170; Bhatia, Douglas ve Most, 2020, s. 278):

Tablo 1. Halka Açık, Özel ve Konsorsiyum Blokzincirlerin Karşılaştırması

Blokzincir Türleri	Halka Açık Blokzincir	Özel Blokzincir	Konsorsiyum Blokzincir
Katılımcı (Konsensüs)	Mahrem/Yarı mahrem	Tek katılımcı/Kimliği Bilinen	Birden çok seçili katılımcı/Kimliği Bilinen
Erişim	İzin gerektirmeyen	İzinli	İzinli
Kimlik Değişmezlik	Anonim	Onaylanmış katılımcı	Onaylanmış Katılımcı
Değişmezlik	Evet	Kısmi	Kısmi
İşlem Hızı	Yavaş	Hızlı	Hızlı
İş Verimi	Düşük	Yüksek	Yüksek
İzinsiz	Evet	Hayır	Hayır

- *Halka Açık Blokzincir:* Tüm üyelerin yeni bloklar yayınlamaya ve blokzincir içeriğine erişmeye katılabileceği tamamen merkeziyetsiz bir yapıya sahiptir. Herkesin blokzincirin bir kopyasını elinde tutmasına ve yeni blokları doğrulamaya katılmasına izin vermesi nedeniyle izinsiz olarak adlandırılırlar. Halka açık blokzincirlere Bitcoin, Ethereum benzeri kripto para ağları örnek verilebilir. Halka açık blokzincir ağlarındaki cihazlar, yeni blokları aktif olarak doğrulamayı veya içindeki işlemleri yayınlamayı seçebilir. Halka açık bir blokzincirde yeni bloklar yayınlamak hesaplama açısından pahalı bulmaca çözmeyi ya da kişinin kendi kripto para birimini stake (kilitleme) etmesini gerektirir. Her işlemin blokzincirde yeni bloklar yayınlamaya çalışan meslektaşları teşvik eden bir işlem ücreti vardır. İçeriğini kurcalamak çok maliyetli olacağından, açık blokzincirin saldırıya uğramasını

önler. Merkezi olmayan fikir birliğine binlerce başka eş dahil olduğundan, işlemi yeni bir bloğa doğrulayan eşe bir teşvik olarak her işlem bir işlem ücreti içerir.

- *Özel Blokzincir*: Açık blokzincirlerin aksine, özel blokzincirlere izin verilir ve ağa katılan her düğüm, tek bir organizasyonun bilinen bir üyesidir. Özel blokzincirler, tek kurumsal çözümler için uygundur ve farklı departmanlar veya bireyler arasında meydana gelen veri alışverişlerini takip etmek amacıyla senkronize dağıtılmış bir veri tabanı olarak kullanılır. Blokklar, ağ içindeki yetki verilen düğümler tarafından yayınlandığından, özel bir blokzincir, genel bir blokzincir kadar kurcalamaya karşı dayanıklı değildir ve kuruluş, blokzinciri geçmişteki herhangi bir noktaya geri almayı seçebilir.
- *Konsorsiyum Blokzincir (Birleşik Blokzincir)*: İzin verilen bir ağ olması bakımından özel blokzincire benzer. Konsorsiyum ağları birden çok kuruluşu kapsar ve ilgili taraflar arasında şeffaflığın korunmasına yardımcı olur. Bir konsorsiyum blokzinciri, katılımcı konsorsiyum üyeleri arasında gerçekleşen veri alışverişlerini takip eden, denetlenebilir ve güvenilir bir şekilde senkronize dağıtılmış bir veri tabanı olarak kullanılır. İşlem sırasında denetlenebilirlik ve daha az gecikmenin olmasına rağmen tamamen merkezi olmayan nedeniyle kurcalamaya dayanıklı değildir.

Blokzincir Teknolojisinin Kullanım Alanları

Blokzincir teknolojisi, ilk kez 2008 yılında Satoshi Nakamoto takma adlı yazarın “Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System” adlı makalesinde ifade edilmiş; 2010 yılından itibaren özellikle finans dünyasında farkındalık yaratmış ve hayatın birçok alanına girmiştir. Bu teknolojinin çıkış noktası para transferi olsa da finans dünyasının dışında dış ticaret, uluslararası transfer işlemleri, sigortacılık, tedarik zinciri yönetimi ve sağlık gibi birçok alanda bu teknoloji kullanılmaktadır (Özalp, 2018, s. 310-311).

Günümüzde bilgi ve teknoloji alanında yaşana gelişmelerle birlikte e-sağlık, e-devlet, e-gümrük uygulamaları, e-ticaret yapan siteler ve e-lojistik gibi farklı ihtiyaçlara yönelik çeşitli teknolojik uygulamalar aracılığı ile çeşitli alanlarda ve konularda veri transferleri yapılmaktadır. Bu transferlerin genellikle güvenlik düzeyleri düşüktür. Bu transferlerin dışında, daha değerli ve özel varlıkların transferi, dağıtık bir veri tabanı olan “Blokzincir Teknolojisi” ile yapılabilir. Bu teknoloji, sunduğu imkânlar ve uygulamalar sayesinde yüksek düzeyde güvenlik ve verimlilik sağlamaktadır (Bakan ve Şekkeli, 2019, 2850). Blokzincir teknolojisinin etkili olduğu alanlar şu şekilde listelenebilir (Erözel Durbilmez ve Yılmaz Türkmen, 2019, s. 34):

- *Finansal Araçlar, Kayıtlar ve Modeller:* Para birimi, finansal enstrümanlar (özel ve devlet sermayeli hisse senetleri, bonolar, tahviller), türev araçlar (future sözleşmeleri, opsiyonlar, swaplar, forwardlar vb.), finansal araçlara bağlı oy hakları, emtialar, harcama ve ticaret kayıtları, rehin ipotek/kredi kayıtları, hizmet-servis kayıtları, kitlesel fonlama, mikro finans ve mikro yardımlaşma.
- *Kamusal Kayıtlar:* Tapu ve arsa-arazi kayıtları, araç kayıtları, işletme lisansları, işletmelerin faaliyet (açılma-kapanma) kayıtları, düzenleyici kayıtlar, mevzuatlar, suç kayıtları, pasaportlar, doğum ve ölüm belgeleri, oy kullanım belgeleri, oylama ve oylama kayıtları, sağlık ve güvenlik denetimleri, inşaat izinleri, silah ruhsatları, adli tıp kayıtları, mahkeme kayıtları, oy karnitları, kar amacı gütmeyen kayıtlar.
- *Özel Kayıtlar:* Sözleşmeler, kontratlar, imzalar, vakıflar, emanetler, kişisel GPS kayıtları.
- *Diğer Yarı Kamusal Kayıtlar:* Unvanlar-dereceler, sertifikalar, öğrenme çıktıları, notlar, insan kaynakları kayıtları (performans çıktıları, maaşlar vb.), sağlık kayıtları, muhasebe kayıtları, ticari kayıtlar ve teslimat kayıtları.
- *Fiziksel Varlık Kilitleri:* Ev/apartman kilitleri, tatil evi/otel odası kilitleri, araba/kiralık araba kilitleri, güvenlik kasası kilitleri, teslimatlar ve bahis kayıtları.
- *Soyut Varlıklar:* Rezervasyonlar, patentler, telif hakları, yazılım lisansları, oyun lisansları, müzik/film/kitap lisansları, domain (alan) adları, dijital kimlikler, eser ve yazarlık kayıtları.
- *Diğer:* Dokümanlar (fotoğraf, video, ses), veri kayıtları (sıcaklık, skor vb.) ve sim kartları.

Belirtilen tüm alanlarda blokzincir teknolojisinin kullanımı, işlemlerin daha güvenilir ve verimli bir biçimde yürütülmesini sağlamaktadır.

Blokzincirin Yararları

Blokzincir teknolojisi, kamu ve özel sektörde gerçekleştirilen iş ve işlemlerde önemli yararlar sağlamaktadır. Veri bütünlüğünün oluşturulması, her türlü düzenlemenin izlenebilmesi, kayıtların/belgelerin değiştirilememesi nedeniyle güvenin artması, sahtekârlıkların azaltılması, şeffaflığın ve esnekliğin sağlanması bu teknolojinin en önemli yararları arasında gösterilebilir.

Blokzincir teknolojisinin yararları, “Stratejik”, “Örgütsel”, “Ekonomik”, “Bilgisel” ve “Teknolojik” başlıklar altında sınıflandırılabilir (Tablo 2):

Tablo 2. Blokzincir Teknolojisinin Yararları

Stratejik	▪ <i>Şeffaflık:</i> İşlemlerin geçmişi görünürdür ve verilere erişim herkese açıktır. ▪ <i>Dolandırıcılıktan ve Manipülasyondan Kaçınma:</i> Saldırıların ve yetkisiz yapılan değişikliklerin fark edilmeden yapılması zordur. ▪ <i>Yolsuzluk:</i> Bilgiler dağıtılan birden çok defterde saklandığından, yetkisiz değişikliklerin fark edilmeden yapılması zordur.
Örgütsel	▪ <i>Artan Güven:</i> Kayıtların/belgelerin değiştirilememesi ve verilerin birden çok düğümle doğrulanması sonucunda süreçteki kontrol artar ve sisteme olan güveni artırır. ▪ <i>Şeffaflık ve Denetlenebilirlik:</i> İşlemlerin geçmişinin takip edilebilmesi için birden çok kayıt defterine ulaşılması ile denetim ve tutarlılık sağlanmaktadır. ▪ <i>Tahmini Arttırmak:</i> Tüm tarih bilgileri geriye doğru izlenebildiğinden bu durum tahmin yeteneğini artırabilir. ▪ <i>Artırılmış Kontrol:</i> Sistemde yer alan tüm bilgiler oy birliği ile kendi içinde kontrollü olarak kaydedildiğinden veri doğruluğu yüksektir.
Ekonomik	▪ <i>Düşük Maliyet:</i> Bir işlemi yürütme ve doğrulama maliyetleri, dahili hiçbir insan gerekmediğinden azaltılabilir. ▪ <i>Spam ve DDOS Saldırılarına Dayanıklılık:</i> Sistem kendi içinde yüksek düzeyde güvenlik sağladığı için siber saldırılar için mevcut sistem içerisinde alınan önlemlerin maliyeti düşürülebilir.
Bilgisel	▪ <i>Veri Bütünlüğü ve Daha Yüksek Veri Kalitesi:</i> Sistem içinde saklanan bilgiler, fikir birliği ile alındığı için yüksek veri kalitesine sahiptir. ▪ <i>İnsan Hatalarını Azaltmak:</i> İşlemler ve kontrolleri otomatik olarak gerçekleştiğinden insan kaynaklı hatalar azalmaktadır. ▪ <i>Bilgiye Ulaşmak:</i> Bilgiler kolay ve hızlıca erişilebilecek birden fazla yerde saklanır. ▪ <i>Gizlilik:</i> Kullanıcılar şifreleme anahtarları aracılığıyla anonimdirler. ▪ <i>Güvenilirlik:</i> Sistemin özelliği sayesinde veriler birden fazla yerde saklanır. Yalnızca ağda bulunurlar fikir birliği yapıp, kabul ettiğinde bilgiler değiştirilebilir.
Teknolojik	▪ <i>Esneklik:</i> Sistem kötü niyetli davranışlara karşı dayanıklıdır. ▪ <i>Güvenlik:</i> Veriler merkezi olmayan, dağınık birden çok veri tabanında depolandığı için, verileri ele geçirmek, kötü niyetli işlemlerin fark edilmeden yapılması mümkün değildir. ▪ <i>Kalıcılık ve Değişmezlik:</i> Veriler birden fazla dağınık defterlerde saklanır ve veri bir blokzincire yazıldıktan sonra değiştirmek veya silmek zordur. ▪ <i>Azalan Enerji Tüketimi:</i> Ağda kullanılan enerji tüketimi, artan verimlilik ve işlem mekanizmaları ile azaltılabilir.

(Ølnes, Ubacht, ve Janssen, 2017, s. 359; akt. Altay Topcu ve Sümerli Sarıgül, 2020, s. 31)

Belirtilen yararların elde edilmesi, blokzincir teknolojisinin kullanılması-
nın yanı sıra, iş ve işlemlerde etkin bir tasarım ve planlama sürecinin de gerçek-
leştirilmesine bağlıdır.

Elektronik Belge Yönetiminde Blokzincir Teknolojisi

Elektronik belge yönetimi, kurumların gündelik işlerini yerine getirirken oluşturdukları, kurum etkinliklerinin kanıtı niteliğinde olan belgeleri ayıklayarak, içerik, format ve ilişkisel özelliklerini koruyarak, üretimden nihai tasfiyeye kadar yönetmeyi amaçlamaktadır (Kandur, 2006, s. 15). Elektronik belge yönetim sistemi, kurumlar açısından bürokratik uygulamaların ortadan kaldırılması, şeffaf, hızlı ve hesap verebilir bir yapının kurulması açısından son derece önemlidir (Yalçınkaya, 2015, s. 20). Fakat bu sistem, sistem olgunluğu, yüksek maliyet, teknolojinin yavaş benimsenmesi ve güvenlik gibi hususlarda endişeler de barındırmaktadır (Kiu, Lai, Chia, ve Wong, 2022, s. 1).

Mevcut belge yönetim sistemlerinde, saklanan belgelerin bütünlüğünü ve şeffaflığını sağlamada zorluklarla karşılaşmaktadır. Elektronik belge yönetim sistemi, genellikle merkezileştirilir ve depolanan belgeye tam erişim yetkisi olan belirli bir kişi tarafından yönetilir. Bu yetki ile yetkili kişinin belgelerde değişiklik yapması, çoğaltması ve hatta hukuka aykırı olarak paylaşması kolaylaşır. Yetkili kişi belgede kendi niyet ve duyguları doğrultusunda değişiklikler yapabilir; belirli kişilerin belgelere erişimini kısıtlayabilir. Bu eylemler, depolanan bilgilerin bütünlüğünü ve sistemin şeffaflığını büyük ölçüde etkilemektedir çünkü depolanan bilgiler yetkili bir tarafça filtrelenemez (Kiu, Lai, Chia, ve Wong, 2022, s. 1). Mevcut sistemler merkezi bir sistem olarak kabul edildiğinden, tek bir arıza noktası sistemin çökmesine neden olabilir (Alslman ve Taleb, 2021, s. 2).

Özünde dijitalleşmenin var olduğu elektronik belge yönetim sistemlerinin merkezi bir otorite tarafından yönetilmesi, artan zaman tüketimine ve ağdaki diğer kullanıcıların bilgisi olmadan belgede değişiklik yapılmasına sebep olabilmektedir. Daha önemlisi, merkezi sistemlerde, belgedeki değişiklikler ve güncelleme geçmişi kurcalanabilir ve bu durum değişikliklerin güvenilirliğini ve güncelleme geçmişini riske atmaktadır. Bu nedenle, elektronik belgelerin yönetimi için tamamen güvenli ve merkezi olmayan bir platforma ihtiyaç bulunmaktadır (Nizamuddin, Salah, Ajmal Azad, Arshad ve Rehman, 2019, s. 183). Mevcut belge yönetim sistemleri hala mükemmel durumda değildir. Sistemlerin bilgilerin güvenilirliğini ve verilerin sürdürülebilirliğini sağlamak gibi daha fazla geliştirilmesi gereken noktaları vardır. Bu tür senaryolar, elektronik tabanlı belge yönetim sistemlerinin daha iyi bir versiyonuna var olan ihtiyacı beraberinde getirmektedir. Blokzincir bu noktada büyük bir potansiyele sahiptir ve belge yönetim sistemlerini geliştirmek için daha iyi bir yol sağlayabilir. Daha adil ve daha şeffaf bir veri ve bilgi paylaşım ortamı, herhangi bir yetkisiz değişiklik veya bilginin kurcalanmasının izlenmesinin mümkün olduğu blokzincir tarafından desteklenebilir (Kiu, Lai, Chia ve Wong, 2022, s. 2).

Blokzincir, günümüzde gelecek vaat eden ve oldukça etkili bir teknoloji olarak öne çıkarken, blokzincir savunucuları teknolojinin bankalar, enerji,

nesnelerin interneti, sağlık, medya gibi birçok alanda neredeyse sınırsız uygulamaya sahip olacağını öne sürmektedir. Sahte belge oluşturmaya inanılmaz derecede zorlaştıran, güvenlik özellikleri ve yapısı ile belgelerin güvenliğini ve bütünlüğünü sağlayan bu teknoloji, belge yönetimi alanında da ön plana çıkmaktadır (Berdik, Otoum, Schmidt, Porter ve Jararweh, 2021, s. 1). Blokzincir, fikir birliği mekanizmasına dayalı olarak ağdaki tüm katılımcılar arasında paylaşılan dağıtılmış bir defter veya veri tabanı sağlar. Üçüncü taraf bir doğrulayıcıya olan ihtiyaç ortadan kalkarak sistemi güvenli ve tamamen merkezi olmayan hale getirir. Blokzincir defterinde değişikliklerle sonuçlanan herhangi bir işlem, defterin bir kopyasını tutan madenci düğümleri tarafından dijital olarak imzalanır, doğrulanır ve onaylanır. Bu, tamamen merkezi olmayan, güvenli, zaman damgalı ve paylaşımlı kurcalamaya karşı korumalı defterler oluşturur. Blokzincir teknolojisi finans, sağlık, tedarik zinciri, lojistik, belge yönetimi ve muhasebe gibi birçok sektörde kullanılmaktadır. Sağlam ve merkezi olmayan altyapısı nedeniyle, güven, verimlilik, mahremiyet ve veri paylaşımı ile ilgili sorunları çözmek için blokzincir teknolojisi kullanılır. Bu teknoloji, zincire katılan varlıklar için güvenilir çözümler sağlamak üzere kriptografinin potansiyelinden yararlanarak üçüncü taraf işlem otoritesi gereksinimini ortadan kaldırır (Nizamuddin, Salah, AjmalAzad, Arshad, ve Rehman, 2019, s. 184).

Blokzincir teknolojisi mevcut elektronik belge yönetim sistemlerinde veri bütünlüğü, veri takibi, veri değişmezliği, veri güvenliği, veri güvenilirliği ve veri sorumluluğu noktalarında kullanılabilir ve iyileştirmeler yapılabilir (Kiu, Lai, Chia ve Wong, 2022, s. 1). Ayrıca, blokzincir teknolojisi bütünlüğü koruyabilir ve sunucularda depolama ihtiyacını ortadan kaldırmak için eşler arası merkezi olmayan bir dosya depolama sistemi olan “Gezegepler Arası Dosya Sistemleri”nin (The InterPlanetary File System-IPFS) kullanımıyla belge alışverişi için uçtan uca bir ağ sağlayabilir (Alsman ve Taleb, 2021, s. 2). Blokzincir tabanlı sistemler, takas sistemlerinin işlemleriyle ilgili çoğu güvenlik sorununu çözme etkinliğini ve yeteneğini göstermiştir. Bu nedenle, elektronik belgelerin değiş tokuşu için merkezi olmayan bir sistem, Ethereum ve IPFS kullanımı, dijital belge alışverişinde güvenilir üçüncü tarafları kullanma sorunlarının üstesinden gelmek için önerilebilir. Sistem belge gönderme ve alma sürecinin değişmez ve geri alınamaz günlüklerini sağlar. Bu çerçevede, tüm kayıtlı kullanıcılar Gelişmiş Şifreleme Standardı (Advanced Encryption Standard-AES) algoritmasını kullanarak belgeleri şifreleyebilir, Ethereum akıllı sözleşmesini kullanarak belge gönderip alabilir (Alsman ve Taleb, 2021, s. 1).

Dijital belgeleri ve kayıtları yönetmek, iş üretkenliğini ve kurumsal etkinliği artırmaktadır. Belge yönetiminin en sık kullanılan işlevleri, sürüm takibi, iş sürecindeki izleme adımları (belgenin nerede/ne zaman olduğu), değişikliklerin doğrulanması, belge yapısı ve içeriklerinin yanı sıra kolaylaştırılmış

ve güvenilir belge alışveriştir. Blokzincir, belge yönetimi süreçlerinin çeşitli yönlerinde yararlı olabilir. Örneğin, yeni bir belge sürümü oluşturulduğunda, blokzincire kaydedilebilir. Blokzincirdeki her yeni blok zaman damgalı olduğundan, hangi belge sürümünün ne zaman oluşturulduğu netleşir ve yapılan değişiklikler, belge yapısı ve içerikleri geriye doğru izlenebilir, gerekirse doğrulanabilir. Ayrıca, iş sırasında belgeler genellikle diğer taraflara gönderilir. Blokzincire kayıt, bir belgenin kurgulanmadığına dair gerekli kanıt sağlayabilir. Öte yandan, belgeler genellikle dijital olarak imzalanır veya mühürlenir. Belge haline geldikten sonra artık değiştirilmemeli ve belge yönetimi ve arşivleme sırasında özgünlükleri, bütünlükleri, güvenilirlikleri ve kullanılabilirlikleri bozulmadan kalmalı, bazıları da reddedilemezlik, güvenlik ve güvenlik özelliklerini korumalıdır. Fakat dijital imzalarda kullanılan sertifikaların süresinin 2 ila 5 yıl arasında dolması, kayıt tutanları ve bilgi ve belge yöneticilerini zor durumda bırakmakta; güvenlikle ilgili problemlere yol açmaktadır (Stančić, 2018, s. 64). Bütün bu süreçler dikkate alındığında, blokzincir güvenli, şeffaf, bir belge yönetim süreci için kullanılabilir.

Tablo 3. Blokzincir Teknolojisinin Küresel Çapta Kullanım Alanları

Sahteciliğe Karşı Koruma	%28
İç Kontroller	%31
Sözleşme Yönetimi	%31
Ödemeler/Ticari İşlemler	%31
Ürün Tedarik Zinciri Takip ve İzleme	%31
Varlık Tokenizasyonu	%32
Lisanslama ve Kimlik Bilgileri	%32
Belge ve Kayıtların Dijitalleştirilmesi	%33
Finansal Akış İzlenebilirliği	%34
Mevzuata Uygunluk	%36
Dijital Kimlik	%40
Varlık Takibi ve yönetimi	%40
Dijital Para Birimi	%44
Güvenli Bilgi Alışverişi	%45

(Deloitte, 2021, s. 18)

Begley (2017, s. 13), *“Information & Records Management and Blockchain Technology: Understanding Its Potential”* başlıklı tezinde, belge yönetimine yönelik olarak geliştirilen ISO 15489 standardına atıfta bulunarak, *“özgünlük”*, *“güvenilirlik”*, *“bütünlük”* ve *“kullanılabilirlik”* özelliklerinin blokzincir teknolojisi ile

uyumlu olduğunu dile getirmiş; bu teknolojinin merkezi olmayan ve değiştiremez nitelikleri sayesinde bir belgenin gerçekliğini, güvenilirliğini ve bütünlüğünü sağlamaya imkân verdiğini vurgulamıştır. Tablo 3'te ise blokzincir teknolojilerinin dünya genelinde kullanım alanları gösterilmiştir.

Tablo 3'e göre, blokzincir teknolojisi en çok güvenli bilgi alışverişi (%45) için kullanılmaktadır. Belge yönetimi bağlamında özellikle varlık takibi ve yönetimi (%40), dijital kimlik (%40) ve belge ve kayıtların dijitalleştirilmesi (%33) alanları da bu teknolojiden en çok etkilenen alanlar arasında yer almaktadır.

Elektronik belgelerin güvenilirliğinin sağlanmasına yönelik yöntemlerden birisi dağıtık defter teknolojisidir. Dağıtık defter teknolojisinde belge üretim aşamaları şu şekilde örneklendirilebilir. Bakanlık, valilik ve kaymakamlığın yer aldığı bir süreçte oluşan belgeler defterlere kaydedilir ve bunlar her kurumun kendi ağında birebir kopyaları üretilerek saklanır (Sağlık, 2021, s. 178). Elektronik belgelerin güvenilirliği sağlamak için belgelerin *“oluşturulma aşamasında bütünlük”*, *“resmi kurallarla tutarlılık”* ve *“doğallık”* niteliklerine sahip olması gerekmektedir (Lemieux, 2017, s. 42).

Belge yönetimi için blokzincir uygulaması, uzun vadeli erişim ve kullanım için belgelerin korunmasını desteklemektedir. Örneğin, blokzincir, değiştiremez yedekler veya birden fazla düğümde depolanan ve kurcalamaya veya silinmeye karşı korunan belgelerin kopyalarını oluşturmak için kullanılabilir. Blokzincir bir paydaş ağı tarafından tutulan ve mutabakat mekanizmaları tarafından yönetilen dağıtılmış arşivler veya belge koleksiyonları oluşturmak için de kullanılabilir. Blokzincir, kullanıcıların belgeleri bulmasına, anlamasına veya yeniden kullanmasına yardımcı olabilecek üstveriler veya belgeler hakkında bağlam, içerik veya format gibi bilgiler oluşturmak için de kullanılabilir. Belge yöneticileri, blokzincir teknolojisini kullanarak belgelerin güvenliğini, dayanıklılığını ve erişilebilirliğini artırabilir ve bunların tarihsel, yasal veya kültürel değerlerini koruyabilir (LinkedIn, 2023).

Blokzincir teknolojisinin kurumsal belge yönetim sistemlerine uygulanması, çeşitli avantajları da beraberinde getirmektedir. Kullanıcı kimliğinin gizliliği, daha şeffaf, güvenilir işlemlere olanak sağlaması, merkezi bir otoriteye kaydolma ihtiyacını da ortadan kaldırması, ayrıca işlemde herhangi bir üçüncü taraf katılımını gerektirmemesi bunlara örnek verilebilir. Bunların yanı sıra, belge yönetim sistemlerinde blokzincir teknolojisinin neden önemli olduğu, aşağıda maddeler şeklinde verilmiştir (LinkedIn, 2023; Iron Mountain, 2023):

- *Kolay ve Güvenli Paylaşım:* Doküman paylaşımı, veri paylaşımında önemli bir husustur ve blokzincir, yetkisiz erişim riskini ve farklı sürümlerin kopyalanması veya kullanılması nedeniyle veri bozulması riskini ortadan kaldırır. Bir işlemde ne kadar az katılımcı olursa, bir şeylerin ters gitme riski

o kadar az olur. Aktarma noktaları birincil güvenlik açığıdır ve blokzincir bunları etkili bir şekilde ortadan kaldırır.

- *İzleme*: Blokzincir maksimum izlenebilirlik için belgenin oluşturulmasından, değişikliklerden, imzalardan, teslimattan ve hatta makbuzdan belge döngüsünün çeşitli aşamalarında herhangi bir belge yönetim sisteminin etkili bir şekilde izlenmesini sağlar.
- *Gelişmiş Depolama*: Herhangi birinin verileri kurcalamasını önlemek için blokzincir belge teknolojisi sistemleri, QR kodunu bir e-kimlik doğrulama biçimi olarak kullanır ve geniş depolama imkânı sağlar.
- *Maliyet Tasarrufu*: Blokzincir işlemleri aracı gerektirmediğinden, süreçler daha verimli ve daha ucuz hale getirilebilir. Bilgilerin gerçekliğini doğrulamak için denetçilere veya hukukçulara ihtiyaç yoktur.
- *Anonimlik*: Kullanıcının bilgilerinin gizli tutulması, kimlikler ifşa olmadan kullanıcıların işlemleri gerçekleştirdiği bir süreç söz konusudur.
- *Verimlilik*: Daha az insan, daha hızlı geri dönüş anlamına gelir. Çoklu imza bekleyen günler sürebilen işlemler saniyeler içinde sonuçlanabilir. Bu durum kurum içerisinde verimli ve etkili iş süreçlerinin meydana gelmesini sağlar.
- *Esneklik*: Multimedya ve e-posta kayıtları gibi korunması zor öğeler de dâhil olmak üzere herhangi bir dijital varlık için blokzincir kullanabilir.
- *Rekabet Avantajı*: Hukuk firmaları ve stok fotoğraf siteleri gibi fikri mülkiyet alanındaki şirketler hem alıcılara hem de içerik oluşturuculara fayda sağlayan yeni hizmetler sunmak için blokzinciri kullanabilir.

Belge yönetimi bağlamında blokzincir teknolojisinin var olan olanakları ve özellikleri, daha sağlam, etkin ve verimli bir sürecin yürütülmesine; belge bütünlüğünün, tutarlılığının ve güvenilirliğinin sağlanmasına katkı sunmaktadır. Blokzincir teknolojisinin potansiyel faydaları her ne kadar fazla olsa da mevcut teknoloji şu anda bu olanakların tamamını sağlamaktan uzaktır. Blokzincirde hesaba katılmayan standart eksiklikleri, belirsiz yönetim ihtiyaçları, yasalar ve yönetmeliklerle ilgili sorunlar, yeni projeler için zor bir ortam sunmaktadır. Dijital kimlik ve izin yönetimi, ölçeklenebilirlik, işlem süreleri ve yerleşik çalışma kanıtı protokollerinin (örneğin Bitcoin) artan hesaplama ve enerji talepleri ile ilgili teknik sorunlar iyi bir şekilde belgelenmiştir, ancak bu sorunları çözmek için çözümler büyük ölçüde planlama veya kavram kanıtı aşamasındadır (Phadke, Medrano ve Ustyenko, 2022, s. 157).

Arşivcilik ve belge yönetiminde kullanılacak blokzincir teknolojisinin de ciddi olarak geliştirilmesi gereken yönleri bulunmaktadır. Şekillendirilmemiş

biçimiyle blokzincir teknolojisi, belgelerin bütünlüğüne zarar verme ihtimalini taşımaktadır. Bununla birlikte, belgelerin konteksti ve arşivsel bağının korunamaması söz konusudur. Bunun için blokzincir teknolojinin arşivcilik ve belge yönetimi bakış açısıyla şekillendirilmesi oldukça önemlidir (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 165).

Herhangi bir yeni teknolojiyi mevcut çerçevelere uygulamak karmaşıktır ve kendi zorluklarını da beraberinde getirir. Benzer şekilde, blokzincir teknolojinin entegrasyonu da aşağıda belirtildiği gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Ayrıca internet üzerinden kullanılabilen mevcut hizmetlerin taşınması ve yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Kesintisiz hizmet sağlamak için mevcut kamu hizmetlerinin yeni dijital altyapıya aktarılması gerekecektir. Herhangi bir yeni teknoloji uyarlamasında olduğu gibi, personelin kullanım konusunda eğitilmesi ve eski platformdan yenisine geçmeye ikna edilmesi gerekmektedir (Phadke, Medrano ve Ustymenko, 2022, s. 158). Elektronik belge yönetimi hizmetlerinde ve e- devlet uygulamalarında blokzincir teknolojinin entegrasyonuna yönelik zorluklar aşağıdaki gibidir:

- Teknolojinin sürekli gelişimi
- Devletin blokzincir teknolojinin kullanılmasına yönelik politika veya düzenlemeye sahip olmaması
- Ölçeklenebilirlik sınırlarının hala test ediliyor olması
- Birlikte çalışabilirlik sorunları
- Ortak bir yönetim platformunun olmaması

Blokzincir teknolojinin dezavantajları ise şu şekilde listelenebilir (Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, 2022, s. 42):

- *Güç Kullanımı:* Madencilik faaliyetleri nedeniyle blokzincirdeki güç tüketimi yüksektir. Gerçek zamanlı bir defter tutmak, bu tüketimin nedenlerinden biridir, çünkü her yeni bir düğüm oluşturduğunda, bu düğümün diğer düğümlerle aynı anda iletişim kurması gerekmektedir.
- *Maliyet:* Blokzincir işlemlerinin yüksek enerji gerektirmesi, işlem maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır.
- *Olgunlaşmamışlık:* Blokzincir yeni bir teknoloji olduğundan bireylerin ve kurumların bu teknolojiye uyum sağlama süreçleri uzun zaman alacaktır.
- *İşlem Süreleri:* Zincire bir sonraki bloğu eklemek için madencilerin birçok hesaplama yapmaları gerekmektedir, bu nedenle işlem süreleri uzun zaman almaktadır.

- *Kanuni Altyapı:* Dünya genelinde blokzincir ve akıllı sözleşmelerin işleyişine ait kabul gören kanuni düzenlemeler henüz mevcut değildir.

Belirtilen zorluklar ve dezavantajlar göz önüne alınarak, gerekli politika geliştirme, planlama, yapılandırma, uygulama ve eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Elektronik Belge Yönetimine Yönelik Blokzincir Teknolojisi Uygulamaları

Kurumlar kendi içlerinde ve birbirleri arasında büyük miktarda veri alışverişi gerçekleştirirler. Bu faaliyetler, yazışmalar, sözleşmeler, mektuplar ve faksalar gibi farklı belgelerle gerçekleştirilir. Büyük miktarlarda belge üreten sektörlerde, bu belgelerin iyi bir biçimde saklanması ve korunması ile ilgili bazı sorunlar bulunmaktadır. Herhangi bir veri kaybına sebebiyet vermeme, verilerin güvenli bir şekilde saklanması ve korunması için kurumların belgelerini iyi yönetebilmesi gereklidir. Özellikle kamu sektöründe belge yönetimine yönelik bütünlük, verimlilik, kullanıcı dostluk, güvenlik ve gizlilik sağlayabilecek güvenilir bir platform veya sistem sağlamak oldukça önemlidir (Kiu, Lai, Chia, ve Wong, 2022, s. 1). Belge yönetimi bakımından blokzincir, fikri mülkiyeti daha düşük maliyet ve daha yüksek verimlilikle güvence altına almak ve doğrulamak için kritik bir role sahiptir. Filigranlar, imzalar ve kabartmalı mühürler gibi kâğıt belgelerin gerçekliğini doğrulamanın birçok yolu vardır. Dijital formdaki belgelerde değiştirilme ve kopyalanma gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu da onlara güvenmeyi zorlaştırır. Güvenli ve doğrulanmış belge yönetimi sağlayan birçok ürün ve hizmet vardır, ancak bunlar pahalı olabilir ve genellikle bir üçüncü tarafın katılımını gerektirebilir (Iron Mountain, 2023).

Dünya üzerinde blokzincir teknolojisine dayalı elektronik belge yönetimi ile ilgili bazı örnekler şunlardır (Bhatia, Wrigth de Hernandez, 2019, s. 78; Nizamuddin, Salah, Ajmal Azad, Arshad ve Rehman, 2019, s. 184; Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 165; Sağlık, 2021, s. 181-184; Atılğan Yaşa, 2022, s. 623; ARCHANGEL, 2023; Karanovic & Partners, 2023):

- Estonya’da elektronik sağlık kayıtlarının oluşturulmasında blokzincir teknolojinin kullanılması.
- İngiltere’de İngiliz Milli Arşivi tarafından yürütülen “ARCHANGEL: Güvenilir Dijital Kamu Kayıtları Arşivleri Projesi”.
- Hırvatistan’da elektronik imzaların sertifika bilgilerinin blokzincirlerde saklanmasıyla kararlaştırılması.

- İsveç'te tapu müdürlüklerinde blokzincire dayalı bir belge yönetim sisteminin kurulması, emlak alanlarını dijitalleştirmek için arazi belgelerinin ve tapuların kaydedilmesi için bu sistemin kullanılması.
- Brezilya'da bazı eyaletlerde tapu kayıtlarının yönetiminde blokzincir uygulanmasına geçilmesi.
- Tataristan'da arşive devredilen elektronik belgelerin, özet değerleri ve zaman damgaları oluşturularak blokzincir ağında saklanması.
- Estonya'da belgelerin özgünlüğünün korunması için uygulamada Merkle ağaç yapısının kullanılması.
- Amerika Birleşik Devletleri Milli Arşivi'nin blokzincir teknolojisinin belge yönetimindeki kullanımı üzerine araştırmalar yapılması
- Norveç vergi dairelerinde blokzincirin kullanılması.
- Hindistan'da ilk blokzincir bağlantılı doğum belgesinin düzenlenmesi.
- Amerika Birleşik Devletleri'nde blokzincir bağlantılı evlilik sertifikalarının uygulanması.
- Massachusetts Institute of Technology (MIT), Harvard ve Delft University of Technology (TU Delft) gibi bir grup üniversitenin, blokzincir aracılığıyla derece doğrulaması yapmak için çalışmalar gerçekleştirmesi.
- İngiltere'de Dijital Sokak Projesi kapsamında ilk resmi mülkiyet devrinin blokzincire dayalı olarak gerçekleştirilmesi.

Yukarıda belirtilen örnekler, blokzincir teknolojisine dayalı olarak ve bu teknolojinin potansiyelinden yararlanarak geliştirilen iş, işlem ve süreçlerin kolaylıkla takip edilebileceğini, doğrulanabileceğini ve güvenilir bir biçimde gerçekleştirileceğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Blokzincir teknolojisi verilerin değiştirilemezliği, güvenliği, onaylanabilirliği, dayanıklılığı ve şeffaflığını sağladığı iddiasıyla son yıllarda oldukça ön plana çıkmıştır. Blokzincir teknolojisi, kurulan sistemler sağlıklı çalıştığı takdirde, belgelerin gereksiz yere çoğaltılmasını engellemekte ve hangi belge gerçektir, hangisi sahtedir sorununu ortadan kaldırmaktadır. Çünkü sistemde yapılan tüm işlemler aynı belge üzerinde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, belgelerin bütünlüğünü koruması bu teknolojinin en önemli kazanımları arasında kabul edilmektedir (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 165).

Belge yönetim sistemlerinin güvenliği, kamu, özel sektör ve birçok alan için oldukça önemlidir. Bununla birlikte, belge yönetimine yönelik mevcut

yaklaşımlar, geri alınamazlık, reddedilemezlik ve veri bütünlüğü gibi belirli güvenlik türlerinden yoksundur. Mevcut belge yönetim sistemleri, veri sahipliği açısından tek kutupludur, yani bilgi onay mantığı, belgeler ve kayıtlar gibi önemli bilgilerin bulut hizmet sağlayıcısı gibi merkezi bir tarafa emanet edilmesi gerekmektedir (ND LABS, 2023).

Blokzincir tabanlı çözümler, bu sorunların birçoğunu ele almaktadır. Elektronik devlet uygulamaları, kamu ve özel sektörlerde, verileri dağıtılmış defterlerde depolayarak, siber saldırılara eğilimli merkezi sistemlere bağımlı olmayan, bir veri bütünlüğü garantisi sağlayabilir. Blokzincir, işlemleri doğrulamak için ağ uzlaşısına güvenerek sahteciliğe karşı koruma sağlar ve bireylerin güvenliğini artırabilir. Kriptografik olarak korunan bloklar, sistemdeki işlemler için kanıt görevi görecek şekilde oluşturulmuştur ve kullanıcılara bilgi yapıtları üzerinde sahiplik ve kontrol sağlama araçları sağlar. Kamu defterleri ve otomatik akıllı sözleşmeler, insan karar vericileri içeren maliyetli gözetim ve kontrol prosedürlerine olan ihtiyacı azaltır (Phadke, Medrano ve Ustymenko, 2022, s. 157).

Bir belge yönetimi sistemi için blokzincirin ana uygulamalarından biri, belgelerin gerçekliğini, bütünlüğünü ve kaynağını doğrulamaktır. Bir belgenin geçerliliğini sağlayan dijital imzalar, zaman damgaları için blokzincir kullanılabilir. Bu, ayrıca kaydın yaşam döngüsünün ve yapılan değişikliklerin şeffaf bir şekilde görülebilmesini sağlamaktadır. Bilgi ve belge yöneticileri blokzincir teknolojisini kullanarak belgelerin doğruluğunu ve güvenilirliğini denetleyebilirler.

Blokzincir uygulaması, belgelerin kurumlar arasında paylaşımını kolaylaştırmaktır. Akıllı sözleşmeler, taraflar arasında belgelerin, örneğin ödemeler, faturalar veya lisanslar gibi, aracı veya üçüncü taraf doğrulamasına ihtiyaç duymadan otomatikleştirilmesine olanak tanır. Blokzincir, bireylerin sağlık kayıtları, arazi tapuları veya akademik transkriptleri gibi kayıtları depolamalarına, erişmelerine veya dağıtmalarına imkân veren merkezi olmayan platformlar veya eşler arası ağlar oluşturmak için de kullanılabilir. Bilgi ve belge yöneticileri, blokzincir teknolojisinin kullanımıyla belge paylaşımının maliyetlerini, risklerini ve gecikmelerini azaltabilir; kurumlar arasında yapılacak iş birliğinin verimliliğini, şeffaflığını ve güvenilirliğini artırabilir.

Bilgi ve belge yöneticileri, elektronik belge yönetimi uygulamalarında blokzincir teknolojisinden yararlanmayı planlarken, bu teknolojinin kurumlarının ihtiyaçları ve hedeflerine uygunluğunu göz önünde bulundurmalıdır. Blokzincir sisteminin doğru biçimde tasarlanması oldukça önemlidir. Ayrıca, *“birlikte çalışabilirlik”*, *“standartların ve politikaların oluşturulması”* ve *“entegrasyonun sağlanması”* konuları düşünülmelidir. Diğer taraftan, bilgi ve belge yöneticilerinin bilgi ve becerilerini geliştirmek, farkındalıklarını artırmak için nitelikli eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi de gerekmektedir.

Bu çalışmada, blokzincir teknolojisinin elektronik belge yönetiminde nasıl kullanılabileceğine ilişkin temel bilgiler ve çeşitli uygulamalar sunulmuştur. Gerçekleştirilecek diğer bilimsel çalışmalarla konuya ilişkin farklı örnekler ve etkiler daha kapsamlı bir biçimde ortaya konulabilir.

Kaynakça

- Abid, H. (2021). Uses of blockchain technologies in library services. *Library Hi Tech News*, 38(8), 9-11. <https://doi.org/10.1108/LHTN-08-2020-0079>
- Alman, S. ve Sandra H. (2019). *Blockchain*. Chicago, IL: American Library Association.
- Alsleman, Y. S. ve Taleb, A. (2021). Exchanging digital documents using blockchain technology. *2021 International Conference on Electrical, Communication, and Computer Engineering (ICECCE)*, Kuala Lumpur, Malaysia içinde (ss.1-6). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICECCE52056.2021.9514253>
- Altay Topcu, B. ve Sümerli Sarıgül, S. (2020). Dünyada ve Türkiye’de blok zinciri teknolojisi: Finans sektörü, dış ticaret ve vergisel düzenlemeler üzerine genel bir değerlendirme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 18, 27-39.
- Antal, C., Cioara, T., Anghel, I., Antal, M., & Salomie, I. (2021). Distributed ledger technology review and decentralized applications development guidelines. *Future Internet*, 13(3), 62. <https://doi.org/10.3390/fi13030062>
- ARCHANGEL. (2023). *Trusted Archives of Digital Public Records*. 26 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.archangel.ac.uk> adresinden erişildi.
- Atılğan Yaşa, A. (2022). Kamu sektöründe blok zincir teknolojisi kullanımı: Türkiye’de mevcut durum analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 17(66), 615-633. <https://doi.org/10.19168/jyasar.1065406>
- Bakan, İ. ve Şekkeli, Z. H. (2019). Blok zincir teknolojisi ve tedarik zinciri yönetimindeki uygulamaları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2848-2877.
- Bashir, F. ve Warraich, N. F. (2023). Future libraries’ blockchain opportunities and challenges: A systematic literature review and research agenda. *Digital Library Perspectives*, 39(3), 293-310. <https://doi.org/10.1108/DLP-08-2022-0065>
- Begley, R. (2017). *Information & records management and blockchain technology: Understanding its potential*. (Masters thesis). Northumbria University, Newcastle.
- Berdik, D., Otoum, S., Schmidt, N., Porter, D. ve Jararweh, Y. (2021). A survey on blockchain for information systems management and security. *Information Processing & Management*, 58(1), 1-28. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2020.102397>
- Bhatia, S. ve Wrightde Hernandez, A. D. (2019). Blockchain is already here. What does that mean for records management and archives? *Journal of Archival Organization*, 16(1), 75-84. <https://doi.org/10.1080/15332748.2019.1655614>
- Bhatia, S., Douglas, E. K. ve Most, M. (2020). Blockchain and records management: Disruptive force or new approach? *Records Management Journal*, 30(3), 277-286. <https://doi.org/10.1108/RMJ-08-2019-0040>
- Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü. (2022). *Blok zincir ve Metaverse teknolojisi çalışma heyeti sonuç raporu*. Ankara: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü.

- CoinMarketCap. (2023). *Merkle ağacı*. 25 Mayıs 2023 tarihinde <https://coinmarketcap.com/academy/tr/glossary/merkle-tree> adresinden erişildi.
- Çiçek, N. ve Sağlık, Ö. (2019). Blokzincir teknolojisinin elektronik belgelerin güvenilirliğinin korunmasında başarıya katkısı. B. Yalçınkaya, M. A. Ünal, B. Yılmaz ve Fahrettin Özdemirci (Ed.). *Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği: eBelge-eArşiv-eDevlet- Bulut Bilişim- Büyük Veri- Yapay Zekâ* içinde (ss. 141-170). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Deloitte (2021). *Deloitte's 2021 global blockchain survey: A new age of digital assets*. 25 Mayıs 2023 tarihinde https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/articles/US144337_Blockchain-survey/DI_Blockchain-survey.pdf adresinden erişildi.
- Erözel Durbilmez, S. ve Yılmaz Türkmen, S. (2019). Blockchain teknolojisi ve Türkiye finans sektöründeki durumu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 30-45.
- Iron Mountain. (2023). *What is blockchain and why should records management professionals care?* 22 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.ironmountain.com/resources/general-articles/w/what-is-blockchain-and-why-should-records-management-professionals-care> adresinden erişildi.
- Kandur, H. (2006). *Elektronik belge yönetimi sistem kriterleri referans modeli* (2.bs). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kannengießer, N., Lins, S., Dehling, T. ve Sunyaev, A. (2020). Trade-offs between distributed ledger technology characteristics. *ACM Computing Surveys*, 53(2), 1-37. <https://doi.org/10.1145/3379463>
- Karanovic & Partners. (2023). *E-signature in Croatia*. 27 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.karanovicpartners.com/news/e-signature-in-croatia> adresinden erişildi.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kiu, M. S., Lai, K. W., Chia, F. C. ve Wong, P. F. (2022). Blockchain integration into electronic document management (EDM) system in construction common data environment. *Smart and Sustainable Built Environment*. <https://doi.org/10.1108/SASBE-12-2021-0231>
- Lemieux, V. L. (2017). Blockchain and distributed ledgers as trusted recordkeeping systems: An archival theoretic evaluation framework. *Future Technologies Conference (FTC) 2017 29-30 November 2017, Vancouver, Canada* içinde (ss. 41-48). 27 Mayıs 2023 tarihinde https://saiconference.com/Downloads/FTC2017/Proceedings/4_Paper_279-Blockchain_and_Distributed_Ledgers_as_Trusted.pdf adresinden erişildi.
- LinkedIn (2023). *Records Management: How can blockchain enable cross-border and cross-sector collaboration on records management?* 25 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.linkedin.com/advice/0/how-can-blockchain-enable-cross-border-cross-sector?trk=cah1> adresinden erişildi.
- Moreland, K. (2022). *What is Proof-of-Work (PoW)?* 28 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.ledger.com/academy/blockchain/what-is-proof-of-work> adresinden erişildi.
- ND LABS. (2023). *Enjoy top blockchain-based document management tools*. 27 Mayıs 2023 tarihinde <https://ndlabs.dev/blockchain-document-management> adresinden erişildi.

- Nizamuddin, N., Salah, K., Ajmal Azad, M., Arshad, J. ve Rehman, M. H. (2019). Decentralized document version control using ethereum blockchain and IPFS. *Computers&Electrical Engineering*, 76, 183-197. <https://doi.org/10.1016/j.compeleceng.2019.03.014>
- Özalp, A. (2018). *Uluslararası ticaretin finansmanı, prensipleri ve Blockchain*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Phadke, A., Medrano, F. A. ve Ustymenko, S. (2022). Applications of blockchain in e-government. *2022 International Symposium on Electrical, Electronics and Information Engineering (ISEEIE), Chiang Mai, Thailand* içinde (ss. 157-164). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ISEEIE55684.2022.00035>
- Sağlık, Ö. (2021). *Elektronik belge yönetimi uygulamalarındaki koşullar ışığında e-imzalı belgelerin delil değerinin arşivesel güvenilirlik açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Salek Ali, M., Vecchio, M., Pincheira, M., Dolui, K., Antonelli, F. ve HusainRehmani, M. (2019). Applications of blockchains in the internet of things: A comprehensive survey. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 21(2), 1676-1717. <https://doi.org/10.1109/comst.2018.2886932>
- Srinivasan, S. (2020). *Blockchain-fundamentals-centralised vs decentralised vs distributed networks: Part 1*. 22 Mayıs 2023 tarihinde <https://medium.com/@sriram.inc/blockchain-fundamentals-centralised-vs-decentralised-vs-distributed-networks-part-1-b20d27e9cb60> adresinden erişildi.
- Stančić, H. (2018). Les noves technologies aplicables a la gestió de documents: la cadena de blocs [New technologies applicable to document and records management: Blockchain]. *Lligall: revista catalana d'Arxivística*, 41, 58-75.
- Tekelioğlu, N. (2022). Dijital tapu sicili: Blokzinciri teknolojisinin tapu sicilinde kullanılmasına dair karşılaştırmalı bir inceleme. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 80(1), 1-39. DOI:10.26650/mecmua.2022.80.1.0001
- Ünal, G. ve Uluyol, Ç. (2020). Blok zinciri teknolojisi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13(2), 167-175. DOI: 10.17671/gazibtd.516990
- Yalçınkaya, B. (2015). Elektronik belge yönetimi (EBY) uygulamalarında başarıyı olumsuz etkileyen risk unsurları. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, (4), 20-40.
- Yang, R., Wakefield, R., Lyu, S., Jayasuriya, S., Han, F., Yi, X., Yang, X., Amarasinghe, G. ve Chen, S. (2020). Public and private blockchain in construction business process and information integration. *Automation in Construction*, 118, 1-20.
- Zheng, Z., Xie, S., Dai, H. N. ve Wang, H. (2018). Blockchain challenges and opportunities: A survey. *International Journal of Web and Grid Services*, 14(4), 352-375.

Atıf için: Samancı, H. ve Özel, N. (2023). Elektronik Belge Yönetiminde Bir Devrim: Blokzincir Teknolojisi. *Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 133-157.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Avrasya Bilgi Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

